

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

voj.
situační
zpráva 8/64

2001

3

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

DESÁTÝ (ČTYŘICÁTÝ DRUHÝ) ROČNÍK

Předpokládané vnější bezpečnostní prostředí České republiky do roku 2015

Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně řeší nosný institucionální projekt pro potřeby vrcholových orgánů bezpečnosti a obrany České republiky, který má název: Perspektivy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025. V průběhu uplynulého období byly zpracovány některé podklady, které byly poskytnuty pro strategickou revizi obrany České republiky. Obsah materiálů je orientován k využití v koncepční fázi revize a v návaznosti na další zpracovávané vize budoucího vývoje vytváří základní představu o rámci budoucího vývoje obrany v našich podmínkách.

Předkládáme některé názory ve prospěch diskuze, která by měla napomoci objektivizaci prognostických procesů, které budou spojeny s vytvářením představ o budoucnosti obrany a vojenství na území současné České republiky.

I. Strategické bezpečnostní prostředí

Strategické bezpečnostní prostředí České republiky do roku 2015 bude výrazně ovlivněno mezinárodní a vojenskopolitickou situací v České republice, v okolních státech, v Evropě a ve světě. Má rozhodující a určující vliv na zachování míru, na způsoby použití ozbrojených sil, na úroveň a kvalitu vojenských příprav, realizaci a rozvoj vojenských schopností, na ovlivňování rozsahu a kvality vojenských sil států. Je tedy rovněž vstupní a určující informací pro stanovení optimalizované dimenze systému obrany státu v jeho národní a koaliční rovině.

Ke stanovování charakteristik bezpečnostního prostředí v letech 2004-2015 přistupujeme s časovým předstihem v letech 2000 až 2001. Z metodologického hlediska je vhodné upozornit na skutečnosti, které mohou ovlivňovat správnost odhadu výchozího stavu v roce 2004. Vývoj vojenskopolitické situace se nezastaví, mohou být predikovány nepřesné výchozí body. Důvody mohou být v nepřiměřené podrobnosti prognózy, v nevypočitatelnosti vzniku nových fenoménů vývoje, v chybných východiscích nebo metodách prognózy.

Sledování vývoje strategického prostředí se věnují mnohé instituce, počínaje vojenským strategickým zpravodajstvím, orgány ministerstev zahraničí a diplomatických služeb jednotlivých států, mezinárodních organizací, různých státních a nestátních uskupení, novinářských, politických, výzkumných a akademických orgánů, institucí, organizací, nadací a jednotlivců. Novým fenoménem masového předávání relevantních, ale i neověřených informací se stala televize, tisk a počítačové technologie. Přímé přenosy vojenských činností, jejich okamžité komentované nebo internetovsky rozšířené hodnocení a přesná nebo účelová dokumentace jsou

nezanedbatelnou zbraní, která nejen může, ale prakticky i ovlivňuje jak názory laické veřejnosti, tak diplomatická, politická, ale dokonce i vojenská rozhodnutí a činnosti.

Takové postupy mají řadu kritických faktorů, ale rovněž pozitivních dopadů, jejichž analýze by mohla být věnována samostatná výzkumná pozornost. Pro analytickou a syntetickou praxi je nezbytné rozlišovat, zda je předmětem následného zpracování informace o proběhlé události, stavu, zhodnocení, nebo je analyzována informace představující prognózu jiných autorů, případně zda je vypracována vlastní prognóza. Důvodem těchto metodických upozornění je výrazné zvýšení počtu dostupných informací a reálné možnosti jejich nesprávného zpracování a interpretace.

Současné geopolitické, geoeconomické, ekologické a sociální problémy neumožňují vyloučit hrozby: použití vojenských sil a potenciálů, poruch jaderných elektráren, ekologických katastrof a průmyslových havárií. Dokumentují to mimo jiné i situace na Balkáně, postup evropské integrace, nejistoty spojené s vývojem v dřívějším společenství nezávislých států atp.

Skutečností zůstává, že jsou v posledních letech významnější diplomatické a ekonomické prostředky prosazování a obhajování národních i mezinárodních zájmů před prostředky vojenskými, jež státy považují za krajní. Vojenské prostředky však přesto jsou používány jako například v Kosovu, Perském zálivu, Afghánistánu, Čečensku ap.

Vývoj systému mezinárodních vztahů a globálního bezpečnostního prostředí v posledních deseti letech společně s novými faktory (globalizací) určují možnou podobu vývoje prostředí i na počátku 21. století. Význam změn po studené válce bývá srovnáván s mezníky po první a druhé světové válce a po rozpadu světové koloniální soustavy.

Došlo k dalšímu poklesu významu národního státu jako základní jednotky systému mezinárodních vztahů, k určitému posílení nadnárodních institucí ve specifických oblastech (OSN, EU, OBSE) a k distribuci suverenity na nižší jednotky (regiony). Přes pokračující globalizaci bude prohlouben rozdíl mezi bohatými a chudými státy. Při rostoucím počtu obyvatel světa je očekáván tlak na zdroje surovin a energií. Na Zemi bude asi sedm miliard lidí, z nichž většina (přibližně 80 %), bude žít v nejhudších regionech a zemích s největší nouzí [1]. Bude pokračovat trend destrukce a rozvolňování multietnických národních států [2] a nárůstu počtu národních států s pravděpodobným neklidným průběhem. Na druhé straně je očekáván integrační proces evropských států a není jej možné vyloučit ani ve Společenství nezávislých států. Novou úlohu ve světovém vývoji zaujme nejlidnatější stát - Čína. USA budou pokračovat v roli světové supermoci, těžiště jejich vojenské pozornosti (v roce 2000 téměř 50 % vojenských výdajů šlo do Evropy) se přesune jinam. Řešení „německé otázky“ by mohlo být považováno za částečně zvládnuté evropskou integrací, americké jednotky však ještě v letech 2004-2015 v Evropě nebo jejím blízkém okolí zůstanou. Významným parametrem politických rozhodování se stane vědecký, technický a technologický pokrok, zejména v informatizaci, energetice, genetice, biotechnologiích a zkvalitnění spojovacích, komunikačních a dorozumívacích systémů. Angličtina bude světově uznávaným dorozumívacím jazykem.

OSN projde strukturální a funkční transformací. Pravděpodobná je revize mezinárodního práva, jeho rozšíření zejména pod vlivem západního právního a filozofického myšlení, ustavení a aktivizaci mezinárodních trestních institucí.

Do roku 2004 převezme vojenské úkoly ZEU, která zanikne do roku 2002, Evropská unie. Její početní stav se rozšíří o nejpřípravenější členy včetně České republiky. EU předpokládá vznik schopnosti provádět vlastními vojenskými strukturami aktivní bezpečnostní politiku. NATO i přes významnou transformaci může zůstat transatlantickou organizací schopnou vést konflikt velkého rozsahu. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), jejíž členské státy zahrnují i část Společenství nezávislých států, bude zřejmě nejširším fórem kolektivní bezpečnosti, hlavní strukturou určenou k prevenci konfliktů a odstraňování jejich následků a garantem odzbrojovacího procesu.

Varianty budoucího vývoje jsou založeny na zatím nejnovější dostupné a široce podložené prognostické studii „Evropa 2010 - Pět možných představ o evropské budoucnosti“, kterou zpracoval Útvar perspektivních studií při Evropské komisi v roce 1999. Podstata bezpečnostní problematiky je velmi stručně shrnuta v následujícím textu:

Varianta 1: Vítězné trhy. Nehrozí mezistátní konflikt většího rozsahu ani vnitrostátní konflikt, který by musel být řešen vnější (mezinárodní) intervencí. Řada rizikových faktorů je eliminována všeobecnými hospodářskými úspěchy. Přibývá však řada hrozeb v oblasti nevojenské bezpečnosti (měkké bezpečnosti - *soft security*), přičemž mezi nejzávažnější lze řadit mezinárodní zločin (obchod se zbraněmi, drogami a lidmi), ilegální imigraci, terorismus a globální ekologické důsledky hospodářského rozvoje.

Varianta 2: Sto květů. Mocnosti se snaží o stabilizaci svého vnitřního prostředí i bezprostředního okolí, eliminaci drobných konfliktů a omezování vzrůstajících hrozeb nevojenského charakteru. Zastavení procesu rozšiřování EU vede k frustraci neúspěšných žadatelů, ochladnutí vztahů s Evropskou unií, projevují se důsledky ekonomického vyčerpání a snížení tempa hospodářských reforem. Střední a východní Evropa se stává oblastí dlouhodobé politické a hospodářské nestability. Nejzávažnější bezpečnostní hrozbou je mezinárodní zločin, který se stále více zabydluje v této části Evropy a přelévá se do členských států EU.

Varianta 3: Sdílená odpovědnost. Většina z hlavních světových regionů nastoupila významný proces užší spolupráce i na poli hospodářském a ve více politických oblastech, jako je zvládání krizí, ochrana životního prostředí a měkká bezpečnost. Mezi státy nejsou významné antagonismy či konflikty. Evropská unie vystupuje jako významný aktér mezinárodních vztahů a aktivně prosazuje jednotnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Udržuje korektní a partnerské vztahy s Ruskem, což se projevuje i při řešení mezinárodního zločinu, nelegální migrace apod.

Varianta 4: Tvořivé společnosti. Největšími globálními problémy se stávají mezinárodní zločin a světová chudoba. Evropská unie se potýká s vnitřními problémy v důsledku sociálních a ekonomických disparit a není schopna vystupovat navenek se soudržnou zahraniční politikou jako jediný aktér systému mezinárodních vztahů. Rozšíření se zpožďuje a je omezeno jen na několik málo nejpřípravenějších zemí, protože EU je zaměstnána svou vlastní domácí sociální a politickou revolucí. Taktéž politická integrace je pozastavena. Rusko je zachváčeno politickým a ekonomickým chaosem a velkou měrou se zbytku světa odcizilo.

Varianta 5: Neklidná sousedství. Regionální mocnosti spolu vycházejí mírově, přestože mezinárodní instituce jsou velice slabé (OSN, regionální organizace). Skutečné spory se týkají pouze obchodu, především mezi EU a ekonomicky integrovaným americkým kontinentem (pod vedením USA). Nejmeně stabilními oblastmi světa se stávají subsaharská Afrika, Středozemí a Společenství nezávislých států (Rusko je postiženo rozpadem státní správy, ekonomickým chaosem a vzestupem vlivu organizovaného zločinu, podobná situace je i na Ukrajině a v řadě členských států SNS). Evropská unie je ohrožována teroristickými útoky na svém území a konflikty v blízkosti svých hranic a tyto konflikty je nucena aktivně řešit vlastními ozbrojenými silami, a to i za cenu vysokých nákladů a ztrát. Vedle toho musí zasahovat proti rozvíjejícímu se organizovanému zločinu, obchodu se zbraněmi a ilegální migrací. To vede ke zpomalení politické

integrace a zastavení přijímání nových členů, militarizaci a zhoršování ekonomické situace. Jsou vytvářeny nové instituce a mechanismy pro bezpečnost EU. Jejich existence omezuje pozici stávajících orgánů EU, posiluje postavení silnějších států. Jelikož USA přenášejí svůj hlavní zájem na americký kontinent a odmítají se angažovat v evropských záležitostech, jsou Evropané nuceni zajišťovat bezpečnost kontinentu vlastními silami.

Všechny z uvedených variant mají svůj celosvětový a evropský rozměr, ale žádná nevyslovuje představu o bezpečnostních nebo vojenských „prázdninách“. Hlavní vyhodnocované prvky světové bezpečnosti jsou: globální problémy lidstva (ekonomie, chudoba, ekologie, voda, energetické a surovinové zdroje), integrace Evropy, vývoj Společenství nezávislých států, postoj USA, mezinárodní terorismus, mezinárodní organizovaný zločin. Jen omezeně jsou promítnuty faktory vědeckého poznání, technických a technologických výhod aplikovaných do bezpečnostního prostředí, vliv masových médií a informační společnosti, kulturních, ideologických a náboženských prostředků.

Z publikovaných představ vyplývají doplňující skutečnosti, které dokreslují bezpečnostní prostředí České republiky v letech 2004-2015. Budoucí konflikty asi nebudou mít podobu velkého střetu na rozsáhlém území při zapojení velkého množství lidských a materiálních zdrojů, ale více lokální (regionální) rozsah. Více budou představovat narušení vnitrostátní stability, ohrožení životů, zdraví, majetku a dalších hodnot zevnitř i zvenku. Hrozby od migrace přes kriminalitu, organizovaný zločin a terorismus mohou být vzájemně propojeny (illegální obchod se zbraněmi s výrobou a distribucí drog apod.). Bezpečnost nebude vnímána pouze na úrovni národního státu.

Politický kontext, do něhož lze zařadit ozbrojené vnitrostátní konflikty, může nabývat některé z následujících podob [3]:

- a) příležitostné akty násilí prováděné jednotlivci nebo skupinami, které nemají žádné požadavky vůči státu (např. války mezi gangy, organizované kriminální násilí vůči představitelům represivního aparátu, soudcům, policistům apod.);
- b) sporadické incidenty organizované skupinami, které žádají větší podíl na politické moci, kulturní autonomii nebo větší ekonomický profit v rámci existujícího státu;
- c) dlouhodobé a stále přítomné násilí organizované skupinami a hnutími usilujícími o nahrazení stávající vládní autority nad částí nebo celým územím státu;
- d) vysoce intenzivní projevy extrémního násilí vyvolávané skupinami operujícími s úmyslem zničení státní struktury na části nebo celém území státu.

Ozbrojené síly, především armáda, bude velmi okrajově zasahovat do oblasti typu a) Itálie na počátku 90. let, omezeně do typu b) Korsika, a typu c) Severní Irsko, Baskicko, a nejvíce do typu d) Bosna a Hercegovina.

Důsledky strategického bezpečnostního prostředí v letech 2004-2015 jsou následující:

- zvýšená migrace z oblastí bojů do nezúčastněných zemí (přlivl běženců směřující do bohatších regionů, např. z dvaceti miliónů uprchlíků na celém světě je jich již dnes v Evropě pět miliónů) [4];
- další omezení přístupu k nerostnému bohatství a ekonomickým produktům (i strategického charakteru) - konflikty a soutěžení o stále se zmenšující zdroje;
- výrazný pokles ekonomické výkonnosti celého postiženého regionu;

- vojenské síly se budou do značné míry podílet i na řešení nevojenských ohrožení (např. ohrožení spojená s rozvojem informační společnosti budou spoluřešena málo početnými, ale dobře vybavenými armádními specialisty, kteří budou úzce kooperovat s nevojenskými bezpečnostními a civilními složkami státu i nadnárodních globálních organizací);
- podíl nevojenských ohrožení poroste (rozšíří se škála) se současným zvýšením jejich destruktivního účinku;
- úkoly armády budou splývat s úkoly nevojenských bezpečnostních složek státu zejména při řešení živelných pohrom, ekologických havárií, při zabraňování nelegální migraci, při ekosociálních nepokojích, v boji proti organizovanému zločinu, což bude vyžadovat intenzivnější kooperaci a specializaci jak v průběhu činností, tak po jejich ukončení;
- po vojenských konfliktech bude ošetřován nástup civilních složek (administrátoři, postkonfliktní asistence). Předpokladem ukončení vojenských operací je nejen vojenská zdatnost, ale také vysoká kvalifikace a specializace příslušníků armády, což je závažným požadavkem na jejich profesionalitu. Vojáci základní služby by měli být určeni zejména k obraně teritoria vlastního státu a plnit úkoly při eliminaci nevojenských ohrožení (živelní katastrofy, ekologické havárie, pořádková služba apod.);
- charakter přímých vojenských akcí (u nichž se předpokládá česká účast) bude mít za cíl oddělení znepřátelených stran, při humanitárních a mírových akcích by měly mezinárodní síly rezignovat na politickou dimenzi operací a respektovat místní realitu;
- roste význam schopnosti spolupráce v mezinárodních silách a operacích, která má dimenzi personální, technickou, technologickou i logistickou.

II. Předpokládaný rozvoj celosvětových a evropských bezpečnostních struktur

Reálná představa předpokládaného rozvoje celosvětových bezpečnostních struktur v letech 2004-2015 bude ovlivněna variantností vývoje hlavních hodnocených prvků světového vývoje. Z pozice České republiky je významné, že bude součástí těch států, které budou podporovat pokračování činnosti orgánu typu Rady bezpečnosti OSN, při omezování vzniku dalších paralelních orgánů.

■ Organizace spojených národů

Hlavním úkolem OSN pro následující období zůstává dohled nad dodržováním mezinárodního míru a bezpečnosti, avšak s výraznějším zaměřením se na řešení vnitrostátních konfliktů a humanitárních krizí [5]. Plnění tohoto úkolu předpokládá také věnování větší pozornosti nevojenským aspektům mezinárodní bezpečnosti (ekologická rizika, problémy spojené s demografickým vývojem planety, masová migrace, pandemie, obchod s drogami, mezinárodní terorismus a organizovaný zločin aj.). Tyto aspekty a procesy mají nepochybnou globální dimenzi a jsou na národní úrovni neřešitelné [6]. Přestože bezpečnostní dimenze fungování OSN bude nabývat na významu, nedojde k vytvoření vlastních ozbrojených sil OSN nezávislých na členských státech z obavy před zasahováním do jejich vnitřních záležitostí [7]. Bezpečnost bude stále více chápána jako bezpečnost osob, nikoliv států a toto pojetí bude přesahovat erodující suverenitu národních států v globalizujícím se světě [8].

V souvislosti se zvýšeným důrazem na bezpečnostní roli OSN poklesne její význam jakožto distributora rozvojové pomoci a tuto roli převzme NGO, bretteenwoodské instituce, soukromí investoři apod.

OSN bude primární institucí dohlížející nad pokračujícím vytvářením, přeměně a aplikací mezinárodního práva, které bude muset reagovat na stále klesající roli

národních států v systému mezinárodních vztahů, na vzrůst počtu nestátních aktérů v tomto systému, vývoj v oblasti chápání státní suverenity a lidských práv a posuzovat podíl nestátních subjektů či jednotlivců na jejich porušování. V této oblasti již dnes můžeme pozorovat významné aktivity, které povedou ke globální vymahatelnosti mezinárodního práva (vytváření ad hoc tribunálů pro válečné zločiny, Stálého mezinárodního trestního soudu ap.).

Mezinárodní realita konce 20. století a počátku století 21. neodpovídá období vzniku OSN a lze očekávat zvýšený tlak na větší participaci velmocí druhého řádu (Japonsko, Německo, Indie, Indonésie, Nigérie, Argentina, Brazílie aj.) při rozhodování o klíčových otázkách mezinárodní bezpečnosti [9]. Širší zapojení těchto států může vést k revitalizaci OSN a přenést část odpovědnosti za mír a bezpečnost na regionální mocnosti.

OSN projde významnou vnitřní reformou, dojde ke změně organizační struktury, překonaného systému financování, zapojení regionálních mocností a otevření se NGO.

■ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

Významným prvkem utvářejícím evropské bezpečnostní prostředí je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Podobně jako OSN i OBSE (která do značné míry plní některé úlohy OSN na regionální úrovni) hledá možnosti participace na řešení a zvládání nejzávažnějších bezpečnostních hrozeb. Za nejnebezpečnější z nich považuje v blízké budoucnosti mezinárodní terorismus, extrémistické násilí, organizovaný zločin, obchod s narkotiky, šíření malých a lehkých zbraní, ekonomické problémy, poškozování životního prostředí a politickou nestabilitu ve středomořské oblasti a střední Asii [10].

Postavení a funkčnost OBSE budou nadále ve specifických oblastech posilovány, především úloha na poli preventivní diplomacie [11] a v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení. Na této (evropské) úrovni lze předpokládat vysoký stupeň její angažovanosti [12]. Také v souvislosti s trendem akcentování úlohy lidských práv v mezinárodních vztazích můžeme předpokládat zvýšení významu OBSE při řešení této problematiky [13].

Vzhledem k široké členské základně OBSE a rozdílnosti národních zájmů jednotlivých členů však nelze předpokládat dosažení takové míry konsenzu, která by dovozovala vytváření všeobecně závazných a vymahatelných pravidel pro udržení bezpečnosti v Evropě a exekutivních složek (např. mírových nebo policejních sil OBSE), které by tato pravidla uplatňovaly v praxi. Ani v dlouhodobém horizontu nelze očekávat, že mezi členskými státy OBSE dojde k takovému stupni harmonizace vzájemných vztahů, který by vyústil do společného rozhodnutí, aby se OBSE stala centrálním prvkem evropské bezpečnostní architektury.

To na druhé straně znamená, že převážná většina evropských států bude chtít OBSE i nadále zachovat jako osvědčenou platformu a vhodný prostor pro vyvažování zájmů členských zemí bez rozdílu velikosti a geografické polohy.

OBSE má všechny předpoklady k tomu, aby se stala nejdůležitější platformou pro dialog o způsobech, jak se vyhnout novému rozdělení Evropy a aby v procesu utváření kooperativní bezpečnosti v Evropě hrála stále významnější a užitečnější roli [14].

■ Evropská unie

Evropská unie [15] je chápána především jako ekonomické integrační seskupení západoevropských států, avšak hraje stále důležitější roli při zajišťování bezpečnosti

a stability na kontinentu. Podle maastrichtské smlouvy (článek J.1) je mj. cílem společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU zabezpečení společných hodnot, základních zájmů a nezávislosti Unie, posilování bezpečnosti Unie a jejích členů ve všech směrech, ochrana míru a posilování mezinárodní bezpečnosti v souladu s principy Charty OSN, Závěrečného aktu KBSE a s cíli Pařížské charty z roku 1990, podpora mezinárodní spolupráce, rozvoj a upevňování demokracie a právního státu a respektování lidských práv a základních svobod [16].

Po roce 2003 bude v návaznosti na aktivity Západoevropské unie EU schopna rychle rozmístit a pak udržovat vojenské síly v operacích do úrovně sboru (do 15 brigád nebo 50-60 000 osob). Tyto síly budou vojensky soběstačné a členské státy budou schopny tyto jednotky poskytnout a plně rozmístit do 60 dnů, přičemž budou schopny udržet takové rozmístění po dobu minimálně jednoho roku [17].

Evropská unie v současné době buduje pro svoji novou roli v evropské bezpečnostní architektuře potřebné strukturální, právní a organizační zázemí a po své transformaci bude představovat evropský nástroj bezpečnostní politiky, který bude vycházet ze spolupráce s NATO. Síly EU budou určeny především k plnění úkolů daných petersberskou deklarací z roku 1992.

Vzhledem k charakteru a úkolům těchto sil lze předpokládat jejich předurčení pro nasazení mimo hranice Evropské unie, především při řešení lokálních konfliktů (např. etnických a konfesních střetů, dramatického a masivního porušování lidských práv apod.) a krizí v blízkém sousedství EU. Hlavní organizační rámec bezpečnosti západní a střední Evropy pro případ konfliktu velkého rozsahu však bude i nadále představovat NATO.

V souvislosti s předpokládaným členstvím České republiky v Evropské unii je nutné uvažovat o možnostech a připravenosti ČR plnit uvedené úkoly, a to mimo operace současně uskutečňované v rámci NATO, OSN či OBSE.

Evropské bezpečnostní struktury budou zcela jistě procházet dynamickým a pravděpodobně i dramatickým vývojem v návaznosti na pokračování a tempo procesu evropské integrace, při současném zpřesnění geografického vymezení prostoru Evropy (např. zrušení ZEU, budování vojenských struktur EU, řešení vztahu EU vs. NATO, posílení poslání OBSE), zejména vzhledem k Rusku a dalším státům bývalého Společenství nezávislých států. Zřejmě významným novým posláním orgánů EU a USA by mohlo být, aby diplomatickou cestou přesvědčily státy Společenství nezávislých států o možnosti pojmenování jejich prostoru novým geografickým názvem kontinentu. Tak by se problém „Evropy po Ural“ vymazal ze seznamu politických záležitostí. Výsledky takových jednání mohou být natolik významné, že současná kompromisní řešení a diplomatické ústupky ve světle globálních problémů lidstva budou právě v letech 2004-2015 přinášet revoluční změny v poměrech a struktuře vojenských sil v celosvětovém měřítku.

Největší problémy v tomto směru bude přinášet nadnárodní vojenskoprůmyslový komplex, nenajde-li se způsob jeho mírové konverze. Potíže způsobí rovněž permanentní účast ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v mezinárodních operacích a misích na podporu míru a stabilizace poměrů.

III. Národní zájmy České republiky v oblasti bezpečnosti

Česká republika rozlišuje dvě kategorie národních zájmů:

- a) **zájmy životní**, které mají trvalý charakter a na jejichž obranu použije všechny dostupné prostředky včetně vojenských: zajištění demokratického státního systému, kulturních hodnot, svobody, majetku, zdraví a života občanů, zachování územní celistvosti, státní suverenity;
- b) **zájmy strategické**, odvíjející se od ambicí, možností a reálného postavení, které zaujímá ve světě. Zájmy strategické umožňují lepší naplňování a hájení zájmů životních.

V oblasti vnější bezpečnosti je prvořadým strategickým zájmem České republiky udržení spolehlivých spojeneckých svazků vycházejících z principů kolektivní obrany, prohlubování transatlantických vazeb a posilování funkčnosti struktur kooperativní bezpečnosti [18]. Strategickým zájmem rovněž je napomáhat vytváření a posilování příznivého mezinárodního prostředí a začlenit se do stabilních mezinárodních bezpečnostních a ekonomických struktur, které umožní realizovat cíle české zahraniční politiky. Česká republika je zainteresována na dlouhodobě udržitelném a vyváženém rozvoji světového hospodářství a na vytvoření podmínek pro účinný postup proti globálním hrozbám a rizikům, jako je degradace životního prostředí, obchod s narkotiky, transnacionální zločin a terorismus. K prosazování svých strategických zájmů bude Česká republika používat prostředky přiměřené svým možnostem [19].

Strategickým zájmem jsou také přátelské a korektní vztahy se sousedními státy a s dalšími zeměmi regionu. V ekonomické oblasti nerušený chod svobodné, konkurenceschopné tržní ekonomiky spolu se zajištěním podmínek pro další hospodářský rozvoj a minimalizaci závislosti na jednom zdroji strategických surovin.

K cílům zahraniční a bezpečnostní politiky České republiky se zavazují vlády, které by měly po dobu svého funkčního období zajistit výkon státní správy národních zájmů. Bezpečnost státu je statkem, který přesahuje různá funkční období vlád a právě konsensus nad národními zájmy by měl vnitřní politické rozpory překonat. Vždyť zejména prostředky vložené do výstavby systému obrany státu, tj. včetně jeho armády, jsou dlouhodobou investicí.

Současná sociálnědemokratická vláda se zavázala ve svém programovém prohlášení z roku 1998: „povinností státu je ochrana práv občanů, jejich svobod, života, zdraví a majetku, a dále ochrana zájmů celospolečenských, zájmů státu, včetně ochrany státního majetku a zájmů zahraničních subjektů, osob, investorů a států v rámci plnění mezinárodních závazků“ [20]. Prvořadé je plnohodnotné členství v NATO, včetně poskytování potřebné síly pro kolektivní obranu a jednotlivé mise a přiměřeného zapojení do vojenské struktury a kolektivního plánování obrany. Česká republika bude pokračovat v podpoře programu Partnerství pro mír a v rozvoji spolupráce se všemi státy, se kterými nás spojují společné demokratické principy. Vláda přijme zásadní dokumenty týkající se bezpečnostní, obranné a vojenské strategie České republiky a koncepce výstavby rezortu obrany (do roku 2003 s výhledem do roku 2008). Zvláštní pozornost bude věnována rozvoji vztahů s Polskem a Maďarskem.

Obrana České republiky je záležitostí všech občanů, proto je zachována branná povinnost. K zajištění úkolů obrany bude budována armáda, schopná zabezpečit

suverenitu státu, plnění jeho mezinárodních závazků, kompatibilní s armádami členských států NATO. Relevantní podmínky budou vytvářeny pro rozvoj domácího obranného průmyslu.

Součástí národního zájmu České republiky v oblasti vojenské bezpečnosti je příprava velitelského sboru a vojsk k realizaci úkolů souvisejících s jejím začleněním do vojenských struktur NATO a taková modernizace výzbroje a techniky, která zajistí její požadované vojenské schopnosti. Součástí zájmů jsou sociální programy, které povedou k celkové změně vojenského prostředí tak, aby se podmínky pro službu a život vojáků postupně přiblížily na úroveň srovnatelnou s armádami NATO.

IV. Možné hrozby v oblasti bezpečnosti České republiky a jejich rizika

Na základě posouzení strategického bezpečnostního prostředí, předpokládaného rozvoje evropských a celosvětových bezpečnostních struktur a národních zájmů České republiky v oblasti bezpečnosti, je možné konstatovat, že jsme vystaveni hrozbě:

1. Použití vojenské síly proti území České republiky

Celkově je riziko této hrozby velmi nízké. Jako členský stát NATO, které je největší vojenskou organizací v současném světě, jsme při napadení pozemními silami z hlediska promyšleného operačního plánování schopni včas vytvořit příslušná opatření. Při napadení ze vzduchu bychom měli mít vytvořeny podmínky integrované protivzdušné obrany NATO, proti napadení z kosmu nejsme připraveni na protiraketovou obranu. Území našeho státu je v dosahu strategických a operačně taktických raket z území střední Asie a Společenství nezávislých států, případně ponorek s příslušnými nosiči.

Takový spekulativní vývoj mezinárodní vojenskopolitické situace, který by znamenal rozpad NATO, by vyžadoval nový přístup k zajištění záruk k ochraně našeho státu proti hrozbě použití vojenské síly.

Hrozba má následující základní varianty podle sil účastnících se na vojenské obraně České republiky a ukazuje současně na jejich velení. Kombinace sil představuje základní možný potenciál pro odvrácení vojenské hrozby proti území České republiky a velení silám dokumentuje procesy, které budou při koordinaci obrany zvládnány viz **tab. 1.**

v textu

Tab. 1

Poř. čís.	Síly, které se mohou účastnit na obraně	Kdo silám velí		
		Velení NATO, EU	Národní velení	Jiné velení
1.	Síly ČR vyčleněné pro NATO, EU	ANO	ANO	
2.	Ostatní síly ČR na teritoriu státu		ANO	
3.	Zálohy, mobilizované síly ČR		ANO	
4.	Síly vyčleněné od NATO, EU	ANO	ANO	
5.	Další síly mimo NATO a EU		ANO	ANO

2. Použití vojenských schopností České republiky

Hrozba použití vojenských schopností České republiky reálně existuje. Její riziko je skutečné. Každý členský stát NATO je připraven k poskytnutí sil podle článku 5 washingtonské smlouvy a podle dalších dohod uvolňuje jednotlivce, útvary, jednotky, síly nebo prostředky pro účast na misích a operacích v rámci prvků celosvětové nebo evropské bezpečnostní architektury (OSN, OBSE, NATO, dvoustranné dohody o spolupráci, humanitární pomoc ap.). Příklad skutečného průběhu použití těchto sil mimo území České republiky byl uveden ve Vojenských rozhledech 2/2001. Síly však byly používány i na vlastním území, např. při záplavách.

Jaká existují rizika použití vojenských schopností České republiky na vlastním území a mimo tohoto území, to znázorňuje **tabulka 2**. Rozhodující pro variantní řešení hrozby je rozsah sil a prostor jejich použití. Rizika těchto variant jsou různá.

Tab. 2

Poř. čís.	Rozsah vojenských schopností podle použitých sil a prostředků	Teritorium použití vojenských schopností		
		Česká republika	Státy NATO, EU	Jiné prostory
1.	Celý systém obrany ČR	velmi nízké R	žádné R	žádné R
2.	Ostatní síly ČR na teritoriu státu	velmi nízké R	žádné R	žádné R
3.	Vyčleněné síly pro NATO, EU (vše)	nízké R	nízké R	vyšší R
4.	Vyčleněné síly pro NATO, EU (část)	nízké R	nízké R	velmi vysoké R
5.	Jiné síly pro bilaterální smlouvy	žádné R	velmi nízké R	velmi nízké R
6.	Vojenská a záchranná technika	velmi vysoké R	velmi nízké R	vyšší R
7.	Bezpečnostní složky	velmi vysoké R	velmi nízké R	střední R
8.	Jednotlivci do misí (OSN, OBSE, ...)	žádné R	nízké R	jisté R

Stupnice rizik: žádné R, velmi nízké R, nízké R, střední R, vyšší R, velmi vysoké R, jisté R.

Zvláštní situace nastane, jestliže vznikne společná evropská armáda (případně její první útvary, což je v období do roku 2015 reálné). Čeští občané budou současně evropskými občany a profesionální vojenskou službu by měli mít možnost vykonávat podle odbornosti kdekoliv v Evropě. Vojenské schopnosti České republiky budou mít proevropský a národní rozměr. Do doby vyřešení systémových změn spojených s evropskou integrací a případným vznikem federálního nebo nějakého jiného státního útvaru na území Evropy, bude systém obrany státu spojen s teritoriem České republiky. Bude zahrnovat vše, co bude schopno plnit, podle míry ohrožení, příslušná vojenská obranná opatření k zajištění suverenity, bezpečnosti i obrany vlasti použitím vlastních vojenských schopností.

3. Použití systému bezpečnosti státu při nevojenských ohroženích

Systém obrany státu v souladu s jeho právní definicí zahrnuje hlavní složku - ozbrojené síly. Je tedy logické, že v případě stavů, které ohrožují majetek, zdraví, životy

občanů, jak tomu je při přírodních, ekologických, průmyslových haváriích a katastrofách, nebo při nebezpečí, která vyplývají z rozsáhlé migrace, teroristických akcí a někdy z činnosti organizovaného zločinu, jsou mobilizovány a využívány všechny schopnosti státu k zajištění kontroly nad aktivitami narušujícími bezpečnost nebo k odstraňování následků. Ozbrojené síly, které jsou připravovány k bojovému použití, mají charakter ukázněných a profesionálně zdatných složek, které umí intenzivně napomáhat při řešení nevojenských ohrožení. Zpravidla jsou však posilovými prostředky a spolupracují s orgány státní správy v souladu se zákonodárstvím o krizovém řízení. Rizika vzniku takových ohrožení jsou vysoká a připravenost systému bezpečnosti státu by této situaci měla odpovídat. Pro přípravu ozbrojených sil by výcvik v relevantních činnostech měl být vedlejším produktem přípravy pro plnění vojenských úkolů.

4. Narušení nebo zhoršování bezpečnostní situace

Hrozba narušení nebo zhoršování bezpečnostní situace je trvalá. Nevyžaduje okamžitá opatření, která by byla prováděna použitím ozbrojených sil. Její dopady jsou rovněž dlouhodobé. Ovlivňuje stav systému obrany státu, zejména ekonomické a hospodářské přípravy k obraně, psychologii a odbornou připravenost občanů k působení ve všech úrovních systému obrany státu. Rizika jako vyjádření pravděpodobnosti uskutečnění hrozeb, které se promítají do zhoršené bezpečnostní situace, jsou vysoká.

Reakce na tyto situace mohou být rozmanité, zpravidla jsou mezinárodně koordinovány a směřují k prokázání odhodlanosti řešit problémy v případě nutnosti i vojenskou silou. Z tohoto pohledu je vhodné konstatovat, že tyto reakce nevyvolávají potřebu budování nových sil nebo vojenských schopností. Vyžadují však zřetelné dokumentování kvalitního fungování systému obrany státu i jeho jednotlivých prvků, prokázání viditelných manévřů, které vyvolají odpovídající reakci u původce zhoršování bezpečnostní situace.

V. Členství v NATO a bezpečnost České republiky

Členství v NATO nepochybně výrazně přispívá k posílení bezpečnosti ČR. Je nezbytné specifikovat, že z hlediska rozsahu pojmu bezpečnost jde o posílení její vojenské části při obraně proti vnějšímu ohrožení. Charakteristiky současného strategického prostředí ukázaly na jeho dynamičnost i možný negativní vývoj. Bez ohledu na vývoj vnitropolitické situace, bude nezbytné pokračovat v zajištění potřeb obrany státu vojenskými prostředky. Česká republika jako člen největšího a vojensky nej kvalitnějšího uskupení má vytvořeny vyšší záruky zajištění mírového rozvoje, než kdyby stála mimo tuto organizaci.

1. Vize rozhodujících variant vývoje NATO v letech 2004-2015

Nejvýznamnější skutečností možného ovlivnění vývoje NATO je postup evropské integrace a s tím spojené začleňování jednotlivých států do Evropské unie a NATO. Tento proces bude procházet řadou politických i praktických nástrah, jejichž zdolání bude vyžadovat nezlomnou politickou vůli k zachování principu transatlantické bezpečnostní spolupráce.

Existují vypracované dokumenty, které předpokládají vytvoření společných evropských vojenských sil od roku 2003 ve velikosti 60 000 bojovníků, což z hlediska obměny reálně představuje 180 000 připravených vojáků. Takové množství je nemyslitelné kalkulovat mimo rámec NATO, bez zvyšování vojenských rozpočtů. Uvedený postup není průchozí, proto je předpokládáno, že se bude dařit nalézání společných kroků EU s NATO.

Ve výchozích materiálech, které navazují na helsinskou konferenci představitelů EU z prosince 1999, jsou vytyčeny cíle, které předpokládají, že do roku 2015 bude mít Evropa síly, jež budou schopny řešit krize rozsahu „kosovské“ bez použití prostředků a dovedností armády USA. Současně je předpokládáno zachování transatlantické spolupráce. Co takový stav může reálně znamenat pro vývoj NATO:

- postup k dosažení upravené Severoatlantické smlouvy, kde místo současných 19 členských států bude USA, Kanada a Evropská unie;
- vyřešení velení ve společných operacích pod NATO a pod EU;
- vyřešení otázek rozšiřování EU a NATO a jasné definování evropského prostoru.

Jaké jsou základní varianty možného vývoje organizace NATO v letech 2004-2015:

- Variantu optimistickou:** NATO se bezproblémově transformuje do organizace s novým počtem členů, Evropa bude mít svou společnou armádu, zachována bude vojenská schopnost racionálně čelit vojenským hrozbám příslušejícím roku 2015.
- Variantu praktickou:** EU se nepodaří vyřešit všechny otázky integrace. Pro část evropských států existuje spojená armáda, některé státy se však nepřičlení. Transformace NATO je neúplná, mechanismy rozhodování a aktivace vojenských schopností jsou složité. Problémy jsou řešeny ad hoc.
- Variantu negativní:** Idea společného pilíře Evropské unie nebyla v potřebném rozsahu akceptována, nebyl prosazen druhý pilíř EU - společná zahraniční a bezpečnostní politika, postupy vyvolaly rozpory uvnitř NATO a tato organizace se rozpadla. Hledají se nové postupy pro zajištění transatlantické spolupráce i pro zajištění evropské bezpečnosti. K tomu je využíváno zkušeností z činnosti organizace NATO.

Základní varianty mají spoustu mutací, jejichž pravděpodobnost se ze současného pohledu nejeví jako stejnorodá, ale nepředstavuje možnost úplného vyloučení. Celkově má vývoj organizace NATO určující význam pro výstavbu ozbrojených sil České republiky a rovněž pro rozpracování základních dokumentů bezpečnosti a obrany státu.

2. Vize členství České republiky v NATO

Členství v Alianci je jedním z nosných principů zajištění bezpečnosti státu. Není a nemůže být jediným. Na obraně České republiky v celém spektru hrozeb a rizik, se budou podílet občané našeho státu, jeho ekonomika a další faktory vytvářející jeho vojenské schopnosti. Členství bez aktivního rozvoje vojenských schopností státu nemůže být samospatitelným stavem.

Z hlediska následných úvah je předpokládána varianta zachování NATO do roku 2015. Česká republika bude v politických i vojenských strukturách zřejmě procházet počátečním obdobím ztotožňování se s procedurami a nacházení přístupu k plnohodnotnému členství. Bude řešit problémy spojené se začleněním do vojenských struktur EU a nalézáním uplatnění svých vojenských schopností a předpokladů ve stále se měnících podmínkách. Bude procházet procesem výrazné standardizace procedur velení a řízení, přizpůsobení systému vzdělávání i profesionalizace, kvalitativní změny systému vzdělávání, výcviku, ale i vyzbrojování, obranného výzkumu a vývoje. Podstatou nebude zvládnutí vyloženě vojenských problémů, ale přizpůsobení se obecně přijatelným zásadám při zachování specifík českých podmínek v celé společnosti. Tyto skutečnosti jsou vázány na dva základní faktory: **přípravenost lidí a dostatek finančních prostředků**. Přípravenost lidí rovněž zahrnuje **schopnost strategicky reálného řízení oblastí, vypracování vědecky podložených prognóz i reálných dlouhodobých, střednědobých a krátkodobých plánů**.

Závěr

Předpokládané vnější bezpečnostní prostředí České republiky do roku 2015 není zárukou klidného mírového vývoje. Proto ani přístup představitelů státu k problematice zajištění obrany a bezpečnosti nemůže být nevšimavý. I když jsme členským státem NATO a proces evropské integrace způsobí řadu změn v rozhodnutích o způsobech racionálního a ekonomicky účelného zajišťování obrany státního území, nemůže být hrozba použití vojenské síly proti České republice, ani použití vlastních vojenských schopností na našem nebo i cizím území vyloučena. Řešení krizových situací, které budou způsobeny vývojem mimo státního území, je velmi pravděpodobné.

Kardinální otázkou v roce 2015 zřejmě bude, zda budeme více uvažovat o vnějším bezpečnostním prostředí České republiky nebo v rámci nového evropského státního útvaru, jehož budeme součástí.

Poznámky:

1. Taichman, P. a kol.: Současná politika České republiky vůči evropským bezpečnostním institucím s výhledem do roku 2005. [Závěrečná práce]. Brno, Vojenská akademie 1999. s. 21.
2. S výjimkou války mezi Kuvajtem a Irákem a války mezi Peru a Ekvádorem byly všechny konflikty v 90. letech konfliktem mezi teritoriální provincií a mezinárodně uznaným suverénním státem. Rana, S.: Small Arms and Intra-State Conflicts. [Research Paper]. New York and Geneva, Center for Disarmament Affairs, United Nations 1995. s. 7.
3. Tamtéž, s. 8.
4. Stammen, T.: Jak čelit novým problémům ve vnitřních evropských záležitostech. Střední Evropa. 14, 1998, č. 79, s. 42.
5. The United Nations and the Twenty-First Century: The Imperative for Change. Muscatine, The Stanley Foundation 1996. s. 3.

6. **Khol, R. a kol.:** Reforma OSN a zájmy České republiky. 1. vyd. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1998. s. 15.
7. **The United Nations and the Twenty-First Century: The Imperative for Change.** Muscatine, The Stanley Foundation 1996. s. 22.
8. Tamtéž, s. 23.
9. Uvažuje se např. o rozšíření Rady bezpečnosti z 5 na 7 stálých členů (rozšíření o Německo a Japonsko), respektive dosavadních pět stálých členů plus 3 až 5 polostálých členů bez práva veta. Spolu s nestálými členy by Rada bezpečnosti měla 21-23 členů. **Rašek, A.:** Aktuální stav bezpečnosti v Evropě. Mezinárodní vztahy, ročník neuveden, 1998, č. 1, s. 10.
10. **Ghebali, V.-Y.:** The OSCE s Istanbul Charter for European Security. NATO Review, 48, 2000, č. 1, s. 23-26. (<http://www.nato.int/docu/review/2000/0001-07.htm>)
11. Dalším krokem k větší akceschopnosti a pružnosti OBSE je vytváření týmů REACT (Rapid Expert Assistance and Cooperation Teams), které se mohou stát v blízké budoucnosti hlavním a účinným nástrojem jak preventivní diplomacie, tak postkonfliktní asistence a prostředkem řešení propukajících konfliktů. Jako důležité se jeví uchovávání nevojenského charakteru týmů REACT a jejich zasahování. **Ghebali, V.-Y.:** The OSCE s Istanbul Charter for European Security. NATO Review 48, 1/2000, s. 23-26. (<http://www.nato.int/docu/review/2000/0001-07.htm>)
12. **The OSCE Handbook.** Praha, Prague Office of the OSCE Secretariat 2000. s. 126.
13. Dokladem této skutečnosti je například důraz na lidskou dimenzi v Evropské bezpečnostní chartě, přijaté v Istanbulu 19. listopadu 1999. **Scheu, H., Ch.:** Lidská dimenze OBSE a současné mezinárodní právo. 1. vyd. Praha, Karolinum 2000. s. 143-147.
14. **Leška, V.:** KBSE/OBSE - minulost, přítomnost, perspektivy. 1. vyd. Praha, Karolinum 1997. s. 170.
15. K Evropské unii blíže viz část „Variantní vývoj strategického bezpečnostního prostředí České republiky v letech 2004-2015.“
16. **Kmec, V., Šelepec, P.:** Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia Slovenskej republiky v nich. Mezinárodní vztahy, ročník neuveden, 1998, č. 1, s. 26.
17. **Posilování Společné evropské bezpečnostní a obranné politiky a Nevojenské řešení krizí ze strany Evropské unie.** Dokumenty Evropské unie - Zasedání Evropské rady ve dnech 10. a 11. prosince 1999 v Helsinkách, ÚMV, Mezinárodní politika, s. 14.
18. **Bezpečnostní strategie ČR.** Praha, Ministerstvo obrany České republiky - AVIS 1999, s. 5.
19. **Koncepce zahraniční politiky.** Ministerstvo zahraničních věcí ČR 1998 (http://www.mzv.cz/_dokumenty/koncepce_index.html).
20. **Programové prohlášení vlády České republiky.** Praha 1998. (<http://www.vlada.cz/>).

Ekonomická teorie a praxe členství v NATO

V březnu 2001 jsme si připomenuli druhé výročí vstupu České republiky do NATO. V době jeho vzniku, roku 1949, by se bezesporu našlo jen velmi málo politických pozorovatelů, kteří by byli schopni předpovědět, že se tato nově zakládaná organizace, původně tvořená pouze dvanácti státy, ve zdraví dožije roku 2000, a že postupně do svých řad přijme další nové členy. Snad ještě méně lidí by se zcela jistě odvážilo tvrdit, že u příležitosti oslav padesátých narozenin vstoupí do NATO i tři bývalí členové Varšavské smlouvy, totiž Česká republika, Polsko a Maďarsko.

* * *

NATO bylo určující silou, která bránila sovětské invazi hrozící západnímu světu v prvních dekadách existence organizace. Není sebemenších pochyb o tom, že NATO pomohlo vyhrát studenou válku. V dlouhém a vyčerpávajícím souboji se SSSR a Varšavskou smlouvou prokázalo prostě větší odolnost a výdrž, neboť dokázalo déle směřovat drahocenné a omezené zdroje z civilního do obranného sektoru. K tomu, aby se bývalý Sovětský svaz dokázal vyrovnat technicky vyspělejšímu západnímu zbrojnímu průmyslu, musel pro potřeby vlastního obranného sektoru převádět takový objem zdrojů, že naprosto přecenil možnosti domácí ekonomiky. Následky pociťuje nyní Rusko i dnes. Významnou roli při porážce SSSR ve studené válce hrála i ekonomická neefektivita země. Cenu v podobě nižšího hospodářského růstu a prosperity však za vítězství v tomto boji zaplatily i země sdružené v Severoatlantické alianci (tj. cenu za nadměrné převádění omezených zdrojů k využití obranným sektorem).

V současnosti se objevují nové požadavky na posílení národní bezpečnosti, které přicházejí navíc v době, kdy většina členských zemí krátí a zmenšuje domácí obranný sektor. Toto snižování stavů, kapacit i rozpočtů samo o sobě podřívá potřebu existence orgánu kolektivní obrany a sdružování zdrojů za účelem udržování obranného potenciálu Aliance. NATO tedy předefinovává svoji roli i strategickou doktrínu tak, aby prokázalo, že jeho pojetí kolektivní bezpečnosti je i v dnešním světě nezbytné k udržení a zajištění světového míru.

V souvislosti s členstvím ČR v NATO je potřeba, abychom se zamysleli nad dalším vývojem NATO i z jiného úhlu pohledu než je obvyklé. Využívat budeme metod a nástrojů ekonomické teorie v rámci teorie ekonomiky obrany státu, které nám umožní vhodně spojit jak politické, tak ekonomické aspekty naší analýzy, přičemž nám zároveň pomůže při tvorbě strategických doporučení. Zvlášť proto, že na rozdíl od politických a bezpečnostních přístupů k NATO, tato ekonomická analýza naší bezpečnostní komunitě chybí. Rádi bychom tedy čtenáře informovali o přístupech k posouzení členství ČR v NATO na základě nejnovějšího výkladu ekonomické teorie NATO [1], kterou pojímáme jako kombinaci dostupných znalostí ekonomických metod, institucí, politických nástrojů a teorií. Naše syntéza tak může posloužit nejenom studentům,

profesionálním ekonomům, politikům a odborníkům, ale všem těm, kteří mají zájem seznámit se s moderním a uceleným pohledem na Alianci nazývanou ve zkratce NATO.

Rádi bychom hned na začátku zdůraznili, že při tvorbě svých závěrů vycházíme zejména z výsledků řešeného projektu obranného výzkumu „Zhodnocení a kontinuální zanalyzování dopadu vstupu do NATO na vztahy armády a společnosti“, a že v žádném případě neusilujeme o ryze ideologický pohled. Bez ohledu na to, že naše závěry i doporučení budou formulovány na základě důsledné aplikace moderních nástrojů a principů ekonomie, chceme, aby tato stať byla přístupná i čtenářům vybaveným pouze základními ekonomickými znalostmi. Nepřímo tak navazujeme na náš článek ve Vojenských rozhledech č. 3, 2000 a článek profesora McGuira [2]. Zároveň konstatujeme, že při úvahách o dopadech členství České republiky v Severoatlantické alianci se v našich podmínkách často neprávem zapomíná na ekonomickou spolupráci členských států a ekonomické aspekty členství v NATO.

Některé obecné závěry ekonomické teorie Aliance

Na základě řešení projektu a analýzy soudobé odborné zahraniční literatury jsme získali dvě důležité výchozí informace:

- a) Severoatlantická smlouva stanoví ekonomickou spolupráci jako jednu z priorit činnosti Aliance a vytváří pro ni potřebný prostor;
- b) smlouva vychází z liberálního konceptu mezinárodní politiky a úlohy státu v jejím rámci.

Ekonomická spolupráce se projevuje především ve vztahu k bezpečnostní politice členských států, která přímo závisí na ekonomickém potenciálu každého z nich. Úloha ekonomiky přitom není zužována na pouhý zdroj pro rozšiřování vojenského potenciálu.

Ekonomika v současnosti figuruje vůči obraně minimálně v těchto čtyřech rovinách vzájemné závislosti:

- I. *V rovině ekonomického managementu, který zabezpečuje efektivitu a účinnost obrany, využívá všechny nástroje bezpečnostní politiky přípustné pro moderní stát.*
- II. *V rovině národního hospodářství, jako základny zajišťování zdrojů pro bezpečnost státu a i nástrojů, kterými je možné protivníka oslabit nebo zničit. Vojenská způsobilost je pouze jedním z mnoha nástrojů obrany podporovaných ekonomickou silou. Mezi ostatní nástroje patří obchodní politika, programy pomoci, finanční možnosti, pozice zadlužení, regulování migrace a další nástroje hospodářské politiky jakéhokoliv druhu.*
- III. *V rovině makroekonomických efektů obrany na národní hospodářství a interakce mezi ekonomikami v rámci mezinárodního ekonomického systému, včetně dopadu úrovně obrany na ekonomický růst, stabilitu a prosperitu státu.*
- IV. *V rovině, kdy je ekonomika příčinou nebo cílem bezpečnostních problémů států. Tato rovina vzájemné závislosti mezi ekonomikou a bezpečností je postavena na předpokladu, že v mezinárodní bezpečnosti jde v podstatě o ekonomické pohnutky, se kterými se státy potýkají.*

Ekonomické zabezpečování soudobé obrany má proto výrazně koaliční charakter a uskutečňuje se v podmínkách složitých ekonomických vztahů. Představuje **ucelenou**

a vzájemně sladěnou soustavu koaličních a národních vojensko-ekonomických aktivit, jež jsou zaměřeny především na zdokonalování výstavby a činnosti národních i vyčleněných částí ozbrojených sil, jejich bojové připravenosti a pohotovosti, dále pak na přípravu teritoria a obyvatelstva na rozvoj a spolupráci ve výzkumu, vývoji a výrobě vojenského charakteru a na další vojensko-ekonomická opatření v jednotlivých národních hospodářstvích i v dalších sférách společenského života.

Zkoumáním koaličního zabezpečení obrany jsme dospěli k závěru, že jestliže obrana Aliance je zabezpečována společně, pak můžeme předpokládat tyto skutečnosti:

Za první, obranné náklady jsou přesně definovány a podíl mezi spojenci na jejich splacení je značně nerovnoměrný. Bohatí členové Aliance musí nést na svých ramenech vyšší obranné výdaje oproti menším, chudším členům. Nestejné náklady se podílejí na vzniku parazitování - tj. problému, kdy se menší země spoléhají při zabezpečení své obrany na opatření a úsilí ostatních členů koalice.

Za druhé, obranné náklady jsou vymezeny na základě nedostatečně pravděpodobných nebo ne dost optimálních kritérií, pokud se týče *standardu Paretova optima*.

Za třetí, neexistuje žádná podmínka ani potřeba k omezení velikosti Aliance, protože přírůstek z dalšího členství obsahuje pozitivní síť rozhodujících předpokladů. Například náklady spojené s obranou jsou dělené větším počtem členů Aliance, i když užítky pro bohatší členy jsou menší.

Za čtvrté, poptávka států po koaliční obraně závisí na relativní hodnotě obrany, na významu Aliance, úrovni podílů aliančních obranných nákladů a vnímané hrozbě.

Stávající ekonomický model vojenské aliance NATO proto nabízí **tři doporučení relevantní pro taktiku členství** [3].

První - čím více obrany poskytují spojenci jedné zemi, tím méně tato země na obranu vydává (viz graf).

Druhé - jelikož větší členové Aliance přičítají bezpečnosti a ochraně vyšší hodnotu než menší členské státy, věnují obvykle větší podíl svého hrubého domácího produktu na obranu.

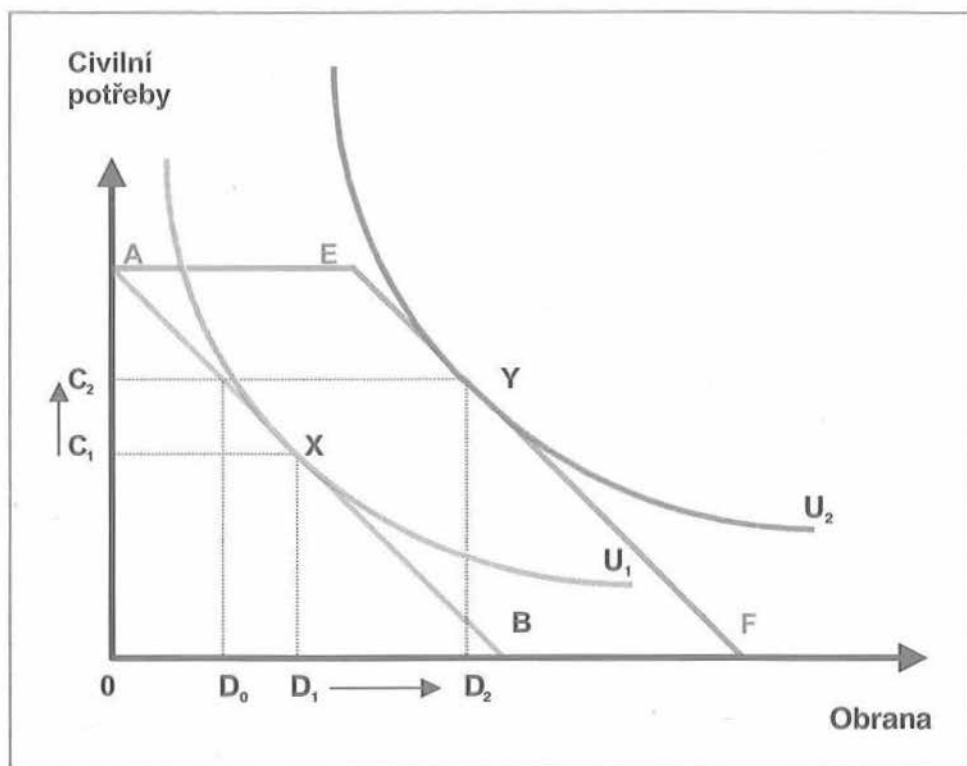
Třetí - výsledná obrana Aliance bude vždy nedokonalá. Je to proto, že nezávislé státy budují obranu především na základě svých vlastních individuálních národních zájmů, a ne na základě kolektivních zájmů Aliance. Nahrazení Aliance politickým svazkem se společnými cíli by nevytvořilo danému spolenectví stimuly pro optimální jednání.

Zároveň můžeme i konstatovat, že ekonomická teorie Aliance je důležitá i z těchto důvodů:

Za první, teorie respektuje politické aspekty sdílení nákladů a složení Aliance.

Za druhé, teorie, která byla použita pro odvozování systémových požadavků na zabezpečení rovnováhy, může být použita i pro empirické analýzy a prognózy.

Za třetí, metody použité v ekonomické teorii aliancí lze všestranně aplikovat při studiu dalších nadnárodních struktur, jako je Organizace spojených národů (OSN), Evropská unie (EU) atd.

Graf: Výhody koalice

Poznámky: Ze začátku stát rozhoduje na úrovni produkční křivky AB a maximalizuje svoji úroveň užitečnosti či blahobytu (U_1) v pozici X spotřeby C_1 a D_1 civilního a obranného zboží, - a to v tomto pořadí. Členství v obranné alianci zajišťuje státu dodatečnou bezpečnost AE a nová preferovaná pozice země je Y , na nové úrovni užitečnosti (U_2) s větší možností užití civilního a obranného zboží (C_2 , D_2). Avšak zajištění obrany aliancí AE dovoluje státu redukovat svoje vlastní obranné úsilí z D_1 do D_0 (parazitování), takže konzumuje více civilního zboží v bodě C_2 namísto C_1 . Úplné parazitování nastává v E .

Pramen: V. Ševčík na základě údajů in: Hartley, K.: The Economics of Defence Policy. Brassey's London 1991, s. 52-55.

Vztahy mezi členy koalice však musí být založeny na konsenzu, a ne na konkurenci. Prospěchem z takového vztahu je pak soulad či rovnováha mezi jeho uživateli, i když ho lze určit jenom pro jednoho disponenta, bez snižování spotřeby příležitosti a při stálé dosažitelnosti obrany za stejných podmínek.

Na druhé straně si ale musíme uvědomit, že současná Aliance produkuje více než jeden výkon - konkrétně odstrašování, ochranu, prevenci proti vzniku rizika a jednotlivé, pro každou zemi specifické, přínosy lišící se svým obsahem. Pokud ze zajištění obrany vzejde několikanásobný výstup, dochází ke vzniku smíšeného produktu. Proto vojenská síla státu, například, je schopna odstrašit agresora, ale zároveň umožňuje sledovat své vlastní teritoriální zájmy. Ze smíšeného modelu, **za prvé**, vyplývá, že obranná zátěž může být sdílena v závislosti na přijímaných užitech. Čím větší je poměr exkluzivních užitek k celkovým užitekům, tím větší by měla být

i shoda mezi užitky obdrženími a břemenem, na kterém se země podílí, neboť exkluzivní užitky je možné získat pouze tehdy, zajišťuje-li si země skutečně svou vlastní obranu. Je-li tento poměr vysoký, lze předpokládat, že ekonomická síla spojence bude mít menší vliv na objem sdíleného břemena, takže exploatační hypotéza není v tomto případě příliš relevantní. **Za druhé**, míra nedokonalosti rovněž záleží na podílu exkluzivních užitků vzhledem k užtkům celkovým. Blíží-li se tento poměr 1, mohou tržní nebo alianční uspořádání sáhnout k vyloučení neplatíče, čímž si vynutí odhalení skutečných preferencí a čímž zároveň srovnají úroveň mezních nákladů a užitků - což je podmínka nutná pro zajištění optimální míry obrany. Opačná situace nastává v případě, že se tento poměr blíží 0 a všechny užitky se stávají čistě veřejnými. Pokud například v důsledku změny strategické doktríny dojde k posílení významu konvenčních sil na úkor sil strategických, zvýší tato skutečnost podíl exkluzivních užitků a podpoří efektivnější alokaci zdrojů. Alianční uspořádání pak může sledovat nasazení sil a prostředků a odpovídajícím způsobem příjemce proúčtovat. **Za třetí**, restriktce velikosti Aliance jsou relevantní v závislosti na oslabování sil v důsledku jejich rozmístění při akcích vedoucích k minimalizaci škod. Jak čistě veřejné, tak soukromé výstupy nevyžadují žádné omezení velikosti, neboť soukromé obranné výstupy nejsou spojenci sdíleny, zatímco výstupy čistě veřejné mají nulovou hodnotu mezních nákladů plynoucích z rozšíření obranného zajištění na jiné spojence [4].

Pro účely tvorby modelu současné Aliance, na základě skutečností, které jsme uvedli výše, můžeme tak chápat členství v NATO jako faktor ovlivňující obranné výdaje členského státu. Přičemž účinek Aliance je **dvojnásobný**:

- je negativní, když je parazitování dominantní,
- je pozitivní, když členský stát následuje vůdce Aliance.

V souvislosti s obecnými cíli Aliance se vyskytuje řada ekonomických otázek, které mají vliv na kolektivní bezpečnost. Do této oblasti patří zejména problémy standardizace, konverze, vojenských rozpočtů apod. Proto další aspekty se objevují především při **prognózování vlivů členství v NATO na obranné výdaje jednotlivých členů**. Jak již bylo zmíněno, nemohou být opomíjeni ve formě hrozby ani potenciální nepřítelé, protože - jak tvrdíme - vojenské výdaje souvisejí s výdaji potenciálního protivníka. Jelikož je v současnosti obtížné izolovat takového protivníka, jednotlivé vlivy rivalů a spojenců, vznikají tím pro analytiku určité komplikace. Hlavním problémem je to, že v minulosti americké a sovětské obranné výdaje vzájemně souvisely a ovlivňovaly i výdaje NATO a jeho jednotlivých členů. Dopad hrozby na výši obranných výdajů generoval rozsáhlou literaturu zabývající se závody ve zbrojení [5]. V současnosti tomu tak není. Přitom rozsah ohrožení se oproti minulosti rozšířil o nevojenská rizika. A tak se dnes jeví jako opravdu paradoxní skutečnost, že dřívější modely závodů ve zbrojení, zahrnující ekonomické, politické a strategické faktory, nabízely uspokojivější teoretické vysvětlení obranných výdajů NATO i jeho členských států.

Druhým problémem je skutečnost, že jestliže mezinárodní specializace a obchod se zbraněmi zvyšují ekonomický blahobyt, **jak se vysvětlí současná struktura trhu a pravděpodobná omezení pro vytvoření volného trhu obranných zařízení v rámci NATO?** Jednou se zřejmých odpovědí je ta, že většina členských států NATO má antipatii vůči očekávaným přínosům volného trhu. Vzhledem k tomu, že USA budou mít pravděpodobně poměrnou výhodu v oblasti vysoce technologicky náročných

výrobních, očekává se, že na volném trhu by se specializovaly na produkci a vývoz zbrojních zařízení vyžadujících intenzivní výzkum a vývoj a pro ostatní členské evropské státy by zbylo to ostatní. Volný trh se zbraněmi by pak pro Evropu znamenal značné zmenšení obranného průmyslu s tím, že by došlo k realokaci zdrojů do konkurenceschopnějších výrobních sektorů. Přesto by si evropské státy mohly pravděpodobně udržet předstih v některých oblastech zbraňových technologií (jako jsou vertikálně startující letouny a jejich subsystémy, helikoptéry, rakety). Rovněž je třeba připomenout, že ona tak emotivní oblast „to ostatní“ může být vysoce zisková a že konečný cíl podnikání je spíše otázkou zisku než toho, zda se jedná o technologické či výrobní schopnosti státu nebo firmy. Jako politika zkvalitňování tržního prostředí může být však standardizace zbrojních zařízení kritizována za to, že je zaměřena pouze na oblast zbraní, a ne na vytvoření oblasti volného obchodu (*free-trade*) v rámci NATO pro všechny výrobky a služby.

Všeobecná neochota členských zemí NATO přijmout důsledky zavedení superiorního systému volného trhu může být vysvětlena i tím, že obrana je na rozdíl od ostatního zboží specifická. Nikdo nikdy nedoporučoval, aby například Česká republika pěstovala své vlastní banány jenom proto, aby se vyhnula nepřiměřené závislosti na zahraničních dodavatelích a aby získala prospěch v oblastech pracovních příležitostí, platební bilance a vedlejších technologických produktů plynoucích z domácí produkce. Oblast obrany je rozdílná právě v tom, že jednotlivci nemohou vyjádřit preference pro komodity nabízené na trhu. Svoje obranné preference mohou, jak je známo, zaregistrovat pouze ve všeobecné formě prostřednictvím volebních lístků, takže politici a státní úředníci mají plnou moc interpretovat „veřejný zájem“. Uvnitř státu neexistují alternativní dodavatelé obranných služeb a vlády z bezpečnostních důvodů nerady poskytují informace o nákladech a efektivitě alternativních struktur ozbrojených sil a o rozdílných nákupních systémech. Voličům například nejsou poskytovány informace o nákladech při nákupu hotových standardních zbraní v zahraničí, o srovnáních s náklady v případě společného projektu nebo domácí licenční výroby. Místo toho budou hlasy politiků a názory tvůrců rozpočtu pravděpodobně ovlivněny zájmovými skupinami výrobců. Proto nepřekvapuje skutečnost, že za účelem udržování poptávky po výrobcích domácího zbrojního průmyslu existují jak pro výrobce, tak pro politiky a státní úředníky veškeré stimuly k vytvoření soustavy „mýtů o nákupní politice“. Takže se stáváme svědky tvrzení, že stát potřebuje obranný průmysl pro svoji nezávislost, „pro udržení vyspělých technologií a pracovních míst“. Existuje také mýtus o tom, že „konkurence v oblasti trhů se zbraněmi není možná“ a že „*zbraně USA sice mohou být levné, ale náhradní díly je prodáží*“. Některá z těchto prohlášení mohou být oprávněná, problém je však v tom, že mnoho z nich je plné emocí a postrádá ekonomické analýzy a důkazy.

Za třetí, ekonomické teorie politických cyklů a veřejné volby mohou ovlivnit standardní hodnocení poměrných výhod. Obranné zakázky udělené zahraničním dodavatelům pravděpodobně nepřinesou hlasy domácím politikům. V tržním prostředí, kde vlády sledují volební preference jednotlivých stran, mají tyto vlády stimul k tomu, aby každá zahraniční zakázka byla „kompenzována“ alokací práce domácím firmám, a tak se uspokojily zájmové skupiny domácích výrobců (zvláště v případech státem vlastněných obranně-průmyslových podniků). Takové offsety a dělba práce

budou pravděpodobně podpořeny i domácí byrokracií, poněvadž povedou ke zvyšování rozpočtů a k příležitostem uplatňování jejich významu. Tyto politické dohody však asi nebudou na bázi poměrných výhod. Například v případě amerických zbraní kompletovaných v Evropě zhruba 25 procent koprodukcce může zvýšit náklady až o 10 procent. Podobně je tomu i se zbraněmi vysoce technologicky náročnými, kde například vláda Velké Británie a lobbyistické skupiny mají tendenci preferovat společné projekty s evropskými partnery než s firmami z USA. Politická lobby USA má rovněž snahu preferovat domácí projekty a nechť k účasti na projektech mezinárodní spolupráce, hlavně pak v oblasti výzkumu a vývoje (USA by ztrácely technologii). Nacionalismus a touha po nezávislé technické kapacitě není bez nákladů a je jedním z hlavních omezení rozsahu, na základě kterého může NATO vytvářet oblast volného trhu se zbraněmi. Pokud budou vlády věřit, že nacionalismus přináší hlasy ve volbách, nebudou asi podporovat politiku nakloněnou tržním silám. Proč by to měly dělat, když potenciální uživatelé těchto přínosů jsou široce rozptýlení spotřebitelé, na rozdíl od značně kompaktnějších skupin místních výrobců, jejichž příjmy jsou závislé na domácích vojenských zakázkách. Evropský obranný průmysl zaměstnává značný počet pracovníků. Tyto skupiny budou samozřejmě oponovat politice, která by mohla ohrozit jejich příjmy a vyhlídky na zaměstnanecká místa, a mají tedy všechny pohnutky k vytváření soustavy mýtů o standardizaci a politice nákupu zařízení. Ekonomové mohou v této oblasti přispět kritickým posouzením takových mýtů a poskytnutím informací o nákladech a přínosech alternativní nákupní politiky. Rozumná veřejná volba vyžaduje informační rámec, který identifikuje důsledky alternativních rozhodnutí a možné výměny zahrnuté do jednotlivých politických linií.

V oblasti nákupu obranného zařízení mají členské státy NATO **čtyři poměrně široké varianty politické volby**. Tyto varianty se pohybují mezi extrémem celkové nezávislosti státu (nacionalismus) a nákupem všeho zařízení ze zámoří. Zahrnují dále řešení, jako je mezinárodní spolupráce na společném vývoji a výrobě zbraňových systémů, nebo některou z variant licenční výroby. Vztah mezi jednotkovými náklady a objemem výroby určí nákladové dopady každé z variant a naznačí rozsah přínosů pro domácí průmysl, vyžadovaných pro ospravedlnění určité politiky. Je jasné, že čím více států bude mezi sebou vzájemně nakupovat zbrojní zařízení, tím větší bude rozsah standardizace. Národní nezávislost je tedy jednou z hlavních překážek standardizace zařízení.

Úplná nezávislost, která je pro evropské státy velmi nákladná, zahrnuje obětování potenciálních přínosů z mezinárodní specializace a z mezinárodního obchodu, jehož důsledkem je selhání standardizace. V pozici nezávislosti jsou evropské státy nuceny nést náklady vývoje moderních zbraní a při absenci exportů budou jejich produkční série relativně malé. Mimo to je každá nová generace zbraní v reálných hodnotách nákladnější než generace předchozí.

Proto nepřekvapuje, že počet prodávaných jednotek má klesající tendenci. Vysoké náklady na výzkum a vývoj tak mohou být rozloženy na čím dál menší množství výrobků, čímž vzniká i menší možnost uplatnění přínosů z velkovýroby a rozvoje ekonomiky. To se týká zejména bojových letounů. Tyto problémy však otevírají dvě otázky, které jsme zkoumali.

Za prvé, jak si evropské státy mohou dovolit podporovat domácí obranný průmysl, zvláště v technologicky vysoce náročné oblasti?

Za druhé, co jsou ty údajné přínosy udržování domácího obranného průmyslu a jakou hodnotou je možné tyto přínosy ocenit?

Možnou variantou je **forma licenční výroby**, včetně **koprodukce** nebo **průmyslové spolupráce**. Tato řešení zahrnují domácí výrobu zahraničního zbrojního zařízení buď úplně, nebo jeho části. **Důsledkem této varianty jsou obvykle vyšší jednotkové náklady, než by tomu bylo v případě zakoupení těchto zařízení jako hotových výrobků od původního výrobce.** Vyšší náklady na licenční či společnou výrobu jsou důsledkem ztrát přínosů z rozvoje ekonomiky, menších výrobních sérií, duplicitní výrobou prostředků a náklady na převod technologie. Přínosem pro stát zúčastněný na koprodukcí jsou značné úspory nákladů na výzkum a vývoj, které by bylo nutné vydat v případě vlastního nezávislého programu, a je zde i určitá míra standardizace zařízení. Rovněž je tak zachována kapacita domácího obranného průmyslu, chráněna platební bilance, dochází k tvorbě pracovních příležitostí a jsou i přínosy ve formě přístupu k novým výrobním technologiím. Indikace ocenění hodnoty takových „společenských přínosů“ může být dosažena srovnáním hodnoty „vícenákladů“ licenční výroby s cenou, za kterou jsou tyto výrobky prodávány původním výrobcem. Například koprodukční výrobní program letounů F-16 skončil pro evropské země ztrátou ve formě 34 procent „vícenákladů“ v porovnání s cenou za přímý prodej od americké firmy General Dynamics.

Tab.

Rámec pro volbu alternativy

Politika	Charakteristika zařízení			Celková cena		Příspěvek ke standard. NATO	Přínos pro národní ekonomiku		
	Výkon	Počet	Dodání	Nákupní	Celoživ.		Prac. místa	Technologie	Plat. bilance
1. Úplná nezávislost									
2. Mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji a ve výrobě									
3. (a) Licenční výroba (b) Koprodukce (c) Sdílení práce									
4. Nákup v zahraničí									

Pramen: Hartley, Keith: The Economics of Defence Policy. London, Brassey's 1991, s. 110.

Při volbě své „nejlepší“ nebo preferované obchodní politiky musí vláda znát náklady jednotlivých variant a jejich dopady na další politické cíle. **Tabulka** prezentuje všeobecnou informační matici či programový rozpočet, který znázorňuje dopady alternativních rozhodnutí a velikost změn z nich plynoucích. Tabulka je spíše

ilustrativní než vyčerpávající. Zahrnuje čtyři varianty politického rozhodování. Tento počet není definitivní a může být rozšířen uvedením dalších možných variant. Možnosti rozhodování tak zahrnují vlastní nebo mnohonárodní výrobu zbraňových systémů, přímý nákup s kompenzací či podílení se na stejném programu formou specializace. Každá z možností obsahuje výběr mezi evropským, americkým nebo jiným partnerem či dodavatelem. Jako alternativa mohou sloužit konkurenční vývojové projekty uvnitř NATO, například mezi USA a evropskými konsorcií s tím, že vítězné řešení bude založeno na koprodukčních principech v rozsahu celé Aliance. Podle tabulky je pro daný typ zbraně a pro každou variantu rozhodnutí zapotřebí doplnit ještě informace z těchto oblastí:

♦ *Charakteristika požadovaného zařízení*

Pro každý typ požadovaného zařízení, jako je například bojový letoun, nebo tank, je nutné uvést požadované parametry ve smyslu bojového použití, termínů dodání a počtu kusů. Zařízení často nejsou identická, proto je nutno uvést výběr mezi systémy s rozdílnou výkonností, termíny dodání a cenami.

♦ *Očekávané náklady na celoživotní cyklus zbrojního zařízení*

Náklady na celoživotní cyklus zařízení zahrnují náklady na zakoupení - jmenovitě na výzkum, vývoj a výrobu - a náklady na služby zahrnující opravy a údržbu, provoz, výcvik a další možnou modifikaci. U bojových letounů, které mají životnost 15 let, mohou celoživotní náklady přesáhnout původní nákupní náklady. Podobné je to i v případě zbraňových systémů, představují náklady na údržbu zhruba 30 procent celkových celoživotních nákladů. Údaje o nákladech jsou požadovány pro každou variantu. „Vícenáklady“ pro každou variantu rozhodování, ve srovnání s alternativou přímého nákupu od nejlevnějšího dodavatele, je nutné uvést ve smyslu dopadů na počet, možné pozdější termíny dodání a rozdíly v kvalitě, což vše má vliv na výstup obrany státu.

♦ *Očekávané celoživotní přínosy alternativních řešení*

V podstatě řečeno, ministerstvo obrany by se mělo zabírat obrannými úkoly a ostatní ministerstva by měla nést odpovědnost za širší ekonomické a sociální cíle. NATO se bude samozřejmě zajímat o oblast kolektivní obrany a o přínos výběru zařízení ke standardizaci. Avšak státy s etablovaným obranným průmyslem si obvykle přejí zachovat svoji domácí kapacitu pro její význam na formování nezávislosti státu, zajištění dodávek, její schopnost reagovat na národní specifické vojenské požadavky a pro její širší ekonomické přínosy v oblasti pracovních míst, technologického rozvoje a platební bilance. Přestože se seznam přínosů zdá být působivý a přesvědčivý, existuje i zde značný prostor pro kritické posouzení. Je proto nutné specifikovat přesný charakter přínosů. Musíme si zároveň uvědomit, že takové přínosy nejsou bez nákladů a že prostředky používané v obranném průmyslu mají i alternativní využití. Rovněž je zapotřebí uvést velikost daných přínosů.

Hledali jsme odpovědi na vybrané politicko-ekonomické otázky, které jsou součástí diskuze o tom, zda má vláda, a tedy i stát, usilovat o udržování silné obranné průmyslové základny, nebo má dovolit, aby rozsah této základny byl vymezen tržními silami. Tržní řešení by rozhodně bylo v souladu s logickým vývojem politiky různých konzervativních

vlád z období osmdesátých let. Faktickým řešením je pak výběr mezi výrobou domácích zbrojních zařízení a jejich dovozem.

Obecné závěry a Česká republika

Demografické, geografické, geopolitické parametry a ekonomický potenciál řadí Českou republiku mezi státy, jejichž mezinárodněpolitické postavení určuje především ekonomická, sociální a politická stabilita, demokratické zřízení, aktivní zapojení do mezinárodních ekonomických vztahů, kvalita vnitřní a zahraniční politiky a věrohodná demonstrace schopností a odhodlání bránit se s oporou o spojenecké svazky v oblasti bezpečnosti.

Bezpečnostní prostředí České republiky současně charakterizuje nárůst nových vnějších i vnitřních rizik nejen vojenského, ale především nevojenského charakteru. Tato rizika se jeví závažná zejména pro svou obtížnou předvídatelnost.

Jako člen NATO vychází ČR při formulaci bezpečnostní a obranné politiky ze strategické koncepce Aliance přijaté v roce 1999 na jejím summitu ve Washingtonu. Členství v NATO se chápe jako výraz spoluodpovědnosti za ochranu a rozvíjení demokratických hodnot, politické a ekonomické stability. Vláda a Parlament ČR zajišťují nezbytné lidské, věcné a finanční zdroje pro vnitřní a vnější bezpečnost ČR a jejich optimální využití. Prostředky vyčleněné k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti vycházejí z možností české ekonomiky a státu a z naléhavosti jednotlivých hrozeb a rizik. **Zajištění vyváženosti a vzájemné komplementarity vynaložených prostředků je úlohou obranného a civilního nouzového plánování.**

I když společně se svými spojenci a partnery ČR odmítá nacionalizaci bezpečnostní politiky a v rámci evropské bezpečnostní solidarity usiluje o společné vnímání bezpečnostních hrozeb a rizik, nejvýznamnějším bezpečnostním a vojenskostrategickým problémem České republiky se stává rozhodovací proces o tzv. **nacionalizaci, respektive denacionalizaci obrany**. Jinak řečeno, problém, zda máme dále usilovat o to *být schopni se samostatně bránit, nebo spoléhat pouze na alianční obranu*. V tomto směru musíme již uvažovat o jistých proporcích vynaložených prostředků podle našich finančních možností. Jde o míru zajištění obrany vlastními prostředky.

Závěr

Obranu České republiky podmiňuje především stav a charakter obranných zdrojů (dostupnost části populace, věcných a finančních zdrojů). Je zřejmé, že získávání a udržování potřebné kvality lidských a věcných zdrojů pro obranu státu stojí nemalé finanční prostředky.

Z hlediska dlouhodobého (pěti a víceletého horizontu) je dnes jakékoliv predikování základních ekonomických faktorů ovlivňujících schopnost země poskytovat zdroje potřebné pro dosažení svých obranných cílů velmi ztížené, a to zejména z důvodu nedostupnosti relevantních, věcných vstupů, vysoké míry nestability

pravděpodobného vývoje, která vyplývá jak z neznámých vnějších, tak i vnitřních vlivů (intenzivní proces globalizace, členství České republiky v NATO a předpokládaný vstup do EU, politický, hospodářský a bezpečnostní vývoj v druhé polovině první dekády 21. století, skutečné potřeby obranyschopnosti státu, moderní armády atd.). Naše interakce s vnějším prostředím je mimořádně velká a domácí vývoj je značně složitý. Souvisí zejména s tím, jak bude vypadat vládní politika bezpečnostní, rozpočtová, mzdová, sociální atd. Oficiální fundované odpovědi ve smyslu naznačených souvislostí by měla veřejnost obdržet od patřičných politických činitelů a představitelů bezpečnostní komunity. Plnohodnotné začlenění České republiky do struktur NATO vyžaduje, aby na úrovni zainteresovaných rezortů (zejména MO ČR, MZ ČR) byla provedena objektivní komplexní analýza současného stavu, formulována strategie dalšího postupu a přijata potřebná realizační integrační opatření.

Občan by si měl uvědomit, že z více méně nedobrovolných výdajů občana se ovšem nepořizuje jen veřejný statek zvaný obrana. Plnohodnotné členství České republiky v NATO vyžaduje pro AČR mnohé další statky, což by mělo s sebou přinést atraktivní podnikatelské příležitosti, zaměstnanost a další ekonomické užítky.

Použitá literatura:

1. Za zakladatele této teorie jsou považováni Olson Macur Jr. a Zeckhauser Richard. Podrobněji viz Hartley, K., Sandler, T. *The Political Economy of NATO*. Cambridge 2000.
2. Šefčík, V., Říman, T., Pydych, M.: Nové jevy ve vztazích mezi ekonomikou a obranou. VR 3/2000, s. 28-35; McGuire, M. C.: Koncepce ekonomiky obrany pro 21. století. VR 4/2000, s.111-119.
3. Sandler, T.: NATO Burden-Sharing: Rules or Reality? In: Schmidt, C. a Blackaby, F.: *Peace, Defence and Economic Analysis*. Macillan, London 1987.
4. Sandler, T. a Murdoch, J.: *Defense Burdens and Prospects for the Northern European Allies*. In: Denoon, D. B.: *Constraints on Strategy*. Pergamon, London 1986.
5. V našich podmínkách to byly zejména práce profesora Ivánka. Viz Ivánek, L.: *Zbrojení a odzbrojení v soudobém kapitalismu*, Praha, Svoboda 1979; Ivánek, L. a kol.: *Ekonomika smrti*, Praha, Naše vojsko 1986.

O jakou armádu nám v budoucnosti jde?

Dnes naše společnost a s ní přirozeně vojenská veřejnost se zamýšlí nad budoucností naší armády, ale i na celkové připravenosti státu k obraně jeho demokratických hodnot. Probíhající změny v mezinárodně-bezpečnostním klimatu, rozšíření NATO o nové členy, jeho strategie formulovaná pro 21. století spolu s vědecko-technickým rozvojem ve vojenském, probíhající proces globalizace s jeho informačními a ekonomickými dopady, požadavky na vyšší profesionální připravenost ozbrojených sil, ale i omezené lidské a finanční zdroje jsou jednoznačným důvodem pro koncepční revizi současného systému obrany státu a pro jasnou perspektivní vizi výstavby armády - přímé, neoddělitelné součásti společné euroatlantické bezpečnostní politiky a jejich ozbrojených sil. Proto je účelné společně se zamyslet nad některými klíčovými problémy, které s touto budoucností bezprostředně souvisejí, a to hlavně proto, aby se staly předmětem společného hledání konsenzu ve sféře státní bezpečnostní politiky, občanské a vojenské veřejnosti.

V tomto, jednoznačně diskusně orientovaném příspěvku, chci upozornit na některé problémy, které s danou problematikou přímo souvisejí, jejichž řešení, při dosažení shody, může výrazněji ovlivnit racionalitu přijímaných opatření. Zastavím se proto u některých klíčových problémů.

■ **Za prvé:** Je to principiální ujasnění chápání obrany jako **společné obrany Aliance** ve vojenských konfliktech a společné připravenosti k provedení operací předcházejících konfliktům.

Chceme-li do budoucnosti zformovat obranný systém státu a jeho ozbrojených sil jako vysoce produktivní a efektivní, je nezbytné jej pojmut jako systém **společného užití** optimálně dimenzovaných a efektivních sil tvořený komponenty jednotlivých členských zemí.

V praxi to znamená, že ČR nemůže déle aspirovat na způsob a formu **samostatné obrany v ozbrojeném střetnutí** (válce), ale výhradně na společně vedené operace silami Aliance, do nichž přispívá úměrným dílem stanoveným na základě věcného konsenzu respektujícího přijatou bezpečnostní strategii.

Jde tedy o soudobý výklad a realizaci propojeného významu článku 3 a článku 5 washingtonské smlouvy.

Jedině to umožňuje odpoutat se od představ obrany vedené samostatnými silami státu, které by vyžadovaly v budoucnosti neřešitelné nároky na lidské, finanční a materiálové zdroje, jak pro mírovou, tak válečnou armádu. Naopak tento přístup dává předpoklad k její budoucí kvalitativní proměně.

Současně požadavek nové strategie odpovídající pravděpodobnosti vývoje bezpečnostního prostředí v predikovaném období (10-15 let) vyžaduje posílit, zformovat a **přípravit definovanou část ozbrojených sil ke společnému působení**

v **rozličných formách operací** stabilizujících euroatlantický prostor. To zvyšuje nároky na rozsah a tempo jejich **profesionalizace, modernizace, připravenosti, compatibility a standardizace.**

To odpovídá bezpečnostní situaci v horizontu 15 let a z ní plynoucích potenciálních bezpečnostních hrozeb a rizik pro ČR a hlavním úkolům ozbrojených sil ČR k jejich eliminaci a prosazení bezpečnostních zájmů ČR.

Bezpečnostní výhled nejbližších 15 let nelze definovat s absolutní jistotou. Mnohotvárná dynamika a nerovnoměrnost vývoje v jednotlivých částech globalizovaného světa sama o sobě může být zdrojem konfliktních střetů ve sféře mocenských, ekonomických, ideologických, nacionálních a jiných zájmů s nejrůznějšími formami jejich vnějších projevů, z nichž ty nejvypjatější mohou vést k mnohotvárným formám **silové konfrontace**, kterým může být obtížně zabránit jen diplomatickými nebo ekonomickými nástroji.

Připravenost jim čelit jinými, tedy silovými formami, je proto nezbytná. V etapě informačně a ekonomicky propojeného světa se **rozšiřuje prostor bezpečnostních zájmů** i takového státu jako je ČR.

Vzrůstající nároky na profesní schopnosti, organizaci, vybavenost a připravenost ozbrojených sil na nejrůznější formy jejich užití k **dosažení strategických cílů** představuje dlouhodobý, kontinuální, ekonomicky nákladný a technicky náročný proces. I kdybychom hodnotili nejbližších 15 let jako období relativně méně nebezpečné a méně ohrožující životní zájmy státu a Aliance, je nezbytné se dlouhodobě orientovat na **připravenost potřebných sil** a průběžně k možnostem se přibližovat k cílovému modelu.

V blízkém euroatlantickém prostoru budou výrazně ovlivňovat bezpečnostní stabilitu

- balkánský prostor,
- vývoj v prostoru Ruské federace a s ní hraničících států - Běloruska, Ukrajiny ale Pobaltí,
- Blízký východ a přilehlý středomořský region.

Z nich většina spadá do prostoru potenciálních společných operací mimo článek 5 smlouvy.

Z uvedeného vyplývá orientace na perspektivní budování cílových sil vyčleněných pro operace v konfliktech vedených v rámci společných operací NATO, plná profesionalizace sil určených pro společné mírové operace, příprava nově koncipovaných sil zajišťujících teritoriální regionální bezpečnost a přehodnocení zdrojů a jejich alokace.

■ **Za druhé:** Nová vize nemůže pro budoucno být přáním vyplývajícím z pouze odborně definovaných potřeb a obecně platných teoretických záměrů, ale **reálně prokalkulovanou technicko-ekonomickou možností** odpovídající potřebě dlouhodobého **vytváření stability** při rozvoji obranného prostředí Aliance.

Tedy ne na příště vzdušné zámky, ale pragmaticky volený postup odpovídající možnostem a potřebám. To vyžaduje pochopitelně respektovat, ale mít i jasně definovaný střednědobý a dlouhodobý výhled **lidských, finančních a materiálových zdrojů** pod jednotným řízením a politickým zadáním.

Předpokladem konzistentního budoucího řešení je **politické zadání úkolů pro obranu státu** a z něj vyplývajících směrů budování a přípravy. Tomuto zadání se politická scéna nemůže vyhnout, protože se jedná o zásadní politický, tedy nejen odborně vojenský problém. Je pochopitelné, že v tomto smyslu kompetentní orgán vlády, tj. ministerstvo obrany, by mělo připravit podklad pro nejširší **posouzení klíčových témat** a problémů a tuto věcnou diskuzi iniciovat. Takovýmto dokumentem může být „Návrh strategické revize obrany“ a „Vize výstavby a rozvoje AČR“, i když by tyto dokumenty měly sehrát úlohu širšího pohledu na koncepci obrany členského státu NATO z hlediska společné strategie.

■ **Za třetí:** Výchozím podkladem pro jakékoliv dílčí úvahy musí být pravdivá analýza dosažené úrovně ozbrojených sil AČR a jejich schopnost společného plnění úkolů v rámci washingtonské smlouvy.

Stav v systému obrany státu a ozbrojených sil neodpovídá jak současným společným potřebám, tak ani dlouhodobým možnostem státu. Trvalý proces transformace bez jasného cílového modelu je dále neúnosný. Vede ke snižování věrohodnosti, a to jak na národní, tak i alianční úrovni, a proto vyžaduje rozhodné řešení. **Současný obranný potenciál je i vzhledem k rozptýlenosti a malé efektivnosti vložených zdrojů nízký** jak v celkové struktuře státu, tak v ozbrojených silách. Organizační struktury jsou předimenzované, zejména v řídicích složkách a jejich pomocných institucích. Výsledná bojová hodnota je neekvivalentní nákladům. Strategické a operační zásoby a stav bojové a zabezpečovací techniky ochromuje jejich využitelnost. **Obranný systém** pomalu reaguje na principiální změny vyplývající ze společné strategie. Je nepružný, někdy nekompetentní s nedefinovanou vnitřní odpovědností. Není ošetřen vzhledem k novému regionálnímu uspořádání státu. Válečná ekonomika není ani teoreticky rozpracována. Příprava a projekty rozvoje infrastruktury zaostávají. Neřešen zůstává přechod obranných funkcí státu z mírové do válečné ekonomiky.

Přehodnocení strategické koncepce zahrnující jak obranný systém státu připravený k podpoře ozbrojených sil, tak zabezpečující přežití, ochranu a bezpečnost obyvatelstva a majetku, schopný účinné podpory spojeneckých sil není dosud dokončen. To vyžaduje zvýšení gesční a koordinační funkce správní složky ministerstva obrany. Současně je nutno **přípravit novou koncepci ozbrojených sil** odpovídající potřebám alianční obrany a řízenou zjednodušenými strukturami se zvýrazněním úlohy generálního štábu při řízení a velení. Nutné je v tomto smyslu vymezit kompetence a odpovědnosti v obou vrcholových složkách ministerstva, racionálně je uspořádat, posílit tempo profesionalizace, zefektivnit vojenské struktury s cílem dosažení výrazně vyšší okamžité bojové hodnoty. Takové koncepci chybí i perspektivní přezbrojovací program uspořádaný do racionálních etap, celkovým potřebám odpovídající systém účelové přípravy lidí, a to jak ve strukturách vojenského školství, tak v celkovém kariérním systému.

■ **Za čtvrté:** Pokládám za účelné pro tyto nové podmínky **prioritně vymezit působnost a odpovědnost MO a GŠ** a tím dosáhnout principiální základny pro harmonickou realizaci všech, z nových záměrů vyplývajících opatření. Bude proto účelné respektovat tyto zásady:

Správní část MO

- rozšířit její koordinační funkci směrem k obrannému systému státu,
- zvýšit odpovědnost za koncepci a realizaci obrany státu celým státním aparátem,
- posílit normotvornou část řídicích procesů v rezortu a v systému obrany státu,
- zjednodušit mnohočlennost struktur - pravomoc může být jen tam, kde je jasná odpovědnost,
- určit odpovědného náměstka za koordinaci práce správní složky (státní tajemník) jako ekvivalent náčelníka štábu pro správní část MO a jako státního administrativního nestranického úředníka,
- omezit exekutivní pravomoc správní části MO dovnitř AČR,

Generální štáb

Konstituovat GŠ jako orgán přímého řízení a velení armádě. Snížení počtu armády vyžaduje **racionálnější řídicí struktury se snížením hierarchického uspořádání**. Současné operační stupně řízení ztrácí důvod existence, zpomaluje se řídicí proces, komplikuje se komunikace, systém přináší neracionální zabezpečovací a provozní nároky na personál a techniku, snižují počty bojových útvarů. Postupující profesionalizace zmenšuje nároky na řízení metodiky a organizaci výcviku, jejichž základ je v bojovém útvaru. Snížení nároků na rozsah mobilizačního rozvinutí umožní velení bez potřeby dalších operačních stupňů. To může objektivně vést ke zrušení řady mezistupňů řízení, např. velitelství pozemních vojsk, vzdušných sil, územní obrany, při současném efektivním řízení sníženého počtu bojových a zabezpečovacích svazků, útvarů a zařízení přímo příslušnými složkami GŠ. Obavy z takového přesycení GŠ nejsou zcela patřičné, protože předchozí praxe sama dokazuje, že GŠ řídil dříve větší a početnější struktury „kompletu“ GŠ. Úloha a respekt GŠ by tím jen vzrostl, bylo by dosaženo vyšší efektivnosti využití lidského a technického potenciálu, finančních prostředků, materiálu a objektů. Citlivě je však nutné řešit z toho vyplývající **personální dopady**.

Uvedený námět na redukci operačních stupňů ve struktuře AČR jistě vyvolá řadu diskuzí o jeho oprávněnosti. Proto se poněkud podrobněji pokusím o jeho zdůvodnění.

Které důvody opravňují k redukci operačních stupňů velení:

① Především jsou to **modely očekávaného možného velení** při různých typech použití armády v soudobých operacích, které uvádějí v pochybnost aktivní úlohu operačního stupně velení.

To lze odvodit od základních forem pravděpodobného nasazení armády.

➤ **Typ A - použití mírového kontingentu** (1-2 mírové mise nepřesahující hodnotu 1000 vojáků):

- nasazení rozhoduje vláda a parlament,
- GŠ je odpovědný organizátor mise, který nese odpovědnost za její přípravu, zabezpečení a operativní stav,
- GŠ rozhoduje o vyčlenění jednotky, o způsobu její přípravy, zabezpečení přepravy, předání do operační podřízenosti, o logistickém, personálním a bezpečnostním zabezpečení v průběhu celé mírové operace, zajišťuje mezinárodní vazby a vztahy vyplývající z mise, organizuje rotaci sil,

- současný operační stupeň pouze dočasně vyděluje připravenou jednotku ze své sestavy a podle rozhodnutí GŠ se podílí na kontrolní činnosti,
- rozhodující zodpovědnost a výkonnou pravomoc tedy přebírá GŠ.

➤ **Typ B - použití sil AČR k obraně společných bezpečnostních zájmů NATO v operaci mimo území ČR (větší regionální konflikt přesahující možnost řešení silami jednoho státu NATO):**

- nasazení rozhoduje vláda a parlament ve smyslu washingtonské smlouvy čl. 5,
- GŠ odpovídá za organizaci mise, za komplexní připravenost vydělených sil včetně mobilního logistického a zdravotnického zabezpečení, za přepravu do prostoru předání do operační podřízenosti velitelství, které je Aliancí určeno řídit operaci,
- GŠ zabezpečuje logistické a zdravotnické zabezpečení v průběhu celé doby nasazení v dohodnutém rozsahu, organizuje a provádí doplnění ztrát osob, materiálu a techniky, zabezpečuje případné vystřídání vojsk, zajišťuje všechny mezinárodní vazby,
- současný operační stupeň pouze dočasně vyděluje připravenou jednotku ze své sestavy a připravuje vystřídání zasazených vojsk,
- rozhodující zodpovědnost a výkonnou pravomoc opět přebírá GŠ.

➤ **Typ C - použití sil AČR k obraně vlastního území potenciálně ohroženého konfliktem probíhajícím mimo, ale v jeho blízkosti:**

- způsobu a rozsahu přípravy a realizace opatření státu a armády k eliminaci ohrožení rozhoduje vláda a parlament v souladu se zněním čl. 3 a 5 washingtonské smlouvy,
- MO - správní část - řídí a koordinuje k dosažení cílů stanovených vládou a parlamentem opatření v resortech a orgánech státní správy k zajištění bezpečnosti státu a občanů,
- GŠ přijímá vojenská opatření v rozsahu efektivního užití vlastních sil, event. navrhuje jejich posílení dalšími silami NATO a organizuje jejich začlenění do systému v případě spojeneckého rozhodnutí o vojenském posílení ohroženého prostoru dalšími silami NATO, především prostředky letectva, protiraketové a protivzdušné obrany, o speciální síly a prostředky zabezpečující manévr, velení a logistické zabezpečení operačních pozemích a vzdušných sil,
- současné operační stupně nemají možnost uplatnit operační rozhodování, a to ať pro omezené disponibilní prostředky, nebo z důvodu funkce jednotlivých systémů,
- operační velení pozemních sil, které má k dispozici pouze dva prvky (mechanizovaná divize, brigáda rychlého nasazení), nemá možnost operačního rozhodování, operační velení vzdušných sil nemůže ovlivnit rozhodování v rámci systému společné PVO vzdušného prostoru zabezpečovaného v nadnárodní úrovni,
- územní regionální obrana může prakticky realizovat jen standardní opatření silami příslušného krajského obranného systému ve věcném rozsahu (stupni opatření) stanoveném GŠ,
- GŠ vstupuje do úlohy místa centralizovaného velení prvků sestavy na základě strategicko-operačního rozhodnutí sil NATO v Evropě.

➤ **Typ D - eskalace potenciálního ohrožení bezpečnosti státu na jeho vlastním území:**

- tento typ představuje rozšíření ohrožení varianty C, kdy dochází k postupné realizaci dříve přijatých opatření - pokud jsou zvládnutelná vlastními silami, event. s podporou specializovaných sil NATO, je nadále realizován systém centrálního velení z úrovně GŠ jednotlivým prvkům obranných sil,
- GŠ tak představuje jediný, místně kompetentní prvek velení, disponující pravomocí o operačně taktickém rozhodování, o použití vymezených sil schopný jejich národní a dílčí

mezinárodní koordinace, a to až do doby, kdy míra ohrožení bezpečnosti národních a společných zájmů přesahuje možnosti eliminace sil protivníka disponibilními silami a vyžaduje nasazení spojeneckých sil většího operačně-strategického rozsahu pod centrálním velením NATO, jde o variantu kdy je nejsilnější angažováno národní velení.

➤ **Typ E - odrazení a likvidace sil protivníka ohrožujícího národní a společné koaliční zájmy na území státu jako výsledek operací přesahujících obranný potenciál státu:**

- tato varianta předpokládá rozsáhlé nasazení sil NATO do operačního prostoru, kdy všechny síly, národní a spojenecké přecházejí pod společné spojenecké velení určeným vyšším spojeneckým stupněm velení pozemním a vzdušným silám na válčišti,
- GŠ vyděluje určené síly národního velení do podřízenosti operačního spojeneckého velení, vytváří podmínky pro podporu těchto sil, vyžaduje národní prostředky k zajištění vlastních a spojeneckých sil, podporuje jejich manévr, logistiku, zdravotnické zabezpečení v dohodnutém rozsahu, především silami územní regionální obrany, připravuje a mobilizačně vytváří další síly k náhradě a doplnění ztrát a k tvorbě národní zálohy sil a prostředků,
- MO - správní část realizuje opatření prostřednictvím orgánů státní správy k podpoře armád operujících na území státu,
- možnosti vlivu současných operačních stupňů i v této variantě jsou silně omezené, bez aktivní možnosti ovlivňovat řešení.

② V etapě **digitálního komunikačního síťového prostředí** pro podporu řízení a velení je dosažitelnost informací v komunikačním systému mnohonásobně větší - utajené informace mohou být sdíleny v reálném čase víceúrovňově, diferencovaně i adresně. To snižuje čas potřebný pro rozhodovací procesy a umožňuje udržení informační převahy.

③ Jsou tak vytvářeny podmínky pro **realizaci součinnosti** na přirozených místech (GŠ, správní část MO), které jsou schopny využít disponibilních sil k rychlému a výraznému ovlivnění operace při jejich cíleném využití v rámci nezkráceného záměru.

④ Současné operační stupně jsou **zpravodajsky nedostatečně dimenzované** a výrazně závislé na prostředcích GŠ a NATO na úrovních vyšších než taktické. To je činí méně schopnými v dynamičtějších fázích operace předjímat záměry protivníka.

⑤ Tyto stupně **nedisponují prostředky ničení nepřítele** ve vzdálenější taktické a operační hloubce. Tím se umožňuje volnost manévru protivníkoví.

⑥ Operace jsou výrazně **ovlivňovány silami a prostředky NATO** (zpravodajsky, silami rychlého nasazení, vzdušnými a raketovými silami) jak v hloubce, tak v celkové dynamice operací. Tento proces je uskutečňován v koordinaci s GŠ, odkud mohou být příslušné informace a rozhodnutí distribuovány diferencovaně k vykonavatelům nejkratší cestou.

⑦ Předpokládaným zrušením současných operačních stupňů velení dojde k **příměrené organizační struktuře velení** odpovídající početní redukci a profesionalizaci sil. To s sebou přinese operační zrychlení rozhodovacího a řídicího procesu, významné

využití kvalifikovaných kádrů dosud spojených více s životem vojsk pro posílení militárních činností v GŠ a ke zkvalitnění naplnění výkonných funkcí u vojsk, urychlí přechod ke kariérnímu systému, přinese nezanedbatelné finanční úspory a umožní využití lépe udržovaných objektů pro umístění vojsk a zlepšení ubytovacích podmínek pro nižší struktury profesionálních vojáků.

⑧ Výrazně se zjednoduší **spojovací soustava velení**, lépe umožní využití výkonnějších spojovacích prostředků, sníží personální náročnost proti stávajícím spojovacím sítím a uvolní další síly, které dnes představuje zabezpečovací personál a technické vybavení operačních stupňů velení k posílení bojových útvarů. Odlehčené polní síte velení budou při jejich další modernizaci finančně méně náročné.

⑨ Tato změna základního systému velení by vyžadovala nezbytné úpravy ve struktuře GŠ vytvořením složky **operativního velení vojskům** jako součásti jeho současných komplexních funkcí.

- ve vztahu MO - GŠ bude závažné provést jasnou dělbu odpovědnosti zejména v oblasti personalistiky, logistiky, finančního zabezpečování a školství s jednoznačně vymezenou odpovědností a pravomocí při jasné dělbě činností, jejichž rozhraním může být kritérium vazeb na ostatní státní orgány (správní část MO) a na činnost zabezpečující funkčnost uvnitř rezortu (GŠ),
- upřesnit potřebné **řídící a komunikační vztahy k NATO** při dodržení základní vazby - ministr a správní část jako jeho výkonný orgán k politickému orgánu NATO, v těsné vazbě s MZV a GŠ s přímou vazbou na vojenskou část Aliance,
- obdobně je třeba formulovat jasnou odpovědnost a pravomoc **národního úřadu vyzbrojování**, jeho vazby na orgány NATO, mimorezortní, vztahy ke GŠ, financování a logistice,
- je nezbytné zřetelně **definovat řízení a velení v míru, v krizových situacích, při řízení mírových operací a za války** s jednoznačnými vazbami na systém obrany státu k NATO, uvnitř rezortu a směrem k vojskům. Rozhodující je zachování kontinuity řízení pro přechodová období a přímá vazba tohoto systému na **budování informačních a řídicích systémů**, jejich hardwarového a softwarového zabezpečení tak, aby již nyní odpovídaly cílovému modelu pro nekritičtější období. Dosavadní nízká úroveň koordinace má za následek značné ekonomické ztráty a je příkladem špatné alokace zdrojů.

■ **Za páté:** Několik poznámek k vojskům

Struktura vojsk musí výrazněji zohlednit skutečnost, že členství ČR v NATO má rozhodující vliv na jejich perspektivu (řešení vztahu mezi článkem 3 a 5 Smlouvy). Má zohlednit především:

- a) soulad se společnou obrannou strategií Aliance silami, které se podílejí na:
 - společné obraně,
 - společných mírových operacích,
 - zabezpečování vnitřní obranné funkce státu,
- b) změny by se měly odrazit především:
 - ve struktuře, početnosti a proporcionalitě, v míře profesionality, v materiálně-technickém vybavení, kvalitě, celkové schopnosti účinného reagování, v systému mobilizačního rozvinutí a doplňování, v personálním a sociálním zabezpečení.

Ke strukturám:

- Zásadním předpokladem je dosažení operativnějšího a pružného systému řízení odpovídajícího očekávanému výraznému snížení jak mírové, tak válečné rozvinované armády (souhrnný početní stav je srovnatelný s hodnotou smíšeného armádního sboru). Tomu odpovídá model **přímého řízení vojsk GŠ** při současném **zrušení operačních stupňů velení** a výrazné redukce většiny dalších „výkonných úřadů“, které dnes vstupují do mezistupňů mezi MO, GŠ a vojska.
- Vnitřní struktury jednotlivých druhů vojsk musí být přizpůsobeny jejich **operačnímu použití** do celků umožňujících větší míru samostatnosti až autonomnosti při plnění úkolů. Tento požadavek vyžaduje diferencovat logistickou podporu.

K početnosti a proporcionalitě:

Jako orientační ukazatelé mohou být pokládány tyto kalkulační údaje:

Snížení celkových počtů MO o 25 % (z počtu cca 80 000 vojáků a občanských zaměstnanců na 60 000)

- **z toho počty AČR** (včetně GŠ a dalších zařízení) z 68 000 na 52 000, správní části MO (včetně škol a ostatních zařízení) z 12 000 na 8000.

Vnitřní profesní struktura předprofesionální etapy (počátek druhé poloviny první dekády) se může pohybovat ve struktuře:

● Ministerstvo obrany ČR

- vojáci z povolání 43-45 % (důstojníci, praporčíci, rotmistři, poddůstojníci z povolání)
- vojáci zákl. sl. 29-31 %
- občanskí zam. 26 %

● z toho AČR včetně GŠ

- vojáci z povolání 46-48 % (důstojníci, praporčíci, rotmistři, poddůstojníci z povolání)
- vojáci zákl. sl. 30-32 %
- občanskí zam. 22 %

V této etapě se dosažená míra profesionalizace může v mírové armádě zvýšit ze 42 % na 58 %. S dosažením plné profesionalizace lze především z důvodu obtížnosti možného naplňování rotmistrovského a poddůstojnického sboru počítat v období po roce 2010.

Struktura druhů vojsk AČR vzhledem k organizačním změnám by mohla respektovat tyto tendence:

- pozemní síly je nutné udržet na současném stavu - to vyplývá z požadavku téměř trvalé schopnosti účastnit se mírových operací (rotace) a z nutnosti postavení bojeschopného svazku,
- vzdušné síly - upravit počty vzhledem ke snížení bojových prostředků, zejména letectva a raketového vojska a přiblížit je normám obvyklého normativu obsluhy na letoun,
- systém územní obrany je nezbytné koncepčně přehodnotit, předat vojenské záchranné útvary do integrovaného záchranného systému, zrušit strážní jednotky u nearmádních objektů a ostatní síly uzpůsobit novému členění státu a novému systému regionální obrany a ochrany,
- logistiku je potřebné transformovat z roztržštěných prvků na komplexnější celky s racionálnější uspořádáním a dislokací, se schopností zabezpečit určenou část sil AČR mobilní logistikou a zdravotnickým zabezpečením,
- výrazněji koncentrovat prvky armádní sestavy do menšího počtu posádek a uvolněn objekty rychle předat k jinému využití.

Makrostruktury

a) Pozemní vojska:

- ▲ Brigáda rychlého nasazení o třech až čtyřech praporech s plnou profesionalizací v nejkratším termínu, s největší mírou kompatibility pro vedení operace mimo území státu, logisticky vybavená, s možností vzdušné přepravy jednoho odlehčeného praporu, operačně předurčená pro všechny typy mírových operací a pro manévrové použití na válčisti. Zařazená do sil NATO (EU) s nejkratší dobou pohotovosti.
- ▲ Mechanizovaná divize o třech brigádách, z nichž jedna jako výcviková pro celý komplet pozemních a teritoriálních sil s příslušnými výcvikovými středisky druhů vojsk. V každé brigádě nejméně jeden profesionalizovaný prapor, v každém zbraňovém a zabezpečovacím kompletu plně profesionální prvek taktického použití. Divize je určena k operaci v rámci vyššího spojeneckého svazku, má plnou kompatibilitu velení. Po doplnění představuje hlavní síly AČR.

b) Vzdušné síly:

- Národní středisko řízení a velení plně pracující v systému NATO.
- Radiotechnický průzkum v prostředky v systému jednotné PVO NATO s třídimenzionálními radiolokátory v systému společné protiraketové obrany.
- Taktické letectvo ve struktuře svazku (divize) taktického letectva se dvěma základnami podzvukového letectva, jednou základnou vrtulníkového letectva a dopravního letectva.
- Leitková struktura. Schopnost podpory vojsk z jednoho letištního uzlu mimo území státu. Plná profesionalizace létajícího a technického obslužného personálu. Samostatná logistika pro plnění taktických úkolů ze dvou letišť mimo území státu.
- Jedna výcviková letecká základna.
- Jedna smíšená brigáda protiletadlových raket, v inovačním cyklu doplněná protiraketovými komplety.

Uvedené prvky jsou přímo řízeny GŠ.

c) Regionální územní obrana:

- ▲ Autonomní regionální (krajský) princip řízení a velení silám opírající se o 14 regionálních územních velitelství a jejich útvarů (jednotek) aktivních záloh připravovaných a mobilizovaných ve specifickém režimu (příslušná zákonná úprava). Princip: základní výcvik ve zkrácené lhůtě (2-3 měsíce) povinná pravidelná cvičení v omezeném čase v sestavě jednotek aktivních záloh. Krátké lhůty pro pohotovost. Použití - obrana a ochrana obyvatelstva a majetku v rámci regionu v krizových situacích, podpora polních vojsk vlastních a spojenců, spolupráce v rámci integrovaného záchranného systému (katastrofy, havárie).
- ▲ Prostředky centrální zálohy - 2 až 3 rychlé jednotky ve struktuře a s výzbrojí a s mobilizačním systémem obdobným jako u pozemních sil AČR

d) Logistika a zdravotnické zabezpečení:

- Oba prvky budovat a vybavit pro účelové formy zajištění mírového života vojsk a pro zajištění mobilních prvků operační sestavy s možným použitím mimo území státu (zásobovací, odsunové, skladové a etapové).

e) Vojenská policie:

- ◆ Vzhledem k rozhodujícím formám použití vojenskou policií podřídit zpětně GŠ.

f) Vojenské školství:

Soustavu vojenského školství je nutné výrazně změnit. Základním kritériem je diferenciovaná organizace vzdělávání a odborné vojenské přípravy pro rozdílné kategorie

v průběhu vojenské služby tak, aby vstupní příprava byla plně zaměřena na bezprostřední schopnost výkonu funkce na níž škola bude připravovat. Tzn., že další vzdělání se vždy poskytuje až podle výsledků prokázaných v praxi, v době stanovené kariérním řádem. To může vést k výrazným ekonomickým úsporám ale současně i k plnému pocitu využití získaných vědomostí v praxi.

Vzhledem k tomu musí vojenské školství přistupovat v průběhu profesionalizace ke skupinám:

- poddůstojníků z povolání (vstupní podmínky vyučení) - doba trvání cca půl roku s určením pro základní výkonné funkce,
- rotmistrovského sboru (vstupní podmínky vyučení nebo i jiná nadstavba) - doba trvání cca třicetivštrů roku s určením pro základní velitelské nižší funkce a specialisty,
- praporčického sboru (vstupní podmínky maturita) - doba trvání cca jeden rok s určením pro speciální vojenské a štábní funkce,
- důstojnického sboru (vstupní podmínky praporčická praxe, maturita) - doba trvání tři roky charakteru bakalářského vysokoškolského vzdělání s určením pro velitelské četa, rota a jím na úroveň postaveného funkčního zařízení,
- pro vyšší funkce a odbornosti je nutné organizovat speciální kurzy, jejichž absolvování bude opravňovat k zařazení do vyšších funkcí jako periodickou (ale současně i vyřazovací) formu systému vojenské vzdělávací soustavy,
- speciální vrcholovou formou pak, mimo možná zahraniční studia, představuje úplné vysokoškolské a postgraduální studium s určením pro vyšší velitelské a štábní funkce.

Pro budoucnost by bylo dobré vést úvahy o vytvoření „Univerzity obranných a bezpečnostních systémů“ jako společné vysoké školy univerzitního typu připravující vyšší personál vojenského, policejního a civilně-správního charakteru.

Tomuto cíli je nutné uzpůsobit organizační strukturu, maximálně využívající současně výukové a výcvikové základny.

Materiálně-technické vybavení

Současný stav materiálně-technického vybavení AČR může za předpokladu **dílčích modernizací základních bojových prostředků pokrýt nezbytnou bojovou hodnotu transformovaných ozbrojených sil pro etapu nejbližších deseti let** (méně pravděpodobná nadregionální konfrontace). Modernizované prostředky mohou zabezpečit efektivní použití v nestandardních operacích.

Celý proces je odvislý od včasného politického rozhodnutí o rozsahu modernizace tankové techniky a o době doplnění vzdušných sil nadzvukovými letouny i způsobu jak uchovat připravenost leteckého personálu do etapy přezbrojení.

To může uvolnit a připravit zdroje pro inovační výzbrojní cyklus realizovaný v druhé dekádě 21. století.

Co nelze odkládat je **dokončení komunikačních** (hardwarových a softwarových) **systémů** konstruovaných již nyní pro potřebu perspektivních sil dokončením vojenských virtuálních, relativně autonomních, digitálních sítí pro hlasovou, datovou a síťovou komunikaci s příslušnými parametry utajovaného provozu.

Jako další přednostní úkoly lze definovat:

- **dovybavení sil předurčených pro nestandardní operace,**
- **obnovení operační schopnosti vzdušných sil** při postupném zapojování jejich prvků do společných systémů protivzdušné a protiraketové obrany NATO,

- dosažení minimálně potřebné výše **operačně strategických zásob** v rozsahu pro novou strukturu válečné armády,
- vybudování **mobilní části logistiky** pro tu část sil, která je předurčena pro operace mimo území státu,
- v období do dvou let **definovat inovační požadavky** pro perspektivní přezbrojovací etapu tak, aby výzkum, vývoj a příprava výroby (přesahující potřeby AČR) mohla být realizovaná ke konci první dekády.

Mobilizační rozvinutí

Současná předimenzovanost rozsáhlého mobilizačního úkolu je málo efektivní, vysoce náročná na lidské a materiálové zdroje, na složitou organizaci a nepostihuje podstatu změn bezpečnostního prostředí a členství v Alianci. Úroveň mobilizovaných sil má nízké operační použití.

Podstatou změn je:

- Výrazné **snížení rozsahu** mobilizačních úkolů. V principu by mělo jít o doplnění v míru rámcovaných částí bez vytváření nových operačně-taktických sil s výjimkou vojska územní regionální obrany. Možný **koefficient rozvinutí** cca 2,2.
- Změny v **systému rozvinování** uplatněním forem **aktivních záloh**, zejména v území regionální obraně, **poloprofesionálních záloh** (částečně placených) pro útvary náročné na odbornou přípravu. Obojí vyžaduje změnu zákonů.
- Výrazné **snížení operačně-strategických zásob** s možností jejich udržování v lepší struktuře a kvalitě.
- Změna v **organizační struktuře evidence**, odvodů, péče o brance, zálohy a prostředky předurčené k zabezpečení mobilizace z národního hospodářství převedením na úroveň krajských vojenských orgánů při zrušení okresního stupně.

Doplňování ozbrojených sil

Podstatou efektivní připravenosti armády a její kvality je zabezpečení přísunu potřebných nových sil pro řešení **profesionalizace a fungování kariérního řádu**.

To předpokládá zvýšení zainteresovanosti mladé populace o profesionální službu v armádě na základě solidních a přitažlivějších podmínek pro kratší, nebo delší smluvní profesní vztah, především kariérními možnostmi, sociálním zázemím, vyřešením bytové otázky, ubytovacích a životních podmínek, úměrnosti platového ohodnocení a systémem trvalého profesního vzdělávání a přeškolení při odchodu po splnění závazku. Bez přílivu nových kádřů, jejich přirozeném tlaku, nelze uvést do činnosti kariérní řád. Významnou prioritou proto musí být **investice do širší pojaté péče o personál**.

- **Za šesté: „Co“** je nutné vykonat pro úspěšné vytvoření cílového modelu AČR

Východiskem dalších úvah je reálný a **kritický pohled na skutečný stav** v rezortu, a to ve všech oblastech jeho činnosti (totální inventura), objektivní, bez přikrášlování, pragmatický, s cílem mít jasnou **východní základnu** pro další úvahy a kroky. Stav jednotlivých komponent by měl být váhově oklasifikován a vytypovány závažné brzdicí elementy, variantní možnosti jejich individuálního řešení a v dalším kroku naznačení syntetického přístupu (priority).

- **Formulovat cílovou vizi řešení jako konstantu a variantní trajektorii jejího dosažení z různých pohledů podmiňujících nebo ovlivňujících očekávanou pravděpodobnost realizace.** Rozhodující vliv na možnosti postupu bude mít zdrojová část, **zejména personální předpoklady profesionalizace a finanční prostředky**, a to v základní proměnné proporcí **investičních možností a potřebných provozních nákladů.**
- Významnou etapou musí být hledání a **dosažení konsenzu** uvnitř rezortu, na úrovni určujících politických sil a nalezení občanské podpory jasných záměrů a jejich dopadů.
- Vytvoření **režimu pro realizaci projektu** nové koncepce jako nadrezortního úkolu se zabezpečením průhledného kontrolního systému zejména v hospodaření se zdroji.
- Vytvářet **celospolečenské klima** aktivní podpory zvyšování obranného potenciálu státu.

Domnívám se, že uvedené náměty a naznačený přístup k jejich realizaci:

- odrážejí změny vyplývající z požadavků obrany národních zájmů ČR a společných potřeb Aliance v novém bezpečnostním prostředí,
- respektují přístup k naplňování alianční strategie pro 21. století,
- zrealizují možnosti ČR a sbližují rozvoj s potenciálními zdroji,
- naznačují zásadní změny vedoucí ke snížení počtu sil, k profesionalizaci, ke zvýšení celkové kvality lidského a zbraňového potenciálu.

Tím dávají i možnost pro širší, věcně a problémově orientovanou diskuzi, a to nejen ve vojenské veřejnosti.

Armáda složená z profesionálů má proti té, kterou dosud známe, i jednu nevýhodu. Není zrovna levná. S tím se musí daňový poplatník smířit. Při pohledu na armádu by měl mít jistotu, že jeho příspěvek na bezpečnost státu má smysl. Ale i v případě, že armáda bude fungovat jako hodinky, se jistě bude diskutovat o tom, zda vůbec potřebujeme živit vojáky, když je v našich končinách už 56 let mír a na obzoru se nerýsuje vážný nepřítel. Na to je jednoduchá odpověď: Nepřítel se objeví ve chvíli, kdy se staneme snadnou kořistí. Čím kvalitnější budeme mít armádu, tím menší je riziko, že ji budeme potřebovat. Šetřit na armádě by nejspíše byl hazard.

*Profesionální armáda má smysl
Ivan Hoffman, komentátor ČRo1 Radiožurnálu
Metro 11. V. 2001*

Nové požadavky na řízení výzkumu a vývoje

Motto: *Výzkum a vývoj patří k nejobtížněji říditelným sférám lidské činnosti vůbec. Přesto - a možná právě proto - je třeba, aby i ony byly spravovány.*

Vládou České republiky byla podpora výzkumu a vývoje deklarována jako jedna z jejích priorit. V roce 2000 přijala vláda ČR Národní politiku výzkumu a vývoje. V roce 2001 proběhnou práce na stanovení priorit orientovaného výzkumu a vývoje, tj. té části výzkumu a vývoje, která je svazována s uspokojováním potřeb občanů, národního hospodářství a společnosti. Připravován je nový zákon o výzkumu a vývoji a zákon o veřejných výzkumných institucích.

Připravované, zejména legislativní úpravy, mají přinést i změny v dosavadním způsobu řízení výzkumu a vývoje a jejich dodržování, budou vyžadovat kvalifikovanou správu, kvalifikované odborníky v managementu výzkumu a vývoje, jakož i profesní participaci na řízení této oblasti.

Na tyto aktivity musí v oboru působnosti rezortu obrany reagovat především řídicí odborníci v oblasti obranného výzkumu a vývoje, ale i manažerské okolí. Jejich úsilí by mělo být zaměřeno zejména na relevantní aplikace a prosazování specifik.

Současná správní úprava oblasti výzkumu a vývoje

1.1. Základní právní předpisy a dokumenty, upravující oblast výzkumu a vývoje:

- Zákon č. 300/1992 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje, ve znění pozdějších předpisů
- Národní politika výzkumu a vývoje České republiky (příloha č. 1 usnesení vlády ze dne 5.1.2000 č. 16)
- Usnesení vlády ze dne 10.5.2000 č. 460, o organizačním zajištění výkonu státní správy ve výzkumu a vývoji a návrhu zákona o veřejných výzkumných institucích a o postupu přípravy těchto návrhů zákonů
- Nařízení vlády č. 88 Sb., ze dne 31.1.2001, o podmínkách účelového financování výzkumu a vývoje a předání údajů do centrální evidence projektů financovaných ze státního rozpočtu
- Pravidla hodnocení výzkumných záměrů a výsledků organizací pro poskytování institucionální podpory výzkumu a vývoje (příloha usnesení vlády ze dne 22. 4.1998 č. 281)
- Současný stav zajištění výkonu státní správy ve výzkumu a vývoji v České republice (příloha III.5. materiálu k usnesení vlády ze dne 10.5.2000 č. 460).

1.2. Nejdůležitější právní předpisy České republiky vztahující se k výzkumu a vývoji:

1. Zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
3. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 227/2000 Sb.
4. Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
6. Zákon č. 59/2000 Sb., o veřejné podpoře
7. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 101/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění zákona č. 210/2000 Sb.
9. Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a o změně zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
13. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)
14. Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

Obranný výzkum a vývoj jako subkategorie výzkumu a vývoje, upravovaná právními předpisy uvedenými v části 1.1 je definovaná v Národní politice výzkumu a vývoje České republiky jako: Obranný výzkum a vývoj zahrnuje všechny aktivity výzkumu a vývoje, podnikané především z důvodů obrany bez ohledu na jejich obsah nebo druhotné civilní využití.

Na obranný výzkum a vývoj se tedy vztahují veškerá legislativní opatření uvedená v právních předpisech pro oblast výzkumu a vývoje, pokud v nich nejsou uvedeny pro obranný výzkum a vývoj výjimky z plnění.

Na oblast obranného výzkumu a vývoje se taktéž vztahují relevantní ustanovení z právních předpisů uvedených v části 1.2., pokud v nich nejsou uvedeny výjimky pro oblast výzkumu a vývoje.

Současný systém podpory oblasti výzkumu a vývoje

Současný mechanismus, kterým jsou navrhovány a uvolňovány finanční prostředky na podporu výzkumu a vývoje (včetně obranného výzkumu a vývoje), zahrnuje etapy

od přípravného stadia státního rozpočtu pro oblast výzkumu a vývoje, přes návrhy správců jednotlivých rozpočtových kapitol (včetně MO), až po schválení rozpočtu parlamentem. Při vytváření rozpočtu na výzkum a vývoj hraje významnou roli Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj a při definování výše rozpočtu pak Ministerstvo financí ČR. Po schválení státního rozpočtu parlamentem potom ministerstvo financí přiděluje finanční prostředky na oblast výzkumu a vývoje jednotlivým správcům rozpočtových kapitol jako závazné ukazatele státního rozpočtu.

Státní podpora výzkumu a vývoje je realizována dvěma formami:

a) účelovým financováním projektů výzkumu a vývoje:

- grantových projektů
- programových projektů
- projektů pro státní správu

Pro oblast obranného výzkumu a vývoje je charakteristická účelová podpora projektů pro státní správu, tj. projektů, kde státní správa určuje parametry jejich výsledků. Jelikož jediným uživatelem je stát, vyhlašuje se veřejná soutěž podle zákona č. 199/1994 Sb.

Účelové finanční prostředky poskytují správci kapitol státního rozpočtu dvěma způsoby:

- dotacemi
- půjčkami

Pro oblast obranného výzkumu a vývoje je příznačnější forma dotací právníkům a fyzickým osobám a financování činnosti příspěvkových a rozpočtových organizací u projektů obranného výzkumu a vývoje, jejichž výsledky jsou určeny pro potřebu orgánů státní správy.

b) Institucionálním financováním výzkumných organizací zřízených zákonem ústředními orgány.

V oblasti obranného výzkumu a vývoje to znamená podporu příspěvkových a rozpočtových organizací zabývajících se výzkumem a vývojem (VVŠ, VTÚ a další organizace), poskytovanou na základě hodnocení výsledků činnosti těchto organizací. Organizace jsou hodnoceny zřizovateli a Radou vlády ČR pro výzkum a vývoj.

Návrhy jednotlivých rozpočtových kapitol pro oblast výzkumu a vývoje se pro rozpočtový rok zpracovávají v kalendářním roce zpravidla v březnu až červenci a přidělené prostředky jsou uvolňovány v březnu až červnu v roce, pro který byly rozpočtovány.

Návrhy rozdělení prostředků na podporu výzkumu a vývoje jednotlivých rozpočtových kapitol (včetně obranného výzkumu a vývoje pro MO) vypracovává Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj na základě posouzení podkladů od správců rozpočtových kapitol. Podklady zahrnují požadavky rezortů na účelovou podporu programů a projektů a institucionální podporu výzkumných záměrů a činnost výzkumných a vývojových organizací. Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj posuzuje požadavky rezortů a porovnává je s možnostmi státního rozpočtu na rozpočtový rok. Po projednání se správci rozpočtových kapitol je sestavován návrh rozpočtu za výzkum a vývoj, který splňuje uznané požadavky rezortů a je realizovatelný z hlediska státního rozpočtu jako

celku. Návrh vypracovaný Radou vlády ČR pro výzkum a vývoje je předložen vládě a následně prostřednictvím ministerstva financí je zahrnut do návrhu státního rozpočtu ČR, který je předkládán parlamentu k projednání a ke konečnému schválení.

V souvislosti se státní podporou výzkumu a vývoje je nutné uvést klíčový požadavek Evropské unie (článek 130 o Evropské unii), kterým je prosazování adekvátní národní politiky výzkumu a vývoje u každého státu. Národní politika výzkumu a vývoje České republiky mimo jiné uvádí, že ČR, jako středně velká evropská země, bez významnějších přírodních zdrojů, usilující o přijetí do EU, musí svoji prosperitu zakládat především na rychlém a efektivním získávání nových poznatků a na jejich uplatnění v nových výrobcích, technologických službách. Reálná politika však pochází z rozboru disponibilních zdrojů. Cíle národní politiky výzkumu a vývoje ČR vycházejí taktéž ze závazku vlády ČR postupně do roku 2002 zvýšit státní podporu výzkumu a vývoje na 0,7 % HDP po konkrétních, předem stanovených krocích.

- v roce 2000 na 0,6 % HDP
- v roce 2001 na 0,65 % HDP
- v roce 2002 na 0,7 % HDP

s tím, že další vývoj výdajů bude dán potřebami a možnostmi společnosti a ekonomiky a bude rovněž závislý na dosažených výsledcích ve výzkumu a vývoji. Dlouhodobým cílem Národní politiky výzkumu a vývoje ČR potom je i růst státní podpory výzkumu a vývoje až na průměrnou úroveň zemí EU.

Dokreslení stavu a perspektiv státní podpory výzkumu a vývoje uvádí následující tabulka:

Tab. 1

Státní podpora výzkumu a vývoje v ČR

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
HDP (mld. Kč) dle MF	1532	1649	1779	1892	1847	2034x	2141xxx
Výdaje SR na V + V (v % HDP)	0,41	0,47	0,49	0,51	0,63	0,62x	0,7xx
Výdaje SR na V + V (mld. Kč)	6,238	7,772	8,732	9,672	11,641	12,678x	14,987

x) předpoklad podle státního rozpočtu

xx) usnesení vlády ČR č. 1144 z 15. 11. 2000

xxx) odhad výše HDP na rok 2002.

K uvedeným hodnotám je možné přirovnat výdaje na obranný výzkum a vývoj.

Připravovaný systém podpory oblasti výzkumu a vývoje

Systém podpory oblasti výzkumu a vývoje, který je v současné době ve státě připravován, má mít oporu v novém zákonu o výzkumu a vývoji a ve změně některých souvisejících zákonů (zákon o výzkumu a vývoji), který má nabýt účinnosti dnem

1. 1. 2002 a má nahradit zákon č. 300/1992 Sb., ve znění zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje.

Tab. 2

Podpora obranného výzkumu a vývoje

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Výdaje na obranný V + V (%) [*]	1,30	1,15	3,55	3,98	4,73	3,93	3,52
Výdaje na obranný V + V (mld. Kč)	0,081	0,089	0,310	0,385	0,551	0,468	0,527

^{*} z celkových prostředků rozpočtovaných státem

Nový systém podpory oblastí výzkumu a vývoje je připravován proto, že již nevyhovuje současné právní úpravě v oblasti rozpočtových pravidel, majetku, veřejné podpoře apod. Taktéž stávající systém podpory oblastí výzkumu a vývoje nevyhovuje požadavkům vyplývajícím z mezinárodních dohod.

Nový systém podpory oblastí výzkumu a vývoje má reagovat na současné nedostatky, které by ztěžovaly začlenění ČR do EU v oblasti výzkumu a vývoje a zároveň musí umožňovat realizaci Národní politiky výzkumu a vývoje ČR, přijaté vládou jako přílohy č. 1 usnesení vlády ze dne 5. 1. 2000 č. 16.

Nový systém podpory oblastí výzkumu a vývoje bude zakládat zejména jednoznačnost v poskytování finančních prostředků z veřejných zdrojů ať ve formě účelové, nebo institucionální podpory.

Nová právní úprava připravovaná v zákonu o výzkumu a vývoji bude představovat závažné dopady do současného systému výzkumu a vývoje v rezortu obrany, a to do všech jeho částí (vstupů, výstupů, problémů, procedur, řízení, okolí atd.).

Z tohoto pohledu bude naprosto nezbytné v rezortu obrany znovu vydefinovat systém výzkumu a vývoje. Bude potřebné opětovně vymezit pojmy obranného výzkumu jako součást aplikovaného výzkumu a vývoje obranných technologií jako součást vývoje.

Systém výzkumu a vývoje rezortu obrany (také SVV obrany) bude muset pracovat s pojmy, které přinese zákon o výzkumu a vývoji. Tyto nové pojmy, až na malé výjimky, nejsou v rezortu obrany běžné, nicméně bude třeba s nimi pracovat. Jde např. o tyto pojmy:

- Národní program výzkumu, jako soubor programů schválený vládou, realizující podstatnou část Národní politiky výzkumu a vývoje na období 4 až 6 let.
- Program výzkumu a vývoje, jako soubor věcných, časových a finančních podmínek pro činnosti potřebné k dosažení cílů výzkumu a vývoje formulovaných poskytovatelem, které poskytovatel vyhláší ve veřejné soutěži na výzkumu a vývoji

nebo v rámci zadání veřejné zakázky (poskytovatelem je zde míněn správce kapitoly státního rozpočtu, který rozhoduje o poskytnutí podpory výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů).

- Projekt výzkumu a vývoje, jako činnost ve výzkumu a vývoji podporovaná účelovou podporou.
- Výzkum a vývoj pro potřeby státu, jako předmět plnění veřejné zakázky na výzkum a vývoj, kde jediným uživatelem výsledků je stát, a to v rámci vyhlášeného programu nebo mimo program.
- Účelová podpora výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů, jako forma dotace na základě veřejné soutěže ve výzkumu a vývoji nebo zadání veřejné zakázky vybraným projektům výzkumu a vývoje jako účelové prostředky.
- Institucionální podpora výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů jako forma dotace na výzkumný záměr nebo na specifický výzkum na vysokých školách nebo na mezinárodní spolupráci ČR ve výzkumu a vývoji jako institucionální prostředky.
- Výzkumný záměr jako vymezený předmět výzkumné činnosti právnické osoby nebo organizační složky státu, který zajišťuje její koncepční rozvoj na období 4 až 6 let, v základním, nebo aplikovaném výzkumu.
- Uznané náklady ve výzkumu a vývoji, které poskytovatel schválí jako nutné pro řešení projektu nebo výzkumného záměru a budou vynaloženy během jejich řešení.

Doplňující formou v SVV obrany bude způsob poskytování účelové podpory výzkumu a vývoje na základě výsledků veřejné soutěže podle zákona o výzkumu a vývoji v případě, že stát není jediným uživatelem.

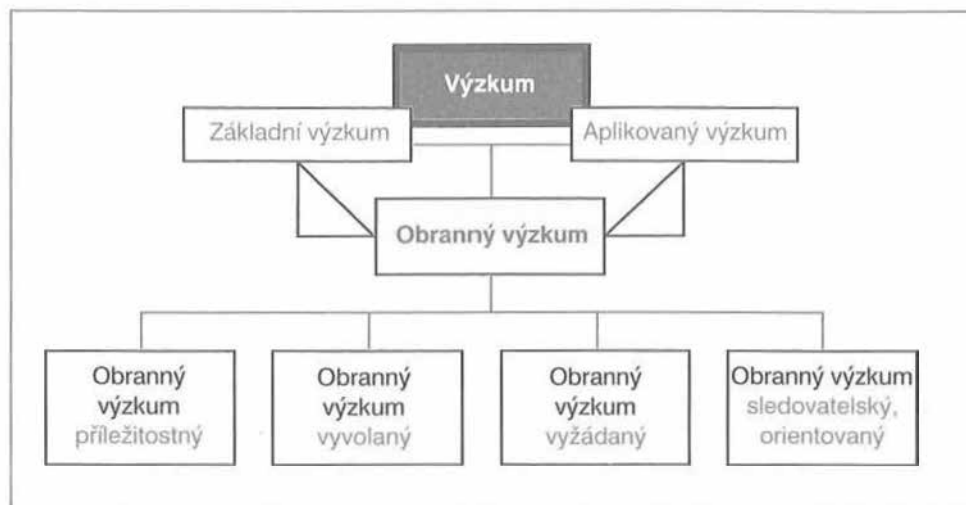
Institucionální podpora bude v SVV obrany poskytována na výzkumné záměry vojenským vysokým školám, příspěvkovým organizacím a organizačním složkám státu, které se zabývají výzkumem a vývojem.

Bude nutné také zhodnotit a rozhodnout jakým způsobem a v jaké výši budou poskytovány dotace na specifický výzkum vojenských vysokých škol. (Jako specifický výzkum na vysokých školách je chápána ta část výzkumu na vysokých školách, která je bezprostředně spojena se vzděláváním a na níž se podílejí studenti).

Podporu z veřejných zdrojů poskytovanou na obranný výzkum a vývoj, včetně jejich infrastruktury, bude možné použít pouze po splnění podmínek stanovených v nové zákoně upravě. Zde bude nutné si zejména ujasnit oblast účelové podpory obranného výzkumu a vývoje, zejména problematiku spojenou s obranným vývojem (vývojem obranných technologií). Důležité bude také vyjasnit problematiku majetku, pořízeného pro obranný výzkum a vývoj, jakož i výsledků výzkumu a vývoje jako nehmotného majetku.

Při ujasňování kategorie obranného výzkumu může posloužit následující hierarchické uspořádání výzkumu od obecného ke zvláštnímu (viz **obr. 1**).

Výzkum je všeobecně chápán jako systematická tvůrčí práce rozšiřující poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, metodami umožňujícími potvrzení, doplnění, či vyvrácení získaných poznatků. Výzkum je prováděn jako základní výzkum nebo jako aplikovaný výzkum.

Obr. 1

Základním výzkumem se rozumí experimentální nebo teoretická práce, prováděná s cílem získat znalosti o základech či podstatě pozorovaných jevů, vysvětlení jejich příčin a možných dopadů při využití získaných znalostí.

Aplikovaným výzkumem se rozumí experimentální nebo teoretická práce prováděná s cílem získání nových znalostí zaměřených na budoucí využití v praxi.

Obranný výzkum je potom ta část aplikovaného výzkumu, která je zaměřena na zkoumání a experimentování v oblastech přírodních, inženýrských, biologicko-lékařských, behaviorálně-sociálních věd a věd o životě a životním prostředí, které se vztahují k dlouhodobým potřebám obrany a bezpečnosti státu. Obranný výzkum poskytuje základní znalosti potřebné pro řešení vojenských problémů a je součástí základny pro obranný vývoj.

Podle místa iniciativy je možné obranný výzkum dále dělit na příležitostný, vyvolaný a vyžádaný.

Potřeba zahájit obranný výzkum může někdy iniciovat základní výzkum. Nový objev v oblasti, o kterou byl dosud malý zájem, může odhalit pro oblast vojenství nové možnosti dalekosáhlého významu. Tento obranný výzkum můžeme označit jako příležitostný.

Při řešení modernizačních programů a projektů ke zkvalitnění vojenských schopností státu vznikají problémy, jejichž řešení vyžaduje nové znalosti, které lze získat pouze výzkumem. Inovační procesy totiž vyvolávají potřebu dalšího výzkumu. Tento obranný výzkum můžeme nazvat jako vyvolaný.

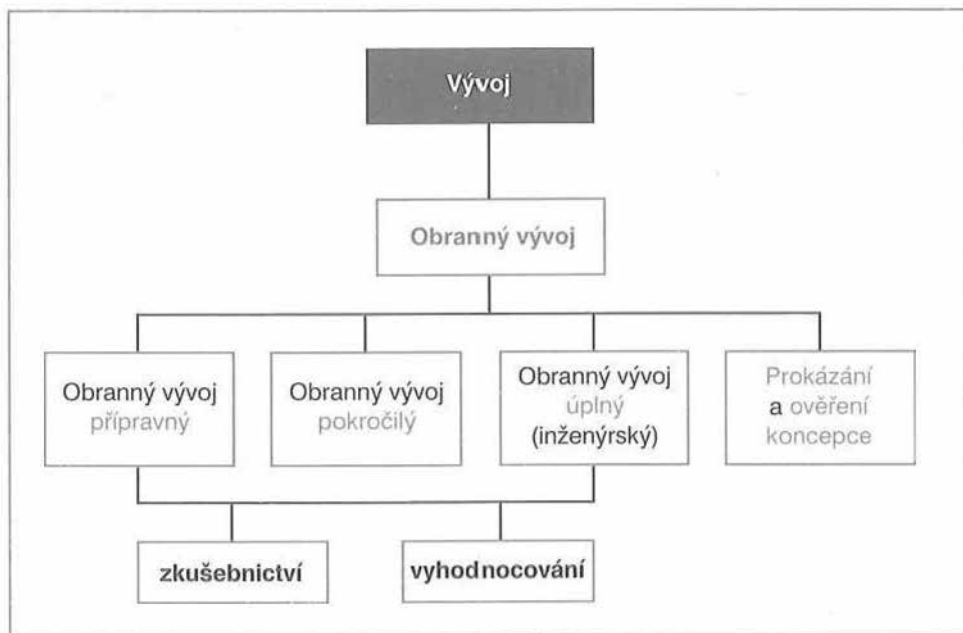
Mezi výsledky výzkumu a jejich využitím v technologiích může uplynout několik desetiletí. Výzkum musí proto vytvářet, udržovat a aktualizovat bázi vědeckých znalostí,

kteřá je životně důležitá pro rozvoj obranné technologické základny. K aktualizaci báze vědeckých znalostí slouží také požadavky složek MO a GŠ AČR na výzkum v oblastech jejich zájmu. Jsou to především požadavky na vypracování studií a jiných analytických materiálů, poskytujících informace, vztahující se k řešení specifických praktických problémů a rozšiřujících vědeckou základnu pro rozvoj obranných technologií. Tento druh obranného výzkumu lze označit jako vyžádaný.

Mezi základní formy výzkumu, které musí být rozvíjeny i v rámci obranného výzkumu, náleží výzkum informatický, který je založen na shromažďování, vyhodnocování, rozpracování a využití informací pro osvojování, transfer a rekonstrukci znalostí. Zahrnuje analýzu informací a sledovatelský výzkum (vyhledávací a orientovaný). Pro oblast vojenství je příznačnější orientovaný sledovatelský výzkum, který se zaměřuje na sledování rozvojových trendů v definovaném oboru s cílem zabezpečit vyhodnocování, transfer a rekonstrukci znalostí z informací a osvojování vysokých technologií.

Všechny čtyři druhy obranného výzkumu by měly být podporovány z veřejných zdrojů účelovými prostředky.

Velmi diskutovanou oblastí s nejvíce nejasnostmi se ukazuje obecně oblast vývoje a obranného vývoje (vývoje obranných technologií) zvláště. K ujasnění této kategorie lze opět použít hierarchického uspořádání (viz obr. 2).

Obr. 3

Vývoj je všeobecně chápán jako systematické tvůrčí využití poznatků výzkumu nebo jiných námětů k produkci nových nebo zlepšených materiálů, výrobků a zařízení, nebo k zavedení nových nebo zlepšených technologií, systémů a služeb, včetně pořízení a ověření prototypů, poloprovozních a předváděcích zařízení.

Pokud využijeme obecnou definici, můžeme potom pod pojmem obranný vývoj (vývoj obranných technologií) chápat systematické tvůrčí využití poznatků obranného výzkumu nebo jiných námětů k zabezpečení nových nebo zlepšení stávajících zbraní, zbraňových systémů a vojenské techniky a zařízení, jakož i zavedení nových nebo zlepšených obranných technologií (materiálových a nemateriálových), ostatních systémů a služeb, včetně pořízení a ověření prototypů, potřebných pro zkvalitňování vojenských schopností státu.

Obranný vývoj je možné dělit na přípravný, pokročilý, úplný (inženýrský) a zvláštním druhem je také prokázání a ověření koncepce.

Obranný vývoj přípravný se zaměřuje na řešení specifického vojenského problému s cílem vyhodnotit a prokázat uskutečnitelnost a praktickou využitelnost navrhovaných řešení.

Obranný vývoj pokročilý se soustřeďuje na vývoj technického vybavení (hmotného produktu vývoje) do stavu, kdy je ho možné podrobit zkouškám. Cílem tohoto druhu obranného vývoje je prokázat správnost konstrukční (projektové) koncepce a potenciální vojenské využití obranných technologií, **nikoli vývoj výrobku určeného pro praktické vojenské využití**. Tento druh vývoje má snížit riziko prokázáním využitelnosti vojenské technologie při zkoušce v prostředí reálného světa.

Obranný vývoj úplný (inženýrský) se soustřeďuje na projektování, zhotovování a zkoušení obranné a vojenské techniky včetně prostředků jejich zabezpečení (zařízení pro výcvik a údržbu, příručky pro provoz a údržbu aj.). Produktem tohoto druhu obranného vývoje je hotový výrobek, jehož výkonnost a spolehlivost byla experimentálně ověřena, a dokumentace potřebná pro jeho výrobu. Základní činností v této etapě je zkušebnictví a vyhodnocení prováděné jak řešiteli, tak i orgány rezortu obrany.

V etapě prokazování a ověřování koncepce, jako zvláštního obranného vývoje jsou ověřovány základní charakteristiky rozvojového programu metodami vývoje a analýzou technického vybavení. Ověřování se opírá nejen o studie, ale zejména o výsledky pokročilého obranného vývoje a hodnocení technického vybavení, které lépe dokumentuje charakteristiky rozvojového programu, snižuje rizika a zvyšuje důvěru v konečný výsledek. V ideálním případě je tato etapa zakončena ukázkou (demonstrací) funkčního modelu pro vysoké představitele rezortu obrany.

Zkušebnictví a vyhodnocování je vyvrcholením procesu obranného výzkumu a vývoje. Zkušebnictví a vyhodnocování lze definovat jako fyzické zkoušení, experimentování a analyzování, prováděné v průběhu obranného výzkumu a vývoje, zavádění do výzbroje a používání zbraňových systémů a vojenské techniky. Zkušebnictví a vyhodnocování je integrální součástí obranného vývoje. Data, získaná v etapě zkušebnictví a vyhodnocování, tvoří základ pro rozhodování o tom, zda rozvojový program má postoupit do etapy výroby. Ačkoli termíny zkušebnictví a vyhodnocování jsou nejčastěji používány společně, ve skutečnosti označují názvy dvou odlišitelných funkcí v procesu obranného výzkumu a vývoje.

Zkušebnictví je zkoušení technického a programového vybavení (modelů, prototypů, počítačových programů) s cílem získat data nezbytná pro rozvoj nových vojenských schopností, řízení procesů obranného výzkumu a vývoje nebo pro přijetí rozhodnutí o přidělení dotací z veřejných zdrojů.

Vyhodnocování je potom proces, ve kterém jsou data logicky agregována a analyzována s cílem podporovat systémové rozhodnutí.

O podpoře všech uvedených druhů obranného vývoje z veřejných zdrojů účelovými rozpočtovými prostředky na obranný výzkum a vývoj není dosud jasno. U prvních dvou druhů obranného vývoje, a to u přípravného obranného vývoje a u pokročilého obranného vývoje není o nárok na účelové dotace z veřejných zdrojů pochyb. U dalších druhů obranného vývoje, zejména u úplného (inženýrského) obranného vývoje, jsou pochybnosti a bude nezbytné vyjasnit, zda může tento druh výzkumu být účelově dotován z veřejných zdrojů.

K tomu, aby mohl být obranný výzkum a vývoj podporován z veřejných zdrojů, musí být splněny zákonné podmínky.

- a) Základní podmínkou pro poskytnutí podpory obranného výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů je soulad této podpory s národní politikou výzkumu a vývoje České republiky (usnesení vlády ČR č. 16/2000). K tomu byla vypracována rezortní koncepce výzkumu a vývoje, která je každoročně vyhodnocována při předkládání návrhu výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj za rozpočtovou kapitolu MO.
- b) Schválení programů obranného výzkumu a vývoje vládou ČR. Rezort obrany má v současné době schváleny čtyři programy obranného výzkumu a vývoje.
- c) Zadání veřejné zakázky na projekty obranného výzkumu a vývoje podle zákona č. 199/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- d) Zhodnocení výzkumných záměrů a předchozích výsledků příjemce (rezortního pracoviště, zabývajícího se výzkumem a vývojem).
- e) U nového druhu tzv. specifického výzkumu na vysokých školách za podmínky, že institucionální podpora bude poskytována vojenským vysokým školám na prokazatelně prováděný výzkum s podílem studentů.
- f) Příjemce vede pro každý projekt a výzkumný záměr oddělenou evidenci o všech uznaných nákladech a v rámci této evidence o výsledcích nebo nákladech hrazených z podpory obranného výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů.
- g) Z účelové podpory projektu obranného výzkumu a vývoje se smí hradit pouze taková část uznaných nákladů na pořízení hmotného a nehmotného majetku podle zákona č. 563/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, která odpovídá rozsahu jeho předpokládaného využití pro řešení daného projektu obranného výzkumu a vývoje.
- h) Z institucionální podpory výzkumného záměru se smí hradit pouze náklady na výzkum prováděný příjemcem a dodávky služeb a zařízení od dalších právnických osob nebo fyzických osob.
- i) Uzavření písemné smlouvy mezi poskytovatelem a příjemcem o poskytnutí dotace na podporu vybraných projektů obranného výzkumu a vývoje zahrnující celou dobu řešení projektu, včetně vyžádání poskytnuté dotace. Nedílnou součástí smlouvy o poskytnutí dotace musí být schválený návrh projektu obranného výzkumu a vývoje. Je-li příjemcem účelové podpory organizační složka státu, potom poskytovatel vydá

rozhodnutí o poskytnutí podpory podle zákona č. 218/2000 Sb., ve znění zákona č. 493/2000 Sb.

- j) Rozhodnutí poskytovatele o poskytnutí institucionální podpory na výzkumné záměry a specifický výzkum na vojenských vysokých školách podle zákona č. 218/2000 Sb., ve znění zákona č. 493/2000 Sb.
- k) Úprava užívacích a vlastnických práv k výsledkům obranného výzkumu a vývoje.
- l) Zveřejňování pravdivých a včasných informací příjemcem i poskytovatelem o prováděném obranném výzkumu a vývoji a jeho výsledcích prostřednictvím informačního systému výzkumu a vývoje. Týká se to projektů obranného výzkumu a vývoje a výzkumných záměrů. V případě, že projekty a záměry jsou předmětem utajovaných skutečností, postupuje se podle zákona č. 148/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů tak, aby byly informace zveřejnitelné.
- m) Kontrola čerpání a využívání podpory z veřejných zdrojů a účelnosti uznaných nákladů podle uzavřené smlouvy nebo rozhodnutí o poskytnutí podpory na projekty obranného výzkumu a vývoje a výzkumné záměry, dosažených výsledků obranného výzkumu a vývoje a jejich právní ochrany.
- n) Do výše 100 % celkových uznaných nákladů na obranný výzkum a vývoj mohou získat podporu projekty obranného výzkumu a vývoje a výzkumné záměry, které jsou určeny pro potřeby státu.

* * *

V SVV obrany bude nezbytné všemi subjekty, jež se podílí na řízení tohoto systému, zejména však žadateli o podporu z veřejných zdrojů a navrhovateli aktivit v obranném výzkumu a vývoji, ctít uvedené a další principy a zásady, které přinese nová právní úprava pro oblast výzkumu a vývoje.

Vojenské situační značky užité na schématu

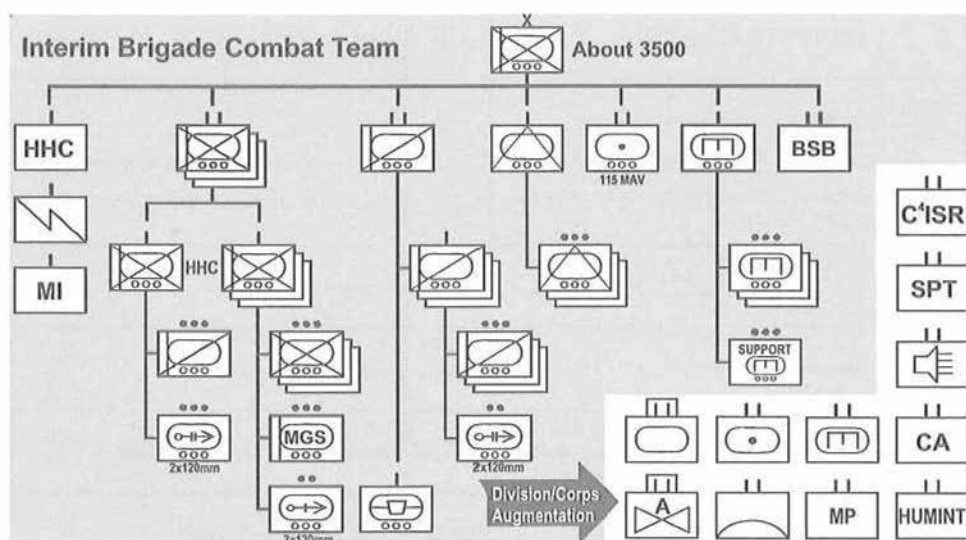
	družstvo		<i>Headquarters and Headquarters Company</i> - velitelství a velitelská rota
	neorganická jednotka (task force)		spojovací rota
	neorganický prapor vojskového letectva		<i>Military Intelligence</i> - rota vojenského zpravodajství
A	Army - pozemní vojsko	MGS	<i>Mission Ground Station</i>
	ženijní prapor (na obrněném přepravním vozidle)		rota zvukoměrného průzkumu (na obrněném kolovém terénním vozidle)
	prapor protivzdušné obrany		motorizované jednotky (které nemají organická vozidla)
	protitankové jednotky		obrněné přepravní vozidlo
	neorganický obrněný (tankový) prapor	ooo	kolové, terénní
	lehká mechanizovaná pěchota	X, XX	brigáda, divize
	<i>armored infantry</i> - prapor mechanizované pěchoty na BVP	II	prapor, oddíl
	obrněné průzkumné jednotky	I	rota
	prapor psychologického působení	...	četa
	<i>Brigade Support Battalion</i> - zabezpečovací prapor brigády		prapor samohybného dělostřelectva
C4ISR	<i>Command, Control, Communications, Computers and Intelligence, Surveillance and Reconnaissance</i> - velení, řízení, spojení, výpočetní technika a vojenské zpravodajství, průzkum a sledování		minomet střední ráže
SPT	<i>Support</i> - podpora		minomet těžké ráže
CA	<i>Civil Affairs</i> - civilní záležitosti (aktivity týkající se ozbrojených sil, civilních úřadů a obyvatelstva)	<i>Division/Corps Augmentation</i>	divizní/sborové síly pro posílení
MP	<i>Military Police</i> - vojenská policie	HUMINT	vytěžování lidských zdrojů

jednotka (*forced-entry units*), ale může být pod společným velitelem přepravena na místo vzdušnou cestou bezprostředně za prvosledovými jednotkami a zahájit operace, které usměrní činnost na bojišti (*shape the battle space*), a tím urychlí ukončení boje.

Hlavními bojovými složkami skupení IBCT (viz **obr. 2**) jsou tři motorizované, kombinované prapory pozemního vojska všech druhů zbraní, zabezpečované dalšími bojovými, podpůrnými jednotkami a jednotkami služeb divize. Tyto jednotky mají být co nejvíce vybaveny běžným komerčním vybavením, aby byla urychlena jejich výstavba a snižovány náklady. Pro splnění náročných limitů zasazení brigády bude využíván běžný vozový park, včetně velmi pohyblivých obrněných transportérů (*IAV - interim armored vehicles*), jež nevyžadují tolik personálu a logistického zabezpečení na válčišti.

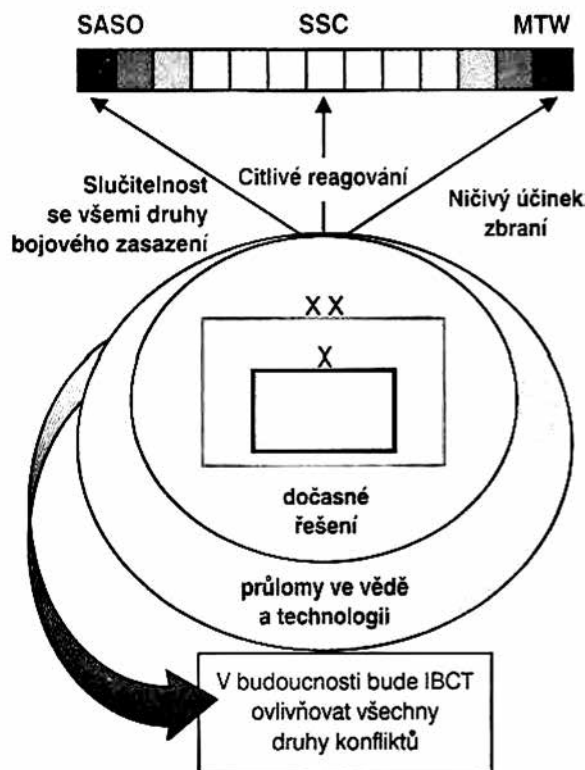
Jako univerzální bojová síla je brigáda orientována převážně ofenzivně. Avšak podle povahy a dalšího vývoje neočekávané krizové situace musí být jednotky IBCT schopny plnit i klasické vojenské úkoly: tj. útočit, bránit se, vést stabilizační a podpůrné operace. Jádrem jejich operačního potenciálu spočívá především v dokonalé operační a taktické pohyblivosti, digitalizovanému zobrazení situace, integraci kombinovaných zbraní až na úroveň roty a schopnosti pěchoty přejít z pochodové nebo předbojové sestavy do přímého boje, v jakémkoli terénu i v zastavěném prostoru. Dokonalá integrace a propojení počítačovou sítí zvyšuje bojeschopnost, efektivitu a kompenzuje i určitá omezení pro nosiče zbraňových systémů v boji (*compensate for any platform limitations in the close fight*).

Organizační koncepce. I když koncepce IBCT obsahuje některé zcela nové prvky, není zas tak nová. Již v devadesátých letech se v pozemním vojsku objevovaly projekty menších, a přitom mnohem výkonnějších jednotek, které by využívaly možnosti, jež jim nabízí informatika, propojení počítačových systémů, zlepšené spojení a propracovanější taktika, způsoby a postupy (*TTP - tactics, techniques and procedures*).

Obr. 2

IBCT: splnění strategických požadavků

- Brigáda s divizním nebo sborovým C4ISR je schopná rychlého zasazení jako bojové brigádní skupení (*combat brigade task force*).

- Operace v hlavním prostoru bojové činnosti (*MTW - Major Theatre Wars*) - IBCT bojuje jako součást divize:

- umožňuje překlenout mezeru mezi počátečními (*entry*) a konečnými operacemi (*decisive operations*),
- doplňuje mechanizované a lehké síly,
- vede útoky nebo boj ve prospěch brigád na směr hlavního útoku divize.

- Stabilizační a podpůrné operace (*SASO - Stability and Support Operations*):

- brigáda je spolehlivá bojová síla,
- chrání společné a koaliční síly PK/PE (*peacekeeping, peace-enforcement*),
- může být tím prvním, co od sebe oddělí válčící strany.

- V menších nečekaných krizích (*SSC - smaller-scale contingencies*):

- je rychle zasazena, aby zabránila, zastavila, stabilizovala nebo ukončila krizi,
- je to pozemní síla, která je schopna určit výsledek krize.

Obr. 1

udržení vítězství. Na druhé straně mechanizované síly pozemních vojsk sice mají vysokou ničivou sílu i schopnost udržet dobyté území, ale jejich zasazení vyžaduje až příliš mnoho času. Pozemní vojsko 21. století by mělo především spolehlivě reagovat na strategické úrovni, a to předpokládá mít k dispozici síly rychlého zasazení všech druhů zbraní, jež budou využívat jak dostupný informační i lidský potenciál, tak přednosti lehkých i mechanizovaných sil. A právě splnění tohoto naléhavého požadavku, který by velitelům bojových jednotek poskytl nové možnosti pro řešení nepředvídaných situací je důvodem, proč bylo rozhodnuto budovat brigády střední velikosti (*full-spectrum medium-weight brigades*) - tj. skupení IBST - jež budou vést bojovou činnost v rámci divizních struktur. Měl by to být v podstatě doplněk současných lehkých a mechanizovaných sil, a to do té doby, než se podaří díky vědě a novým technologiím vybudovat definitivní, konečnou podobu ozbrojených sil (*objective force capabilities*).

V současné době jsou budována první dvě brigádní bojová skupení. Přitom jsou využívány dvě existující brigády: jedna těžká a jedna lehká (ve Fort Lewisu, stát Washington). To je praktický začátek celkové transformace pozemního vojska. V jednotkách IBCT bude prověřována řada nových koncepcí, které mají být v rámci cílových sil plně funkční. Jde o:

- ☐ centralizované velící a prováděcí struktury,
- ☐ operace s využitím počítačové sítě,
- ☐ všestranně připravené a vycvičené vojáky, velitele, štáby,
- ☐ plánování zaměřené na konkrétní situaci a podmínky,
- ☐ zásobování založené na rozdělování a distribuci,
- ☐ jednotné a integrované velitelské struktury.

Poslání dočasného brigádního bojového skupení. Skupení IBCT bylo určeno jako bojová síla včasného zasazení. Analýzy potvrdily využitelnost takové brigády ve všech operačních prostředích, proti všem postulovaným budoucím hrozbám (viz obr. 1). Brigáda je optimalizována i pro zasazení při nepředvídaných událostech malého rozsahu (*SSC - smaller-scale contingencies*), v jakémkoli terénu, včetně zastavěného prostoru (*in complex and urban terrain*), při řešení malých a středních ohrožení, za použití konvenčních i asymetrických metod boje. Pod vedením velitelství divize, které je plně integrováno se společnými silami určenými pro nepředvídané krizové situace (*joint contingency forces*), mají být jednotky IBCT včas zasazeny tak, aby mohly být okamžitě po příjezdu do místa zasazení zahájeny účinné bojové operace. Skupení má vést obranné, zadržovací, stabilizační operace, případně rozhodnout konflikt. IBCT by se také mělo účastnit operací v hlavním prostoru bojové činnosti (*MTW - major theater war*), jako podřízená manévrová složka v rámci divize či sboru, kde bude plnit nejrozmanitější úkoly. Jednotky IBCT se mj. budou účastnit neválečných operací (*MOOTW - military operations other than war*), případně působit jako brigáda prvního sledu nebo jako garanční síla, která zajišťuje stabilizační síly.

Z výše uvedeného lze shrnout, že IBCT je brigáda (*divisional brigade*), která obvykle bojuje jako brigáda prvního sledu (*first-to-deploy brigade*), zařazená pod velitelství divize. Protože je určena jako kombinovaná síla rychlého zasazení všech zbraní, musí být do 96 hodin připravena k letecké přepravě a okamžitě po přistání a vysednutí z letadla zahájit boj. Brigáda sice nemůže působit samostatně jako prvosledová

Dočasné bojové brigádní skupení - předvoj sil 21. století

Základ konvenčních ozbrojených sil USA tvoří tzv. lehké síly, které zahrnují lehké pěší, vzdušně výsadkové a úderné výsadkové jednotky. Vyznačují se vyšší manévrovostí, ale proti těžkým silám mají menší palebnou intenzitu, nižší ochranu jednotek, samy dlouhodobě neudrží dobytý terén a časově omezena je i doba zasazení. Navrhované brigádního skupení, o kterém pojednává následující článek, má na jedné straně zachovat výhody těžkých sil, ale zároveň mít takovou mobilitu a pružnost reagování, jako mají lehké síly. Jeho autor, plk. Michael K. Mehaffey, je ředitelem týmu, který se právě touto problematikou zabývá (TRADOC, Fort Monroe, Virginia USA). Článek byl publikován v Military Review, September-October 2000.

Od konce studené války pozemní vojsko armády Spojených států opakovaně prokázalo své kvality a význam při zasazení v krizích v jihovýchodní Asii, Africe, Střední Americe a jižní Evropě. Po r. 1989 se doslova při každé nepředvídané krizové situaci znovu ukazovalo, že tím základním pro dosažení trvalého řešení konfliktu je pozemní síla. Vysoká frekvence společných operací při těchto nepředvídaných situacích v devadesátých letech - a většinou se očekává, že budou pokračovat a jejich počet v 21. století bude narůstat - prudce zvýšila význam strategického reagování. To zcela jasně zvyšuje význam pozemního vojska pro společné síly (*joint forces*), které mohou být rychle zasazeny, aby zabránily, zadržely, stabilizovaly nebo ukončily konflikt již v jeho počátečním stadiu.

Jako odezva na toto operační prostředí byla v říjnu 1999 formulována nová vize pozemního vojska (*Army Vision*), zaměřená na výstavbu strategických pozemních sil, které by měly převahu ve všech typech prováděných operací. Vize má být realizována ve třech etapách, rozložených do příštích 10-15 let. Konečným cílem transformačního procesu je vznik sil, které budou vycházet ze všech revolučních zlepšení.

Tato transformace pozemních vojska je tou nejnáročnější a nejvýznamnější proměnou, kterou armáda prochází za dobu delší než jedno století. Předvojem budoucích sil jsou tzv. dočasná bojová brigádní skupení (*IBCTs - Interim Brigade Combat Teams*), která se budují již v současné době.

Proč IBCT a proč právě teď?

I když pozemní vojsko USA má rozhodující převahu ve všech druzích a způsobech boje, jeho organizační struktura není na strategické úrovni optimální. Jeho lehké pozemní síly (*Army light forces*) - nejlepší na světě - sice mohou být zasazeny v několika dnech, ale nemají dostatečně velkou ničivou schopnost (*lethality*), pohyblivost (*mobility*) a schopnost upevnit obsazené území (*staying power*), které jsou nezbytné pro

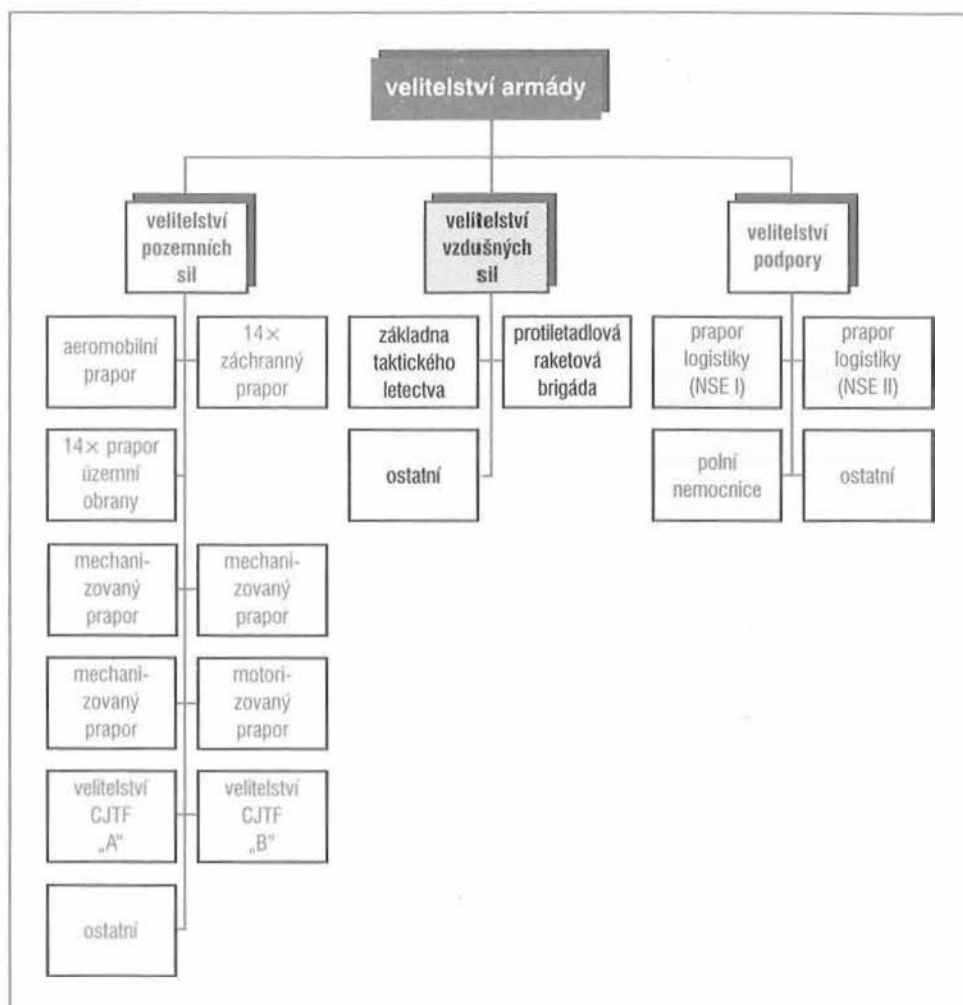
Variabilita velení silám pod národním velením bude vycházet z variant vyčlenění sil pro potřeby Aliance. Při ozbrojeném konfliktu nižší intenzity půjde zejména o vyčlenění sil do zesíleného mechanizovaného praporu, což si vyžádá vyčlenění úměrně silného národního podpůrného prvku NSE. Vojenská opatření podpory spojenců a opatření obrany a ochrany teritoria si vyžádají poněkud nižší intenzitu práce GŠ AČR, operačních velitelství a vojsk. Při ozbrojeném konfliktu vyšší intenzity bude potřebné vynaložit maximální úsilí nejen státních institucí, orgánů velení AČR a vojsk, ale bude nutné v ČR vyhlásit jeden z krizových stavů, a to buď „stav ohrožení státu“ nebo dokonce „válečný stav“. Náročným úkolem bude provedení zmobilizování AČR. Náročnost všech tří úkolů se kvantitativně i kvalitativně zvýší. Může jít (podle mého názoru pouze teoreticky) o vyčlenění až do síly mechanizované divize (přičemž jsem toho názoru, že součástí md bude i brn). Podpora bude poskytována brigádou logistické podpory (NSE). Plnění úkolů vojenské části HNS a potřebná obrana a ochrana teritoria si zřejmě vyžádá zmobilizovat AČR na maximální možnou úroveň tabulek válečných počtů.

* * *

Vytvořit návrh optimální struktury AČR 21. století předpokládá provést hlubokou analýzu její dnešní struktury, a to z hlediska možných předpokládaných úkolů, plněných při nejnepříznivější variantě vojenského ohrožení ČR. V rámci revize obrany ČR se zřejmě po revizi obrany v rámci NATO přehodnotí předpokládané místo a úloha AČR v aliančních silách NATO. Podle mého názoru nepůjde v budoucnu o tak rozsáhlé vyčlenění sil v různých typech konfliktů. Maximální síla praporu až účelového uskupení se mi jeví ve světle budovaných „Evropských sil“ 21. století jako reálná. Jedna z možných variant organizační struktury AČR by (bez komentáře) mohla vypadat podle obr. 4.

Použitá literatura:

- **Koncepce výstavby rezortu obrany**, VR 4/99.
- **Strategická koncepce NATO**. Příručka NATO, str. 459, Brussels, 1999.
- **Doktrína Armády České republiky**, VR 1/2001.
- **Kubeša, M:** Hlavní referát na celoarmádním semináři dne 24.1., VA, Brno 2001.
- **Sborník z celoarmádního semináře** dne 24.1., VA, Brno 2001.

Obr. 4

sil AČR do systému integrované PVO NATO je důvodem k tomu, že velitelství vzdušných sil bude muset existovat a nelze počítat s jeho případným zrušením. Na soudobé mírové počty AČR je pět operačních velitelství neúměrně mnoho. Proto jejich snížení na tři je z hlediska předpokládaných úkolů možné a mohlo by být i efektivní.

Důležitou podmínkou pro kvalitní splnění úkolů silami pod národním velením je centrální velení všem silám ze stupně GŠ AČR. Nepřipadá v úvahu, aby bylo velení vojskům delegováno na jedno z operačních velitelství. **GŠ AČR musí sehrát nezastupitelnou úlohu při zplánování a řízení vojsk k prosazení tří rozhodujících úkolů plněných silami pod národním velením:**

- zabezpečování vyčleněných sil do NATO po všech stránkách,
- plnění vojenských opatření podpory spojenců hostitelskou zemí (HNS) a
- obranu a ochranu teritoria ČR.

Obr. 3

57

zahrnujícím přímo podřízená velitelství územní obrany (tedy bez velitelství sil územní obrany). Jedno z dnešních operačních velitelství by tedy bylo zrušeno (vzhledem k tomu, že předkladatelem návrhu byl příslušník velitelství pozemních sil, likvidovaným velitelstvím by mělo být dnešní velitelství sil územní obrany). Reorganizace by v tomto případě znamenala velitelstvím pozemních sil převzít osm soudobých velitelství územní obrany a množství dalších útvarů. Osobně se mi zdá tato varianta dosti problematická již z toho důvodu, že existující funkční systém územní obrany v podřízenosti zkušeného a připraveného velitelství sil územní obrany by byl násilně a zbytečně narušen a nic podstatného by (kromě zachování velitelství pozemních sil na úkor velitelství sil územní obrany) pro zvýšení akceschopnosti a pohotovosti sil nepřinesl. Vzhledem k úkolům, které jsou plněny velitelstvím logistiky a velitelstvím vojskové zdravotnické služby, by se v této variantě nejednalo o velení všem silám pod národním velením, ale pouze dnešním pozemním silám (nevyčleněnému zbytku pozemních sil) a silám územní obrany. Ukazuje se, že i v této variantě by GŠ AČR neměl delegovat velení silám a prostředkům logistiky a vojenského zdravotnictví velitelství pozemních sil.

Velitelství sil územní obrany by mělo k dispozici nejvíce vlastních sil a navíc princip teritoriální odpovědnosti mu vytváří výhodné podmínky z hlediska plnění předpokládaných úkolů. Jestliže by měl mít velitel sil územní obrany odpovědnost za síly pod národním velením, pak by měly být tomuto veliteli v plném rozsahu a beze zbytku přímo podřízeny. Opět se jeví nereálné, aby tomu tak z výše uvedených důvodů z hlediska použití sil a prostředků logistiky a vojenského zdravotnictví bylo. Reálnou možností se však jeví, aby obecné schéma na obr. 3 platilo pro variantu, kdy by úlohu velitelství pozemních sil plnilo současné velitelství sil územní obrany a soudobé velitelství pozemních sil bylo zrušeno.

Na celoarmádním semináři v lednu 2001 byla otázka počtu operačních velitelství nastolována dosti často. Převažovaly návrhy, aby místo současných pěti operačních velitelství byly vytvořeny tři (velitelství pozemních sil, velitelství vzdušných sil a velitelství centrální podpory, které by vzniklo spojením velitelství logistiky a velitelství vojskové zdravotnické služby). Zvláštní úloha již mírově začleněné většiny vzdušných

Po předání vyčleněného kontingentu sil by byl systém velení zpravidla organizován podle obr. 2. Partnerem pro GŠ AČR by mělo být nadále regionální velitelství NATO „Sever“ nebo společné úkolové velitelství CJTF. Partnerem pro velitelství pozemních sil by mělo být velitelství sboru, resp. operačního uskupení, do kterého by byly vyčleněné síly včleněny. Velitelství vzdušných sil by zaujalo Národní středisko velení vzdušným silám a vydělilo by prvek CRC (*Control and Reporting Centre* - středisko řízení a uvědomování), který by vstoupil do systému velení a řízení NATO. Národní podpůrný prvek NSE, představovaný brigádou logistiky, by byl nadále řízen velitelstvím logistiky AČR.

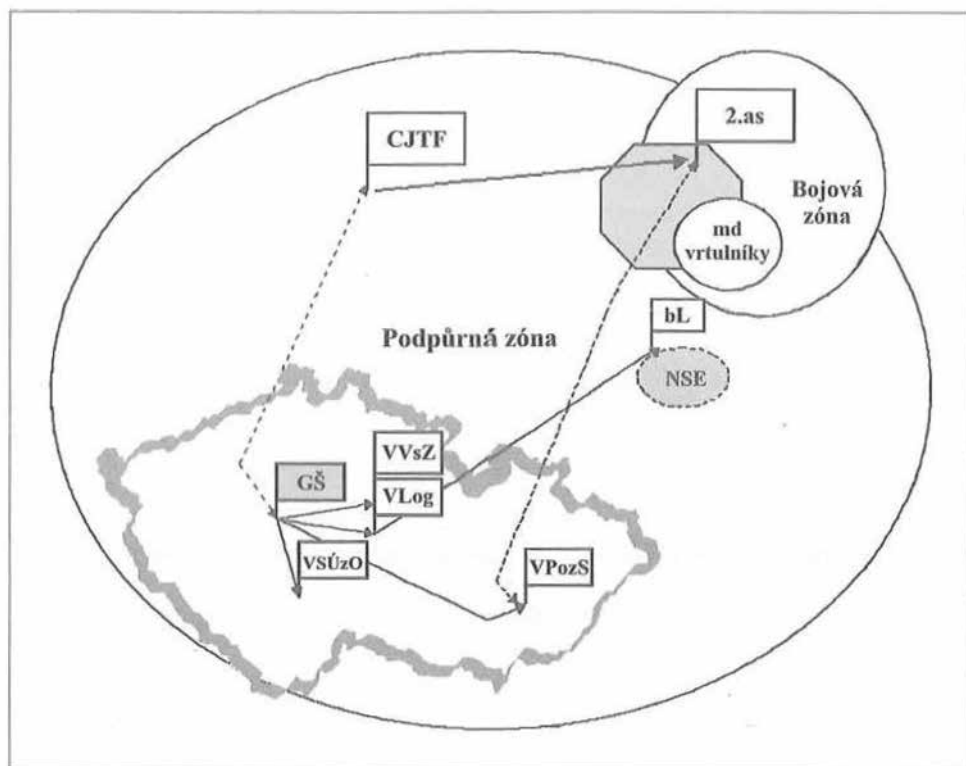
Systém velení od operačních stupňů (kromě velitelství vzdušných sil AČR) k podřízeným by se shodoval se systémem mírovým. V případě, že by byla vyčleněna většina pozemních sil, by bylo „vytížení“ velitelství pozemních sil tak malé, že by nemuselo pro vlastní průběh operace k obraně území států NATO podle článku 5 existovat. Avšak pro splnění úkolů při vyčleňování a zpětně k převzetí při návratu vyčleňovaného kontingentu pod národní velení svou úlohu sehrává.

Velení silám pod národním velením a organizační struktury

V souvislosti s plánovanou redukcí AČR se v poslední době diskutuje na téma, zda nemáme v AČR zbytečně mnoho operačních velitelství. Tento problém je aktuální nejen z hlediska plnění mírových výcvikových úkolů AČR, ale i úkolů, které vojska plní při nasazení v krizových situacích nevojenského charakteru. Dostí významně se problematické místo a úloha některých operačních velitelství obnaží v situacích, kdy by se měl realizovat scénář k naplnění článku 5 Severoatlantické smlouvy (nebo i mimo článek 5).

Úvaha v souvislosti se skutečností, že Generální štáb AČR bude v podobných scénářích zaneprázdněn povinnostmi k udržování součinnosti s velením NATO, a tudíž by delegoval velení silám pod národním velením na operační stupně, je velmi problematická. Jestliže vyloučíme velitelství vzdušných sil a velitelství logistiky (o velitelství vojenské zdravotnické služby ani nemluvě), připadají v úvahu dvě velitelství, která historicky vznikla, ale mohla by být ve skutečnosti (tak jako v mnohých jiných armádách vyspělých států) velitelstvím jedním.

Velitelství pozemních sil je po vytvoření mechanizované divize již v míru problematickým velitelstvím v tom smyslu, že se vlastně stává nadbytečným stupněm velení mezi GŠ AČR a samotnou divizí (úkol pro mechanizovanou divizi vlastně jenom předává, bez nutného rozhodování). Pokud by se brigáda rychlého nasazení (brn) stala součástí mechanizované divize (md) a ostatní útvary by se převedly do podřízenosti velitelství sil územní obrany, nemuselo by toto velitelství existovat vůbec. Úkoly spojené s přesunem a předáním vyčleněného kontingentu ve prospěch aliančního uskupení by musel zplánovat a „odřídit“ GŠ AČR. Úvaha, že by toto velitelství plnilo úlohu „výkonného velitelství“ všem silám pod národním velením se z důvodů výše uvedených názorů jeví jako nerealná a bezpředmětná. Např. jeden z hlavních funkcionářů tohoto velitelství navrhoval variantu podle obr. 3. Tato varianta je jedna z možných za podmínky, kdy pozemní vojsko je pojmem zahrnujícím mechanizovanou divizi a brigádu rychlého nasazení (resp. by byla součástí divize) a teritoriální vojsko pojmem,

Obr. 2

Vzájemná výměna operačních skupin mezi operačními velitelstvími nemůže suplovat potřebu pevného centrálního velení. Posílení mírových kompetencí operačních stupňů lze akceptovat, ale zasazení sil v krizové situaci je ve velké většině společné, a proto je požadavek přísné centralizace nezbytný.

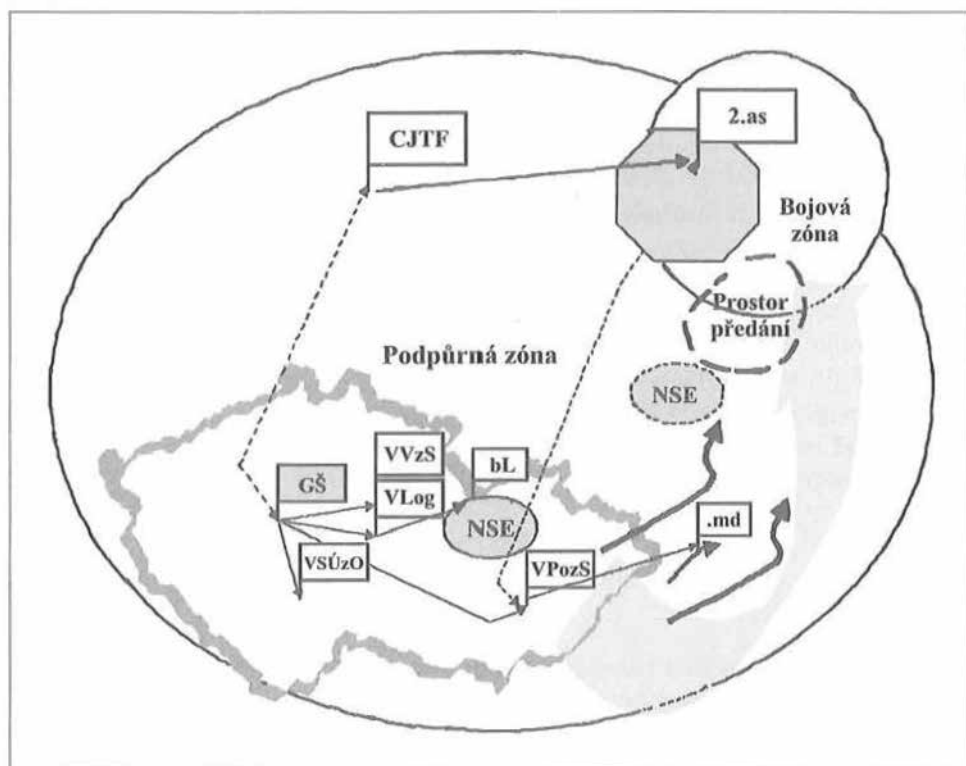
Tedy Generální štáb AČR musí sehrávat roli **centra velení** těmto národním silám. Znamá a dějinami válek osvědčená zásada **potřeby pevného centrálního velení** by se měla realizovat v každém případě. Bezesporu by měla být centrálně řízena **oblast obrany a ochrany teritoria, oblast podpory hostitelskou zemí ve prospěch spojenců a koneckonců i úkol spojený se zabezpečováním vyčleněných sil AČR do aliančního uskupení.**

V počáteční fázi by byl systém velení na strategickém a operačních stupních shodný s mírovým systémem (viz obr. 1). Kromě toho by již v tomto období byl GŠ AČR v úzkém kontaktu s velitelstvím společného úkolového uskupení (CJTF), resp. s regionálním velitelstvím NATO „Sever“, kdy by šlo o vazbu součinnosti. Velitelství pozemních sil by mělo rozhodující úkol zplánovat a řídit přesun vyčleněných sil do prostoru pro předání pod operační řízení a velení např. velitele 2. armádního sboru. K tomu by udržovalo součinnostní spojení s tímto velitelstvím. Velitelství logistiky by zplánovalo činnost NSE a řídilo by jeho přesun do prostoru, odkud by provádělo v průběhu operace logistickou podporu vyčleněných sil. Předmětem obrázku nejsou vazby mezi velitelstvím vzdušných sil AČR a velitelstvími vzdušných sil NATO.

V koncepci rezortu obrany z roku 1999 (viz VR 4/99) se uvádí:

„V systému velení a řízení se i nadále zachová strategický, operační a taktický stupeň. Strategický stupeň velení a řízení bude tvořit ministerstvo obrany. S účinností od 1. ledna 2000 se upraví vnitřní struktura ministerstva obrany racionalizací řídicích procesů, včetně kontrolních mechanismů a přiblížením se ke strukturám podle standardu NATO. Přehodnotí se a strukturálně upraví především oblasti řízení zdrojů, personalistiky, logistiky a další. Operační stupeň velení a řízení bude tvořit velitelství pozemních sil, velitelství vzdušných sil, velitelství sil územní obrany a velitelství podpůrných složek, jimiž jsou velitelství logistiky, Hlavní velitelství Vojenské policie a velitelství vojskové zdravotnické služby. Kompetence velitelů operačních velitelství se výrazně posílí. Taktický stupeň velení a řízení budou tvořit velitelství svazků, základěn, útvarů a zařízení v podřízenosti orgánů velení strategického a operačního stupně.“

Nechci se zmiňovat o tom, jak se podařilo naplnit uvedené cíle. Generální štáb AČR je podle uvedené citace součástí Ministerstva obrany ČR a je tedy součástí strategického stupně velení. Věta o kompetencích operačních velitelství se ve vojenské praxi v některých případech chápe a aplikuje v praxi tak, že i při cvičeních se předpokládá, že operační stupně si samy řídí činnost při nasazení vojsk, což by mohlo mít velmi negativní dopady na kvalitu plnění úkolu, součinnost vojsk a jasnou velitelskou odpovědnost za plněný úkol.

Obr. 1

- vyčlenění a střežení letištních ploch, poskytnutí služeb letového provozu a sil a prostředků letecké logistiky, zdravotnické péče, opravárenských kapacit, proviantního zabezpečení a ubytování vojsk apod. (úkol pro velitelství vzdušných sil),
- vyčlenění a poskytnutí výcvikových zařízení a prostor pro stmelení vojsk (úkol pro velitelství pozemních sil),
- vyčlenění a pronájem civilních spojovacích kanálů na teritoriu, podpora spojení vyčleněním sil a prostředků posádkových spojovacích uzlů apod. (úkol pro velitelství sil územní obrany a v omezené míře i pro ostatní operační velitelství).

3. Zplánování a provedení operace k obraně a ochraně teritoria ČR, což představuje:

- vyčlenění sil k asistenci pohraniční policie na státní hranici a zplánování činnosti a provádění uzávěry vybraných úseků státní hranice (úkol pro velitelství sil územní obrany a podle možností pro velitelství pozemních sil),
- vyčlenění sil k asistenci Policie ČR nebo jiných bezpečnostních složek ke střežení vybraných objektů nebo zplánování činnosti a obranu důležitých objektů pro obranu státu jako např. sídel státních a aliančních institucí, jaderných elektráren, vodních a tepelných elektráren, chemických provozů, transformátorových stanic, telekomunikačních zařízení celostátního významu, letišť, významných potravinových podniků, silničních a železničních uzlů, tunelů a mostů, národních kulturních památek apod. (úkol pro velitelství sil územní obrany a podle možností pro velitelství pozemních sil),
- vyčlenění, zplánování činnosti a provádění protivýsadkové a protidiverzní činnosti na teritoriu ČR (úkol pro velitelství sil územní obrany a podle možností pro velitelství pozemních sil),
- vyčlenění sil k provádění záchranné a humanitární činnosti ve prospěch vlastního civilního obyvatelstva a běženců z okolních teritorií formou budování a provozování utečeneckých (uprchlických) táborů, poskytování záchranných prací při ohrožení zdraví a životů obyvatelstva, poskytování zdravotnické péče apod. (úkol pro velitelství sil územní obrany, velitelství vojskové zdravotnické služby, podle možností velitelství pozemních sil),
- vyčlenění sil a prostředků, zplánování a provádění logistické podpory veškerých sil pod národním velením (úkol pro velitelství logistiky a velitelství vojskové zdravotnické služby).

Velení silám pod národním velením

Systém a proces velení a řízení spojeneckých sil je záležitostí velitelských struktur NATO a z tohoto hlediska není bezprostřední odpovědnost na straně ČR a kompetentních orgánů AČR. Velení silám pod národním velením však je plně v zodpovědnosti ČR a velení AČR. Ze vztahu mezi „národním“ a „aliančním“ se určité procento problémů kumuluje i do oblasti velení silám pod národním velením.

Rozhodující úkoly sil pod národním velením

Generální štáb AČR by na základě projednání požadavku NATO o vyčlenění sil AČR do aliančního uskupení a obdržení úkolu od politického vedení státu zplánoval použití AČR k účasti a zabezpečení operace k obraně území členských států NATO v duchu článku 5 Severoatlantické smlouvy. NGŠ AČR by jako velitel AČR vydal **směrnici**, která by mohla obsahovat úkoly podřízeným, přičemž by rozhodující úkoly směřovaly k:

1. Vytvoření a zabezpečení požadovaného uskupení sil vyčleněných pro NATO, což představuje:

- zmobilizování sil (úkol pro všechna operační velitelství, největší objem úkolů zřejmě případně velitelství sil územní obrany),
- zplánování a provedení přesunu vyčleněných sil do operačního prostoru uskupení NATO (úkol pro velitelství pozemních sil),
- zabezpečení přesunu vyčleněných sil a jejich předání velitelství CJTF (*Combined Joint Task Force*) pod operační řízení a velení (úkol pro všechna operační velitelství),
- podporu prostřednictvím národního podpůrného prvku (*NSE - National Support Element* národní jednotka pro zabezpečení) po celou dobu operace s důrazem na logistickou podporu vyčleněných sil (úkol pro velitelství logistiky a velitelství pozemních sil),
- zplánování další činnosti vyčleněných sil, např. přesunu do národních posádek nebo pokračování v operaci k udržení míru apod. (úkol pro velitelství pozemních sil, velitelství logistiky a další),
- demobilizaci sil, ošetřování a uložení materiálu, obnovu bojeschopnosti navracených sil (úkol pro velitelství pozemních sil, velitelství sil územní obrany a další),
- podporu vyčleněných sil v mírové operaci národním podpůrným prvkem (např. NSE I), zplánování a provedení přesunu sil po ukončení operace do mírových posádek a jejich kompletaci, včetně zpohotovení sil k případné další misi (úkol pro velitelství pozemních sil a velitelství logistiky).

2. Zplánování a provádění vojenských opatření podpory spojenců v rámci zabezpečení poskytované hostitelskou zemí (*HNS - Host Nation Support*), což představuje:

- vyčlenění komunikací, míst odpočinku, železničních vykládacích a nakládacích míst, rozmístění a ubytování sil spojenců, poskytnutí služeb všeho druhu, včetně oprav techniky a materiálu, doplnění PHM, stravování vojsk, zdravotnické zabezpečení, dodávky energie a vody z veřejných nebo vojenských zdrojů, a to před zahájením operace k obraně území, tak i při návratu sil po ukončení operace na národní území a do mírových posádek, vyčlenění, příprava a střežení komunikačních a železničních uzlů (úkol pro velitelství sil územní obrany, velitelství logistiky, velitelství vojskové zdravotnické služby, v omezeném rozsahu pro velitelství pozemních sil),

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a , CSc.

Síly pod národním velením

V článku posledního čísla ročníku 2000 Vojenských rozhledů jsem popsal předpokládanou činnost teritoriálních sil, resp. v podmínkách AČR, sil územní obrany v situaci, kdy by byl uplatněn článek 5 Severoatlantické smlouvy k obraně území členských států před eventuálním agresorem. V tomto článku se stručně zmíním o použití sil v širším měřítku, a to v situaci podobné. Především otázka jejich vymezení, obsahu úkolů a velení silám pod národním velením nabízí několik zajímavých a zároveň problémových odpovědí a souvislostí.

* * *

Ve vztahu k možné podřízenosti vojenským strukturám NATO je, jak známo, Armáda České republiky (AČR) členěna do čtyř kategorií (síly přidělené pod velení NATO, síly vyčleněné pro NATO, síly předurčené pro NATO a síly pod národním velením). Posledně uvedené síly jsou charakterizované jako síly, které plní úkoly svázané s územím ČR nebo se zabezpečením kontingentu sil v zahraničí.

Uvedené rozdělení však neznamená, že pod národním velením nemohou být síly, které nejsou svázané s územím ČR nebo se zabezpečením kontingentu sil v zahraničí, tedy síly z jiných kategorií. Záleží na intenzitě a místě ozbrojeného konfliktu vzhledem k teritoriu ČR a ve své konečné podobě na požadavku NATO a rozhodnutí našich politických institucí.

Zjednodušeně se dá konstatovat, že ty síly, které nejsou předány do aliančního uskupení pod operační řízení nebo operační velení příslušného velitele NATO patří do sil pod národním velením.

Vymezení sil pod národním velením

V podmínkách AČR jde nejen o síly územní obrany, které jsou spjaty s územím České republiky, ale i o další síly, které by nebyly v podřízenosti Aliance. Vezmeme-li jednotlivé hlavní složky AČR (které mají svá vlastní operační velitelství), mohly by to být zbývající mechanizované útvary, svazky a zařízení pozemních sil, vzdušných sil, sil a prostředků logistiky a vojenského zdravotnictví a velká většina (s velkou pravděpodobností kompletní) síly územní obrany. Svou činností by měly vytvářet podmínky pro zajištění základních funkcí státu v prostorech, které jsou pod přímým i nepřímým vojenským ohrožením agresora a podmínky k podpoře spojenců.

Z výše uvedeného zřejmě vyplývá, že rozhodující váhu v silách pod národním velením budou mít síly územní obrany a síly a prostředky logistiky, které jsou v míru zpravidla na snížených počtech a až v případě narůstání vojensko-politického napětí a následné hrozby doplňovány na počty válečné.

Syntetickými a kontinuálními analýzami organizace a operací IBCT se dnes zabývají vzdělávací zařízení a školící střediska TRADOC (*Training and Doctrine Command*), řízené Centrem pro analýzy (*TRAC - TRADOC Analysis Center*). Pro rozbor operačního prostředí, ve kterém by skupení IBCT bylo nejpravděpodobněji zasazeno, je používán srbský respektive balkánský scénář. Geografické oblasti jihozápadní Asie, severovýchodní Asie jsou zkoumány jako obměny základního scénáře, který popisuje charakter ozbrojených sil, druh hrozby, typ nečekané situace a ostatní operačně významné faktory. Výzkumní pracovníci využívají nejrůznější postupy, metodologie, modely a simulace (včetně simulace na Janusově superpočítači), testují koncepci modulárních sil (*modular semi-automated forces*), palebnou simulaci XXI atd. Výsledkem je řada dílčích závěrů a potenciálních aplikací, které jsou využívány při opakovaném prověřování koncepce IBCT, což vytváří východisko pro další projekty.

Klíčové parametry návrhu

Rozhodujícím prvkem při tvorbě optimální organizace dočasného brigádního bojového skupení je nutnost vzájemného vyvážení mezi dvěma primárními oblastmi. Za prvé, model IBCT musí mít schopnost reagovat na strategické úrovni, aby bylo možné získat převahu na válčišti. To vyžaduje takové organizační schéma, které by vytvářelo rovnováhu mezi zasazením na bojišti, logistickým zabezpečováním, vojáky IBCT na bojišti a bojovými požadavky na ničivý účinek zbraní, pohyblivost a schopnost přežít. Stručně řečeno, brigáda musí dosáhnout podobných parametrů zasazení jako lehké síly, a přitom mít takovou údernou sílu a schopnosti upevnit obsazené území, jež se budou blížit mechanizované formaci.

Za druhé, organizace brigády musí být vyrovnaná a všestranně použitelná. Ačkoliv je především optimalizována pro operace včasného zasazení v menších nečekaných krizích (SSC), je třeba, aby byla připravena účastnit se i tzv. neválečných operacích (MOOTW), aby úkoly mírových a stabilizačních sil mohly být plněny v bezpečném prostředí. Podobně musí být skupení IBCT být připraveno bojovat jako součást divizní nebo sborové struktury v hlavním střetnutí na válčišti. Pro tyto účely je skupení IBCT organizováno tak, aby bylo možné je přiměřeně posílit, čímž by byla kompenzována jeho nižší palebná a letecká podpora, opatření proti manévru protivníka (*counter-mobility*), nedostatky C2 a ochrany sil. Organizace proto zahrnuje opatření, jež by s využitím prvků C3 (*command, control and communications* - velení, řízení a spojení) umožnily rychlou integraci dalších posilových prostředků pro operace mimo rozsah menších nečekaných krizí (SSC).

Analýzy dále ukazují, že skupení IBCT je efektivnější, jestliže je jeho potenciál (*capabilities*) využíván jako organická jednotka, než při tradičním zasazení v rámci divize (*division-slice approach*). Projekt IBCT tudíž zahrnuje nejen vlastní potenciál jednotek - průzkumný, spojovací, ženijní, protitankový, dělostřelecký, ale i složky týlového zabezpečení bojové činnosti (*CSS - combat service support*), které jsou přizpůsobeny zvláštním úkolům jednotek. To představuje organizační základnu organické struktury, která je nezbytná pro to, aby brigáda dosáhla vyšší úrovně výcviku pro stanové úkoly, umožňující provádět nácvik typu „výcvik-pohotovost-zasazení“ (*train-alert-deploy*) místo cyklu „pohotovost-výcvik-zasazení“ (*alert-train-deploy*), který byl typický pro reakci pozemního vojska na nečekané situace dříve. Organická struktura

maximalizuje lidský potenciál v rámci brigády, posiluje soudržnost jednotek a poskytuje základ pro další vývoj vojáků, velitelů a štábů, kteří mohou plnit řadu jiných funkcí.

I když se tradiční úkolová organizace různých druhů zbraní (*combined arms task organization*) formuje až od úrovně praporu a výše, rozsáhlá analýza IBCT ukazuje, že bojeschopnost vojska v jakémkoli terénu i ve městě je nejvíce zvyšována propojením kombinovaných zbraní přes počítačovou síť, až na úroveň roty (*company team level*). Organizace popisovaná níže tento závěr jen potvrzuje.

Operační potenciál

Aby brigáda IBCT mohla úspěšně působit jako síla schopná plnit všechny stanovené úkoly, její organizační schéma musí odrážet následující klíčové operační kapacity a charakteristiky. Těmi nejvýraznějšími jsou první dvě - pohyblivost (*mobility*) a schopnost zasazení do útoku okamžitě po přechodu z pochodové nebo předbojové sestavy (*dismounted assault-centric close combat*).

Pohyblivost. Skupení IBCT předpokládá vysokou pohyblivost na všech třech úrovních operací. Na strategické úrovni musí být skupení organizováno, vybaveno, vyzbrojeno a uzpůsobeno tak, aby byl splněn 96-hodinový standard zasazení. Na operační úrovni musí být skupení IBCT schopné pozemního, námořního a vzdušného (C-130) zasazení na válčišti (*intratheater deployment*), aby velitel společných sil jednak mohl využít překvapení, ale zároveň byl připraven čelit nečekaným situacím. Skupení IBCT také vyžaduje stoprocentní taktickou pohyblivost, aby bylo schopné udeřit do hloubky nepřítele, přemístit rychle své rezervy, zabezpečit své spojovací linie a řídit čtyři roty a prapory, nezařazené do hlavních sil (*noncontiguous*), ve městě nebo jakémkoli terénu.

Zteč po přechodu z pochodové nebo předbojové sestavy a boj z blízka. V daném operačním prostředí skupení IBCT rozhodne boj díky zasazení kombinovaných zbraní, své schopnosti na úrovni roty provést zteč z chodu, za využití přímé palby z obrněných transportérů, díky integraci minometů, dělostřelectva, vysoké pohyblivosti, společné palbě všech druhů zbraní a jejich účinků. Kombinované druhy zbraní doprovázejí přechodu a podporují ji, podle principu „zamiř a střel“ (*point-and-shoot*), která umožňuje úspěšné zasahování pohyblivých cílů ve městě i v jakémkoli terénu. Schopnost přežít je dosahována také díky neustálé pohotovosti, která umožňuje vyhnout se palbě z ručních protitankových zbraní (*man-portable antitank fires*).

Zlepšené ujasnění situace (SU - enhanced situational understanding). Ujasnění situace je základním prostředkem (*force enabler*), který prochází napříč celým operačním spektrem IBCT na bojišti, a je východiskem pro minimalizaci rizika, s ohledem na zranitelná místa, zvláště slabší pancéřovou ochranu. Vedle integrovaného vojenského zpravodajství, průzkumu a sledování (*ISR - intelligence, surveillance and reconnaissance*), digitalizovaných bojových systémů a lepšího ujasnění situace (SU) se ale zároveň uplatňuje úsudek a zkušenosti velitele. Organizací, která je primárně odpovědná za poskytování bojových informací k budování znalostní základny nezbytné k ujasnění situace (SU) je prapor (*squadron*) vzdušného průzkumu, pozorování a zjišťování cílů (*RSTA - reconnaissance, surveillance and target acquisition*). To spolu s informační převahou umožňuje vyvarovat se překvapení, vypracovat rychlá

rozhodnutí, mít pod kontrolou čas a místo boje, provádět přesný manévr, usměrňovat prostor boje přesnou palbou a jejími účinky.

Ničivé účinky zbraní (*lethality*). Vzhledem k svému bojovému poslání, musí mít brigáda IBCT vybudovány rozsáhlé systémy přímé i nepřímé palby, přiměřené prostoru bojiště. Ty jí umožňují zvítězit v boji zblízka (*achieve decision in the close fight*). Minomety jsou začleněny na úrovni roty, aby byla zvýšena pružnost reagování a umožněno rozšíření operací. Kvůli možné přítomnosti nepřátelských mechanizovaných sil v operačním prostoru (*AO - area of operations*) je třeba mít v rámci IBCT i omezený protitankový potenciál. Efektivní boj vyžaduje palebné systémy, které jsou mobilní, zcela integrované, spojené počítačovou sítí, a vzájemně se podporující v rámci koncepce operací IBCT. Primární letální systémy v dočasných brigádních bojových skupeních (*interim brigade combat team*) zahrnují:

- mobilní dělostřelecké systémy,
- hlavičkové, opticky i mechanicky naváděné, protitankové střely TOW 2B,
- protitankové střely Javelin,
- 120mm, 81mm a 60mm minomety
- 155mm dělostřelectvo (*cannon artillery*),

Značná pohyblivost těchto systémů prudce zvyšuje jejich účinné užití v bojových operacích, násobí jejich bojovou sílu ve srovnání s lehkými silami srovnatelné velikosti.

Ochrana sil a schopnost přežít. Při vybavení středními obrněnými a lehce obrněnými vozidly (*medium-weight and thin-skinned vehicles*), stojí před brigádou problém přiměřené ochrany před nepřátelskou palbou a schopnosti přežít bez podstatnější pasivní ochrany. IBCT proto chrání své jednotky kombinováním různých metod, včetně včasného varování, správného pochopení situace, vyloučení překvapení, klamání, rychlých přesunů, nestandardních operací, vyhýbání se palbě protivníka, vzájemné podpoře, využíváním krytů a úkrytů, nových taktických způsobů a postupů (TTP).

Účinnost pozemního vojska. IBCT bude kompenzovat omezení pro nosiče zbraňových systémů na organických OT roty (*LAV-based platforms*) integrací dalšího potenciálu, zejména odřadů roty kombinovaných druhů zbraní spojených počítačovou sítí. Účinnost vojsk je dále zvyšována díky sdílenému ujasnění situace (SU), přísným všestranným výcvikem vojáků kombinovaných druhů zbraní a schopnými veliteli.

Organizace IBCT

Vzhledem k orientaci IBCT na městské prostředí a jeho vysokou taktickou pohyblivost, schopnost provádět útok z chodu, je skupení IBCT formováno v první řadě jako organizace kombinovaných zbraní, které zahrnují:

● **Tři pěší prapory.** Tyto motorizované prapory kombinovaných zbraní pozemního vojska jsou základním manévrovým prvkem v rámci IBCT. V praporech je systém integrace kombinovaných zbraní vytvářen odstřelovači, pohyblivými dělostřeleckými systémy, minomety. Tato integrace je životně důležitá pro zabezpečení činnosti rojů, čet a rot z pochodové nebo předbojové sestavy.

● **Prapor vzdušného průzkumu, pozorování a zjišťování cílů (RSTA squadron).** Tento útvar plní řadu speciálních operačních požadavků. Předně slouží jako primární zdroj bojových informací pro IBCT, přispívá pochopení situace, umožňuje IBCT předvídat a úspěšně zvládat hrozby, zajišťuje, aby byly dokončeny mise prostřednictvím volnosti manévru a rozhodné akce. Překračuje meze tradičního průzkumu, který se soustřeďuje především na nepřátelské síly, protože se snaží pochopit a podrobně popsat operační prostředí. Útvar RSTA se skládá ze tří průzkumných letek a jedné pozorovací jednotky. Pozorovací jednotka se skládá čtyř bezpilotních letounů (*unmanned aerial vehicle platoon*), čtyř pozemních senzorů (*ground sensor platoon*), a čtyř průzkumu ZHN. Celkově může útvar sledovat současně devět pochodových os a pozorovat osmnáct určených oblastí. Útvar za využití technologie *stealth* operuje v celém operačním prostoru. Nedostatky senzorů, které jsou vhodné spíše pro otevřený terén a informace o zbraních protivníka jsou doplňovány zpravodajskými informacemi z lidských zdrojů (*HUMINT-humane intelligence*).

● **Protitanková rota (AT - antitank company).** Tato rota představuje základní protitankový pohotovostní potenciál skupení IBCT. Rota zvyšuje flexibilitu skupení a zlepšuje i schopnost přežít, zvláště na otevřeném terénu. Skládá se ze tří čet, každá z nich má čtyři PTRS dlouhého dosahu TOW 2B systém „odpal a zapomeň“ (*long-range, fire-and-forget*), umístěné na OT.

● **Prapor polního dělostřelectva.** Protože skupení IBCT je relativně nechráněno vůči nepřátelskému dělostřelectvu, dělostřelecký prapor má za úkol vést aktivní palbu proti nepřátelským dělostřeleckým bateriím (*counterbattery fires*), i když je po něm často žádáno, aby také podporoval útočící jednotky. Co nejeftivnější a optimální organizace palebné podpory by měla zahrnovat kombinaci kanónového a raketového dělostřelectva, ale toto spojení neodpovídá potřebám IBCT a jeho nepřetržitému, dlouhodobému zabezpečení. Brigáda bude z počátku vyzbrojena M 198 (155mm taženou houfnicí), zatímco pozemní vojsko bude vyvíjet 155mm systém umístěný na OT, určený pro dočasné síly (*interim force*).

● **Ženíjní rota.** Vzhledem k významu taktické pohyblivosti pro úspěch operace, je ženíjní rota optimalizována pro zabezpečení pohyblivosti. Problémy spojené s jejím řízením a komplexnost úkolů vyžadují, aby tato rota byla organizována jako prostředek na úrovni brigády.

● **Spojovací rota.** Spojovací rota IBCT zabezpečuje spolehlivé spojení pro C2, což je nutné pro řízení pokračujících operací ve městě i jakémkoli terénu, jak na velké vzdálenosti, tak i pro spojení a efektivní komunikaci s divizí nebo vyššími formacemi. I když je tato rota poměrně menší než prostředky, které má k dispozici divize, brigádní S6 plně postačuje.

● **Rota vojenského zpravodajství (MI - military intelligence company).** V podstatě operuje v rozsahu brigádní S2, což je nutné pro zpracování získaných informací vojenského zpravodajství, průzkumu a sledování (ISR). Dodává analýzy pro tvorbu společného operačního obrazu IBCT (*COP - common operational picture*), vyhodnocení cílů a účinků palby, včetně zpravodajské přípravy bojiště. Rota má vlastní systém nezbytný pro propojení (interface) se systémy ISR na úrovni divize, pozemního vojska, společných sil, bojiště, státu, a také zabezpečuje získávání informací z lidských

zdrojů na taktické úrovni (*tactical HUMINT*), což je zvláště důležité při propuknutí menší nečekané krize (SSC).

● **Zabezpečovací prapor brigády (BSB - brigade support battalion).** BSB soustřeďuje logistické funkce. Jeho efektivita závisí na zabezpečení bojové činnosti (CSS), na C2, lepším situačním chápání CSS, a zdrojích získávaných od mnohonárodních sil, od hostitelského státu či ze smluvních zdrojů. Malá velikost zabezpečovacího praporu (BSB) minimalizuje logistický personál v operačním prostoru skupení IBCT.

V organizaci IBCT chybí prostředky, které jsou často v rámci divize používány, jako je taktické letectvo, protivzdušná a protiraketová obrana, ženijní zabezpečení bojové činnosti, stavební a opevňovací útvary (*combat and construction engineers*) a vojenská policie. Jestliže však vzniklá krizová situace tyto prostředky vyžadovat bude, potom mají být jednotky IBCT danému úkolu přizpůsobeny na základě předem připravených posilovacích programů (*augmentation packages*).

Možnosti a vedení

IBCT je přizpůsobováno novým bojovým koncepcím. Zvláště by mělo být schopné vést operace (*distributed operations*) v celé hloubce a šířce operačního prostoru, proti tradičnímu i asymetrickému nepříteli.

Proti tradičnímu (tj. konvenčnímu) nepříteli je potenciál skupení IBCT pro včasné zasazení a využití spojených účinků koordinován prostřednictvím divize, což značně zvyšuje jeho schopnost usměrnit činnost na bojišti. IBCT může strojit léčky, provádět demonstraci síly, plnit ofenzivní informační operace, vést rozsáhlý průzkum, provádět integrovaný manévr pohybem a soustředěnou palbu. Může umlčet nebo zničit rozhodující bojové prvky velení, řízení, spojení, výpočetní techniky a vojenského zpravodajství, průzkumu a sledování nepřítele (*C4ISR - Command, Control, Communications, Computers and intelligence, surveillance and reconnaissance*), včetně jeho logistických prvků. Může zabránit tomu, aby nepřítel využil klíčový terén či důležité zdroje, a zároveň zamezit, aby nepřítel dosáhl svých počátečních cílů či vytvořil takové podmínky, které by vyhovovaly jeho plánům. V optimálním případě mohou operace IBCT rychle rozhodnout průběh konfliktu menší nečekané krize (SSC), i když na úrovni brigády mohou být vyžadovány posily (*follow-on forces*).

Při střetnutí s netradičním, asymetrickým protivníkem, získávají operace IBCT z mnoha důvodů obecnější povahu. Za prvé je u asymetrického protivníka mnohem těžší určit jeho těžiště (*centers of gravity*) či rozhodující body (*decisive points*). Často nemusí vojenský potenciál představovat primární zranitelnost či nejlepší způsob jak ovlivnit nepřítele. Použití tradičních smrtících zbraní proti nepříteli již nestačí na to, aby byla usměrněna činnost na bojišti a ovlivněna jeho vůle.

Střet s netradičními protivníky klade značně velké nároky na velitele brigády a jeho štáb. Vojenské a nevojenské činnosti musí být na taktické úrovni sloučeny. Toto sloučení (integrace) má dva cíle: za prvé, vytušit model operací nepřítele, jeho kritická místa zranitelnosti a rozhodující body. Za druhé správnou kombinací síly snížit jeho šance na vítězství, ovlivnit změnu jeho chování a odhodlání bojovat. Oba cíle jsou stejně důležité, jinak akce, při které přesně neznáme zranitelná místa nepřítele, nesplní ty cíle, které žádal velitel.

Prapor vzdušného průzkumu, pozorování a zjišťování cílů hraje ústřední úlohu při ujasňování situace v komplexním prostředí. Navíc jsou za plánování, přípravu, provádění a vyhodnocování akcí nezbytných pro dosažení úspěchu odpovědná i oddělení štábu brigády - pro styk s veřejností, právní, psychologických operací, informačních operací.

Operační obraz vytvářený v rámci IBCT musí být rozšířen tak, aby zahrnoval všeobecné pochopení mezinárodních, regionálních a místních faktorů, které ovlivňují vlastní i nepřátelskou činnost. Běžný operační obraz také musí odrážet správné chápání netradičního nepřítele - jeho cíle, možnosti, dispozice a zranitelná místa - aby mohly být určeny ty nejlepší prostředky k ovlivnění jeho vůle a chování. IBCT musí nepřetržitě „měřit teplotu“ asymetrického nepřítele tím, že bude průběžně vyhodnocovat účinky boje v operačním prostoru. Tato činnost snižuje nejistotu ohledně chování nepřítele a umožňuje IBCT improvizovat a přizpůsobovat se.

Velitel a C2

Pochopit prostředí C2, ve kterém bude brigáda operovat je důležité pro její zasazení a taktický styl. Organizace velení a řízení IBCT staví na zkušenostech získaných z projektu Force XXI. Velitel skupení IBCT a jeho štáb budou uplatňovat při vedení a sladování operací zcela nový přístup. Poslední informační technologie, kterými je vybaveno velitelství brigády, spolu s modernizací vojenského rozhodovacího procesu (MDMP - *military decision making process*) a vyšší výkonnost štábu brigády (*multifunctional staff*) umožní věnovat se více požadavkům velitele (respektive štábu) a jeho osobnímu velitelskému stylu. Pro vzniklý systém je charakteristické, že:

- probíhá aktualizace informací téměř v reálném čase (z vnitřních a vnějších zdrojů), což umožňuje jejich nepřetržité vyhodnocování, včasné a rychlé předávání rozhodnutí velitele a kvalifikovanému přizpůsobování plánů, rozkazů a probíhajících operací,
- plánování založené na součinnosti řady formací, na základě společného obrazu bojiště (IBCT COP), bude zefektivňovat a modernizovat vojenský rozhodovací proces (MDMP) a poskytovat další plánovací a přípravný čas podřízeným složkám,
- požadavky velitele na kritické informace budou snadnější a často aktualizovány, vznikne lepší informovanost,
- velitelská a štábní energie už nebude tolik vynakládána na pochopení přítomnosti a bude více soustředěna na předvídaní budoucnosti a tvorbu stále aktualizovaných plánů,
- plány, přípravné a prováděcí fáze operačního cyklu, splynou a vytvoří relativně bezproblémový (*seamless*) přechod mezi současnými a budoucími operacemi.

Pro zabezpečení prostředí C2, budou složky IBCT vybaveny odpovídajícím systémem řízení boje pozemních sil (ABCS - *Army Battle Command System*) nebo podobnými systémy (*ABCS-like systems*), jakými jsou systémy analýzy zdrojů, zdokonalený datový systém polního dělostřelectva, systém bojového zabezpečení služeb a systém bojového velení brigády Force XXI. Počítačová síť IBCT C4ISR bude rychle rozšiřovat velká množství hlasových a obrazových dat jak v rámci jednotek, tak

i mezi nimi, mezi vyššími, společnými i spojeneckými jednotkami, za jakýchkoli terénních a povětrnostních podmínek. Dálkové taktické komunikační systémy budou základním prostředkem spojení velitelské skupiny, hlavního velitelského stanoviště a zabezpečovacím brigádním logistickým centrem.

Taktické operace IBCT

Projekt IBCT vyhlásil ofenzivní orientaci. Její základní operační potenciál je tedy záměrně tvořen tak, aby posílil ofenzivní sílu, se zřejmým cílem odstrašení, prevence konfliktů, zadržování a řešení konfliktů. Ovšem mezi úkoly skupení IBCT patří i obranné operace při propuknutí menší nečekané krize (SSC). Některé jednotky IBCT také mohou zůstat v obraně, zatímco brigáda jako celek povede ofenzivní operace. Ve všech těchto situacích se bude jednat o pohyblivou obranu. Díky průzkumu, pozorování a zjišťování cílů (RSTA), které umožňují odhalit a předvídat plán nepřítele, dokáže pohyblivá obrana IBCT čelit pohybu protivníka, zbavit jej iniciativy, a tak umožnit rychlý a bezproblémový přechod do ofenzivy.

Ofenzivní operace. Jako motorizovaná síla je IBCT schopné vést rychlé, rozšiřující se operace (*fast-paced distributed operations*). Obvykle působí v oblasti operací velikosti 50 km krát 50 km. Prapor vzdušného průzkumu, pozorování a zjišťování cílů působí po celém operačním prostoru, zatímco dělostřelecké oddíly většinou jen v menší, od oblasti operací oddělené zóně. Střelecké roty a čety se také mohou v oblasti praporu rozptýlit (asi jako jednotky RSTA), podle situace.

Velký potenciál C4ISR a vysoká pohyblivost umožňují IBCT operovat podle nového taktického schématu. V minulosti manévrové síly (*maneuver forces*) obvykle:

- navázaly kontakt s nepřítelem,
- dále rozvíjely situaci,
- manévrovaly pro rozhodující akci.

Vzhledem k lepšímu ujasnění situace (SU), skupení IBCT bude schopné:

- řešit situaci mimo kontakt s nepřítelem,
- manévrovat rychle do výhodných pozic pro rozhodující akci,
- zahájit boj s nepřítelem v čase a místě velitelské volby, aby bylo dosaženo vítězství.

Při menší nečekané krizi (SSC) jsou ofenzivní operace sladěny na úrovni praporu. Pěší prapory synchronizují manévry svých rot s organickou podpůrnou palbou. Roty, které tvoří jádro manévru, mohou ponechat jednu četu mimo kontakt k využití úspěchu, útoku na křídlo nepřítele či jako zálohu. Brigádní prostředky, jako jsou protitankové, dělostřelecké a ženijní jednotky, mohou být podle potřeb situace použity na této úrovni nebo přiděleny manévrovým složkám.

Podle potřeby bude skupení IBCT vést rychlé taktické či operační přesuny pro získání poziční výhody, založené na přesném pochopení situace, ještě než se dostaví pěchota, která má provést útok. Rychlé, přesné manévry umožňují vyhnout se síle nepřítele, útočit z nečekaných směrů, dosáhnout překvapení či zaměstnat nepřítele jednou složkou skupení IBCT, zatímco se bude připravovat hlavní útok na křídlo či tyl nepřítele.

V nepříznivé situaci mohou manévrové formace také bojovat na vozidlech, dostanou-li se do léčky či jsou-li donuceny k střetnému boji. Boji na vozidlech je lépe se vyhnout, proto budou motorizované formace provádět nácvik únikového boje při střetnutí s nepřítelem, který má značnou převahu.

Boj bude rozhodnut obvykle útoky z chodu s plánovanou přípravou, prováděnými pěšími rotami a četami, podporovanými přímou i nepřímou palbou. Systémy pro podporu pěchoty poskytují nepřetržité a integrované krytí z postavení, která mají dobrý výhled, přednostně z úkrytu, mohou se přemisťovat podle potřeby a vést umlčující a ničivou palbu na nepřítele, podle potřeby jednotek. Nepřímá palba na úrovni brigády a vyšších stupňů usměrňuje činnost na bojišti, umlčuje a ničí nepřítele. Protitanková palba je plánována k zastavení obrněných prostředků. Rotní mobilní zbraňové systémy jsou umisťovány tak, aby mohly vést přímou palbu proti opevněným postavením, lehkým a středním obrněným vozidlům a lehkým taktickým vozidlům.

V boji zblízka čety a oddíly provádějí tradiční taktiku palby a manévru. Rádiové spojení mezi nimi umožňuje komunikaci mezi pěchotou a bojovými vozidly, zlepšuje sladění akcí dokonce na nejnižších stupních.

Operace průzkumu, pozorování a zjišťování cílů (RSTA). Útvar musí plnit tradiční průzkumné a pozorovací úkoly a v širším smyslu umožňovat pochopení operačního prostředí ve všech směrech - politickém, kulturním, ekonomickém, demografickém, vojenském. Činnost útvaru je doplňována přímým přístupem ke zpravodajským a informačním zdrojům, které jsou mimo IBCT, a shromažďované díky integraci vojenského zpravodajství, průzkumu a sledování (ISR) a řídicími složkami (*management elements*) na úrovni brigády.

Typický útvar RSTA operuje napříč celým operačním prostorem IBCT, plní řadu úkolů, podle integrovaného plánu vojenského zpravodajství, průzkumu a sledování (ISR) na brigádní úrovni. Operace jednotek jsou sice odděleny, ale koordinovány a synchronizovány. Jeho schopnost pozorovat nepřetržitě devět pochodových os (*routes*) či osmnáct určených zájmových oblastí (respektive jejich kombinaci) zaručuje rozsáhlé pokrytí, které určí priority probíhající operace. Pokud tato činnost bude prováděna správně, operace RSTA se vysoce vyplatí v oblasti varování, ochrany sil, vyhodnocení boje, volnosti manévru, pružnosti a iniciativě velitele.

Koordinace integrované palebné podpory a jejího výsledku. Pro ochranu jednotek, usměrnění boje a podpory rozhodujících operací skupení IBCT používá letální a neletální prostředky. Ničení je výsledkem jejich řízeného zasazení na podporu velitelova záměru. Je to složka operačního plánu a musí být plně integrovaná a synchronizovaná s ostatními prvky plánu, zvláště s plánem manévru. Plánování musí zahrnovat i komplexní řešení (*control and management*) nechtěných účinků operace a jejich vliv na plněný úkol. Obvykle však plánování činnosti zasazených prostředků nezahrnuje síly vyčleněné k provedení manévru či přímou palbu těchto sil.

Při nečekaných a prudkých bojových střetnutích jsou tím primárním prostředkem na ochranu sil a rozhodnutí boje letální zbraně. V jiných situacích, zvláště při konfrontaci s asymetrickým protivníkem, mohou mít vyšší účinnost tzv. neletální prostředky. Patří mezi ně občansko-právní vztahy, styk s veřejností, prosazování zákona, právní pomoc a humanitární služby. Integrované letální a neletální prostředky, synchronizované v rámci jednotného plánu (*cohesive plane*) operací, vytvářejí předpoklady pro taktický úspěch a v kombinaci s manévrem je jejich společným užitím dosahováno velitelova záměru.

I když organický dělostřelecký oddíl může plnit řadu nejrozmanitějších úkolů, soustřeďuje se hlavně na protipřípravu (*counterbattery fires*). Systém palebné podpory musí využívat možností digitálně integrovaného C4ISR, aby byly zjištěny, zaměřeny

a zničeny systémy nepřímé palby nepřítele dříve, než budou zasazeny složky IBCT. Plánování účinků palby (*effects planning*) je prováděno v součinnosti s ostatními operačními systémy na bojišti, které jsou trvalou součástí IBCT. Zvláště je důležité spojení mezi běžnými pozemními stanicemi, hlasové a digitální spojení s radarovými stanicemi (*counterfire radars*), odřady palebné podpory (*fire support teams*) a průzkumnými jednotkami (*reconnaissance elements*). Jednotky palebné podpory jsou v rámci manévrových formací IBCT umístěny až na úroveň roty.

Koncepce podpory a nepřetržitě dlouhodobé zabezpečení na bojišti

Na zabezpečení skupení IBCT má zabezpečovací prapor brigády (BSB) vlastní plán podpory, který je plně integrován s brigádní operační koncepcí a plánem pohybu. Podpora operací BSB je charakterizována stálou adaptací a přizpůsobováním se operačnímu tempu jednotek, prioritám podpory, které stanovil velitel, a často měnícím se požadavkům bojového prostoru. Prostřednictvím centralizovaného řízení (*management*) a situačního chápání zabezpečení bojové činnosti (CSS), prapor BSB kombinuje distribuci podpory na úrovni jednotky spolu s místními zásobovacími středisky (*area supply points*), aby bylo zajištěno, že služby a zásoby budou doručeny tam, kam je potřeba, v souladu s tempem boje a logistiky IBCT. Logistická flexibilita a dynamická změna úkolů složek praporu brigádní podpory jsou příkladem přizpůsobování, přípravy a dopravy služeb, až k podpůrným jednotkám.

Počáteční zabezpečení bude založeno na kombinaci základního vedeného a strategického materiálu pro úkolová skupení rychlého zasazení. Zásoby musí být na místě včas, aby byly zajištěny první složky, které dorazí. Distribuce na bojišti bude kombinovat letecké a pozemní dodávky, aby vznikly bezproblémové produktovody (*seamless pipelines*), které nahradí zbytečné hromadění zásob na místě.

Operace IBCT v rámci divize

Zatím se tento článek soustředil na operace na úrovni brigády, během menší nečekané krize (SSC). Nicméně skupení IBCT jako síla, která je schopna plnit široké spektrum nejrozličnějších úkolů, má být obvykle zasazováno jako součást divize. Následující kapitola proto předkládá první analyticky zaměřené pohledy na to, jak by skupení IBCT mělo operovat ve třech různých typech divizí, přičemž vychází z daných parametrů jeho zasazení.

Lehká divize. Když je skupení zasazeno jako součást lehké divize, rozšiřuje svou taktickou pohyblivost, která je diviznímu veliteli k dispozici, a zvyšuje organickou palebnou sílu na podporu útoků pěchoty po přechodu z pochodové nebo předbojové sestavy. Jako nejmobilnější, nejodolnější a nejvýkonnější složka lehké divize, bude skupení IBCT pravděpodobně použito jako hlavní bojový prostředek v rámci divize. Proto jí zřejmě bude přidělen největší počet prostředků divize, jako jsou ženisté (*combat engineers*), aby pomáhali přesunům při ofenzivních operacích, letecké skupení (*aviation task force*) na zvýšení potenciálu kombinovaných zbraní a prostředky protivzdušné obrany pro lepší ochranu sil.

Těžká divize. Bude-li skupení IBCT působit jako součást těžké divize, je téměř jisté že bude určeno jako první brigáda, jež bude zasazena do boje, a která umožní nástup

dalších sil, tím, že zajistí bezpečnost letišť a námořních přístavů, kde se jednotky vylodí. Vzhledem ke své vysoké taktické a operační pohyblivosti, schopnosti bojovat ve městě i v jakémkoli terénu, IBCT zvyšuje potenciál těžké divize o další rozměr. Ovšem vzhledem k rozdílům mezi brigádou, která má středních obrněná vozidla (IAV) a brigádními formacemi s tanky M1 Abrams a bojovými vozidly Bradley, se musí skupení IBCT na boj v rámci těžké brigády nejprve připravit. Pro takový úkol má být posíleno obrněnými prostředky, protipancéřovými zbraněmi, vojskovým letectvem, dělostřelectvem, protivzdušnou obranou, vojenskou policií, ženijními prostředky a prostředky týlového zabezpečení (CSS), aby se stalo plnohodnotným účastníkem divizních operací. Může tvořit část hlavního úsilí divize, provádět podpůrný útok, působit jako záloha divize, vést operace soustředěné do jednoho místa nebo vést operace ve městě i jakémkoli terénu, zatímco další složky divize budou operovat v otevřeném či smíšeném terénu. Krátce: IBCT sice poskytuje další možnosti vedení boje, ale také spotřebovává kapacity z prostředků divize.

Dočasná divize (IDIV- *interim division*). Koncepce IDIV je teprve ve své počáteční fázi projektování a vyhodnocování. Nicméně již počáteční analýzy ukazují, že IDIV, obsahující tři skupení IBCT (v určité formě) jako její primární bojové složky, nabízí daleko širší spektrum možností než ostatní dvě divize s IBCT. Dočasná divize založená na IBCT bude optimalizována pro zasazení v počátečních fázích neočekávaných situací v regionu pod velitelstvím pozemních sil. Jako vedoucí divize společných sil pro nepředvídané situace, IDIV nasadí jednotky IBCT rychlého zasazení (*early-entry IBCT*) do 96 hodin, za kterými bude rychle následovat zbytek divize. Skupení IBCT bude v počátečních fázích operace usměrňovat bojovou činnost a měnit situaci tak, aby bylo nepříteli zabráněno dosáhnout rychlého úspěchu. Dále má IBCT umožnit příchod dalších sledů a uspořádat rozhodující operace.

Úvahy na úrovni sboru

Všechny analytické scénáře, vycházející ze situace na Středním východě, Jižní Asie a východní Evropy, předpokládají vedení menších operací v nepředvídaných situacích, které nebudou nezbytně vyžadovat síly velikosti divize. V takových případech, poskytne skupení IBCT posílené sborovými prostředky veliteli bojujících vojsk včas a dostatečně silné jednotky, aby odstrašily, zadržely či rozhodly výsledek nepředvídané situace, a tak umožnily sboru a jeho divizím soustředit se a zachovat připravenost pro možné hlavní střetnutí na válčišti.

Je zřejmé, že budování skupení IBCT znamená podstatné zlepšení strategického reagování pozemních sil. V poli toto skupení nabízí nové možnosti jak úspěšně reagovat na nepředvídané situace. Na operační úrovni IBCT zvyšuje schopnosti velitele společných sil rychle zareagovat na nečekané výhodné nebo nepříznivé situace. Je rovněž důležité, že skupení IBCT svou schopností reagovat v krátkém čase znamená zvýšení konvenčního odstrašení, na úrovni státu i válčiště, protože americké nejvyšší velení (*National Command Authority*) může do 96 hodin poslat věrohodnou a flexibilní bojovou sílu kamkoli na světě. A konečně budování dvou prvních brigád také zahajuje počátek transformace armády, aniž by byla ohrožena schopnost splnit její základní poslání.

Doktrína informačních operací

(Americká koncepce)

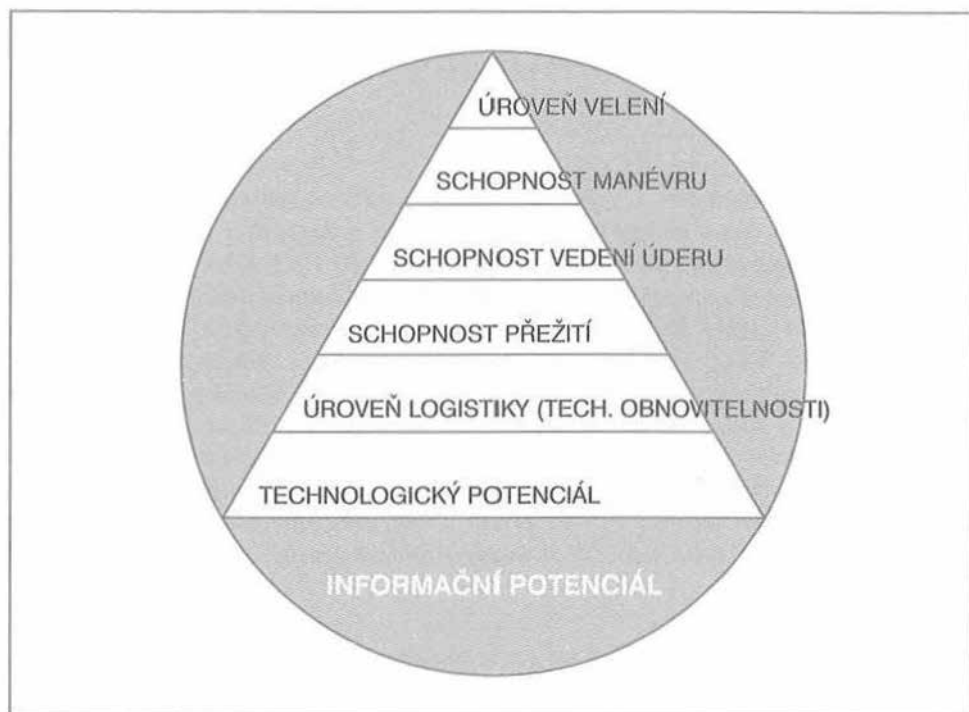
Poslední roky narůstá četnost publikací, v jejichž názvu se vyskytuje termín informační válka nebo termín jemu podobný. Tyto publikace „si pohrávají“ s tezemi obsaženými v doktrínálních dokumentech Ministerstva obrany (DoD) USA nebo výboru náčelníků štábů (JCS) a zpravidla opomíjejí uvádět zdroje. Z jejich obsahu máme dojem, jako by celý svět projednával „války řízené počítačovými centry“. Tento dojem zesilují oficiální předpovědi nové doktrínální koncepce typu *Network-Centric Warfare*. Ve skutečnosti takovéto využívání počítačů zahrnuje pouze nepatrnou část informačních operací, zatímco cíle, organizace a postupy s tím spojené jsou rozpracovány v příslušných dokumentech. Cílem tohoto článku je seznámit čtenáře s koncepcí informačních operací v návaznosti na oficiální dokumenty Ministerstva obrany USA. Jsou to prakticky jediné dostupné zdroje z této oblasti. Třeba přiznat, že tyto zdroje určují základní referenční materiál pro vypracování národní nebo koaliční doktríny v oblasti tvorby informačních proporcí obranného potenciálu.

Činitelé vojenské úrovně

Je třeba zdůraznit, že vojenská doktrína NATO, a to především Spojených států, je založena na koncepci *mnohofaktorové vojenské převahy* (*multifactor military superiority*) s podporou cílené a rozhodující převahy informací (*information superiority*) a převahy technologické (*technological superiority*). Stejně tak je znázorněna strategie tvorby obranného potenciálu v doktrínálních dokumentech ze svazků *Joint Publication Hierarchy* Ministerstva obrany USA, a tento princip, více či méně se s ním shodující, dodržují i ministerstva obrany ostatních zemí Aliance. Zjednodušenou strukturu této koncepce ukazuje obr. 1. Ten zdůrazňuje podstatu doktríny - totiž že tzv. **operační činitelé vojenské převahy** (úroveň velení, schopnost manévru, schopnost vedení úderů, schopnost přežití, úroveň logistiky) spočívají na **převaze technologické**. Do praxe se mohou úspěšně zavádět na reálném nebo hypotetickém (chybí-li účinné odstrašování) bojišti za podmínek rozhodující převahy informací.

Různé formy informačních opatření mají dlouhou historii. Dosud se jednalo o aktivity v oblasti diplomacie, rozvědky, kontrarozvědky a propagandy, ale také v oblasti ochrany vědních poznatků a technologií (politika embarga). Rostoucí závislost všech oblastí fungování společnosti, bojové techniky a systémů velení vojskům (řízení obranného potenciálu) na informační infrastruktuře vytvořila nové možnosti i nová ohrožení. Úroveň informací se stala činitelem podmiňujícím kvalitu vojenských doktrín, jejichž základem je dynamické vytváření lokálních ohnisek rozhodující převahy bojového potenciálu na konkrétním místě a v konkrétním čase.

Obr. 1: Činitelé vojenské úrovně

Ve shodě s americkými koncepcemi mají tato opatření za cíl paralyzovat či zneschopnit informační potenciál protivníka a rovněž chránit vlastní informační potenciál. Pravděpodobně budou ovlivňovat základní prvky vedení ozbrojeného boje na bojišti, jejichž poměr, pokud jde o následujících pět - manévr, zpravodajství a REB, protivzdušná obrana, palebná podpora, služby bojového zabezpečení (*Maneuver Control, Intelligence/EW, Air Defense, Fire Support, Combat Services Support*) - je dosud určen způsobem dosti nejasným.

Doktrinální dokumenty informačních operací

Směrnice pro vypracování doktrinálních dokumentů byly v tomto rozsahu obsaženy v nařízení Ministerstva obrany USA *Information Operations* a též v instrukcích předsedy výboru náčelníků štábů (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff*): 3210.1A - *Joint Information Operations Policy* a 6510.01B - *Defensive Information Operations Implementation*. Ty stanovily základ pro zpracování dvou doktrinálních dokumentů: *Joint Doctrine for Information Operations* (Joint Pub 3-13) a *Joint Doctrine for Command & Control Warfare - C2W* (Joint Pub 3-13.1).

První z výše uvedených dokumentů definuje doktrínu informačních operací prováděných v době míru, narůstání válečného nebezpečí a v době války. Informační operace prováděné v době války se nazývají *Information Warfare* (informační boj, informační bojová činnost atp. - dosud nebyl specifikován a ujednocen oficiální polský

termín). *Command & Control Warfare* soustřeďují pozornost na poměr mezi systémy velení válčících stran. Z důvodu toho, že dosud neexistuje adekvátní polský termín, zůstaneme u původního *C2 Warfare*.

Informační potenciál a jeho struktura

Informační potenciál, jako jeden z činitelů vojenské úrovně, se skládá z následujících prvků:

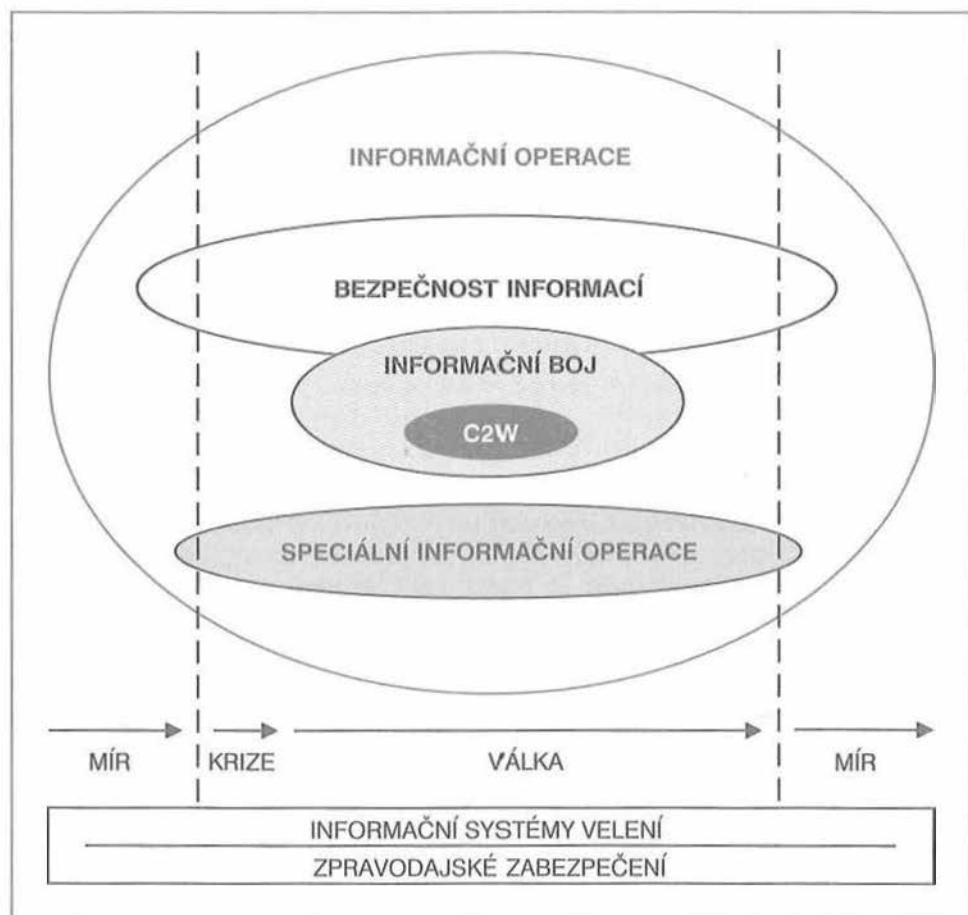
- *nepřetržitě (institucionální) faktografické vědní poznatky*, spojené se všemi činiteli této úrovně (např. současné rozložení a činnost vojsk protivníka, jeho strategické, operační a taktické zámysly, takticko-technická data výzbroje atp.),
- *nepřetržitě (institucionální) obecné vědní poznatky*, tzn. výsledky vědeckých výzkumů spojených s obranou, technologie, metodiky řešení operačně-taktických problémů, včetně metodiky hodnocení situace a přijetí rozhodnutí, plánování operací atp.,
- *lidé zapojení v informačních procesech* (např. velitelsko-štábní skupiny, skupiny, které programují rozvoj ozbrojených sil, skupiny, které realizují vědecko-výzkumné programy) spolu se svými individuálními poznatky a vzděláním, i emotivním vztahem a motivacemi,
- *informační infrastruktura* zahrnující infrastrukturu senzorovou, telekomunikační a infrastrukturu založenou na bázi informatiky (*Joint Intelligence Support to Military Operations*, Joint Pub 2-01.), jež je spojena s bezpečností státu a která funguje v rámci zpravodajských systémů, velení vojskům a řízení bojových prostředků.

Informační potenciál, jakožto jeden z činitelů potenciálu vojenského, je však tvořen také **nepřímými činiteli**. Jsou to:

- *úroveň informací nevojenské sféry chodu státu* (státní správy, oblastní správy, finančních institucí, vědeckého a výzkumně-vývojového zázemí, energetiky, telekomunikací, dopravy atp.),
- *úroveň informací institucí rezortu obrany*, včetně orgánů odpovědných za programování vývoje a vývoj ozbrojených sil,
- *úroveň informací ozbrojených sil*.

Důležitou úlohu zde sehrávají **strategické informační soubory**. Jsou tvořeny těmi součástmi vědních poznatků, které jsou důležité pro národní zájmy a které vyžadují důkladnou evidenci, unifikaci a aktualizaci, jakož i zvláštní ochranu. Část strategického informačního potenciálu zahrnuje armádní administrativa nebo spadá organizačně pod informační infrastrukturu ozbrojených sil.

Doktrína zdůrazňuje, že rysem současné „technologíí ovlivněné“ civilizace je organizace informačního potenciálu na informační systémy s rozvětvenou a vzájemně provázanou strukturou. Faktografické a procedurální lidské poznatky byly totiž přeneseny z knih a seřídány do databází pro zavedené programy počítačů, a to se v závislosti na stálosti a hodnověrnosti oběhu informací stalo kritickým. Tyto systémy jsou citlivé na fyzickou destrukci a informační diverzi, která je založena na zborcení

Obr. 2: Vzájemné vztahy různých součástí informačních operací

informačních souborů hackery nebo na jejich záměně, vedení informačního provozu v rozporu se zákonnými postupy, na provádění nepovolených procedur tvorby dat atp. Jednoznačně se jedná o systémy velkou měrou vystavené (alespoň dosud) počítačové rozvědce, založené na „hackerském“ zneužívání vědních poznatků shromážděných v jejich souborech. Z tohoto rysu informačních systémů vyplývá na jedné straně ohrožení bezpečnosti vlastní země, na straně druhé se pak vytváří možnosti analogického vlivu na informační systémy potenciálního protivníka.

Tato situace způsobila nezbytnost „doktrinizace“ informačních operací, výsledkem čehož jsou výše uvedené dokumenty rezortu obrany USA.

Je třeba zdůraznit možnou různorodost ovlivňovaného působení na informační potenciál v závislosti na specifikách prvků, ze kterých se skládá.

Například:

- ▲ *faktografický i obecný vědní poznatek může být blokován* (ochrana vlastních souborů, jejich „maskování“), *ničen nebo zaměněn za falešný* (vniknutím do

informační infrastruktury protivníka a fyzickým zničením nebo záměnou informací či postupů jejich tvorby), **manipulován** (rozvíjením klamných velitelských stanovišť), **zpochybňován** (zvětšením míry neurčitosti) atp.,

- ▲ *lidské hodnoty v informačních procesech* mohou být **paralyzovány** působením prostředků psychologického boje nebo manipulováním pomocí vytržiděných či selektivně zpřístupněných informací (včetně vědeckých), dokumentů a též během speciálně zorganizovaných informačně-společenských sezení.
- ▲ *informační infrastruktura* může být **zneschopněna** působením falešného telekomunikačního provozu nebo zborcením programů použitím virů, zanesených do nitra systému operací *C2 Warfare* a zavedeným dodavatelem počítačové soupravy (nebo programu) a jeho aktivací v daném momentě.

Cílem informačních operací je působení na informační systémy a informační potenciál protivníka a zároveň obrana vlastních systémů a potenciálu před informačními operacemi protivníka (*Joint Doctrine for Information Operations*, Joint Pub 3-13.)

Doktrinálním rozkazem jsou do informačních operací zapojeny všechny vládní instituce, instituce veřejné (média) a armádní (v závislosti na stupni operace, postavení výkonných orgánů a okolnostech), jejichž činnost ovlivňuje vlastní informační potenciál, informační potenciál protivníků, potenciálních protivníků, spojenců a potenciálních spojenců.

Doktrína stanovuje zvláštní postavení informačních operací: plánují se a provádějí se jak v době míru, tak v období krize či za války. Vztah různých forem (či spíše funkčních součástí) informačních operací ukazuje **obr. 2**.

Stanovení kompetence

Doktrinální dokumenty stanovují kompetence v oblasti plánování a provádění informačních operací, ale i v oblasti personálního zabezpečení. Nebudeme zasahovat do podrobností, ale je třeba zdůraznit některé zásady.

■ Pora dcem ministra národní obrany pro strategii ve věcech informačních operací jako činitele vojenského potenciálu je **předseda výboru náčelníků štábů**. Ten odpovídá mimo jiné za doktrínu, za plánování organizačního a materiálového zabezpečení informačního boje, za koordinaci činnosti ve všech ozbrojených složkách i v mimořezortních oblastech a též za provádění školicích programů a simulátorových modelů v armádních školicích střediskách, za vojenská cvičení, štábní nácviky a válečné hry.

■ Oblastní velitelé (*combatant commanders*) a **velitelé spojených sil** odpovídají za rozpracování problematiky informačního boje pro periodické plánování a operační plánování v době krize i za války, vyčlenění sil a prostředků (včetně prostředků počítačové podpory) potřebných pro plánování a plnění úkolů informačního boje (zvláště C2W), nácvik informačního boje během cvičení, štábní nácviky a válečné hry. Mají na starost rovněž organizaci štábních buněk odpovídajících za plánování a koordinaci informačního boje v otázkách válečného velení.

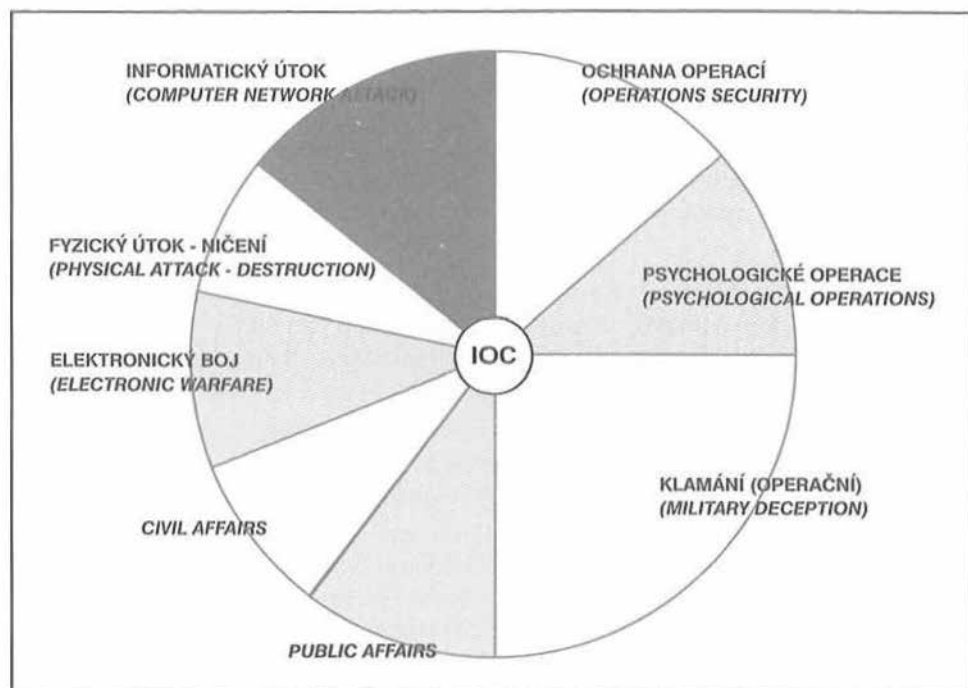
- Za organizaci výzkumně-vývojových prací a tendencí vývoje v oblasti zpravodajského zabezpečení informačního boje jsou odpovědny **šéfové zpravodajských služeb a velitelství speciálních operací**. Rovněž nesou na svých bedrech odpovědnost za zavedení stanovené problematiky do programů jim podřízených učebních center i školicích a výcvikových základů a společně s **Agenturou obranných informačních systémů (DISA)** za koordinaci vývoje a distribuci souborů dat pro plánování a provádění informačního boje.
- Za programování vývoje technologie a služeb v oblasti bezpečnosti informačních systémů (INFOSEC) a v oblasti operační činnosti vojsk (OPSEC) odpovídá **Agentura národní bezpečnosti (NSA)**. Kromě toho provádí běžné monitorování, analýzy a hodnocení stupně ohrožení vlastních systémů a informačních souborů.
- **Vojenská zpravodajská agentura (DIA)** odpovídá mimo jiné za tvorbu souborů dat a informačních systémů umožňujících zevšeobecnění zpravodajských informací a jejich postoupení uživatelům. Velitelům vyšších stupňů poskytuje odbornou pomoc v oblasti plánování a provádění informačního boje. Kromě toho Vojenská zpravodajská agentura ve spolupráci s DISA a dalšími vládními a nevládními agenturami rozpracovává operační úkoly v oblasti varování z hlediska hrozeb informačního útoku.
- Zvláštní úkoly mají přidělena **výzkumná a školící střediska (Joint Command & Control Warfare Center, Joint Warfighting Center)**. Tyto úkoly zahrnují zpracování metodik a modelů (včetně simulačních) pro výzkum a výcvik procedur informačního boje.

Ofenzivní a defenzivní opatření a jejich struktura

Doktrína rozlišuje **ofenzivní informační opatření a defenzivní informační opatření**. Taktéž zdůrazňuje význam synergického efektu těchto činností pro výsledek jejich synchronizace a koordinace. Zajištění synergismu (spolupůsobení - pozn. překl.) je služební povinností vrcholných orgánů, které odpovídají za bezpečnost státu, a velitelů na všech stupních - operačních a taktických svazků, které jsou začleněny v organizační struktuře. Funkční stavbu ofenzivních a defenzivních operací ukazují **obr. 3 a 4**.

Ofenzivní informační operace

Jednotlivé segmenty reprezentují „realizační kanály“ ofenzivní činnosti, které jsou zaneseny do operačního plánu coby mechanismy dosažení doktrinárních cílů informačních operací (ovlivňování rozhodnutí protivníka, zneschopnění nebo zničení jeho systému velení). Velikost segmentů na obrázku není mírou jejich podílu či úlohy v operaci. Ve shodě s operační doktrínou (informační opatření) mohou tyto segmenty být hlavní nebo pomocné. Stejně tak závisí mechanismy činností a jejich účinnost na stupni velení a na charakteru a stupni ohrožení. V domácích publikacích (J. Janczak: *Walka informacyjna na współczesnym polu walki* / = Informační boj na současném bojišti/, VII. armádní konference telekomunikace a informatiky, část 1, Zegrze 1998) je možno nalézt méně či více důkladnou charakteristiku fungování těchto segmentů, jinak se tato problematika omezuje pouze na komentáře odpovědných osob s odkazem na zdroje doktrinárních dokumentů.

Obr. 3: Strukturální schéma ofenzivních informačních operací
(Information Operations Cell – IOC)

♦ **Ochrana operací** (*Operations Security* /Joint Doctrine for Operations Security, Joint Pub 3-54/) obsahuje opatření, která mají za cíl zkrýt těch informací před protivníkem, jež vypovídají o stavu a možnostech vlastních vojsk a zámyslech velitele, a která u něj podmiňují přijímání vlastních rozhodnutí. Jde o prodloužení procesu velení u protivníka a znemožnění mu získat věrohodné informace. Základem plánování ochranných opatření je zpravodajská činnost *kontrarozvědky* (předpokládané metody a způsoby získávání informací protivníkem) a *rozvědky* (zpravodajské možnosti protivníka, postupy a způsoby hodnocení situace, přijetí rozhodnutí atp.). Základ opatření je založen na zablokování informací a pohybu osob.

♦ **Psychologické operace** (*Psychological Operations*) obsahují opatření, která mají za cíl působit na chování určitých subjektů, skupin osob nebo jednotlivců ovlivňováním jejich emocí, motivů činnosti, míry soudnosti a racionality. Použité mechanismy závisí především na stupni operačního kontinua. Například na *strategickém stupni* se využívá kanálů diplomatických, obchodních, bankovních, mediálních atd. Na *operačním stupni* se lépe kontrolují lokální média a lokální agentury (skupiny). Na *stupni taktickém* mohou do hry vstoupit dokonce i běžné propagační prostředky. V informačních operacích mají psychologická opatření vedlejší roli a zpravidla se za důležitější pokládají pomocné klamné operace.

♦ **Klamání, operační klamání, použití lsti apod.** (*Military Deception* /Joint Doctrine for Military Deception, Joint Pub 3-58/) jsou opatření, jejichž cílem je ovlivňovat

rozhodovací proces protivníka poskytováním falešných nebo neurčitých informací pro jeho zpravodajský systém (rozvědku). Operačním cílem klamání je příprava takových zdrojů nepravdivých informací, aby protivník prováděl činnost ve shodě s námi vypracovaným scénářem. Jak potvrzuje doktrína, účinné klamání v operačním měřítku je efektivní vzhledem k nutnosti zasazení vojsk, což je někdy spojeno s velkými lidskými ztrátami. Pokud máme technologickou převahu, můžeme dosáhnout analogického efektu i jemnějšími metodami, založenými na pronikání do informační infrastruktury systému velení.

◆ **Elektronický boj** (*Electronic Warfare* /*Electronic Warfare in Joint Military Operations*, Joint Pub 3-51/) se provádí éterem (záměrně jsme nepoužili termínu „radio-elektronický boj“). Elektronický boj v sobě zahrnuje tři typy opatření: *elektronický útok*, *elektronickou ochranu* a *podporu elektronického boje*.

● *Elektronický útok* si klade za cíl vyloučení nebo omezení možnosti využití elektromagnetického spektra jako informačního média. Účinný elektronický útok může zbavit protivníka znalostí o situaci a prodloužit rozhodovací proces.

● *Elektronická ochrana* má za cíl protičinnost vůči účinkům elektronického útoku protivníka a ochranu před protivníkem využívaným elektromagnetickým spektrem jak za účelem zpravodajským, tak za účelem navádění prostředků ničení. Zvláštním úkolem elektronické ochrany je prevence před negativními účinky vlastní elektronické aktivity.

● *Podpora elektronického boje* je základním činitelem získávání informace o protivníkovi, a to vyhledáváním, identifikací a sledováním jeho zdrojů elektromagnetického vyzařování. Rovněž zahrnuje monitorování vlastních zdrojů nekontrolované emise.

Shodně s platnou doktrínou o pěti oblastech činností uplatňujících se na bojišti patří elektronický boj do stejné oblasti činností jako zpravodajství (*Intelligence*).

◆ **Fyzický útok - ničení** (*Physical Attack/Destruction*) představuje tradiční oblast informačních operací a prakticky figuruje pouze v rámci C2W nebo speciálních operací. Je založený na umlčení, zničení, zneschopnění nebo vyloučení důležitých prvků informačního systému protivníka (např. velitelských stanovišť, spojovacích středisek apod.). Takový útok se provádí v rámci působení palebnými prostředky a v rámci speciálních operací (diverzních akcí).

◆ **Informatický útok** (*Computer Network Attack*) spočívá v prolomení informační obrany systémů protivníka, v jejich zneschopnění, zarušení a také v manipulaci s poznatky v těchto systémech obsažených.

◆ **Úřad tiskového mluvčího a vztahů s veřejností** (*Public Affairs* /*Doctrine for Public Affairs in Joint Operations*, Joint Pub 3-61/ a *Civil Affairs* /*Doctrine for Joint Civil Affairs*, Joint Pub 3-57/) jsou subjekty odpovědné za prezentaci zpráv související s tematikou obrany v masově-sdělovacích prostředcích a za styky s lokálními civilními institucemi. Určují vlastně integrální prvek štábní struktury. Jejich úloha v informačních operacích je podružná a je podřízená cílům psychologických operací. Stupeň jejich zapojení do informačních operací stanoví velitel v organizačních směrnicích. Za neúčinnější prostředek působení propagandy se považuje *internetová síť*, jelikož umožňuje

zpřístupnit informace, jejichž hodnověrnost bývá hodnocena mnohem lépe než u informací pocházejících z veřejných médií, jež se především v období krizového stavu podezřívají z manipulování.

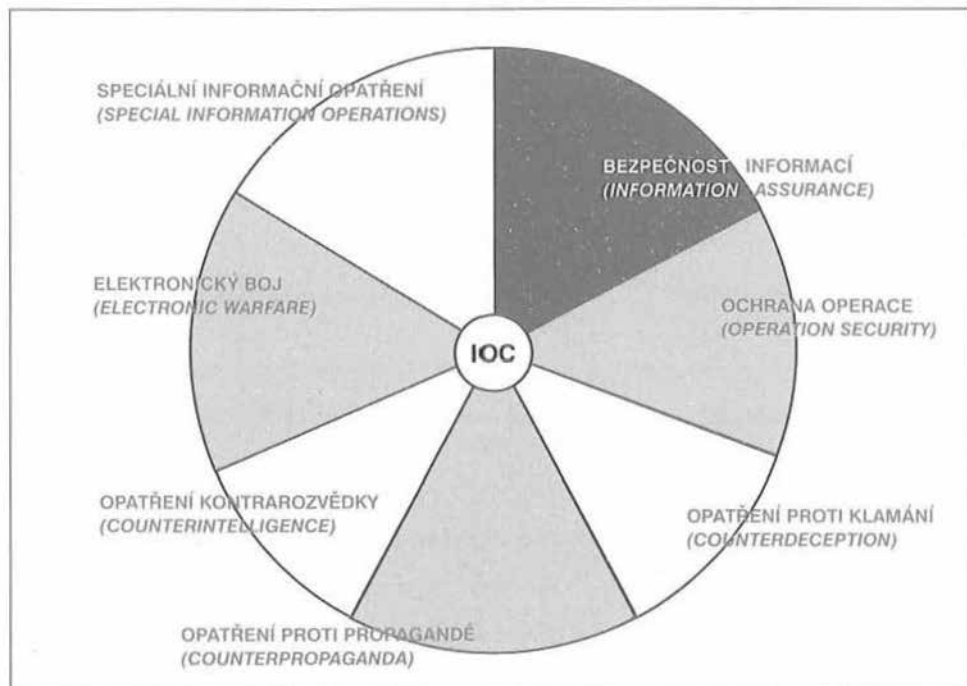
Defenzivní informační operace

Doktrinálním cílem defenzivních informačních operací je ochrana a obrana vlastního informačního potenciálu před činností protivníka. Defenzivní opatření se vyznačují dlouhodobým charakterem. Zahrnují čtyři fáze:

- ▲ ochranu informačního prostředí (*information environment protection*),
- ▲ vykrytí útoku (*attack detection*),
- ▲ obnovení potenciálu (*capability restoration*),
- ▲ protiútok (*attack response*).

Defenzivní úkoly se plní pomocí příslušných „realizačních kanálů“. Jejich princip je znázorněn na obr. 4.

Úlohu ochrany operací a elektronického boje během defenzivních opatření ovlivňují výše uvedené doktrinální dokumenty. Úkoly plněné v rámci *protičinnosti v oblasti propagandy a klamání* jsou úzce svázané s činnostmi týkajícími se klamání, psychologie a propagandy. Doktrinální zásady opatření kontrarozvědky vytyčuje zvláštní doktrína (*Joint Doctrine and Tactics, Techniques and Procedures for Counterintelligence Support to Operations*, Joint Pub 2-01.2). Speciální informační opatření jsou zde objasněny dosti nejasně. Ty musí prakticky zahrnovat všechny operace vedené proti ofenzivnímu informačnímu působení protivníka, které vyžadují zvláštní informační ochranu.

Obr. 4: Strukturální schéma defenzivních informačních operací
(*Information Operations Cell — IOC*)

← v textu na internetu je 2X
83
172

Bezpečnost informací

Podobně jako informatické útoky (*Computer Network Attack*) ve struktuře ofenzivních informačních operací, také **bezpečnost informací** v případě selhání defenzivních operací je zvláštní oblastí působení subjektů vedení informačního boje (IOC). Bezpečnost informací má mnohačetnou strukturu složek, kterou ukazuje **tabulka**.

Posuzovaná doktrína informačních operací (*Joint Doctrine for Information Operations*, Joint Pub 3-13) kladе zvláštní důraz na systematické provádění analýzy výběru informačních systémů pro ofenzivní působení na různé subjekty (nejen na politického či vojenského protivníka), hodnocení jejich bezpečnosti a též určení a plánování potřeb. V souvislosti s tím mají velitelé a náčelníci uloženo využívat štábních cvičení a nácviků, používat simulátorové modely a ostatní počítačovou techniku zkvalitněnou informačními technologiemi, především dostupnou technologií INFOSEC. Technologie INFOSEC se dělí na dvě části: COMPUSEC a COMSEC. První z nich obsahuje metody, způsoby a postupy zajištění bezpečnosti (viz tabulka) počítačové techniky a zavedených programů. Druhá se týká telekomunikační infrastruktury.

Tabulka

Složky bezpečnosti informací

Složka	Charakteristika
Legalita (<i>Authentication</i>)	Možnost potvrzení pravosti zdroje poznatku, autorství dokumentu atp.
Nepopírání (<i>Nonrepudiation</i>)	Možnost zdůvodnění účasti (např. autorství, vysílání, příjmu)
Dostupnost (<i>Availability</i>)	Zajištění dosažitelnosti poznatku (dokumentu) všem oprávněným odběratelům
Celistvost (<i>Integrity</i>)	Zabezpečení ochrany před neautorizovanými zásahy
Důvěrnost (<i>Confidentiality</i>)	Zabezpečení nedostupnosti poznatku (dokumentu) pro neoprávněné odběratele

Doktrína informačních operací stanoví rovněž závazky institucí a zainteresovaných skupin v oblasti *odhalování a identifikace informačního ohrožení (IO Attack Detection)* a v oblasti *obnovování informačního potenciálu (Capability Restoration)*. Rozhodující statutární roli z hlediska analýz, hodnocení a programování vývoje v této oblasti nesou *Information Warfare Centers* druhů ozbrojených sil a spojených operací (celkem čtyři instituce). Výrobci počítačové techniky a autoři programů musí být připraveni splnit příslušná nařízení ohledně bezpečnosti informací. Rovněž dodavatelé služeb teleinformatiky a správcové administrativních sítí i celkové administrativy musí dodržovat zvláštní postupy, a to jak ve styku s lidmi, tak i v technické infrastruktuře informačních systémů. Dokument činí velitele odpovědnými za zajištění bezpečnosti informací, konkrétně za splnění nařízení týkající se informační infrastruktury systémů velení a plánování potřeb, za provádění systematické verifikace během cvičení, nácviků a válečných her i za výškolení velitelsko-štabních skupin, včetně provádějících subjektů (jednotek).

* * *

Oblast počítačové problematiky informačního boje je komplikovaná a dostatečně neujasněná jak ve vědomí velitelsko-štabních skupin, tak i navrhovatelů systémů velení. Orientaci v této oblasti mají usnadnit výše jmenované standardy. Množství a tematický okruh standardizačních dokumentů pro oblast bezpečnosti informací systémů stále roste a zvládnutí veškeré v nich obsažené problematiky si vynucuje radikální a rychlá institucionální řešení. Například pro podklady na VII. vědeckou konferenci věnovanou automatizaci velení (P. Zaskórski, A. Grochalski: *Problemy bezpieczeństwa w zautomatyzowanych systemach dowodzenia*, Jelenia Góra, 1999) bylo využito 52 dokumentů NATO, z nichž 38 je prakticky nedostupných. Obecná dostupnost některých dokumentů je však podmínkou formování „kultury bezpečnosti“.

Článek, jehož autorem je doc. Dr. Andrzej Stokalski z Ústavu automatizace systémů velení WAT, byl otištěn v č.2/2000 časopisu *Myśl wojskowa a pro Vojenské rozhledy jej přeložil Ing. Igor Jalůvka*.

PhDr. Antonín Rašek

Šest let Bílé knihy o obraně ČR - její možná perspektiva

Možná by si nikdo na historicky zahajující Bílou knihu o obraně České republiky nevzpomněl, kdyby se nyní na ministerstvu obrany nechystala nová. Ta první spatřila světlo světa za ministra Viléma Holáně v roce 1995, byla skutečně bílá, jen s tříbarevnou vlajkou a s názvem na obálce.

* * *

První, co člověka napadne, je otázka, kdy bylo a je vůbec vhodné takovou publikaci vydat. Na začátku devadesátých let těžko, teprve jsme se dozvídali, že v demokratických zemích na Západě něco takového existuje. Příležitost byla po zrodu české armády, ale pravděpodobně to nikoho nenapadlo nebo nebylo o čem v ní psát, snad jen o tom, jak se československá armáda kultivovaně rozdělila. Konečně se zapomělo obnovit i Radu obrany státu a vydat novou vojenskou legislativu. Počkali jsme si na to téměř šest let, takže Bílá kniha byla přece jen o polovinu času rychlejší. Jediným dostatečným důvodem jejího vydání snad bylo, že byla údajně realizována Koncepce výstavby armády do roku 1996 a vláda schválila novou Vojenskou strategii České republiky. A snad také naše úspěšná vojenská angažovanost v mírových operacích OSN. Stejně tak ovšem bylo pozitivní seznámit veřejnost s perspektivou rozvoje v této oblasti.

Než vyjde nová Bílá kniha, je seriózní se kriticky zamyslet nad tou, jejíž osud se naplnil. Nad její strukturou i obsahem.

Bezpečnostní politika České republiky

Bezpečnostní politiku charakterizovala první Bílá kniha jako „... souhrn opatření kodifikující odpovědnost státu za vytváření a udržování takových podmínek vnitřního a vnějšího bezpečnostního klimatu, které umožní efektivní rozvoj státní prosperity“. [1] Chápe ji v rovině konceptuální a realizační.

Brzy nato jsme měli k dispozici Bezpečnostní politiku České republiky chápající tento pojem „... jednak jako souhrn politických cílů a prostředků k dosažení bezpečnosti, obrany a ochrany státu a jeho občanů, jednak jako souhrn aktivit, vedoucích k realizaci této politiky. Je tudíž odezvou nejen na vnější ohrožení státu, ale i na ohrožení jeho vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, na ohrožení občanů projevy kriminality všeho druhu... Bezpečnostní politika je souhmem zahraničněpolitických, vojenskopolitických a vnitřně bezpečnostních politických komponent... má komplexní kvalitu věcnou i systémovou“. [2]

Bílá kniha považovala za největší nebezpečí rozdělení a budoucnost jaderného potenciálu bývalého SSSR, počínání Ruska, situaci na území bývalé Jugoslávie včetně eskalace konfliktu na jihu, dále na Kavkazu a šíření islámského fundamentalismu.

Při zajištění státní svrchovanosti a územní celistvosti se Česká republika spoléhala na přetvářející se Organizaci spojených národů, Evropskou unii, Západoevropskou unii a Organizaci pro bezpečnost spolupráci v Evropě. Prvořadým cílem bylo plnohodnotné členství v NATO, k němuž se Česká republika připravovala prostřednictvím Severoatlantické rady pro spolupráci a aktivitami v Partnerství pro mír. Od 1. září 1994 působila při NATO v Bruselu styčná mise Armády České republiky.

Čeští vojáci plnili mírové úkoly ve funkcích vojenských pozorovatelů (453 vojáků na územích deseti států) a jako dobrovolní příslušníci kontingentů (více než čtyři tisíce vojáků). Nejvýznamnější událostí byla účast ve válce v Perském zálivu a vyslání českého praporu na území bývalé Jugoslávie.

V tu dobu se Bílá kniha zabývala i odzbrojením a kontrolou zbrojení, protože od té doby jako by se tato agenda z jednacích stolů vytratila, na pořadu je modernizace armád a vyzbrojování.

Vojenská strategie České republiky

Vojenská strategie byla přijata vládou v prosinci 1994. Její základní úkol zněl: „*Česká republika a její armáda musí být připravena čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem a z kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války s využitím všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojenců.*“ [3] Bylo zřejmé, že toto je nereálné zadání. Objevilo se však v trochu jiném znění i konci stejné podkapitoly Hlavní principy vojenskostrategické koncepce obrany, ne ovšem tak rigorózně: „*Možnosti obrany České republiky jsou limitovány. Při pozemním napadení je Armáda České republiky schopna samostatně odrazit agresi a vést obranu na jednom operačním směru, se současným zabezpečením obrany důležitých objektů pro funkci státu. Při napadení z několika směrů, při velké převaze protivníka nebo při rozpoutání regionálního či globálního konfliktu úspěšnost vlastní obrany vyžaduje, aby Českou republiku podpořili spojenci.*“ [4]

První etapa tehdejší transformace armády do 31. 12. 1995 předpokládala: snížení počtu stupňů velení, vojsk, výzbroje a techniky, redislokaci vojsk s následným snížením počtu posádek, leteckých základen a dalších vojenských objektů. Důraz měl být kladen na dokončení změn v personální struktuře armády, její profesionalizaci a kvalitativní změny v přípravě velitelů, štábů, vojsk a záloh. Měl být zdokonalen systém řízení a velení a přechod na standardy NATO. Měla se zvýšit kvalita a efektivnost logistické podpory. Klíčové bylo zavedení systému plánování, programování a rozpočtování jako předpoklad transparentnosti a efektivního využívání zdrojů.

Podstatná část těchto úkolů nebyla splněna pro další extenzivní rozvoj armády udržované v rozsahu 0,75 % populace a s válečnými počty třikrát až čtyřikrát vyššími. Nebylo reálné udržet na vysoké úrovni jednu brigádu rychlého nasazení, sedm mechanizovaných brigád, čtrnáct brigád územní obrany, pět leteckých základen, dvě brigády protiletadlového raketového vojska, tři brigády radiotechnického vojska a další útvary, jednotky a zařízení speciálních druhů vojsk. Předpokládaného standardu

dosáhla do 31. 3. 2001 jen jedna rota brigády rychlého nasazení, jedna protichemická rota a roj vrtulníků.

Vývoj koncepce obrany

Bílá kniha v této části připomíná, že Československá lidová armáda měla na konci osmdesátých let 85 % vojska na území České republiky, kdežto jen 15 % na Slovensku. Mírovou armádu tvořily velitelství dvou vojenských okruhů, 1. a 4. armáda, 10. letecká armáda, Velitelství protivzdušné obrany státu, Štáb civilní obrany, speciální svazky a útvary, vojenské školy a další zařízení. Hlavní bojovou sílu tvořilo patnáct vševojskových divizí, dvě letecké divize, dvě divize protivzdušné obrany, dělostřelecká divize, raketové a protiletadlové raketové svazky útvary. V provozu bylo šestnáct stálých letišť. Z 61 405 vojáků z povolání bylo 41 715 generálů a důstojníků a 19 690 praporčíků.

Zásadními dokumenty na počátku devadesátých let byla Smlouva o konvenčních silách v Evropě z 19. 11. 1990, koncepce výstavby československé armády do konce roku 1993 a zákon o civilní službě a zkrácení vojenské základní služby ze 24 na 18 měsíců. Vojenská doktrína ČSFR byla vyhlášena Federálním shromážděním 20. 3. 1991. Nedefinovala žádného konkrétního nepřítele, respektovala princip rozumné obranné dostatečnosti, ukládala v případě napadení odrazit pozemní a vzdušný útok agresora z jakéhokoli směru a na jakoukoli část území a ukládala poskytnout ozbrojené síly k v rámci mírových úkolů OSN, k likvidaci ekologických a jiných katastrof. Armáda měla být přebudována na výlučně obranou. Znamenalo to rozmístit ozbrojené síly rovnoměrně po celém území republiky. To se s výraznou redukcí počtů vojsk a zbraňových systémů v podstatě podařilo včetně pozdějšího organizovaného rozdělení armády.

Armáda České republiky měla po rozdělení v pozemním vojsku dvě tankové divize na snížených počtech, tři mechanizované divize, jeden raketový pluk, dvě dělostřelecké brigády, čtyři ženijní brigády, dvě brigády chemické ochrany, jednu spojovací brigádu, dvě brigády technického zabezpečení, dvě brigády materiálního zabezpečení a dvě zdravotnické brigády. Letectvo a PVO mělo smíšený letecký sbor, dvě divize PVO, jeden letecký školní pluk a jeden dopravní letecký pluk. Celkem měla AČR 105 522 osob a mimo počty AČR 14 872 osob.

Je zřejmé, že základním problémem i přes výrazné redukce bylo přetrvávání extenzivního charakteru rozvoje armády se spíše útočnými zbraňovými systémy. Tak velická a takto strukturovaná armáda neměla naději na modernizaci a později být vážným příspěvkem členství v NATO.

Armáda České republiky

Transformace armády se realizovala podle Koncepce výstavby AČR do roku 1996. Kladným prvkem bylo přechod na třístupňový systém velení s brigádami na taktickém stupni a další redukce vojsk. Vojenská základní služba byla snížena na 12 měsíců. Bylo vytvořeno velitelství 1. a 2. armádního sboru, velitelství sboru taktického letectva, sboru PVO a logistiky. Pozemní vojsko mělo brigádu rychlého nasazení, pět mechanizovaných brigád a třináct brigád územní obrany. V letectvu a PVO vzniklo pět

leteckých základen. I tato organizační a početní struktura redukující armádu na 65 tisíc vojáků a opuštění 61 posádek se ukázala jako neudržitelná. Navíc tyto časté reorganizace měly vážné sociální důsledky, a proto objektivně docházelo ke spontánním odchodům vojáků z povolání do zálohy, což se odrazilo s neřízeným personálním procesem s vážnými důsledky na personální strukturu, a to zvláště pokud jde o vojenské odbornosti a optimální setrvání ve vojenských funkcích na různých stupních velení. Ačkoli transformace armády pokračovala pomalu, ani této situaci se nepříznivě veličina a dislokace vojenských škol. Nepodařilo se modernizovat vědeckovýzkumnou základnu. Souviselo to se špatným stavem českého zbrojního průmyslu. Byla v podstatě zlikvidována organizační základna sociálního a strategického řízení.

Nic proto neopravňovalo k tvrzení, že „výstavba armády v letech 1996-2005 bude zaměřena především na kvalitativní rozvoj. Cílem bude dosáhnout početně malé, konvenčně vyzbrojené a vysoce funkční nestranické armády s vysokým stupněm profesionalizace, připravené k obraně státu a schopné podílet se na společných operacích mezinárodních mírových sil.“ [5]

V první etapě výstavby do roku 2000 měla být pozornost soustředěna na stabilizaci organizačních struktur, zdokonalení systému řízení a velení začleněním automatizovaných systémů, informatiky, spojením a prostředků pro vedení boje v noci. Mělo být zahájeno přezbrojování na nové letouny, začleňování moderních prostředků protivzdušné obrany, protitankových a zatarasovacích prostředků a inteligentní munice. Druhá etapa po roce 2000 měla být zaměřena na pozemní vojsko a vzdušné síly. V první etapě se zdařilo plnit úkoly jen zčásti. Stejně tak je možné kriticky hodnotit i situaci v jiných oblastech.

V personální oblasti stejně tak měly být např. „dokončeny změny ve struktuře armády se zaměřením na profesionalizaci a tomu odpovídající sociální zabezpečení, na zajištění plynulého a rovnoměrného naplňování struktur armády osobami v plánovaných počtech a kvalitě v souladu s kariérním řádem.“ [6] Stalo se?

Zdroje v rezortu obrany

Bílá kniha vycházela z konstatování o politické a ekonomické stabilitě země. Nepředpokládala, že dojde k vážné společenské situaci, která dokonce byla označována jako ekonomická krize.

V červenci 1993 ministr obrany rozhodl zavést systém plánování, programování a rozpočtování k plánování a využívání lidských, věcných a finančních zdrojů pro potřeby obrany. Zároveň vytvořil Radu pro plánování a řízení obranných zdrojů. Tento systém předpokládá mít desetiletou dlouhodobou perspektivu, střednědobé programování a rozpočtování na příslušný rok. Výstupem fáze plánování je Plán lidských, věcných a finančních zdrojů rezortu na období deseti let. Výstupem fáze programování je Programový plán na pět let. Výstupem fáze rozpočtování je návrh rozpočtu na příslušný rok.

Situace na začátku roku 2001 ukazuje, že právě ve zdrojích jsou nejzákladnější komplikace rezortu obrany.

V lidských zdrojích rezort předpokládal nepřesáhnout hranici 0,7 % populace, konkrétně 65 000 vojáků. Občanských zaměstnanců se plánovalo ponechat v armádě

27 000. Ukázalo se, že je to obecně nereálné, armáda by měla mít, jak se již navrhovalo v roce 1993 v Institutu pro strategická studia, cca 40 000 vojáků. Nebude problém získat cca každoročně 400 nových důstojníků, možná ani stejný počet praporčíků. Horší je to se zajištěním rotmistrovského sboru v uvažovaných počtech 15 000 až 25 000 osob, tzn. ročně získat cca 2000 až 3000 nových rotmistrů. To se nedařilo ani z první republiky, kdy plánované stavy byly naplňovány nanejvýš na poloviční počty. Bude nejspíš třeba získávat poddůstojníky z povolání se základním vzděláním, event. s vyučením. Ani pokud jde o povolávání vojáků do základní služby není situace nijak příznivá, protože polovina jich není schopna nastoupit pro zdravotní potíže a pětina volí raději civilní službu. Z vysokoškoláků nastupuje do armády jen 15 %.

Věcnými prioritami mělo zejména být:

- budování automatizovaných systémů velení, řízení a spojení,
- růst úrovně a účinnosti průzkumu a prostředků radioelektronického boje,
- zabezpečení specifické výzbroje pro brigádu rychlého nasazení,
- zvýšení efektivnosti letecké techniky a obranných zbraňových systémů, zejména protivzdušných a protitankových,
- výstavba nového systému logistické podpory vojsk.

I z těchto záměrů se uskutečnilo jen torzo, dokonce existují i vážné problémy pokud jde o realizaci nejnáročnější zakázky, jakou jsou letadla L-159 ALCA. Nemluvě již o tom, jaké mají problémy jednotky rychlého nasazení, např. s padáky ap. Podobně tomu je i se záměry ve zbrojním průmyslu. Nepodařilo se také zajistit řádný výběr dodavatelů, dokonce v této oblasti docházelo k trestným činům, což armádu poškodilo na veřejnosti. Celková situace v této oblasti dostala rezort až na okraj vážných finančních potíží.

Obrana a společnost

Bílá kniha vychází z myšlenky, že vojenská obrana České republiky je založena na všeobčanském principu a odpovědnost je svěřena ústavním orgánům. Civilní kontrola je zajištěna parlamentní kontrolou, podřízením prezidentu republiky a vládě s tím, že vrcholová místa v rezortu obrany zastávají civilisté.

V demokratické společnosti se předpokládá, že je zajištěna integrace armády s touto společností a styk s veřejností jako vzájemná a cílevědomá informační a věcná spolupráce mezi armádou a jejím okolím. I když Bílá kniha předpokládala existenci a činnost rad pro styk s veřejností, v podstatě jejich vliv byl nevýznamný a na stupni rezortu byl zrušen.

Všechny tyto okolnosti se odrážejí v kritickém vnímání rezortu a ozbrojených sil ve veřejnosti, podmiňují vztah k němu včetně vlivu na rekrutaci mladých mužů a žen do armády.

Do budoucnosti je patrné, že rozhodne-li se rezort obrany vydat další Bílou knihu, musí k tomu zvolit vhodný okamžik, kdy je schopen kritické reflexe polistopadového vývoje v oblasti bezpečnosti a ozbrojených sil včetně obsahu Bílé knihy, má k dispozici odpovídající a schválené dokumenty jako je bezpečnostní strategie, strategie obrany, vojenská strategie a koncepce rezortu obrany a také se svým způsobem může pochlubit dosaženými úspěchy.

Příští Bílá kniha o obraně

Ústav strategických studií při Vojenské akademii v Brně uspořádal 20. 4. 2001 pod záštitou ministra obrany Vladimíra Vetchého a za velmi reprezentativní účasti představitelů ministerstva obrany, armády, parlamentu, Kanceláře prezidenta republiky, rady ministrů a bezpečnostní komunity kolokvium na téma „Příprava Bílé knihy o obraně České republiky“.

Ani v jednom příspěvku se neobjevila pochybnost o účelnosti takového dokumentu, spíše jakého by měl být charakteru, rozsahu ap. Převládá názor, že Bílá kniha by měla odrážet obsah schválených dokumentů týkající se této oblasti a prezentovat neoddiskutovatelné úspěchy ozbrojených sil, tzn. neměla by cokoli suplovat, pokoušet se vnášet do textu jakkoli smysluplné a správné představy zpracovatelů.

Většina se také klonila k názoru koncipovat Bílou knihu jako odborný text a z této rozsáhlejší publikace vypracovat kratší a sdělnější variantu pro veřejnost, jak si přeje i prezident republiky. Zpracovatelé se domnívají, že by Bílá kniha měla být vydána cca za půldruhého roku, tj. zhruba do konce roku 2002.

Možná struktura příští Bílé knihy

Na základě analýzy první Bílé knihy, současných našich potřeb a konfrontace s podobnými texty v západních demokratických zemích lze navrhnout jednu z možných osnov této publikace.

1. Analýza polistopadového vývoje a současné bezpečnostní prostředí.

V této kapitole by měl být popsán polistopadový vývoj ozbrojených sil od neutrálních a později loajálních postojů až k podpoře demokratického rozvoje, která se projevila již na přelomu roku 1989 a 1990 při uklidňování chování amnestovaných vězňů a zvláště při odchodu sovětských vojsk. Armáda se v tu dobu řídila vídeňskými ujednáními a později první vojenskou doktrínou, na jejichž základě byla provedena reorganizace a redislokace vojsk. V armádě byl vytvořen úsek strategického a sociálního řízení, začala se rozvíjet s využitím prvků participativní demokracie. Na přelomu roku 1992-1993 se při rozpadu Československa také velmi kultivovaně rozdělila, což vzbudilo ve srovnání např. s balkánskou krizí pochvalnou pozornost světové veřejnosti. Není také možné zamlčet, že od roku 1993 se od mnoha pozitivních principů ustoupilo, řada moderních organizačních struktur byla zrušena, trvalo řadu let než byla např. obnovena Bezpečnostní rada státu a přijata nová vojenská legislativa, zčásti obnoveny zrušené organizační struktury a instituce ap. Zároveň s tím je nutné popsat vývoj bezpečnostního prostředí, které se změnilo naším vstupem do NATO.

2. Kritická reflexe první Bílé knihy.

Obsah této kapitoly byl již naznačen v předcházejícím textu. Měl by být varováním a výzvou ke střídlivosti, aby se nová Bílá kniha nestala jen souhrnem iluzí a zbožných přání o velikosti armády, vojenském rozpočtu a personálním zabezpečení, které není možné pro nejrůznější lidské, finanční, materiálové aj. limity uskutečnit.

3. Členství České republiky v Severoatlantické alianci.

Šlo o zlom skutečně dějinného významu. Ocitáme se tak ve zcela nové bezpečnostní situaci. Zároveň bychom si však jako postkomunistická země se specifickou zkušeností

měli vydobýt jistý vliv na tvorbu strategie Aliance. Pro naši republiku je zvláště nutné analyzovat bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika, aby ze závěrů bylo možno odvodit, zda se spíše věnovat výstavbě armády určené k bezpečnostním či k obranným úkolům. V této části by měl být také zhodnocen náš podíl na posilování NATO, a to zvláště pokud jde o plnění úkolů, které jsme přijali a v budoucnosti přijmeme.

4. Participace České republiky na Evropské bezpečnostní a obranné politice.

Evropská bezpečnostní politika je po jistém selhání očekávaného podílu evropských členů NATO při řešení kosovského problému a bombardování Jugoslávie realitou. Prvním krokem k tomu byla integrace Západoevropské unie do Evropské unie. Evropa musí lépe využívat prostředky, které na ozbrojené síly vynakládá. Je obecně známo, že ačkoli evropské členské státy Aliance vydávají na obranu více než polovinu toho, co USA, úroveň jejich bojových schopností je jen zlomkem americké. Zároveň bychom však měli prosazovat, aby se většina evropských bezpečnostních problémů řešila v rámci politických, řídicích a velících struktur Aliance, nevytvářely se v Evropské unii zbytečné struktury a úřady nové.

5. Bezpečnostní politika a strategie České republiky.

V kapitole by měly být obsaženy základní myšlenky již schválené Bezpečnostní strategie České republiky. I když jde o velmi kultivovaný materiál, převládá mínění, že je spíše určen do zahraničí, k diplomatickým účelům, pro obrannou a vojenskou strategii vytváří jen obecný politický a zahraničně politický rámec, který lze jen málo operacionalizovat do textů nižší úrovně obecnosti. Proto by měl být doplněn bezpečnostní politikou, která by měla svým způsobem splnit očekávané tzv. politické zadání, tj. minimálně analýzu bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, které by determinovaly charakter budoucí armády, dále postup při profesionalizaci armády, počet záloh a záruku jisté výše vojenského rozpočtu ve vztahu k úrovni dosaženého HDP.

6. Obranná strategie České republiky.

Tato problematika patří k nejslabším částem zpracovávaných dokumentů, zatím se spíše promítla do příslušné legislativy. Přitom je třeba přesně stanovit úkoly, které byly kdysi vymezeny pojmem „všelidlovosti“ obrany, který se první Bílá kniha nahradila termínem „všeočlověčskosti“. Jde tedy o problematiku úlohy státních orgánů, soudů, samosprávných orgánů, občanů ad. při budování obrany a chování při zvýšeném ohrožení republiky či napadení.

7. Vojenská strategie České republiky.

Patří k nejpropracovanějším dokumentům, bohužel však negativně ovlivňovaným buď nereálnými politickými zásahy nebo stejně tak fiktivními a neuskutečnitelnými nároky vojáků, které vedly ke zbytečnému prodlužování extenzivního rozvoje armády a neefektivnímu využití finančních prostředků, což spolu s dalšími chybami při nákupu zbraňových systémů přivedlo rezort na okraj finanční krize.

8. Armáda České republiky.

Kapitola by měla obsahovat jak vývoj polistopadových počtů armády, zbraňových systémů, organizační struktury, personálního řízení, profesionalizace ad., tak výhled do budoucnosti opírající se o střízlivou Vizi Armády České republiky do roku 2015, která

v jistém smyslu není jen jakousi vidinou, ale např. pro vědu a výzkum, vojenské školy atd. reálným zadáním další činnosti.

9. Lidské, materiální a finanční zdroje.

V této kapitole by neměla chybět kritická reflexe polistopadového hospodaření se svěřenými prostředky ve výši více než půl biliónu korun současné a hodnoty a zároveň s prezentací toho, co se za ně dokázalo. To by mělo být signálem k podstatnému zlepšení systému plánování, programování a rozpočtování, které zatím nesplnilo svou úlohu. Kapitola by měla přesvědčit, že všechny prezentované záměry ministerstva obrany a armády je možné finančně i jinak zajistit, a to zvláště pokud jde o předpokládaný nákup zbraňových systémů. Střízlivost by se měla projevit i ve vztahu ke zbrojnímu průmyslu.

10. Armáda a společnost.

Zatím se představitelům orgánů a institucí odpovědným za příslušnou oblast nepodařilo plně přesvědčit občanskou veřejnost o tom, že si při zajišťování obrany republiky počínáme dobře. Ke kladným stránkám rozhodně patří náš vstup do Aliance a naše účast v mírových misích. Na druhé straně je však patrné, že nedobře zacházíme se svěřenými prostředky, stav armády neodpovídá vynaloženým nákladům, což svědčí o tom, že do značné míry selhalo civilní řízení a kontrola armády. Je zároveň škoda, že nedokážeme prezentovat úspěchy, které ozbrojené síly dosáhly, komunikace s veřejností je nedostatečná, pracovníci ministerstva obrany nejsou schopni adekvátně reagovat na kritiku médií a veřejnosti.

Poznámky:

1. **Bílá kniha o obraně České republiky.** Ministerstvo obrany České republiky. Redakce Impuls. Praha 1995, str. 6.
2. **Bezpečnostní politika České republiky.** Závěrečná zpráva výzkumného projektu týmu vedeném Jaroslavem Jandou. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1996.
3. **Bílá kniha o obraně České republiky.** Ministerstvo obrany České republiky. Redakce Impuls. Praha 1995, str. 17.
4. Tamtéž, str. 18.
5. Tamtéž, str. 40.
6. Tamtéž, str. 41.

Vize ekonomického a materiálního zabezpečení obrany a bezpečnosti v 21. století

Historie ukazuje, že již od dob římského impéria byly jakékoli redukce ozbrojených sil vždy následovány opětovným hektickým zbrojením v obdobích, kdy opět vyvstala jejich potřeba.

Je skutečností, že v budování obranného systému nelze využít model, který vznikl zkušenostmi dvou válek, ale ani období studené války resp. bipolarity nám nezanechává dostatečné množství zkušeností. Jedno již ale dnes víme, že nelze jak nadměrnými materiálními zásobami tak ani finančními zdroji zabezpečit budoucí konflikt, aniž bychom neohrozili ekonomický a sociálně politický vývoj společnosti. Přes rostoucí procesy globalizace ve světové ekonomice a politice a také přes rozšiřující se vojenské a politické aliance, bezpečnostní a obranná politika zůstávají národní záležitostí [1]. Uvedený trend nutí klást následující závažné otázky: stávají se jednotlivé země, pokud se týče jejich schopnosti použít vojenskou sílu, závislé na průmyslové podpoře obrany, a pokud ano, v jaké míře a jakých ohledech? Budou se tyto formy závislosti dostávat do rozporu s procesem transnacionální průmyslové restrukturalizace v důsledku neochoty politiků a armády akceptovat strategickou závislost na zahraničních dodavatelích? Bude tato tendence paralyzovat schopnost jednotlivých zemí provádět vojenské akce bez aktivní podpory ostatních zemí? Pokusíme si odpovědět na tyto otázky ve vztahu k tomu jaká by měla být role obranné průmyslové základny a obranné průmyslové politiky v bližším a vzdálenějším horizontu, v době krize a války a z toho vyplývající vize ekonomického zabezpečení obrany a bezpečnosti.

* * *

Provedeme-li analýzu ekonomického zabezpečení minulých ozbrojených konfliktů od počátku 20. století až do jeho konce bez ohledu na politické systémy zjistíme, že ústředním problémem nebyla otázka financování válek v jejich průběhu, ale za získané finanční prostředky obstarat materiální zdroje. Jestliže první světová válka se vyznačovala snahou mobilizovat finanční zdroje před vypuknutím konfliktu, pak v případě druhé světové války a období bipolarity o žádnou mobilizaci finančních zdrojů se nehovoří. Všechny lokální konflikty se financovaly z průběžných zdrojů, které se vytvářely ke vztahu ke státnímu rozpočtu. Financování bylo provázáno vydáváním státních dluhopisů, zvyšováním daní, ale také z volných globálních finančních prostředků, které vznikaly na základě globalizované ekonomiky. V důsledku silného ekonomického růstu a vyspělosti postindustriální společnosti se nalézaly prostředky především ve státním rozpočtu. Vždy byl problém materializace finančních zdrojů do podoby prostředků vojenského určení. Zvláště poslední konflikty (v 90. letech) ukazují

na sílící význam materiálního zabezpečení možných konfliktů před finančními zdroji. Pak můžeme konstatovat, že obranná průmyslová základna bude asi poskytovat podporu nejen procesu obrany společnosti, výstavby ozbrojených sil, ale také samotnému provádění vojenských operací. Pokud se týče rolí, které může obranná průmyslová základna sehrávat v budoucích konfliktech, jsou tyto role velmi rozmanité - údržba, nárazová výroba, akcelerovaná akvizice v rámci plánovaných programů, modifikace a vývoj a výroba nových systémů. Na základě tohoto vymezení bude diskutován pravděpodobný budoucí vývoj těchto rolí. Z toho co bylo uvedeno je možno vyvodit jaká by měla být obranná průmyslová základna [2]. Je ji možno charakterizovat znaky: měla by být domácí pouze v některých segmentech, realizovat výrobky v krátkých cyklech, zabezpečovat nepřetržitou výrobu náhradních součástí na zbraně a prostředky vojenského určení, dosahovat vysokou kvalitu výrobků při nízkých cenách, schopnost vyrobit zbraně z vybraných oblastí, měla by mít zisk.

Požadavky na obrannou průmyslovou základnu a její možnosti

Požadavky, které jsou kladeny na obrannou průmyslovou základnu, se budou projevovat v průmyslové podpoře budoucích vojenských operací a ve schopnosti v průběhu operace mobilizovat ozbrojené síly, a také jejich přístup k náhradním dílům a k diagnostickým a údržbářským dovednostem. Nesmírně vysoká potřeba podpory, které bude třeba k dosažení vysoké spolehlivosti moderních, komplexních a často křehkých technologií a zařízení, představuje zřejmě nejnovější požadavek pro ekonomické zabezpečení obrany v novém století. Kromě toho, velká část zařízení, které bude asi použito v případě konfliktů bude muset být vzato z rezerv. Bude se asi jednat o zařízení, které nebylo často používáno a nebyla na něm často prováděna údržba. Ke zvýšení výkonu na tomto úseku by měla napomoci i obranná průmyslová politika [3].

Bude-li se v budoucnosti realizovat posun směrem k menším ozbrojeným silám s menší početností výzbroje, které budou častěji používány, a tudíž také adekvátněji udržovány a vybaveny zbraněmi s velmi pokročilou technologií, tak aby mohly vyhovět náročným požadavkům vysoké spolehlivosti a snadné údržby, pak by se to mělo projevit signifikantním snížením počtů personálu potřebného pro údržbu a náhradních dílů potřebných v průběhu vojenských operací. To by mohlo vést k menším výrobním kapacitám. Za předpokladu, že ozbrojené síly budou ve střednědobém až dlouhodobém horizontu vybaveny vysoce spolehlivými systémy, pak konflikty malého rozsahu budou vyžadovat jen velmi malou, či dokonce vůbec žádnou, průmyslovou podporu. Avšak do té doby než ozbrojené síly budou vybaveny takovým zařízením, je třeba počítat s tím, že v zbrojních arzenálech bude převládat starší zařízení - a to se týče období mnoha nadcházejících let, pokud ne přímo dekád při současné akviziční politice soustředování prostředků jen do několika málo projektů. To pak bude představovat veliké ekonomické břímě, jelikož takové zastaralé zařízení může být udržováno ve stavu použitelnosti pouze kombinací preventivní údržby a zvýšené úrovně podpory náhradními díly což se projeví ve zvýšených ekonomických nárocích a také v nárocích na obrannou průmyslovou základnu. Vzhledem k tomu, že v důsledku zastavení reálného růstu, a nebo velmi neznatelného, vojenského rozpočtu budou stavy zásob náhradních dílů pravděpodobně klesat až pod úroveň, kterou by ještě bylo možno

kompensovat optimalizací logistiky, v případě rozsáhlejších nepředvídatelných konfliktů. Potřebné systémy bude možno nasadit až po prudce navýšené průmyslové výrobě. Avšak v případě nekultivace obranné průmyslové základny a nedostatečně realizované obranné průmyslové politiky dojde k situaci, kdy v průběhu nasazení techniky v operacích bude možno udržovat rizika vyplývající z jeho nízké spolehlivosti na zvladatelné úrovni pouze při vyvinutí ohromného úsilí v oblasti údržby a přísunu náhradních dílů do prostoru konfliktu. Plánování musí počítat s tím, že **nepředpověditelné strategické úkoly či zvraty ve vývoji a v průběhu vojenských operací mohou vést k dramatickým změnám v požadavcích na obrannou průmyslovou základnu a ekonomické zabezpečení obrany.** Kromě toho je třeba také počítat s tím, že umístění válčiště v rozmanitých klimatických podmínkách může vést ke zcela novým problémům v oblasti údržby, pro které bude třeba nalézt rychlé řešení. **Současný a budoucí vývoj vojenství počítá s vojenskými operacemi především mimo území národních států.**

Skutečnost, že zbrojní systémy jsou dnes zaváděny tak, aby měly vysokou míru spolehlivosti, nás nutí položit si otázku, zda je skutečně smysluplné duplikovat průmyslovou infrastrukturu, která je automaticky napojena na nový systém, tím že bychom budovali vojenskou údržbářskou infrastrukturu. Pokud se za těchto podmínek rozhodneme dát přednost nákladové efektivnosti před vojenskou redundancí, pak se může stát pravidlem „outsourcing“ kontraktů na údržbu prostřednictvím tzv. dvojúrovňového konceptu údržby. Dvojúrovňová koncepce údržby znamená, že ozbrojené síly budou provádět pouze výměnu defektních komponent (první úroveň), jejichž oprava pak bude prováděna civilním dodavatelem (druhá úroveň). Pokud se však velká část úkolů provádění oprav a údržby vojenského zařízení takto přesune na civilní průmyslový sektor, ozbrojené síly se tak stanou ještě více závislé na včasném poskytování těchto podpůrných služeb, než jak je tomu nyní. K tomuto překlopení může dojít například tím, že se použijí přísná podnikohospodářská kritéria na chování ozbrojených sil. Kromě toho, je možno učinit předpoklad, že komplexnost a technologická složitost moderních zbraňových systémů poroste takovou měrou, že schopnosti vojenského personálu provádět údržbu zařízení nasazeného v poli nebude s tímto vývojem již moci držet krok. Proto je třeba počítat v budoucnu s nutností masivní podpory ze strany civilního dodavatele, obzvláště v případě rozsáhlých nepředvídaných konfliktů [4].

Tyto vývojové trendy si mohou vynutit tvorbu stálých společných nouzových plánů se zástupci průmyslu a asociacemi obranného průmyslu pro případ budoucích nepředvídatelných událostí. To by mohlo tvořit jeden z prvků obranné průmyslové politiky. Tento způsob plánování nebude zřejmě možno omezit pouze na obranné dodavatele a na některé specializované firmy, ale bude zahrnovat speciální opatření a organizační úpravy pro usnadnění komunikace mezi ozbrojenými silami a průmyslovými podniky a asociacemi obranného průmyslu za účelem přípravy vojenských operací a zahájení revize stavu náhradních dílů, a nutnosti provedení oprav či výroby.

Také by zde měl být nějak vyřešena otázka poskytování týmů průmyslových specialistů, kterých může být zapotřebí v prostoru nasazení. Na úrovni průmyslu či společnosti to bude obnášet průběžné provádění revize zásob, náhradních komponent a stavu techniky z hlediska nutnosti oprav, což by se mělo týkat minimálně všech

potenciálně kritických částí techniky. Taková praxe bude nutně vyžadovat aktivní spolupráci a podporu jak ze strany zaměstnanců civilní společnosti, tak ze strany její dodavatelské základny. Pokud se národní obranná průmyslová základna nepodaří nakontrahovat, na scénu vstoupí zahraniční společnosti, aby nahradila dřívějšího národního dodavatele. Jestliže dojde k této skutečnosti pak je třeba, aby plnily nasmlouvané úkoly [5].

Budeme-li se pokoušet odhadnout budoucí požadavky na přímou obrannou průmyslovou podporu v oblasti nárazové výroby, je důležité, abychom si uvědomili, že náklady na provoz a údržbu operací budou nesmírně vysoké. V současné době se plánují zásoby asi na 60 dnů, ve druhé světové válce to bylo pro potřeby údržby v délce šesti dní.

Požadavky na urychlení či prudké, „nárazové“ navýšení průmyslové výroby by měly být zapracovány v budoucnosti přímo do akviziční politiky. Mělo by se postupovat tak, že se bude kombinovat výroba omezeného rozsahu s plány na případné prudké navýšení průmyslové výroby podle potřeby. Stále zůstává potřeba uchovávání výrobních schopností. Krizové situace, které v budoucnu bude možno zvládnout malou vojenskou jednotkou, nebudou ve všeobecnosti vyžadovat nárazové navýšení průmyslové výroby, pokud zde budou k dispozici ozbrojené síly, které byly již předem vyčleněny pro zvládání těchto nepředvídaných situací, a které jsou tudíž pro tyto zásahy již předem adekvátně připraveny a vybaveny [6].

Dojde-li v budoucnosti k regionální válce omezeného rozsahu či dokonce rozsáhlé konvenční válce, budou tyto konflikty vyžadovat značnou obrannou průmyslovou podporu. V případě takových nenadálých situací se nepočítá s tím, že by se nárazové navýšení průmyslové výroby a průmyslová mobilizace měly týkat i velkých zbraňových systémů. Výrobní linky potřebné pro jejich produkci by totiž potřebovaly příliš dlouho dobu na to, aby dosáhly vysoké míry produkce, a kromě toho, což je také důležité, by odčerpaly příliš mnoho materiálu a pracovní síly z oblasti výroby těch menších systémů, které lze vyrábět rychleji. Místo toho bude třeba mít k dispozici dostatečně velkou zásobu systémů pro rezervy a pro dlouhotrvající operace. Vzhledem k účinnosti moderních zbraňových systémů, je třeba počítat s tím, že jejich procento opotřeбенí poroste dramatickým způsobem, takže bude třeba opatřovat si větší počty zbraňových systémů a jiného zařízení. Ukazuje se, že **propracovaný systém hospodářské mobilizace bude stále více nutno zdokonalovat.**

Vzhledem k tomu, že nárazové navýšení průmyslové výroby se obvykle bude muset realizovat v mírových podmínkách, bude třeba mít pro takové akce již předem připraveny jisté plány. Takové plánování by mělo především zhodnotit dostupnost kritických subsystémů a komponent a identifikovat na této úrovni úzké profily. Vzhledem k existenci takových „úzkých profilů“ je třeba uvažovat o tvorbě zásob klíčových subsystémů a komponent. Tyto komponenty by mohly být ve státních mobilizačních rezervách. Tuto potřebu je možno výrazně zredukovat prostřednictvím široké aplikace technologií a komponent dvojího použití. Pak by se potřeba vytváření zásob mohla omezit na několik málo specificky vojenských komponent, u nichž je jistá pravděpodobnost „úzkého profilu“, podaří-li se zároveň (pokud se týče produkce dvojího použití) vyhnout závislosti na zahraničních trzích. Ovšem i tak zde pořád ještě zůstává další oblast, která může být potenciálně zdrojem problémů a stát se tak

„kritickým místem“ snah o prudké navýšení průmyslové výroby v odpověď na vzniklou potřebu, a tou je kvalifikovaná pracovní síla. Přípravné plánování musí vzít v potaz takové faktory, jakými jsou zaváděcí doba, potřeba kvalifikované pracovní síly, výrobní zařízení, komponenty, energie, či počet továren. Například zaváděcí doba pro moderní zařízení je obvykle dosti dlouhá v důsledku rostoucí komplexnosti a složitosti vyráběného zařízení, a také díky nízké rychlosti výroby a omezenému počtu dodavatelů subsystémů a komponent. Dalším komplikujícím faktorem je ten fakt, že vzrostla i složitost výrobního zařízení, které klade stále větší nároky na obsluhu a je nákladnější. Nárůst složitosti vyráběného zařízení má za následek růstu náročnosti výrobních procesů, nároků na přesnost, produkty jsou konstrukčně stále více složitější, a to vše klade stále větší požadavky na kvalifikovanou pracovní sílu. Snižování prostředků na nákup zbraní a produkce vojenského určení bude mít za následek omezení nevytížených výrobních linek, čímž se sníží počet výrobních linek, které budou k dispozici pro potřeby prudkého navýšení výroby v případě krize [7].

Schopnost navýšit prudce výrobu v jistých oblastech případě potřeby bude nabývat kritického významu vzhledem k tomu, že lze očekávat vysokou míru mortality vojenské techniky v budoucích válečných konfliktech a také lze očekávat zvýšenou míru spotřeby takového materiálu, jako je munice či náhradní díly. Plánování potenciálního prudkého navýšení průmyslové výroby se proto nemůže zaměřit na produkty s dlouhou zaváděcí dobou, pro které existuje jen několik málo dodavatelů a také na kritické kategorie kvalifikované pracovní síly. Pro všechny kritické položky s dlouhou zaváděcí dobou by měly být k dispozici nejméně dva zdroje, aby se tak předešlo potenciálním problémům v případě potřeby prudce navýšit výrobu, a také proto, aby se v těchto oblastech zavedla kompetice (soutěživost, konkurence)[8].

Plánování prudkého navýšení průmyslové výroby v oblasti vysoké průmyslové koncentrace na všech úrovních a ve spojení s oligopolními a monopolními strukturami by také mělo vzít v úvahu potenciální dopady možné sabotáže či selektivní škody, které by eventuálně mohly být způsobeny bombardováním vitálně důležitých průmyslových zařízení. Tento požadavek bude o to více aktuální nakolik poroste zapojení do mezinárodních zbrojních programů.

Také by se mělo věnovat více pozornosti potřebám mnohonárodního nárazového navýšení výroby a mnohonárodní průmyslové mobilizace u našich partnerů při kooperačních výrobcích. Zároveň je třeba **podporovat integrovaný přístup k akvizičnímu plánování** v mírovém období a **plánování nárazového navýšení průmyslové výroby a průmyslové mobilizace**.

Radikální omezování investičních rozpočtů nabízí **dvě možnosti**: buď **utratit více financí na modernizaci ozbrojených sil**, přičemž nám zbude méně peněz na vývoj nových technologií v budoucnosti, anebo **mít progresivní technologie vojenských výrobních a bojových činností**. Zatímco západní Evropa v dané chvíli inklinuje k tomu, aby kráčela první z výše uvedených cest, zdá se, že USA se orientují na druhou cestu. Americká politika „progresivní technologie“ a „progresivní koncepce demonstrací technologie“ nabízí perspektivu udržení širokého spektra kapacit obranného průmyslu a technologie, neboť nové technologie jsou zde vyvíjeny pouze do fáze prototypu. Nákladově nejvíce náročné kroky akvizičního procesu jsou tedy ušetřeny, s tím, že jsou učiněny pouze v případě těch technologií, u nichž se prokáže, že nabízejí značné

vojenské výhody. Zároveň je třeba říci, že inovace technologií, které jsou nejvíce důležité, přitahují komerční trhy, což má za následek, že se zkracuje čas potřebný na jejich provedení a urychlují se modernizační cykly. Tento postup umožněn duálním použitím výrobků jak vojenské, tak i ekonomické povahy. **Vzhledem k tomu, že předpokladem úspěchu bude v budoucnu informační převaha, zkracování cyklů v těchto oblastech, technologie bude mít klíčový vojenský význam.** Pokud se tyto dvě vývojové tendence zkombinují - pak **ozbrojené síly, které mohou být kdykoli postaveny před úkoly zvládat specifické krizové situace, budou mít k dispozici určitou množinu programů, které jim budou nabízet možnosti jak eliminovat jisté operační nedostatky používaných zbraňových nosičů.** Od průmyslové podpory se požaduje provedení potřebných modifikací, čímž se urychlí zavádění nových technologií pro použití v akcích ozbrojených sil. Avšak průmysl nemusí hrát rozhodující roli pouze při modifikaci těchto prototypů do podoby vhodné pro operační použití.

Závislost ozbrojených sil na schopnosti průmyslu nárazově navýšit produkci by ovšem bylo možno výrazně snížit, pokud by byly náhradní díly a materiál skladovány v dostatečném množství, tak aby mohly pokrýt potřebu nenadále se vynořivších naléhavých situací. Avšak i kdyby vláda byla ochotna financovat takovou strategii mimo vojenský rozpočet - což je mimochodem značně nerealistický předpoklad vzhledem k současné praxi pokračující redukce stavu zásob všude tam, kde to jen je možné, a také vzhledem k žádoucímu trendu reálného růstu vojenského rozpočtu - i pak, by zde stále ještě zůstával problém vyplývající z možnosti nesprávného odhadu potřebné velikosti zásob. Pokusy odhadnout potřebnou velikost zásob mohou selhat. Vedle skladování existuje pouze jedna další možnost jak by teoreticky bylo možno zredukovat potřebu nárazového zvýšení průmyslové výroby: museli bychom v budoucnosti být schopni nakoupit kompletní zbraňové systémy s dostatečným množstvím náhradních dílů a munice. Avšak oba výše uvedené způsoby, jak redukovat závislost ozbrojených sil na možnosti nárazového navýšení průmyslové výroby, jsou velmi nákladné a je proto jen velmi málo pravděpodobné, že se přistoupí k jejich realizaci.

Jednoduchá formulace vojensko-průmyslového dilematu a z toho vyvození vize ekonomického zabezpečení spočívá v tom, že v současné době neustále narůstá složitost vojenských systémů, které se stále ve větší míře opírají o vysoce proměnlivé náročné technologie vyznačující se nesmírně vysokým tempem změn a modifikací. Aby si mohly ozbrojené síly udržet stávající úroveň, musí si i nadále používat své současné poněkud zastaralé zařízení s delším životním cyklem, přičemž neustále snižovat své výdaje. Přitom však předehozí škrtky v rozpočtu měly za následek, že armáda provedla redukce, které jí znemožnily provádět dlouhodobé plánování. Jedná se o skutečné dilema.

Trend neustále většího důrazu na technologicky pokročilé systémy má za následek, že příprava personálu pro výkon podpůrných služeb a oprav těchto systémů se stává stále náročnější. Technologicky dokonalé zbraně se vyznačují neustále větší složitostí a specializovaností. Jejich oprava, modernizace a výcvik pro jejich použití vyžaduje mnoho vědomostí a nikoli pouze polní výcvik. Je třeba mnoha let třibení dovedností a výcviku což miliční systém armády ne zcela dobře zabezpečuje.

Potřeba kvalifikovaného personálu

Budoucí trend používání neustále technologicky dokonalejších zbraňových systémů má také za následek prodlužování cyklů obnovy a růst nákladů s nimi spojených. Technologie se velmi rychle mění a jakákoli technologická změna s sebou přináší amortizaci vývojových nákladů a náklady spojené s výcvikem na zabezpečování dokumentace a efektivnosti. To vše nelze dělat bez toho, že bychom měli k dispozici „**již předem vyškolený**“ **personál**, připravený na okamžité plnění těchto úkolů v obdobích drasticky zvýšené potřeby.

Tam, kde příprava kvalifikované síly vyžaduje dlouhé a intenzivní období výcviku, a kde jsou dlouhé cykly obnovy, tam bude patrně jakýkoli pokus zvýšit kvalifikaci dosud nevycvičeného personálu na potřebnou úroveň, trvat déle než je doba trvání většiny konfliktů. Vzhledem k technologické komplikovanosti systémů a nižším rozpočtům mají dnes údržba a provádění generálních či příležitostných oprav mnohem větší význam než jak tomu bylo dříve. Jelikož nové zbraňové systémy stojí v průměru třikrát více než stávající, je skutečně třeba udržovat každý jednotlivý zbraňový systém v provozuschopném stavu. Vzhledem k náročnosti vysoké technologie se **údržba a opravy** brzy stanou hlavním limitujícím faktorem obrany.

Situace, kdy máme nižší rozpočty a menší počet zbraňových systémů, vyžaduje prodloužení životních cyklů všech zbraňových systémů, a díky tomu narůstá význam údržby a oprav pro plánování a bojovou připravenost. Je třeba udržovat a přizpůsobovat optimálním způsobem již existující systémy. To vede k dilematu: vzhledem k tomu, že naše opravárenské kapacity se zmenšují a civilní firmy nejsou různým způsobem nasmlouvány, nebudeme na tomto poli již brzy mít žádné jak vojenské, tak i už i civilní kvalifikované síly! Jestliže budou zastaveny modernizační programy ve stávajících (zbývajících) opravárenských podnicích, tak ztratíme poslední kapacity, které mohou sloužit k nárazovému zvýšení opravárenských kapacit.

Zatímco potřeba kvalifikované připravené síly se zvyšuje, personální rezervy v důsledku např. nízkého povolávání záloh se v této oblasti snižují. Nepovolávají se zálohy na procvičování opravárenských činností, a to je alarmující stav. A jelikož nábor vojenských profesionálů na nejnižších funkcích je omezený, pak dobře připravený profesionál je mnohem důležitější než kdykoli jindy v minulosti. Avšak pokud politické prostředí nebude ochotno podpořit armádu, pak se dostáváme se za křivku optimálního výcviku a obnovy, aniž by docházelo ke změně daného systému.

Náklady na vydržování vysoce kvalifikovaného personálu jsou příliš vysoké, než abychom tuto pracovní sílu mohli nechat zahálet a čekat na to, až se náhle objeví potřeba. Budeme-li na druhé straně mít méně připraveného personálu, nebudeme zvládat situace nenadálého a prudkého nárůstu potřeby a nebudeme ani schopni zabezpečit průběžný výcvik. Pouze „**zkušený personál**“ může zprostředkovávat zkušenosti a zabezpečit kvalitní výcvik v oblasti údržby. **To, že nějaká společnost vyrábí jistý produkt, ještě neznamená, že je schopna nejlépe zabezpečovat jeho údržbu a opravy. Dovednosti potřebné pro opravy a údržbu jsou odlišné od dovedností potřebných pro zhotovení nového produktu.** Dobrý výkon v opravárenské oblasti předpokládá zvládnutí celé řady úkolů rozmanitých typů, které se vzájemně prolínají,

a pro velký počet problémů platí, že jejich opravy mohou být finančně efektivní pouze tehdy, když jejich provádění centralizujeme. Tento fakt se dá doložit celou řadou konkrétních příkladů ze soukromého sektoru.

V případě nepředvídaných krizí se tedy zřejmě ukáže jako nezbytné uskutečnit nárazové navýšení vojenských profesionálů, produkce či urychlenou akvizici plánovaných programů, a obzvláště pak modifikace stávající vojenské techniky. Využívání produktů duálního použití všude tam, kde to je možné, a spoléhání se tak primárně na nesmírné výrobní kapacity civilního průmyslu může eliminovat většinu potenciálních situací nedostatku na úrovni subsystémů a komponent.

Závěr

Z výše uvedeného pojednání vyplývá několik závěrů. Světové velmoci, ale i státy, které chtějí hrát důležitou roli ve světové politice, se budou snažit vydávat na obranu více, než před dvěma generacemi. Tato skutečnost ovšem nepovede k bezpečnějšímu prostředí, a to z prostého důvodu, že i ostatní státy - malé státy - budou vydávat daleko více na obranu, aby byly silnější a bezpečnější.

Nejnovější zkušenosti ve věci financování války ukazují, že vojenské výdaje až do rozpadu bipolarity se absolutně zvyšovaly, na druhé straně (vzhledem k množícím se nepružnostem institucí) byly finanční systémy méně pružné. Ve všech hospodářských systémech 20. století byly války vedeny na bázi předběžného financování. Tím se dosahoval předstih příštího ekonomického růstu. Dnes je tato možnost velmi úzce omezena, protože monetární disciplína vzrostla, schopnost půjčovat u úvěrových trhů za státní papíry se stala citelnější. Úvěry a ostatní hospodářská pomoc byly poskytovány za zvláště výhodných podmínek.

Vysoké náklady moderních zbraňových systémů a dlouhé časy pro jejich vývoj vedou k domněnkám, že v případě války mohou být na to vyčleněny jen malé prostředky. Mnohem více se bude nutno spoléhat na zbraně a zbraňové systémy ze zásob. Dodatečné náklady v příštích konfliktech, budou spočívat nejspíše ve financování z daní. Není známo, zda novou pružností daňových systémů a finančního plánování budou moci být vzniklé nepružnosti zlomeny, a tím se stane možnou nová forma financování války. Na programu dnes je vytvoření globálního ekonomického systému obrany, kde bude mít důležité ústřední místo logistické zabezpečení ozbrojených sil, výstavba vojenské infrastruktury, vytvořené zásoby zbraní a vojenské techniky, orgány kontroly zbrojení a odzbrojení, instituce a podniky, které odpovídají za likvidaci a utilizaci zbraní [9].

O bezpečnosti nebude rozhodovat tedy velikost prostředků mobilizovaných každou ze stran pouze v průběhu konfliktu, ale velikost prostředků vynaložených na bezpečnost již daleko dříve. Pak jakékoliv snižování výdajů na obranu může vést k nesmírným obtížím v blízké budoucnosti. Domníváme se, že plně bude platit výše uvedený citát na začátku tohoto článku. V novém miléniu se naplňuje stále více

požadavek identity obranného hospodářství s mírovým hospodářstvím. Jestliže dříve platilo, že vítězství v konfliktu připadalo opakovaně straně s většími finančními zdroji, pak dnes platí, že vítězství připadne té straně, která má lépe prosperující výrobní základnu. Novým jevem je, že k této skutečnosti je potřebné přiřadit i alianční uskupení. V každém případě pro moderní společnosti dosud platí závěr Adama Smitha [10], který v roce 1776 ve svém díle napsal, že „první povinností vlády je ochrana společnosti před násilím a invazí jiných nezávislých států a tato ochrana může být provedena jen prostřednictvím vojenských sil. Ale náklady na přípravu vojenských sil v době míru a na jejich použití v čase války jsou velmi rozdílné v různých stadiích společnosti a v různých obdobích jejího rozvoje“ [11].

Poznámky a literatura:

1. Podrobněji se ekonomickým zabezpečováním první světové války, druhé světové války a válkami v době bipolarity zabývá studie ve Sborníku vojenské akademie, řada C-D, ročník 2000, zvláštní číslo.
2. Krč, M.: Jaká by měla být národní obranná průmyslová základna? In: VR 4/1999, s. 34-42.
3. Krč, M.: Jakou mít obrannou průmyslovou politiku. In: VR 2/2000, s. 8-15.
4. *The Politics and Economics of Defense Industries.* (Ed) Inbar, E. - Ziberfarb, B. London 1998, s. 26, 29.
5. *Defense and Peace*, č. 2, 1999, s. 178.
6. *The Politics and Economics of Defense Industries.* (Ed) Inbar, E. - Ziberfarb, B. London 1998, s. 18.
7. Marhsolak. W.W.: Co-operating? Oslo 2000, s. 156.
8. Krč, M.: Identifikace rezerv efektivnosti v oblasti obranného sektoru v podmínkách nedostatečného vojenského rozpočtu. In: Zvláštní číslo VR/2000, s. 22-31.
9. Šefčík, V., Pydych, M., Říman, T.: Nové jevy ve vztazích mezi ekonomikou a obranou. In: VR 3/2000, s. 34.
10. Adam Smith (1723-90) pocházel z Kirkcaldy ve Skotsku. Jako čtrnáctiletý se stal studentem univerzity v Glasgowě a od roku 1740 studoval v Oxfordu. Studoval matematiku, přírodní filozofii, ale také politickou historii. Od roku 1748 přednášel beletrii a rétoriku v Edinburghu. Od roku 1751 působil na univerzitě v Glasgowě, kde byl profesorem logiky a později „morální filozofie“. V roce 1759 vydal svoji první větší práci *Teorie morálních citů*. V roce 1776 vydal *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Kniha měla obrovský úspěch a již za Smithova života vyšla v pěti vydáních.
11. Smith, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Svazek I a II. SNPL, Praha 1958, s. 36.

Kdo je to vlastně vojenský profesionál?

(K základním kategoriím profesionalizace armády)

Zásadní otázkou, která je dnes v popředí zájmu budování AČR, je problematika jejího přechodu na profesionální strukturu. Tento problém do značné míry ovlivňuje uvažování a jednání nejen velení armády, ale staví otázky a problémy také pro její příslušníky. Obstojím v nových podmínkách, mohu počítat s pracovní perspektivou a co se po mě bude chtít? To je častá otázka, které si lidé pracující v současné armádě na rozličných funkcích soustavně kladou. A myslíme si, že je to správně.

Náš článek je záměrně místy formulován polemicky, protože se domníváme, že nad uvedenými souvislostmi je zcela legální vést diskuzi z různých odborných hledisek, a to tak, aby ti, kteří budou rozhodovat o způsobu a podobě formování budoucí profesionální armády, měli dostatek podnětů k vlastní práci. My sami děkujeme předem za veškeré zaslání námětů a připomínky k této problematice.

* * *

Pokud jsme postaveni před nutnost změn, měli bychom definovat obsah tohoto problému tak, aby byl každému srozumitelný. Touto snahou jsou vedeni i autoři tohoto článku, když se pokoušejí podstatné souvislosti alespoň v rámci svých možností popsat. Jak tedy chápat změnu, která jak je patrné nejen nastane, ale jsou pro ni již vytvářeny reálné podmínky?

V současnosti všechny vyspělé země - i když akceptují ohrožení a rizika v oblasti mezinárodní bezpečnosti pouze v obecné podobě a neidentifikují přímo protivníka nebo konkrétní zdroj ohrožení - považují za záruku své suverenity a nezávislého vývoje existenci ozbrojených sil v různé podobě.

Z hlediska analýzy a sledování vývojových trendů v oblasti mezinárodní bezpečnosti ovšem každá suverénní země musí současně přesně definovat místo a úlohu svých ozbrojených sil v kontextu s vnímáním vnitrostátních podmínek a mezinárodně politických souvislostí. Reprezentace státu by měla umět zřetelně odpovědět na následující problémy:

- K jakému účelu ozbrojené síly potřebuje?
- Kdo a za jakých podmínek v nich má vykonávat službu, resp. jak se změní jeho statut občana oproti příslušníkovi těchto složek?
- Jak početné mají být tyto ozbrojené síly a jak budou doplňovány?
- Čím budou ozbrojené síly vybaveny, co budou potřebovat, co a k čemu spotřebovávat a kolik prostředků udržování takového sboru bude společnost stát?

Co je však nejdůležitější na hledání a formulaci odpovědí na tyto problémy je ta skutečnost, že se vždy musí jednat o systémová opatření, která musí mít definovaný cíl,

smysl, zaměření, ale také zdroje a že všechny tyto souvislosti by měly být pokud možno formulovány předem. Hledání cílů v období, kdy již samotný systém spotřebovává zdroje různého druhu a je orientován v činnosti spíše intuitivně (i když se značnou aktivitou) podle aktuálních politických zájmů nebo pod tlakem zvenčí, nemůže být považován za žádoucí a už vůbec ne za hospodárny.

Výchozí soudy

Při zkoumání vymezených problémů jsme vycházeli z posouzení širších kontextů dosavadního vývoje armády, protože si myslíme, že především pro stanovení reálných cílů a smyslu nelze abstrahovat od skutečností, jak se vlastně celý systém vyvíjel a nač navazuje.

Proces transformace nezačíná v podmínkách stability, ale v období permanentních změn a získávání zkušeností s mnoha novými a nezvyklými situacemi, které musí především velení armády zvládat. To je třeba si uvědomit dříve, než budeme chtít formulovat kritické soudy. AČR se stala členskou armádou NATO, a také v těchto podmínkách teprve hledá své pevné místo a vyvíjí nemalé úsilí v tom, aby byla platným členem Aliance. Za historicky krátkou dobu prošla mnoha zásadními změnami a většinu z nich realizovala relativně úspěšně.

Problematika koncepčního budování armády s jasně formulovaným zadáním dosud nebyla prioritou jednání žádné z vlád. Mnohé poznatky o této situaci již byly publikovány a zdůvodňovány - tím, že jsou důležitější věci, že důstojníci nejsou bráni jako rovnocenní partneři v diskuzi o poslání a cílech armády, až po skutečnost, že prostě politikům chybí odpovídající znalosti a vědomosti z této oblasti tak, aby byli schopni sami odpovědně souvislosti posoudit.

Pokud jde o budoucí charakter armády jako o profesionalizované skupině osob, zatím je zřetelně vyslovuje v podobě cíle jen náčelník generálního štábu. Ale aby takový cíl byl všeobecně uznán a realizovaný, vyžaduje to, aby tento požadavek přišel od reprezentace státu. Hrozí totiž reálné nebezpečí, že armáda vedena aktivní snahou podnikne kroky, které sami politici napadnou jako nesystémové a nepřipravené.

Chceme-li tedy uvažovat o profesionalizaci armády v reálné podobě, musí být jasně a zřetelně tento požadavek zformulován a přenesen na armádu s tím, že musí být specifikováno **o jaký typ profesionalizace půjde** (viz rozporná ustanovení volebních programů rozhodujících politických stran ohledně profesionalizace), co bude úkolem takové armády a jaké společenské zdroje budou k jejímu zajištění uvolněny. Už z principu nemůže tyto parametry zadávat samotné velení armády, protože potom by bylo samo sobě zadavatelem i vykonavatelem. To ovšem nevylučuje úzkou vzájemnou a nutnou spolupráci.

K takovému zásadnímu rozhodnutí je nezbytné, podle našeho názoru, učinit minimálně následující kroky:

- Společným úsilím politické reprezentace státu, vládních, zákonodárných institucí a specialistů zabývajících se problematikou profesionalizace ozbrojených sil specifikovat poslání, cíle a úkoly, které budou ozbrojené síly (armáda) plnit na základě

vlastních bezpečnostních priorit a přijatých mezinárodních závazků. V této oblasti již bylo mnohé učiněno a přijato a tvoří vhodný základ pro další postup.

- Na základě reálného zvážení stávajících možností a celkového chování mezinárodně politického vývoje stanovit varianty použití disponibilních sil a prostředků, kterými se podílet na realizaci bojové činnosti, která pro armádu vyplyne z daného cíle a jmenovaných konkrétních úkolů.

- Postupně rozpracovat scénáře alternativního použití sil a prostředků a jejich pokrytí potřebnými personálními, materiálními a finančními zdroji.

- Setřídít požadavky a možnosti, především z bezpečnostního a ekonomického hlediska a na podkladě takto získaných poznatků zahájit koordinaci opatření se smluvními partnery v NATO.

Hovoříme-li o základních výchozích soudech, je třeba vzít tyto aspekty možného řešení v úvahu a na jejich postupném řešení celý proces zahájit. Dále je nutné říci, co rozumíme v obsahu a rozsahu užívaných pojmů. Jejich pojetí, ujednacení v užívání a pochopení celkových souvislostí, ale i vnitřních rozporností je důležité pro další práci v této oblasti.

Základní kategorie

- **Profesionalizace.** Velmi často se především v neformálních diskuzích setkáváme s poněkud mylnou představou, že profesionalizace je něco, co lze vyřešit jednorázově, jednoduše a jednou pro vždy, téměř okamžitě prostým vydáním nařízení.

Jde především o složitý a dlouhodobý proces uskutečňování kvalitativní změny v činnosti a životě armády. Je to cílevědomá organizace veškerých činností tak, aby se na nich podíleli lidé s potřebnými vědomostmi, dovednostmi a zkušenostmi a jejich řízením. Struktura požadavků na profesionalizaci bude rozdílná podle pozice, kterou osoba v daném systému zastává, podle situace, které musí řešit a zvládat a podle objektivních okolností, kterým bude vystavena.

Profesionalizace nespočívá v pouhém označení určité skupiny osob za profesionály, ale především v tom, že tito lidé v procesu vzdělávání, praxe a získávání potřebných zkušeností dovedou lépe a efektivněji využívat svůj intelektuální potenciál, charakterové a volní vlastnosti, dovednosti a schopnosti v souladu s obsahem stanoveného úkolu.

Na tomto procesu se musí nedělitelně podílet jak vzdělávací zařízení, tak praxe u jednotek s několikerým prolínáním v průběhu tohoto procesu. Přitom v každé relativně samostatné části procesu je rozhodující cílová orientace na výstupní (požadovanou nebo předpokládanou) kvalitu jedince. Jinak bude nastaven proces profesionalizace vojáka průzkumné jednotky, řidiče bojového vozidla, jinak pro velícího nebo štábního důstojníka. U každé funkce jsou nutné jisté vědomostní intelektuální standardy a proces jejich kontinuálního rozvíjení, jiné psychické a osobnostní vlastnosti a jiné podmínky a souvislosti výkonu funkce.

Bylo by kontraproduktivní snažit se „unifikovat“ proces profesionalizace ve snaze zjednodušit jej nebo činit přehlednějším. Přehlednost při respektování rozdílnosti

procesů směřujících k profesionalizaci je dána především srozumitelným zadáním, cílovým požadavkem, nikoli samotným procesem jeho naplňování.

Rozhodující pro určení obsahu procesu profesionalizace konkrétních skupin osob v armádě bude tedy obsah a způsob jejich nasazení pro plnění úkolů v systému zabezpečení obrany. Tomu bude podřizován styl realizace úkolů spojených s přípravou a hodnocením úspěšnosti ve zvládnání přípravy. Pokud se podaří tento proces propojit a účelně využít v procesu plánování jednotlivých kariér, bude to jen ve prospěch možného definování tohoto procesu.

Je potěšitelné, že i pod reálným tlakem na urychlení procesu profesionalizace v podmínkách AČR byl vytvořen poměrně široký časový prostor pro promyšlení a postupnou realizaci tohoto zadání (viz předpoklad vzniku tohoto typu armády k roku 2010).

S vymezením obsahu a pojetí profesionalizace úzce souvisí další základní kategorie:

● **Profesionalita.** Autoři článku pod tímto pojmem rozumí souhrn konativních (snahových) potenciálů jednotlivce umožňujících mu spolehlivě a efektivně plnit zadané úkoly v měnících se a složitých podmínkách.

Opět sem spadají dispozice s potřebnými vědomostmi (při jejich selektivním využití), schopnostmi a dovednostmi. Podstatnou roli zde sehrávají získávané a ověřované zkušenosti a motivace k zahájení a udržení kvality pracovního výkonu na požadované úrovni. V mnohém vidíme průnik s již užívanými požadavky. Je to logické, protože profesionalita jako disponibilní cílově zaměřená schopnost je výsledkem procesu (nebo jeho fáze) profesionalizace. V procesu profesionálního růstu tedy každé úspěšně zvládnuté části procesu profesionalizace odpovídá jistá úroveň profesionality. A profesionalita se vyvíjí jako vnitřní kvalita jedince ve vazbě na jeho zařazení a úkoly, které plní.

Považujeme za nutné poukázat na vnitřní diferenciaci chápání pojmu, kdy se profesionalita z hlediska struktury bude lišit v obsahu i rozsahu. Jiný typ (druh) profesionality musí vykazovat generál a jinak se budeme dívat na dispozice řidiče bojového vozidla. Pro oba je profesionalita vymezena zcela konkrétním typem myšlení, jednání, hodnocení situace a vyvození odpovídající reakce, oba musí prokazovat samostatnost a schopnost komunikace, ale v konkrétních případech s jiným obsahem. Právě obsah je věcí procesu profesionalizace a výsledek svědčí o dobré profesionalitě každého z nich při porovnání s úrovní plnění úkolu.

S pojmem profesionalita se setkáváme i mimo armádu a v poněkud obecnějším chápání, od kterého ovšem nemůžeme abstrahovat. Je to systém hodnot, vnitřních i vnějších znaků chování a jednání typických pro danou profesní a sociální skupinu (v americké armádě je tento systém kodifikován tzv. etickým kodexem důstojníka). Každý z nás se setkal s pojmy lékařská profesionalita a umí si pod tímto mnohé představit, své představy o profesionalitě mají např. i novináři.

Samozřejmě, že v procesu budování budoucí profesionální armády musíme nacházet odpověď na to, čím se projevuje profesionalita vojenského profesionála. Také na jakých hodnotách stojí a od čeho se odvíjí. Jaké vlastnosti preferujeme, u které funkce a čím je chceme vytvářet, upevňovat a rozvíjet. I profesionální voják je osobností, která prochází vývojem a postupně si vytváří názor a postoje k vlastnímu společenskému

statusu. Pokud jej chce získat a obhájit, měl by se umět v těchto souvislostech orientovat.

Co bude tedy charakterizovat schopnosti, dispozice a osobnost budoucího vojenského profesionála speciálně a obecně? Co bude pro kterou skupinu vojenských profesionálů specifické? To jsou jen některé problémy, na které musí hledat odpovědi již dnes týmy sociologů, psychologů, personalistů a dalších odborníků. Dostali takové zadání?

● **Profesionál.** Častá současná představa je ta, že vojenským profesionálem je každý, kdo obléká vojenský stejnokroj. Tato představa podle našeho názoru jen částečně odpovídá obecně uznávaným soudům o profesionálech. Potom bychom mohli směle říci, že každý, kdo je oblečen do hokejové výstroje a často hraje hokej je hokejovým profesionálem. Je zřejmé, že tento přírůstek v mnohém pokulhává, ale v podstatě vystihuje podstatu povrchního pohledu na pojem profesionál. Všichni umíme v podstatě zpívat, ale jen některým jsme ochotní za takovou produkci dobře zaplatit. Některým rádi zaplatíme za to, aby tak nečinili.

Pro potřeby armády USA například slouží mnoho opravdových vojenských profesionálů, kteří nikdy uniformu ani neoblekli! My žijeme spíše v představách, že jimi je právě ta skupina osob, kterou jsme charakterizovali v úvodu. Je ovšem samozřejmě objektivní skutečností, že vymezování obsahu tohoto pojmu je velmi různorodé. Jsou to lidé, kteří konají práci, za kterou berou peníze? Nebo jsou to lidé, kteří se liší ve své práci druhem oblečení, či spíše obsahem činností?

Autoři zkoumali např. definování tohoto pojmu v USA a některých dalších zemích NATO. I zde jsou definiční základy rozličné. Obecně lze usuzovat (i ve smyslu výše uvedeného), že vojenským profesionálem je osoba, která úspěšně prošla jistou fází (částí) procesu vojenské profesionalizace, získala požadované dispozice charakterizující způsobilost k práci v armádě a je schopna tuto realizovat v měnících se podmínkách podle požadavků. Z tohoto úvodu tedy plyne, že za vojenského profesionála nelze považovat začátečníka pouze oblečeného do uniformy, ale ani toho, kdo v současné době uniformu nosí delší čas, ale postrádá odpovídající sumu žádoucích dispozic pro výkon předpokládané práce. Uzlovým problémem je definování obsahu dispozic.

Poznatky, které jsme v této oblasti získali z armád částečně, nebo plně profesionalizovaných ukazují, že do kategorie vojenský profesionál jsou zařazovány vojenské osoby, které se vyznačují především těmito znaky:

1. Kompetentnost.
2. Odpovědnost a respektování.
3. Korporativnost a sebevzdělávání.

Především podle názorů často uplatňovaných v USA znamená **kompetentnost** (způsobilost) ovládání zvláštních vědomostí a potřebného mistrovství v takové společensky významné oblasti, jakou nepochybně vojenská sféra činnosti je. Kompetentnost je dosahována výhradně dlouhodobou speciální výukou a výcvikem spolu se získáváním zkušeností při výkonu povolání. Základem je studium poznatků a zkušeností jiných, především z vojenské historie. Ke kompetenci patří také soubor

morálně-etických a právních norem, jejichž znalost a přísné dodržování charakterizuje vojenského profesionála. Má-li tedy velitel-profesionál přijímat přiměřená rozhodnutí, rozumět vývoji situace a řešit efektivně problémy, musí soustavně pečovat o rozvoj vlastních intelektuálních schopností.

Být kompetentním vojenským profesionálem je důležitým předpokladem objektivního hodnocení dosažených (vypěstovaných) schopností, které umožňují rozlišovat mezi profesionálem, poloprofesionálem a neprofesionálem. Zároveň to umožňuje zbavovat se posledně jmenované skupiny. Současně to umožňuje vymezovat přesněji standardní úroveň profesionálních schopností vojenských osob v průběhu procesu profesionalizace.

Stručně k **odpovědnosti a respektování**. Vojenský profesionál poskytuje společnosti veřejnou službu, která je pro její bezpečný život a celkové fungování nepostradatelná. Pocit odpovědnosti vojenského profesionála je vytvářen na základě jeho osobního vztahu k národu, státu, ozbrojeným silám, kolegům a společenským hodnotám společnosti uznávaných.

Vojenští profesionálové, a to nejen v USA, jsou vedeni s důrazem, že jejich profese je nejen přijatá povinnost, ale především se jim dostává cti a důvěry občanů, že mohou svou práci v jejich prospěch realizovat. Tyto hodnoty nejsou nijak samoúčelné, ale jsou prostředkem k ochotě podřízovat se bezvýhradně rozkazům velitelů a spolupracovat s ostatními. Nezastupitelná odpovědnost velitelů spočívá potom ve skutečnosti, že nesou plnou odpovědnost za veškerou činnost svých podřízených.

Společnost v demokratických zemích oceňuje zejména to, že profesionálova odpovědnost a respekt je projevem profesionální vyspělosti, oddanosti bezpečnostním prioritám celé společnosti a není spojována s ideologickou, či politickou orientací. Důležitou vlastností vojenského profesionála je nejen respekt získávat, ale ve vhodné míře jej také prokazovat ostatním. Těmito požadavky se ve vzájemném souladu řídí kodex chování vojenských profesionálů, který určitým způsobem reguluje společenský vztah mezi vojenskými osobami vzájemně a mezi vojenskými a nevojenskými osobami.

Korporativnost a sebevzdělávání. Vojenští profesionálové vesměs sami sebe zařazují do zvláštní společenské skupiny, která se výrazně odlišuje nejen od vojenských neprofesionálů (vojáků sloužících jen na jistý čas), ale především od jiných profesí obecně. Pocit vnitřní sounáležitosti ke skupině (stavu) se projevuje v přísném respektování hierarchického uspořádání organizace, kde nadřízený určuje požadavky na činnost podřízeného a má přímý vliv na jeho další kariérový postup.

Vojenský profesionál (specialista) - to je důstojník nebo generál, který je v nejvyšší možné míře dlouhodobě připravován k řízení použitého násilí v konkrétních podmínkách. Čím složitější organizační struktury v čím složitějších podmínkách je schopen řídit, tím více je ceněna jeho profesionalita.

Pěstování vojenské profese vyžaduje dlouhodobé a všestranné studium se spojenou praktickou přípravou. Vyžaduje neustálý trénink získaných dovedností k jejich upevnění. V moderní armádě jen ten, kdo celou svou pracovní dobu věnuje intenzivní přípravě a práci se sebou samým, může počítat s dosažením vysoké profesionální úrovně a odborného mistrovství. Není žádným tajemstvím, že vojenští profesionálové věnují asi třetinu svého pracovního času organizované výuce v průběhu celé služby, tedy nejen na počátku kariéry, jak je to zvykem u nás.

Kvalita profesionála měřená stupněm jeho profesionality získávané v procesu profesionalizace má jednu vlastnost, kterou musíme v této souvislosti přijmout. Tato kvalita časem koroduje. Co tím máme na mysli? Pokud nejsou obnovovány žádoucí charakteristiky, dochází k jejich oslabení až ztrátě po jisté době. „Koroze kvality profesionála“ se projevuje především:

- v nedostatku aktuálních, relevantních vědomostí (intelektuální rozvoj, vzdělávání),
- v nedostatečném budování a udržování schopností (trénink, testování, odborný rozvoj),
- v nedostatku získaných a potřebných zkušeností (být „v oboru“, kontakt s praxí).

Vojenským profesionálem není tedy člověk jednou provždy a navždy tím, že oblékne uniformu a absolvuje základní nutné kurzy k osvědčení vstupní úrovně profesionality. Být vojenským profesionálem je celoživotní složitá a náročná cesta s průběžnými atestacemi k ověřování všestranných schopností být užitečným pro vyvíjející se systém. Je to jistě soupeření nejen s okolím, ale především se sebou samým.

Uvažujeme-li tedy o tom, že do roku 2010 chceme vybudovat skutečnou profesionální armádu, jsme přesvědčeni, že stojí za to se nad některými uvedenými souvislostmi zamyslet a pokusit se vytvořit takové „startovní“ podmínky, abychom mohli být v procesu profesionalizace úspěšní.

Jistotu, že armáda nebude svou bezpečnostní roli pouze předstírat, ale skutečně plnit, dává profesionální armáda již proto, že profesionální voják přistupuje k výcviku jako ke svému povolání, ve kterém se snaží udělat kariéru a vydělat peníze. Od profesionálního vojáka pak lze očekávat, že zvládne náročné a nebezpečné situace lépe než zběžně procvičený civilista. Úspěch v moderní válce je založen na zvládnutí moderních technologií. Více než ušlechtilé emoce hraje roli odborné vzdělání, více než fyzická síla rozhoduje schopnost dobře ovládat složité zbrojní systémy. Dobře vyzbrojený profesionál má pak v případě nasazení do akce určitě větší „životnost“ než vyplašený základáček.

*Profesionální armáda má smysl
Ivan Hoffman, komentátor ČRo1 Radiožurnálu
Metro 11. V. 2001*

Terminologická konference v Brně

(Úvod)

Dne 11. dubna 2001 proběhla na Vojenské akademii již druhá akce s názvem „Terminologická konference“, jejímž hlavním pořadatelem byl Hlavní úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. Tato akce navázala na první terminologickou konferenci v roce 1999.

* * *

Konference se konala pod záštitou ředitele Národního úřadu pro vyzbrojování MO a rektora VA v Brně. Její zahájení provedl prorektor pro koncepci a rozvoj plukovník doc. Ing. Alexander Sikora, CSc. Program konference dále řídil ředitel odboru obranné standardizace HÚ OSKSOJ. Na jednání konference bylo přítomno více než 70 účastníků. Po organizační stránce se o zdárný průběh jednání zasloužili také pracovníci Ústavu managementu a podpory vzdělávání VA v Brně.

Cílem konference bylo ukázat na nejzávažnější změny a také i úspěchy na poli sjednocování v této velmi důležité oblasti. V souvislosti se vstupem České republiky do NATO došlo rovněž v oblasti standardizace v rezortu MO k výrazným kvalitativním změnám. U řady pracovišť se uskutečnily obměny pracovníků, podstatně se rozšířily znalosti zejména anglického jazyka a na mnoha místech bylo přeloženo, někdy i nekoordinovaně, množství dokumentů v dobré snaze napomoci urychlenému zavedení této problematiky do prostředí Armády České republiky.

Konference i přes menší publicitu získala poměrně dobrou pověst jako místo, kde se mohou sejít jak zástupci uživatelů anglického jazyka, tak také z řad tlumočnicků, učitelů a překladatelů z nejrozličnějších úrovní. Jednotlivá vystoupení byla věcně zaměřena na konkrétní problematiku v této oblasti.

Konference se ukázala jako přijatelný nástroj k výměně zkušeností na tomto poli mezi pracovníky, kteří by se jen stěží spolu setkali za účelem výměny názorů k sjednocování terminologie. Redakce následně zařadila upravené záznamy některých vystoupení.

Tři základní fáze vypracování programu standardizace v NATO:

- *specifikace a formulování standardizačních požadavků (SR)*
- *specifikace a formulování standardizačních cílů (SO)*
- *implementace norem NATO do dokumentů jednotlivých členských států a zpětné informování orgánů NATO*

Vojenská terminologie a její invarianty

Článek pojednává o dosavadním stavu vojenské terminologie z pohledu obranné standardizace a další možné perspektivy. Vychází z předneseného příspěvku na 2. terminologické konferenci na VA v Brně. Autor je pracovníkem odboru obranné standardizace HÚ OSKSOJ. V publikované části jsou rozvedeny některé nejčastější nedostatky, s nimiž se setkáváme při posuzování kvality překládaných terminologických dokumentů.

Invarianty vojenské terminologie

Pro úvod mého vystoupení jsem si dovilil vypůjčit matematický pojem „invariant“ jako objekt, který se nemění při jednotlivých transformacích, přechodech mezi jednotlivými souřadnými soustavami apod. Také v našem prostoru vojenské terminologie by bylo možné obrazně nalézt několik takových invariantů, o které se lze opírat při častých personálních nebo organizačních proměnách.

I když si nemyslím, že sděluji něco zásadně nového, dovolím si tyto objekty pojmenovat. Především jde o následující prvky:

- Česká republika je řádným členem NATO, a to jako celek, nikoliv jen ozbrojené síly.
- Vojensky významná terminologie je v rámci NATO standardizována prostřednictvím dokumentu STANAG 3680, který představuje tzv. krycí normu pro spojeneckou publikaci NATO s označením AAP-6. Tento dokument představuje základní dokument NATO v této oblasti.
- Oficiálními jazyky NATO jsou i nadále francouzština a angličtina (současně) a všechny standardizační dokumenty STANAG jsou povinně publikovány v obou jazycích.
- Pojmy a jejich definice jsou v NATO poměrně proměnlivé, každoročně se v posledních třech letech dokument AAP-6 změnil tak z pěti procent.
- Česká republika se musí touto problematikou umět vypořádat v českém jazyce.

Při poslední konferenci v roce 1999 byl stav takový, že tehdejší naše oddělení pro koordinaci standardizace ve struktuře sekce obranné politiky MO zahájilo z celkem praktických důvodů úsilí u sjednocování vojenské terminologie tehdejším prvním vydáním překladu shora uvedené publikace AAP-6 (V). Přitom se zdálo, že na bojišti vojenské terminologie jsou asi tak tři zakopané tábory, které se navzájem postřelují. Pokusím se je stručně popsat aniž tuto otázku budu konkrétněji personifikovat.

První skupinu bylo možné definovat jako zastánce přejímání výrazů urychleně do našeho prostředí pokud možno v anglickém jazyce a přehlížet francouzštinu jako nějakou nižší jazykovou kastu. Do druhé skupiny bych zařadil zastánce pouze českých výrazů, pokud termín nebyl zaveden „názvoslovnou normou“ jako interním norma-

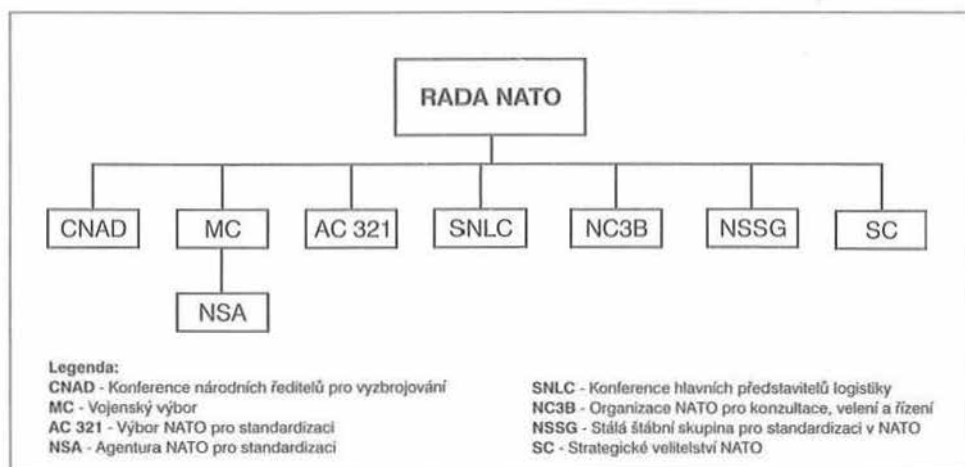
tivním aktem rezortu MO. Ve třetí skupině bylo možné vidět zastánce stávajícího stavu bez ochoty cokoliv nového na tomto poli měnit. Do toho jsme vstoupili my jako prvek, který se usiluje v souladu s pravidly NATO nastavit v našem prostředí proces ratifikace (přijímání) a implementace (zavádění) standardizačních dokumentů, a to včetně terminologických.

Jednání první terminologické konference bylo pro nás velmi poučné a alespoň nastavilo určité mantinely, ve kterých bychom se měli pohybovat. Samozřejmě, tento proces neprobíhal hladce a prošli jsme dalšími třemi reorganizacemi, nicméně problematika standardizace spolu terminologií nám zůstávala. Velkým poučením pro nás byly zkušenosti, které nám byly ze strany NATO velmi ochotně předávány.

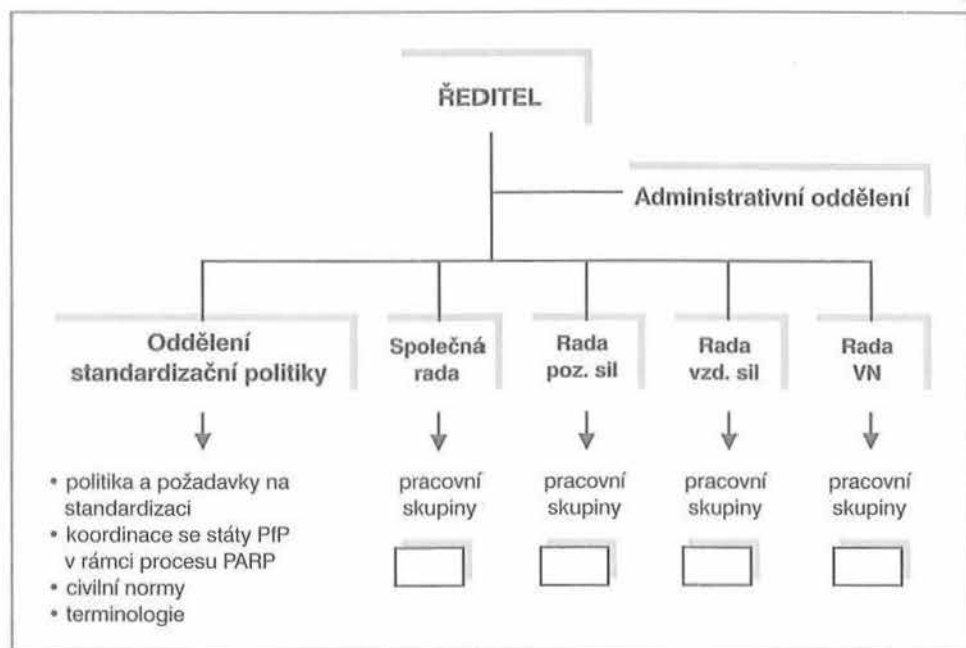
Ještě jedna poznámka. Jistě každý zná projevy našich představitelů, které se jen hemží anglicismy a dalšími cizojazyčnými prvky. Určitě to není proto, aby byli tito lidé zajímaví, ale je to nedostatek včas poskytované české terminologie. Často zní otázka, jaká je vlastně v NATO angličtina oficiální. Z hlediska standardizace lze celkem úspěšně tvrdit že právě taková, jaká byla standardizována (prostřednictvím STANAG 3680).

Aktuální otázky standardizace v NATO

Než se dostanu ke konkrétnímu řešení jak jsme postupovali, dovolím si krátký exkurz do prostředí NATO. V této organizaci do standardizace působí více než 300 různých pracovních skupin, výborů, komisí, rad atd. V současnosti existuje pro řízení této problematiky celý soubor orgánů, začleněných do tzv. organizace NATO pro standardizaci (NSO), v jejímž čele stojí **výbor NATO pro standardizaci** (viz obr. 1) Tento výbor je přímo řízen generálním tajemníkem NATO a Česká republika jako všechny ostatní země má zde své řádné zastoupení.

Obr. 1

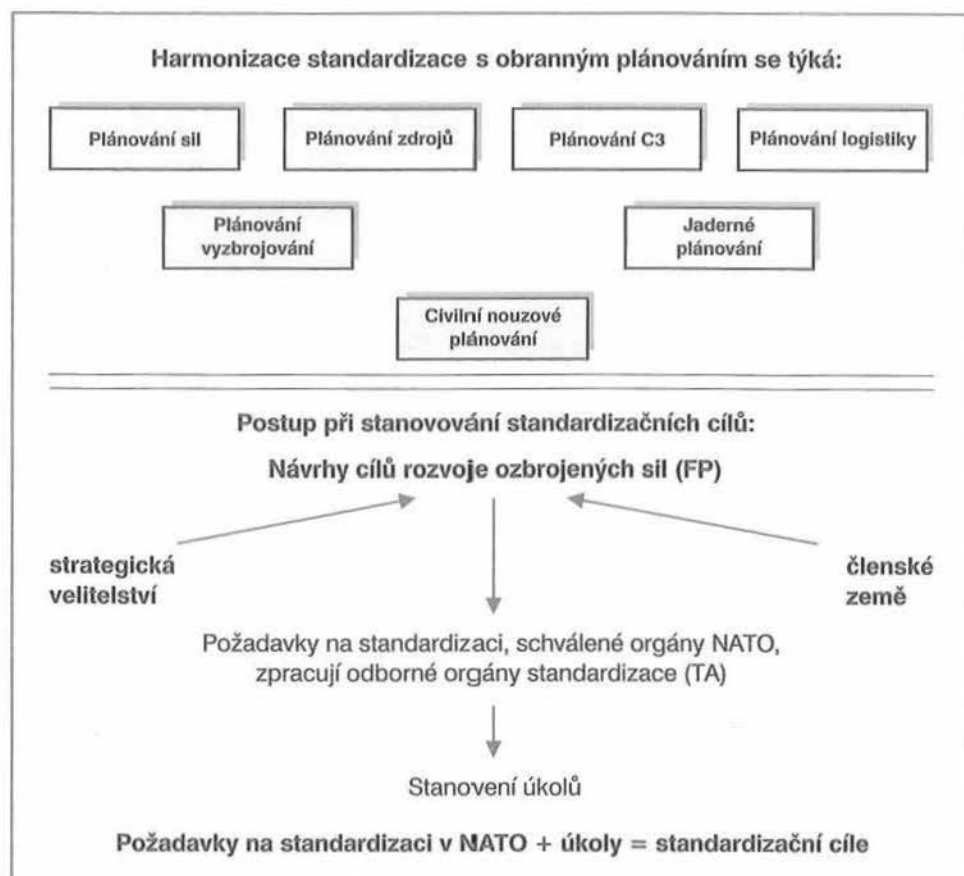
Obr. 2

K praktickému řízení celé této problematiky byla od 1. ledna 2001 nově vytvořena **Agentura NATO pro standardizaci (NSA)** jako nástupnická organizace po tzv. Vojenské agentuře pro standardizaci, které tímto byla transformována (viz obr. 2). V organizační struktuře NSA je také začleněn tzv. **koordinátor terminologie (TC)**, jehož hlavní úlohou je řídit celý proces tvorby nové vojenské terminologie a zajišťovat provázanost terminologie mezi jednotlivými oblastmi.

Také je třeba zmínit, že samotný pojem „standardizace“ byl revidován a z jeho struktury byl vydělen pojem **interoperabilita**. Tomuto pojmu bylo v loňském roce přidělena kvalitativně zcela nová definice a úloha. V současnosti je tento pojem chápán jako cílový stav všeho snažení v NATO. Jde o to, aby jednotky, které nějak mezi sebou spolupracují, byly interoperabilní.

Také pojem **standardizace** byl nově definován, a to s ohledem na zvýšení důležitosti celé této oblasti a jejím důsledným provázáním s procesem obranného plánování, se zařazením do tzv. dotazníku hodnocení obranných schopností (DPQ) každého členského státu, který je základem dvouletého cyklu obranného plánování (viz obr. 3).

V současné době probíhá v NATO na poli vojenské terminologie přehodnocování programu, kterým se tato problematika v NATO řídí. Je poukazováno na velmi častou neprovázanost mezi odbornými publikacemi v rámci jednotlivých výborů a dokumentem AAP-6, kterému vojenský výbor NATO stanovuje nejvyšší stupeň ve struktuře vydávaných terminologických dokumentů. Tento přehodnocovací proces má být ukončen v červnu tohoto roku. Nicméně již bylo přijato jako základ, že důležitá

Ohr. 3

vojenská terminologie musí být standardizována na nejvyšší úrovni standardizace, tedy shodnosti (*commonality*).

Terminologický program rezortu MO

Nyní bych se vrátil k tomu, co jsme na tomto poli podnikali během těchto dvou let i přes jednotlivé probíhající transformace.

Ve spolupráci s ostatními složkami se podařilo do vlády České republiky a do Parlamentu České republiky předložit zákon číslo 309/2000, který se v oblasti standardizace vztahuje na všechny rezorty ČR. HÚ OSKSOJ přitom vystupuje jako hlavní orgán pro tuto činnost.

Dále byl vydán rozkaz MO číslo 8 ze 14. ledna 2000, který formálně upravuje konání jednotlivých složek v rezortu MO za účelem realizace procesu přejímání (ratifikace) a zavádění (implementace) standardizačních dohod (STANAG).

V rámci rezortu MO jsme nadále rozšiřovali spojenecké publikace, které se vztahují k vojenské terminologii. Podařilo se nám zorganizovat vznik orgánu, který završuje celý proces standardizace v našich podmínkách včetně návazností na NATO. Jako pracovní fórum tohoto orgánu jsme statutárně ustanovili **výbor pro terminologii**. Svým složením je tato struktura přimknuta ke struktuře řízení standardizace.

Řízení výboru je realizováno z úrovně oddělení administrativní standardizace a terminologie. Výbor má následující odborné skupiny:

- A) Obecné problémy vojenství - pplk. Ing. Martin Wrana.
- B) Pozemní síly - pplk. Ing. Petr Gajdoš.
- C) Vzdušné síly - mjr. Ing. Václav Česal.
- D) Vojenské zpravodajství - kpt. Ing. Jiří Klepetko.
- E) Skupina komunikačních a informačních systémů pplk. doc. Ing. Luděk Lukáš, CSc. (K110 VA v Brně).
- F) Logistika - pplk. Ing. Zbyněk Bartoška.
- G) Vyzbrojování - pplk. Ing. Jaroslav Stojan.
- H) Geografie - Mgr. Hana Fišarová (Hlavní úřad vojenské geografie).
- I) Vojenská bezpečnostní politika a obranné plánování - pplk. Ing. Petr Žurek.
- J) Vojenské zdravotnictví - Ing. Jan Formánek.
- K) Vojenské školství, sociální a personální politika - plk. Ing. Miroslav Kalina.

Výbor se řídí schváleným programem a statutem, a podrobné informace jsou publikovány v rámci celoarmádní datové sítě na adrese **www.stand.acr**. Jeho činnost je především zaměřována na kvalitativní posuzování českého názvosloví, které je přejímáno z NATO. Do tohoto procesu máme snahu zapojit co nejširší okruh pracovníků.

Hlavní body tohoto programu jsou následující:

- ▲ Cíl - podpora sjednocování vojenské terminologie.
- ▲ Hlavní úkoly / projekty - anglicko-český slovník.
- ▲ Francouzsko-český sborník.
- ▲ Aktualizace terminologických dokumentů NATO v českém prostředí.
- ▲ Zavádění překladových nástrojů pro sjednocování databáze.
- ▲ Posuzování překládaných standardizačních dokumentů.
- ▲ Sjednovení cizojazyčných názvů rezortu MO a AČR.

Dalším perspektivním úkolem je **vypracování Českého obranného standardu pro oblast vojenské terminologie** - ČOS jako střežového dokumentu, v rámci kterého bude možné pružně vydávat podle potřeby oborové terminologické dokumenty, jejichž platnost přesáhne rezort MO.

Z tohoto také vyplývá, že se jedná o určitý druh služby na poli terminologie a standardizace. Jejími uživateli jsou pak nejrůznější pracovníci v rezortu MO, ve vzdělávacích a překladatelských centrech a také v zahraničí.

Dalším krokem, který jsme realizovali, je zavádění informačního systému standardizace (ISSTAN), jehož prostřednictvím umíme aktuálně podávat nejdůležitější informace na tomto poli včetně terminologie.

Na základě doporučení z NATO jsme realizovali nákup programových nástrojů TRADOS, které jsou i v NATO využívány k realizaci překladatelských prací, publikování slovníkových databází apod. V našich podmínkách se jedná o prostředek MULTITERM a dále Workbench. Pro podrobnější informace o těchto produktech lze na internetu sáhnout do domény www.trados.com. Prostřednictvím tohoto produktu budeme veškeré zpracované terminologické dokumenty (slovníky a zkratky) publikovat pro nejširší veřejnost na stránkách Intranet ve formátu HTML. Základní verzi předpokládáme nabízet od druhé poloviny tohoto roku.

Ve spolupráci s Vojenským úřadem pro vědu, vývoj a obranné technologie jsme vyhlásili projekty obranného výzkumu TERMINOLOGIE-I (Anglicko-český vojenský slovník) a TERMINOLOGIE-II (Francouzsko-český sborník pojmů a definic). První je zpracováván v rámci Ústavu jazykové přípravy v VA v Brně a druhý je realizován prostřednictvím mezinárodně zastoupeného řešitelského týmu a hlavním řešitelským pracovištěm je katedra cizích jazyků ve VVŠ PV ve Vyškově.

Vzhledem k tomu, že hlavní řešitelé nabídli k publikaci své prezentace, nepovažuji za nutné se k těmto projektům sám v dané chvíli vyjadřovat.

Jistě není všechno ideální, avšak jsem přesvědčen, že toto je cesta k postupnému sjednocování vojenské terminologie. Určitě využijeme veškeré konstruktivní návrhy jak tuto službu v oblasti terminologie zkvalitníme.

* * *

Na závěr bych si dovilil uvést následující kontaktní adresy jak na naše pracoviště, tak i na pracoviště mimo rezort MO, aneb - jak se o nás lidé dozví:

- ředitel odboru:
plukovník gšt. Ing. Josef Veselý
náměstí Svobody 471, 160 01 PRAHA 6, tel. 201289
- INTRANET (CADS) <http://www.stand.acr> INTERNET (e-mail): defstand@army.cz
ŠIS: Stojan MIS: Stojan, Jaroslav
- Úložna standardizační dokumentace: (fax: 213 929)
Tel. 217 393 o.z. Eva Svobodová, o.z. Karel Kozák
- Dostupnost na ISSAN:
www.stand.acr - Intranet - Celoarmádní datová síť
ŠIS: - Navigátor ŠIS: - Intranetové odkazy - Stránky lokalit -
- Intranet Praha (Vítejte-stránka GŠ): - Vstupte - zrcadlo - stand.acr - ISSTAN
- Informace přímo na odboru obranné standardizace (fax 213 929, tel. 217 393)
- Dostupnost na odbor kompatibility s právem EU při vládě ČR:
- <http://ISAP.vlada.cz> - slovník odboru kompatibility s právem EU

Pojednání o překladech

(Na pomoc překladatelům standardizační dokumentace)

Cílem terminologie je ujednotit chápání a používání pojmů. Jedním ze způsobů jak toho dosáhnout, jsou překlady standardizačních dokumentů. Jde o činnost velmi důležitou, která přiblíží obsah problematiky širokému okruhu uživatelů. Následující článek obsahuje pojednání o zkušenostech z posuzování překladů standardizační dokumentace, uvádí některé negativní příklady a možnou metodiku práce překladatele.

V nedávné době, asi tak za posledních šest měsíců, se překládání standardizačních dokumentů stalo téměř hitem. Objevila se spousta přeložených dokumentů (STANAG a AP). Vždyť vidina poměrně značného množství peněz za poměrně snadnou práci je jistě lákavá pro všechny, kteří se o tom doslechnou. Ano, zdá se být velmi snadné přeložit z cizího jazyka jednu stránku a za tuto práci obdržet 240,- Kč.

Po počátečním nadšení však pro mnohé přišla studená sprcha. Většina překladů byla zpracovatelům vrácena jako nevyhovující s úkolem přepracovat je. Není se čemu divit. Ten, kdo vyplácí peníze za práci, se obvykle přesvědčí, zda je práce vykonána dobře, správně, zda jsou dodržena kritéria, která si stanovil. Většina překladatelů tuto skutečnost nepochopila.

V roce 2000 byla Národním úřadem pro vyzbrojování vydána „Metodika pro zabezpečení analýz, překladů, tvorby standardizačních dokumentů, stanovisek, posudků a jejich finanční zabezpečení“, čj. 2217/200-1419. Později následovaly „Upřesňující pokyny“ k uvedené Metodice, kde byly předtištěny tři stránky, které se v překladech STANAG uvádějí jednotně (a nejsou placeny). Nová Metodika byla vydána v roce 2001.

Rozhodne-li se kdokoliv, že přeloží nějaký STANAG nebo AP, musí se řídit uvedenou „Metodikou“. Uvedu svůj názor na situaci v této oblasti. Je mnoho lidí, kteří mají „STANAG“ (složili úspěšně zkoušku). Je mnohem méně lidí, kteří cizí jazyk skutečně znají. Je mnoho lidí, kteří cizí jazyk znají, snadno se domluví, píší či čtou, ale je málo lidí, kteří umějí překládat. Moje pojednání se v podstatě týká pouze angličtiny, protože u nás se v podstatě žádný jiný cizí jazyk neuznává. Pokud někdo má druhý domov v Bruselu a STANAG vysokého stupně, neznamená to ještě, že je předurčen pro překládání. V této oblasti potřebuje i další znalosti. Na první místo stavím mateřský jazyk. Pak následuje to další (cizí jazyk a odbornost). Vždyť nejvíce problémů při posuzování překladů je odpovídající vyjádření v češtině. Laicky to lze vyjádřit asi tak, aby překlad byl čtivý a srozumitelný. Ovšem všechno musí být ve vyváženém stavu.

Nedostatky v překladech standardizačních dokumentů byly vyjádřeny v připomínkách. Ty byly dvojího druhu:

1. Zásadní. Jejich nesplnění představuje odmítnutí překladu a jeho vrácení k přepracování. Jde o tyto připomínky:

- nesplnění povinností stanovených Metodikou (stupeň utajení v originále, vynechané části textu, vynechané nebo nepřeložené obrázky a schémata a další),
- překlady názvů STANAG, AP nesouhlasí s překlady v AAP-4, český překlad,
- překlad zkratk nesouhlasí s překladem v AAP-15, český překlad,
- při zařazení slovníku zkratk není soulad mezi překlady zkratk ve slovníku a v textu,
- nesouhlasí názvy kapitol, článků v Obsahu s názvy v textu,
- větší množství překlepů a pravopisných chyb.

2. Ostatní. Tyto připomínky byly obvykle v textu vyznačeny čarou, kroužkem nebo jinak obyčejnou tužkou. Mají přimět překladatele, aby se na text znovu podíval. Pokud uzná připomínky za odpovídající, text změní. Pokud vlastní překlad považuje za správný, připomínky odmítne. Při posuzování bylo záměrem nezasahovat do odborné problematiky, tam má hlavní slovo zpracovatel. Tyto připomínky nebyly důvodem pro vrácení překladu k přepracování. Některé konkrétní údaje:

- ☐ Ve značné míře používaná cizí slova.
- ☐ Označování doslovný překlad, kdy česká slova byla řazena ve stejném pořadí jako anglická.
- ☐ Interpunkční znaménka vkládána přesně podle originálu, aniž by se brala v úvahu čeština.
- ☐ Formulace vět neodpovídala českému slohu, byla až nesrozumitelná.
- ☐ Neujasněný překlad pojmů: are to be, will be, shall be a další. Často se používal překlad „bude“ - tento překlad není přesný a nevystihuje podstatu problému.
- ☐ Překlad slova „national“. Téměř vše se překládá jako národní. Kdo je členem NATO - státy nebo národy?
- ☐ Jak používat slovo vyspělý. Jsou vyspělí lidé nebo technika. Pracujeme s vyspělými lopatami?
- ☐ Zase slovo support. Zná se jen podpora. Např. cvičení podporované počítači. Stejně tak by mohla být práce na zahrádce podporovaná hráběmi?
- ☐ Máme také slova významný a důležitý. Bude terén významný nebo důležitý. A co terminologie - budou vojenské pojmy důležité, nebo významné?

To byl jen takový krátký nástin problémů, které se při překladech vyskytují a nemáme pro ně odpovídající řešení.

Všechny překlady jsou umístěny v úložně standardizační dokumentace a jsou poskytovány na vyžádání uživatelům. Pracovníci OOS budou nadále provádět pečlivou kontrolu vykonané práce, aby se nemuseli stydět, když budou překlady zasílat uživatelům.

Kdo nic nedělá, nic nezkazí. Kdo se snaží něco vytvořit, dopustí se chyb, přehmatů, nesprávností, které jistě nejsou záměrné. Pro zpestření některé ukáží:

- Jak asi vypadá „dokument podepřený směrnicí“?
- „Nouzové označení na letadlech“ - to by mělo být označení, kde jsou umístěny prostředky pro případ nouze. Tedy ne laické, dočasné označení výpomocnými prostředky.
- Budeme rozumět tomu, co to je „Předslov“? Lepší slovo je Předmluva.
- Budou „dokumenty příbuzné“? Má STANAG nějaké strýce nebo sestřenice? Příbuzenské vztahy se používají spíše u lidí.
- Lahodí oku a sluchu vyjádření „jeden jednotlivec“?

- Co to asi je „vzdušný operační plán“? Třeba plán činnosti letectva?
- Bude směrnice pro činnost vojsk „státní dokument“?
- „Akční stát“ - překladatel tím chtěl vyjádřit stát, na jehož území probíhá nějaká činnost.
- Vyjádření „řídící akce“ přísluší civilním institucím. Na vojně se obvykle velí.
- „Namazací olej“ bude něco zvláštního? Ne, jde jen o jiný název běžného oleje.
- „Doprava zbraní na cíl.“ To asi znamená, že nabijí pistoli a hodím ji po útočníkovi. Civilní překladatel v tomto případě vůbec nerozeznává vojenské pojmy jako jsou zbraň, munice, střela, nábojnice. Pro takového odborníka je všechno stejné.

Ve vojenské angličtině existuje řada pojmů, ke kterým nemáme ve vojenské češtině odpovídající vyjádření. Pak nastává velký problém, co s tím. Tady se ukazuje, že nám moc a moc chybí vojenský terminologický slovník i zahozené a neobnovené názvoslovné normy.

Jako posuzovatel překladů postupuji následovně:

① Posoudím stanovené tři stránky, zda jsou podle Upřesňujících pokynů k Metodice. Najdu-li nesrovnalosti, dokument považuji za špatný a doporučím ho k přepracování. Přesto pokračuji dále.

② Porovnáám názvy STANAG-AP, souvisejících dokumentů, případně slovníky s AAP-4, AAP-6, AAP-15.

③ Dále pročítám překlad. Pokud nějakou část nepochopím nebo mám pochybnost o správnosti, porovnáám ji s originálem. Všimám si skladby věty, umístění interpunkčních znamének, samostatných slov na konci řádku, úpravy textu. Když je zařazen slovník (definice nebo zkratky), porovnáám definice a zkratky použité v textu s těmi, co jsou ve slovníku. Zatím nedokáži pochopit, proč v mnoha případech nejsou stejné. Po analýze zkušeností z překladů, které jsem prohlížel, jsem si pro sebe navrhl postup nebo metodiku, jak by mohl překladatel postupovat.

Postup práce překladatele si můžeme rozložit do šesti následujících kroků:

1. Překladatel se *rozhodne* přeložit standardizační dokument, který si vybral. Pečlivě prostuduje Metodiku pro překlady, připraví si standardizované stránky z Upřesňujících pokynů, slovníky (kapesní slovníky nejsou dostačující), psací potřeby a další materiál.

2. *Zahájí překlad.* Nejprve je nutné posoudit název STANAG-AP a dalších souvisejících dokumentů s názvy uvedenými v AAP-4, AAP-6, AAP-15 (všechny jsou schválené české překlady). Nesoulad názvů je předmětem kritiky a nesouhlasu s překladem ze strany posuzovatele. Pokud má překladatel výhrady k názvům STANAG-AP, zašle je písemně s návrhy na řešení. Prvotní překlad je základní, neupravený, poskytuje představu o obsahu dokumentu.

3. Překladatel má nyní představu, o čem dokument pojednává a přistoupí k *úpravě* zhotoveného překladu. Přeformuluje věty a odstavce na českou skladbu a sloh, začlení vojenské pojmy tam, kde je to potřebné. Současně používá českou gramatiku a požadavky češtiny.

4. Měla by následovat *kontrola* překladu. Může to být spolupracovník nebo jiná osoba, ochotná ke spolupráci. Přípomínky nezúčastněné osoby jsou velmi důležité,

protože poukáží na nedostatky, kterých si zpracovatel již nevšimne, případně ukáže na problémy tam, kde sám překlad nepochopí. Do procesu zpracování překladu by měl vstoupit správce standardizačního oboru, jako odborný garant. Tato fáze je velmi důležitá.

5. Překladatel provede *opravy* a vytiskne verzi překladu pro posouzení orgánem OOS/HÚOSKSOJ MO.

6. Předání překladu orgánu OOS.

Následuje verdikt ANO-NE. Překladatel se řídí připomínkami, tyto případně zapracuje a opravený dokument vrátí orgánu OOS.

Je vhodné, aby přeložený dokument nebyl vázaný. Ukládá se do knihovny, kde je k dispozici všem oprávněným zájemcům. Poskytují se kopie, proto jsou vhodnější volné listy.

Cílem tohoto článku není odrazovat od provádění překladů standardizační dokumentace. Naopak, ovšem překládání je odpovědná a nesmírně náročná práce a vyžaduje osobní odpovědnost a přesnost.

S překlady jsou spojeny některé administrativní záležitosti. V březnu 2001 byl vydán 1. doplněk k Metodice (provádění překladů.), který řeší úpravu finančního ohodnocení za kvalitní pořízení **normostránky**. Uvádí se v něm následující:

- Překlady mohou provádět i fyzické osoby, které jsou OSVČ (osoby samostatně výdělečně činné) nebo právnické osoby mimo rezort MO. Odměna za kvalitní pořízení normostránky nesmí přesáhnout částku 320,- Kč.
- U příspěvkových organizací v působnosti rezortu MO, které od 1. 1. 2001 hospodaří pouze s prostředky získanými v rámci finančních vztahů stanovených zřizovatelem (zákon č. 218/2000 Sb.) nesmí odměna rovněž přesáhnout 320,- Kč.
- U VZP, občanských zaměstnanců vojenské správy a fyzických osob mimo rezort MO, které nejsou OSVČ nesmí odměna přesáhnout 240,- Kč. Ve výjimečných případech, po odsouhlasení ředitelem OOS je možné proplatit příplatek ve výši maximálně 20 % základní sazby za jednu normostranu.

* * *

Překladatelé, nezapomeňte, že po vlastním rozhodnutí o překladu musíte nejprve zaslat požadavek na provedení překladu (aby nedošlo ke zdvojování nebo k překladům již přeložených dokumentů), dále je nutno mít sepsanou Dohodu o pracovní činnosti (o provedení práce) a po ukončení zpracovat Protokol o splnění smlouvy. Všechny dokumenty jsou formalizovány a je potřebné je přesně vyplňovat.

Projekt Česká vojenská normotvorná terminologie

Do současné doby neexistuje jednotné české názvosloví ve vojenské oblasti a každá skupina odborníků pracující hlavně s dokumenty NATO si vytváří vlastní terminologii a tato rozdílná terminologie se objevuje i v oficiálních dokumentech. Je proto velmi nutné začít koordinovat tuto činnost a vytvořit jednotnou standardizovanou terminologii a učinit ji dostupnou a závaznou pro všechny uživatele formou normotvorné publikace (slovníku). Uvažuje se o pozdější elektronické podobě, i o použití v prostředí Multiterm. Toto je cílem projektu obranného výzkumu s názvem „Česká vojenská normotvorná terminologie“, na kterém začali pracovat v Ústavu jazykové přípravy Vojenské akademie Brno na sklonku minulého roku.

Celý projekt je rozložen na období pěti let. V roce 2001 se předpokládá zpracování základního anglicko-českého vojenského terminologického slovníku. Dále by mělo následovat převedení tohoto slovníku do formy česko-anglické, sestavování slovníků některých specializací, průběžná práce na slovnících francouzsko-českém a česko-francouzském a v závěrečné etapě potom sestavení výkladového slovníku české vojenské normotvorné terminologie.

Do řešení POV na ÚJP VA je zapojeno osm učitelů oddělení anglického jazyka, a to PhDr. J. Straka, PhDr. J. Dvorský, PhDr. R. Runštuková, Mgr. R. Doupovcová, Mgr. H. Buchtová, PaedDr. M. Lehuta, RNDr. E. Staňková, Mgr. J. Stodolová, později se připojí francouzštináři pod vedením PhDr. J. Brešové a češtináři - PhDr. H. Čermáková a PhDr. V. Pištěková. Dále se bude podílet několik spoluřešitelů mimo ÚJP: OOS HÚ SKSOJ MO Praha (pplk. Ing. J. Stojan), OdSPT VA, katedry VVŠ PV Vyškov (PhDr. J. Kozílková), VUT Brno, VLA Hradec Králové, plk. doc. Ing. P. Němec jako koordinátor spolupráce s odbornými katedrami VA. Velmi významný je fakt, že se podařilo získat pro spolupráci na sestavení slovníku odborníky z jednotlivých kateder VA, z ICO Lázně Bohdaneč, Vojenské policie Brno, VZMS z Českého Krumlova a sekce obranného plánování MO Praha.

Prvním výstupem bude základní anglicko-český vojenský terminologický slovník, který bude obsahovat schválenou terminologii NATO obsaženou v AAP-6 (asi 3000 termínů) a části 5 AAP-6 (asi 10 000 termínů, které představují doplněk AAP-6), slovní zásobu sestavenou na základě terminologických souborů od jednotlivých spolupracovníků z kateder VA (asi 15 000 termínů) a soubory z dalších zdrojů.

Na tomto prvním výstupu se bude významnou měrou podílet 34 odborných spolupracovníků z 24 kateder Vojenské akademie Brno. Koncem listopadu minulého roku byl pro tyto specialisty zorganizován seminář, kde byli seznámeni s formou,

obsahem a časovým průběhem celého projektu a také se základními postupy při zpracovávání souboru terminologie. Všem byl zaslán elektronickou poštou naformátovaný volný soubor, do kterého příslušné termíny mohli vpisovat a také podrobné metodické pokyny pro vlastní zpracování souboru. Každý specialista VA sestavil soubor v rozsahu kolem 500 termínů v češtině a angličtině, které jsou nejdůležitější a nejčastěji používané v jeho oboru.

Řešitelé z oddělení anglického jazyka začali pracovat již koncem minulého roku na překládání termínů z části 5 AAP-6. Překládány jsou jen ty termíny, které jsou vydefinovány v jednotlivých dokumentech - definičních slovnících NATO. Počítá se také s revizí překladů obsažených v AAP-6. Požádáme jednotlivé odborníky z kateder VA, aby se také podíleli na konzultační činnosti při překládání části 5 AAP-6 i revizi AAP-6. Celkově počítáme s rozsahem slovníku asi 30 000 - 40 000 termínů.

Při překladu části 5 AAP-6 jsme dospěli k zajímavému faktu, který se týká obsahu dané slovní zásoby. Dříve tvořilo základ vojenské slovní zásoby názvosloví pozemní-letecké-taktické-operační, to znamená termíny popisující konstrukci a stavbu zbraní, tanků a letadel a názvy spojené s přípravou a vedením bojových operací. Slovní zásoba používaná v NATO v současné době a reprezentovaná právě souborem označeným část 5 AAP-6 je charakterizována odklonem od této výše zmíněné sféry a je zaměřena na terminologii z oblasti počítačové technologie, zpracování dat, telekomunikace, přenosu informací a kancelářských systémů, s termíny jako např. monitorování transakce, změnový záznam, dvojkový doplněk, formát pole proměnné délky apod. Můžeme říci, že z celého souboru slovní zásoby části 5 AAP-6 tyto termíny představují 30-40 %, tedy podstatnou část. Je to velmi důležitý závěr, který logicky koresponduje s důrazem kladeným v dnešní době na vedení a řízení vojenských operací. Zde vystupuje důležitost přenosu a předávání informací, jejich přijímání a zpracování, kde důležitou roli hraje přesnost, spolehlivost a především rychlost.

V současné době je tedy v souboru slovní zásoby NATO patrná tendence ke zvýraznění podílu slovní zásoby z oblasti počítačové techniky, přenosu a zpracování dat mnohdy na úkor tradiční nebo klasické vojenské terminologie. A to je tendence, která bude mít v řízení vojenských operací stále větší platnost a zde bude v budoucnu probíhat nejvýraznější rozšiřování a vytváření české odborné vojensko-technické terminologie. Tato terminologie nebude čistě vojenská, ale bude mít velkou provázanost do civilních sfér činnosti a bude proto nutná spolupráce při vytváření a standardizaci slovní zásoby s civilními vysokými školami a institucemi.

Na tuto oblast se budeme muset při sestavování našeho slovníku zaměřit a stejnou měrou i později při rozšiřování tohoto základního vojenského slovníku.

Ještě několik slov k vlastnímu procesu překládání části 5 AAP-6. Jde především o víceslovné termíny skládající se ze dvou nebo více slov a tím termíny velice konkrétní a odborné a jejich překlad je značně obtížný a časově náročný. Musíme vycházet z definice termínu, kterou lze nalézt ve výkladových slovnících NATO a které máme většinou k dispozici. Překlady těchto termínů bude ještě nutno konzultovat s jednotlivými odborníky z kateder VA.

Platnost normotvorných termínů (maximální standardizace) bude dosažena zapojením do projektu češtinářů ÚJP VA, kteří budou mít na starosti posuzování českých termínů z hlediska formální správnosti. Abychom zabezpečili plnou

standardizaci termínů, to je, aby byly srozumitelné a přijatelné všem uživatelům, považujeme za nutné, aby terminologie sestavená respektive vytvořená na ÚJP a na VA byla revidována nebo konzultována co možná největším množstvím odborníků, kteří v oblasti terminologie pracují. Proto bychom chtěli, aby soubory termínů byly předloženy k posouzení a připomínkování katedrám VVŠ PV Vyškov, OdSPT VA a dále jednotlivým oddělením výboru pro terminologii, který byl ustaven minulý rok pod patronací OOS, kde by termíny mohly být posouzeny vždy v jednom z oddělení výboru, respektive v rámci OOS. Užitečná bude i spolupráce s odborníky civilních škol v oblasti zpracování dat, např. VUT Brno.

Dne 28. 2. proběhl tzv. kontrolní den organizovaný OOS, kde byly nastíněny jednotlivé kroky realizace slovníku.

Požádali jsme prorektorku VVŠ PV Vyškov o možné zabezpečení spolupráce jednotlivých kateder. Spolupráce již byla zahájena, stejně tak jako s prorektorem VUT doc. Dubem a Ing. Lorencem z VTÚO v Brně, kde jsme získali přeložený terminologický dokument ACodP-1 a můžeme koordinovat práci na terminologii kodifikace. Na revizi terminologických souborů se bude podílet OdSPT VA. Hlavní tíhu závěrečné koordinace, revidování a finální schválení termínů však bude spočívat na jednotlivých skupinách terminologického výboru a termíny se pak mohou objevit v prostředí Multitermu, respektive celá tato činnost může probíhat v tomto prostředí.

Češtináři budou mít důležitou roli hlavně při revizi AAP-6 - při posuzování definic, vět, protože tam se vyskytují hlavní nedostatky v českém jazyce - při formulaci vět z hlediska syntaktického a stylistického a rovněž v závěrečné fázi projektu při sestavování definičního slovníku.

Práci na slovníku F-Č a Č-F budeme konzultovat s řešitelkou projektu Terminologie ve Vyškově - s PhDr. J. Tomšů - a při vytváření těchto slovníků s ní spolupracovat, aby nedocházelo k dublování, ale k vytvoření jednoho produktu. Budeme spolupracovat i na již vytvořených souborech terminologie a první kroky jsme již podnikli.

Vytvoření slovníku by nebyl až tak velký problém, ale zabezpečit, aby terminologie byla standardizována, to je úkol nadmíru složitý, obsáhlý a časově náročný. Jsme si vědomi, že skupiny odborníků budou mít na jednotlivé termíny odlišné názory a budou prosazovat svoji variantu. Zde by pak měli mít rozhodující slovo zástupci skupin terminologického výboru a češtináři a jen výjimečně by měli zůstat dvě nebo více variant.

Takto sestavený slovník by měl pokrývat základní terminologii používanou jednotlivými druhy vojsk Armády České republiky. Vycházíme vlastně z frekvence terminologických výrazů a z konkrétní praxe a začleňujeme termíny, které jsou potřebné při každodenní práci s vojensko-odbornými texty v jednotlivých specializacích. Prakticky žádný termín z části 5 AAP-6 se neobjevuje ve starém anglicko-českém vojenském slovníku Škol 51-23 a také terminologie ze souborů VA se podle prvních poznatků nachází v tomto slovníku jen opravdu v mizivém počtu. Škol 51-23 vyšel v roce 1960, byl založen na materiálech z padesátých let a svojí náplní vlastně vycházel z vojenské techniky a situace druhé světové války nebo těsně po ní. Proto se domníváme, že námi sestavovaný soubor bude nový, bude v souladu s potřebami praxe a bude pokrývat potřeby moderní armády v daleko větší míře než výše zmíněný slovník z roku 1960. Armáda České republiky dva roky po vstupu do

NATO nový vojenský slovník opravdu potřebuje, aby mohla úspěšně spolupracovat s ostatními armádami NATO. Předpokládaný harmonogram pro rok 2001:

- ❑ do konce února překlad části 5 AAP-6,
- ❑ do konce února soubory základní slovní zásoby jednotlivých specializací od zpracovatelů VA,
- ❑ březen, duben-konzultace k překladu části 5 AAP-6 ve spolupráci s katedrami VA a OdSPT VA, dopracování souborů od zpracovatelů z VA,
- ❑ květen, červen, září - revize AAP-6, konzultace s odborníky VA, pracovníky OdSPT, posouzení na různých úrovních,
- ❑ říjen-prosinec - finální sestavení slovníku, posouzení češtináři, doplnění tabulek s hodnotami, závěrečné práce.

Toto je předběžný záměr. Protože se však bude podílet na projektu velké množství řešitelů, spoluřešitelů a spolupracovníků, konzultantů, kteří jsou již zapojeni a v budoucnu ještě budou v rámci revidování, konzultování a posuzování, je docela možné, že se termíny poněkud prodlouží.

Určité komplikace při práci na slovníku se mohou objevit:

- ▲ při spolupráci s jednotlivými odborníky VA a ostatními spolupracovníky a spoluřešiteli, protože ne všichni jsou a budou vstřícní,
- ▲ při získávání anglických výkladových slovníků pro překlad části 5 AAP-6, protože některé nejsou k dispozici a některé jsou důvěrné nebo vyhrazené,
- ▲ v důsledku pracovní vytíženosti řešitelů projektu - anglické oddělení je velmi zatíženo výukou a při nemocnosti již nejsou rezervy,
- ▲ určité těžkosti mohou také způsobit problémy technického charakteru při práci s počítači a při finální fázi tvorby slovníku,
- ▲ vlastní proces standardizace.

Je možno konstatovat, že teprve se začátkem a postupem prací na tomto slovníku se začaly objevovat a na povrch vystupovat všechny problémy spojené se zvládnutím celého projektu, ať už se jedná čistě o papírování (dokumenty, hlášení, hodnocení), technické věci (nákup materiálu za přidělené peníze) nebo o komunikaci s lidmi.

Závěrem bych chtěl ještě jednou zdůraznit obsáhlost a náročnost tohoto projektu a vyslovit přesvědčení, že vedení Vojenské akademie a OOS nás v této práci maximálně podpoří a vytvoří podmínky pro zdárné splnění úkolu.

Česká vojenská normotvorná terminologie

(Francouzsko-český a česko-francouzský sborník vojenských pojmů a definic)

Článek stručně analyzuje problém používání vojenské terminologie po vstupu České republiky do NATO. Řešením tohoto problému se zabývá projekt obranného výzkumu Česká vojenská normotvorná terminologie, který má dvě části. Článek se zabývá jeho druhou částí, která má označení Terminologie II, jejímž cílem je sestavení česko-francouzského a francouzsko-českého sborníku vojenských pojmů a definic. Dále informuje o použitých metodách, technickém řešení a aktuálním stavu tohoto projektu.

* * *

V roce 1949 byly angličtina a francouzština uznané jako dva rovnocenné oficiální jazyky NATO. Od té doby se stále více prosazuje nutnost jejich neustálého sblížování a harmonizace jimi používané vojenské terminologie. Oba jazyky musí umožňovat svým uživatelům vzájemně si rozumět a vypracovávat odpovídající dvojjazyčné texty, které jsou pak využívány i ostatními členskými státy NATO.

V rámci NATO je vojenská terminologie standardizována na nejvyšší úrovni prostřednictvím normy STANAG 3680 a spojenecké publikace AAP-6.

Se vstupem České republiky do NATO potřebuje AČR pracovat s řadou anglických i francouzských dokumentů NATO. Tato práce vyžaduje kromě dobré znalosti angličtiny a francouzštiny také použití jednotné české standardizované vojenské terminologie. V souvislosti s tímto požadavkem vyvstaly dva problémy:

1. Sestavit českou standardizovanou vojenskou terminologii včetně údajů vymezujících zdroje a použití každého termínu.

2. Zakotvit tyto termíny a definice včetně výše uvedených atributů tak, aby byly kdykoliv dostupné všem uživatelům. Navíc je nutné uvádět jednotlivé termíny i s jejich definicemi s anglickými a francouzskými ekvivalenty.

Řešení těchto problémů se promítlo v projektu obranného výzkumu „Česká vojenská normotvorná terminologie“, který má dvě části: Terminologie I (česko-anglická část, kterou řeší ÚJP VA Brno) a část Terminologie II (francouzsko-česká část, kterou řeší VVŠ PV Vyškov).

Cíl projektu:

Cílem POV Terminologie II je sestavení francouzsko-českého a česko-francouzského sborníku vojenských pojmů a definic.

Hlavním řešitelem projektu je PhDr. Jana Tomšů (katedra jazyků VVŠ PV ve Vyškově), která při řešení úzce spolupracuje s odborem obranné standardizace Hlavního úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti.

Časově je projekt plánován zhruba na pět let (duben 2000-prosinec 2004).

Charakteristika projektu:

Projekt je založen na mezinárodní spolupráci s francouzskou stranou, která sama zpracování česko-francouzského vojenského sborníku v roce 1999 iniciovala prostřednictvím Společného výboru pro vojenskou terminologii (CITA). Tento zájem je spjat s novou vojenskou doktrínou francouzských ozbrojených sil, zpracovanou v návaznosti na washingtonský summit v roce 1998, kdy byly zcela přeformulovány nové úkoly NATO, které vyvstaly v souvislosti s rozšířením NATO a s angažováním se v operacích plněných mimo článek 5 washingtonské smlouvy. Z nově formulovaných úkolů vznikl požadavek na zcela nové předefinování pojmů používaných v ozbrojených silách NATO.

Metoda zpracování:

Zájmu francouzské strany bylo využito ve prospěch projektu Terminologie II. Postupně se podařilo zformovat mezinárodní konzultační a realizační tým v rámci VVŠ PV ve Vyškově, OOS HÚ OSKSOJ, ÚJP VA Brno, MO ČR, GŠ AČR a Společného výboru pro vojenskou terminologii (CITA), který je představitelem Francie ve vztahu k NATO pro vojenskou terminologii.

Na základě společných česko-francouzských jednání byla projednána za účasti odborné mezinárodní veřejnosti základní filozofická stavba celého projektu, byly stanoveny metody a dílčí postupné kroky k úspěšné realizaci projektu.

Obě strany se dohodly, že projekt bude řešen ve dvou rovinách, a to politicko-strategické a operačně-taktické.

Politicko-strategická terminologie zahrnuje termíny a definice z oblasti vojensko-politické strategie, organizace a použití sil, obranného plánování, bezpečnostní politiky, práva v ozbrojených konfliktech a rozpočtové politiky. Je řešena v úzké spolupráci s odborem obranné standardizace HÚ OSKSOJ, jehož prostřednictvím je koordinována spolupráce s jednotlivými sekcemi MO ČR a GŠ AČR.

Operačně-taktická úroveň zahrnuje termíny a definice z oblasti operačního umění a taktiky, vojenských technologií, vzdělávání a přípravy kádrů, vojenského výcviku, komunikačních systémů, výzbroje, zbraňových systémů, vojenské techniky, logistiky, kartografie a vojenské topografie, zdravotní služby a farmakologie a vojenské administrativy.

Rozsah a zpracování jsou koordinovány oběma stranami. V zásadě dílo navazuje na stávající 3. část spojenecké publikace AAP-6 (V Mod 2). Dále se využívají spojenecké publikace NATO týkající se pojmů a definic jednotlivých vojenských odborností. A v neposlední řadě jak česká tak i francouzská strana si vzájemně poskytují své databáze pojmů a definic. Tyto zdrojové položky jsou následně překládány do cílového jazyka a okamžitě jsou ověřovány z hlediska odborného i jazykového druhou stranou. Tímto je zajištěna jejich maximální terminologická i jazyková správnost.

Technické řešení projektu:

Technicky je kompletní terminologická databáze vojenských pojmů a definic převáděna do prostředí databázové aplikace MS ACCESS 2000, z níž je možné realizovat převod dat do různých prostředí dle potřeby. Jedná se o tato prostředí:

1. Prostředí **MULTITERM 95 PLUS**, které je v široké míře využíváno členskými státy NATO v oblasti terminologie. Toto prostředí umožňuje řídit celý terminologický program, zabezpečuje jednotné použití termínů v národním i mezinárodním měřítku, a zabezpečuje možnost změn a následně okamžitou informovanost všech účastníků o těchto změnách. Navíc toto prostředí vytváří podporu dalším překladatelským prostředkům používaným v rámci terminologického programu NATO.

2. Prostředí aplikací **MS WORD** a **MS EXCELL** pro účely tisku.

3. Prostředí **MS SQL Server**, v rámci kterého se počítá s poskytováním databáze do intranetové sítě rezortu MO.

Současný stav projektu:

Politicko-strategická část je v současné době zpracovávána s prioritním zaměřením na terminologii obranného plánování.

Operačně-taktická terminologie je zpracovávána s prioritním zaměřením na terminologii chemického vojska. Tato problematika je v českém jazyce poměrně uceleně zpracována. Dále se pokračuje s pracemi na terminologii z oblasti taktiky, začaly práce na dělostřelecké terminologii a probíhají přípravné práce pro zpracování terminologie ženijního vojska a terminologie spojovacího vojska.

V souladu s postupem prací se předpokládá, že koncem roku 2001 budou stávající výsledky publikovány v písemné podobě, aby mohly projít připomínkovým řízením.

Závěr

Projekt Terminologie II, jehož cílem je sestavení francouzsko-českého a česko-francouzského sborníku vojenských pojmů a definic, pojímá zpracování této problematiky v souladu s probíhajícími změnami v oblastech vojenské a společenské. Projekt navazuje na vyjádřený zájem francouzské strany o zpracování tohoto slovníkového díla.

Z obsahového hlediska je projekt řešen ve dvou rovinách (politicko-strategické a operačně-taktické).

Z hlediska technického řešení je kompletní databáze převáděna do databázové aplikace **MS ACCESS 2000**, ze které je možný převod do prostředí vyhovujících požadavkům terminologického programu NATO, účelům tisku i rozšiřování do intranetové sítě rezortu MO ČR.

Vzhledem k potřebě projednat za účelem ratifikace více než 1300 standardizačních dohod (STANAG) NATO, lze předpokládat, že zájem o francouzskou terminologii bude v budoucnu neustále narůstat. Tento předpoklad je navíc opodstatněný i v souvislosti s přípravami ČR na vstup do Evropské unie a potřebami začlenit se i do ozbrojených struktur této organizace.

Mezinárodní operace a vojenská terminologie

V každé mezinárodní mírové misi, které se jednotky AČR účastnily, vznikly a stále vznikají nové zkratky a výrazy. Setkávají se s nimi ve své práci i pracovníci operačního střediska GŠ (operační sekce GŠ). Se zkušenostmi s těmito termíny seznámil účastníky 2. terminologické konference pracovník operačního střediska mjr. Ing. Ludvík Bůžek.

Seznámení s činností operačního střediska GŠ

Operační středisko GŠ (OSTř) vzniklo z oddělení mírových operací, které se přetransformovalo ještě na oddělení mírových a nestandardních operací.

Náplní práce OSTř je hlavně monitorovat, zabezpečovat a analyzovat činnost jednotek AČR v zahraničí a činnost zahraničních jednotek na našem území. Do této činnosti patří tedy i mírové mise. Na OSTř se shromažďují hlášení, žádosti a mnoho dalších dokumentů v závislosti na spolupráci s NATO. Tyto dokumenty obsahují velkou spoustu zkratek, termínů a výrazů. Právě ve zkratkách si velení NATO velice líbije a je značně vynalézavé.

Už jenom názvy vojenských cvičení a mírových operací dávají tušit o této vynalézavosti.

Ať jsou to různé: UN - mise, které vznikly při urovnávání různých konfliktů (RB OSN) nebo Pouštní bouře, Pouštní štít, které zajišťovalo velení NATO aj.

Několik příkladů z blízké historie OSTř a názvů vykonaných mírových misí (samozřejmě jich je daleko více):

- **Establishment of our UN Training Base** (organization of final preparation before deployment)
- **Gulf War - Chemical Unit** (190)
- **04/1992 UNPROFOR - UN Bn in Croatia** (500)
- **04/1994 Enlargement of UN Bn** (1000), including Field Hospital
- **04/1995 Transforming to UNCRO mission**
- **12/1995 Termination of UN Bn activity in Croatia**
- **02/1996 IFOR mission in Bosnia** (960)
- **03/1996 UNTAES mission - Field Hospital** (120)
- **01/1997 SFOR I mission** (700)
- **06/1998 SFOR II mission** (558)
- **06/1998 Termination of UNTAES** (Field Hospital mission)
- **05/1999 AFOR mission** (100) (Field Hosp. in Albania & Turkey)
- **06/1999 KFOR mission** (200)
- **11/1999 Termination of AFOR mission**

Zkušenosti jednotek AČR s využitím vojenské terminologie NATO v mezinárodních mírových operacích

Stejně jako v AČR, tak i v jiných armádách existuje v každé odbornosti nepřehledné množství zkratk a výrazů.

První co musí každý pozorovatel nebo příslušník jednotky vyslané do zahraničí udělat je, že se seznámí s terminologií a hlavně se zkratkami, které se v dané oblasti užívají neboť všechny vytyčené trasy a označení velitelství, skupin, oddělení, ubytoven, jídelen (důstojníci a praporčíci jsou zvlášť) je ve zkratkách nebo označeno písmenem a číslem. A to je jenom příchod pozorovatele do místa působení. Jeho následná práce je vlastně potýkání se s výrazy, zkratkami a termíny, které jsou velmi specifické a přizpůsobené dané oblasti, rozsahu akce její velikosti a množství nasazení jednotek, zvláště ze zahraničí.

U jednotek AČR vyslaných do mírových misí v zahraničí je to podobné, ale se zkratkami a s výrazy přijde do styku převážně velitelský sbor (S2, S3, S4). Naše jednotky jsou většinou v podřízenosti velení NATO a zde je předepsána angličtina (v některých případech francouzština), a proto jsou i na našich základnách nápisy v předepsaném jazyce, pro případ příchodu jiného státního příslušníka.

Nejvíce s vojenskou terminologií v zahraničí se setkávají pozorovatelé jelikož pracují v týmech s příslušníky jiných států, pozorovatelská mise je velmi složitá záležitost a specifická. Je zde nutnost znalostí i z jiných oborů nejenom vojenského, ale i např. lékařského oboru dále velmi specifická znalost vojenské terminologie NATO je u příslušníků spojovacích jednotek při přejímání a předávání zpráv, jedná se o různé volací znaky, zprávy atd. Samozřejmě i ti, kteří vyjždí do zahraničí plnit jakékoliv služební úkoly se velmi často setkávají s výrazy nebo zkratkami, které nejsou u nás obvyklé.

Nejlépe jsou shrnuty zkratky a výrazy v příručkách, které vydalo v roce 1995 MO sekce zahraničních vztahů (nyní přejmenované, ale i s jinými povinnostmi na sekci vojenské bezpečnostní politiky - SVBP) nebo Anglicko-česká a česko-anglická jazyková příručka NATO, kterou vydala společnost ARTOS Praha pro AVIS. Nejnovější soubor zkratk, který můžeme používat je z MND (SW) Banja Luka SFOR z dubna loňského roku.

Tento seznam samozřejmě předložím odboru obranné standardizace k posouzení.

Závěr

Závěrem chci říct, že nejdůležitější pro činnost v zahraničních misích je znalost anglického jazyka a velmi velká flexibilita v luštění jejich zkratk.

Pro HÚOSKSOJ odbor obranné standardizace to asi znamená být stále ve střehu a pravidelně obnovovat a vydávat sborníky, kde budou zpracovány nové zkratky a výrazy.

AČR se vstupem do struktur NATO a se svými závazky ke svým partnerům potřebuje být pravidelně informována o nových výrazech, termínech a zkratkách, jinak všichni kteří přijdou do styku s příslušníky NATO si budou připadat jako v Jiríkově vidění.

Uplatňování vojenské letecké terminologie

V příspěvku jsou podány informace o Stručném vojenském odborném slovníku letectva, spolupráci ústavu s vysokými školami, Asociací leteckých výrobců, VZLÚ, Asociací obranného průmyslu, MO ČR, GŠ AČR a o Distribučním a informačním středisku ČR - NATO/RTO, subregistru RTO, nové terminologii pro VzS AČR, některých podmínkách pro standardizační činnosti a tvorbu ČOS i dalších možných kontaktech, kde je možno informace o této terminologii získat.

Ve svém referátu se chci podělit o zkušenosti a předložit dílčí doporučení k uplatňování vojenské letecké terminologie, k překladům dokumentů NATO a naznačit zájemcům další možné cesty za informacemi cestou VTÚL a PVO Praha.

Stručný vojenský odborný slovník letectva

Z důvodů jednotné komunikace je pro letectvo důležité mít mimo moderní techniku i vhodné slovníky. V ČR existuje rozsáhlý Anglicko-český letecký slovník vytvořený již v r. 1984 na pracovišti VZLÚ. Větší vojensky zaměřený letecký A-Č a Č-A slovník pro VzS AČR v potřebném rozsahu s aktuální NATO terminologií nebyl vydán.

Uvádí se např. na straně 133 pojem:

Avionics - letecká elektronika

- a) technologie užití elektroniky ve všech jejích formách v letadlech a kosmických dopravních zařízeních,
- b) palubní vybavení vyrobené užitím takové technologie,
- c) a ve slovníku VZLÚ následují dva další anglické pododkazy.

Vojenský technický ústav letectva a protivzdušné obrany Praha na pracovišti standardizace a řízení jakosti pro vzdušné síly AČR v roce 2000 připravil a velitelství VzS si vydalo nákladem 400 ks Stručný vojenský odborný slovník letectva, který obsahuje přes 2300 hesel a terminologických spojení ze všech provozovaných letadlových a letištních systémů. Slovník jistě není vyčerpávající, ale může se základní anglicko-českou a česko-anglickou terminologií některým technikům i inženýrům na LZ pomoci v praxi. Náš slovník je hodně zjednodušený pro praxi. Uvádí např.: *Avionics* - palubní elektronické přístroje.

Pokud bude zájem a prostředky, bylo by vhodné vydat s velitelstvím VzS AČR jeho dodatek.

Spolupráce a podpora pro vyučující a posluchače vysokých škol

Pracovníci ústavu často spolupracují s posluchači i pedagogy vojenských aj. vysokých odborných škol. Pomáhají mimo jiné v přístupu k literatuře a odbornými

konzultacemi. Lze získat i další kontakty na AOP a ALV. Pro nás je cenný častý kontakt s praxí i se sférou vědy a školství.

Zúčastňovali jsme se aktivně odborných seminářů k vojenské a letecké terminologii, standardizaci a k systémům řízení jakosti (podle norem ISO 9001, ale i podle doplňků NATO v publikacích AQAP (k řízení jakosti) a ACMP (o managementu konfigurace). Byly pořádány MO, AOP, VZLÚ aj. Část vzdělávacích aktivit a přednášek byla věnována také posluchačům VA.

Pro budoucnost budou vedle standardů jakosti důležité pro výrobce a uživatele i standardy ARMP (o spolehlivosti a udržitelnosti). ARMP-7 se nám zatím nepodařilo od subregistru OOS získat.

Terminologie

Někdy se hledá nová odborná terminologie zbytečně, již je v jiných normách, např. v normě ISO 8402/nově ISO 9000 k jakosti. (Ale i tam panují dohady o tom, co je v praxi vhodnější. ČSN EN ISO 9000 nyní vyjde ve znění ISO 9000:2000.)

Standardy by měly být přeloženy srozumitelně a přesně. Každý zkušený právník nám potvrdí, že i přesné znění normy se aplikuje nevhodně, je-li norma uživateli nesrozumitelná. Záleží na duchu dokumentu, jeho aplikaci a výkladu. U standardu by popis měl být také proto co nejpřesnější a jednoznačný, odrážející stav vývoje společnosti a techniky. Často je situace taková, že základní standard má řadu souvisejících doplňků, které první dokument upřesňují a vykládají.

Ovšem u části zahraničních dokumentů (zejména standardů aj. publikací NATO), přes MO ČR a subregistr obranné standardizace dodaných z Bruselu, jsou někdy vady a nedostatky (například nečitelné stránky u jedné kopie ARMP, u některých standardů chybí přílohy a související dokumenty). Při přejímání do ČR a na vstupu našich pracovišť musí všichni věnovat úplnosti a čitelnosti větší pozornost.

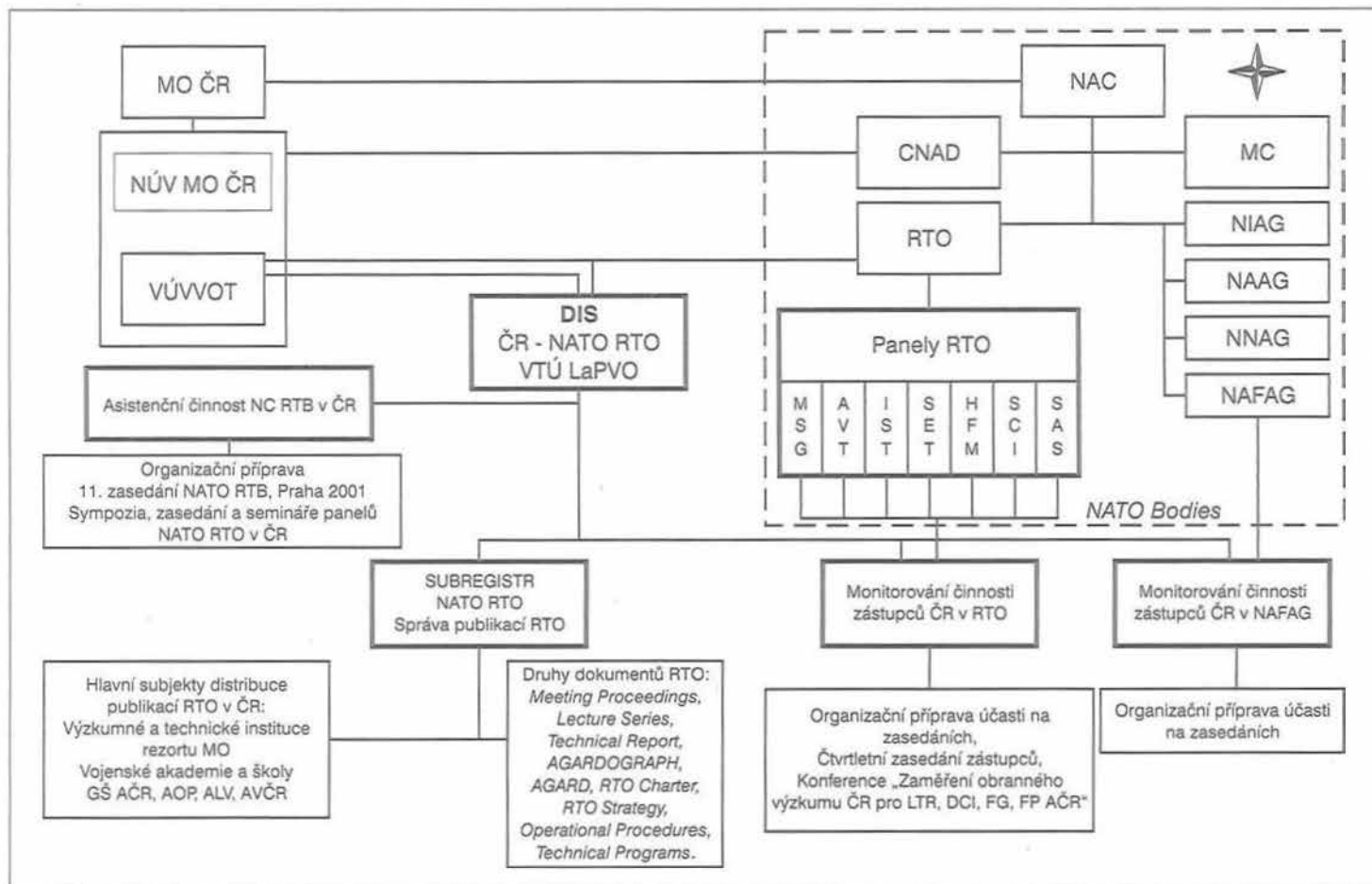
Distribuční a informační středisko (DIS ČR-NATO/RTO), subregistr RTO a NAFAG

Ve VTÚL a PVO je zřízeno Distribuční a informační středisko (DIS) ČR - NATO/RTO. Shromažďují se u nás informace o výzkumu a obranných technologiích. Práce RTO probíhají zejména v sedmi panelech, viz přiložené schéma. Činnost zástupců je monitorována a hodnocena pro VÚ VVOT.

Pokračují projektové práce na dobudování zřízeného subregistru RTO ve VTÚL a PVO. Podporujeme a monitorujeme činnosti našich zástupců v NAFAG (skupina pro vyzbrojování vzdušných sil). Zástupci ústavu začínají působit ve třech komisích.

Nová terminologie pro VzS

Ústav i přes omezené prostředky sleduje novou odbornou zahraniční literaturu, informace a podle časopisu Military Technology, (7/2000) připravil překlad rozsáhlého textu článku Paula Dragera „The Evolution of Advanced Flight Training“ (Vývojové trendy v oblasti pokračovacího letového výcviku). Můžeme je potřebovat a využít i k novým zaváděným letounům, i k uvažované supersonické technice, kde bude ještě potřeba množství nových leteckých termínů v odborných kruzích stanovit, prodiskutovat, zvolit nejlepší a zavést je do praxe při realizaci budoucích úkolů VzS AČR.

Schéma

Přehled zkratk:

NAC	Severoatlantická rada
CNAD	Konference národních ředitelů pro vyzbrojování
MC	Vojenský výbor NATO
RTO	Organizace NATO pro obranný výzkum a technologie
NIAG	Poradní skupina NATO pro průmysl
NAAG	Skupina pro vyzbrojování pozemního vojska
NAFAG	Skupina pro vyzbrojování vzdušných sil
NNAG	Skupina pro vyzbrojování námořních sil
VÚVOTMO ČR	Vojenský úřad výzkumu, vývoje a obranných technologií MO ČR
DIS ČR-NATO RTO	Distribuční a informační středisko ČR-NATO RTO
NÚV MO ČR	Národní úřad vyzbrojování MO ČR
AOP	Asociace obranného průmyslu ČR
ALV	Asociace leteckých výrobců
AVČR	Akademie věd ČR
SUBREGISTR RTO	Pracoviště zajišťující správu a distribuci publikací RTO v ČR

Článek obsahuje úvahy a analýzy k leteckému výcviku rozdělené do částí: požadavky, návrhy, trhy; tradiční pokročilý výcvik; dopad nové generace stíhacích bombardérů; potřeba „doprovodného cvičného letounu“; očekávání od doprovodného cvičného letounu; vliv na základní a pokračovací výcvikové fáze; závěr.

V původním anglickém textu se objevuje řada výrazů a zkratk, jejichž české ekvivalenty nejsou v leteckém prostředí ČR trvale ustáleny. Jde o výrazy k další odborné diskuzi:

Anglický výraz:	Užívané české ekvivalenty:
Advanced flight training	• Pokračovací pilotní výcvik • II. stupeň výcviku • Akrobatický výcvik
First-line combat aircraft	• Prvosledový bojový letoun • Letadla první linie
Lead-in fighter trainer (LIFT)	• Letoun pro druhou/vyšší fázi výcviku
Operational Conversion Units (OCU)	• Provozní přeškolení jednotky/útvary
Companion Trainer (CT)	• Doprovodný výcvikový letoun, paralelní výcvikový letoun/„souputník“
Airmanship	• Letecké umění, zručnost pilotáže
Článek je možno získat v uvedeném časopise, kopii a překlad na vyžádání.	

Zdroje standardizační činnosti ve VTÚL a PVO

Pro standardizační činnosti, překlady STANAG a AP a terminologické práce je podstatné včasné zajištění dostatečných prostředků na činnosti VTÚ. Pro zodpovědné analýzy, zaměřené na praktický stav u leteckých útvarů, jsou nutné cesty na LZ. Zkoumat musíme i související legislativu, na kterou mnohé NATO dokumenty v textu odkazují. V ČR je nyní značně nákladné získávání norem ISO aj. Bylo by dobré mít „společnou“ databázi v rezortu MO o normách. Kupovat pro MO alespoň vybrané

normy. Některé je sice možno studovat na pracovišti ČSNI, ale i tak je obtížné a nákladné zpracování analýz a porovnávání požadavků.

Velice našemu ústavu pomohlo a oceňují to všichni naši zaměstnanci, zejména výzkumní pracovníci ze skupiny standardizace, odborem obranné standardizace MO umožněný přístup k prakticky aktuálním údajům o STANAG (v publikaci AAP-4) napojením na informační síť MO IS STAN.

Využití požadavků z ISO 9001: hodnocení dodavatelů, řízení dokumentů a údajů

Při naší překladatelské a standardizační práci je rovněž důležité hodnocení a vybírání spolupracovníků/dodavatelů - kooperantů s praxí odbornou, ale i dobře ovládajících ČJ a AJ, popř. další jazyky. Významné je také řízení dokumentů a údajů (které někteří známe z norem ISO 9001, ale i z bývalého předpisu Adm-1-1 aj.). Výše vzpomenuté standardy ACMP řeší management konfigurace pro dokumenty navrhované projektanty a konstruktéry. Novým fenoménem doby se stává i rychlé elektronické přenášení dat a informací. Zde zatím MO plně nevyužívá možnosti vytvořit pro firmy a svá rezortní zařízení na www stránkách aktuální servis, např. ke katalogizaci.

Doposud byly ve VTÚL a PVO zpracovávány pracovní identické (neautorizované) překlady STANAG. Pro nové ČOS již musí jít u přeložených částí o autorizaci odbornou.

Další možnosti pro zájemce o civilní letecké normy a předpisy

Pro VzS AČR je někde nutné respektovat civilní předpisy a tím i oborové a civilní normy, např. letecké (ONL), zvláštní (ONZ) a letecké univerzální (LUN). Významným zdrojem civilních leteckých norem je stále pracoviště normalizace VZLÚ, a. s. VZLÚ má pro oblast letecké standardizace databázi v klasické podobě i na síti INTERNET, (obsahuje mimo jiných přehledů norem a předpisů, např. seznamy JAR a FAR).

Jednou až dvakrát ročně se ve VZLÚ scházela komise pro letecké normy i za aktivní účasti ústavu. Víme, že i zdroje VZLÚ se zmenšují, počet zaměstnanců normalizace byl snížen na polovinu.

Závěr

V oblasti standardizace směrem k NATO nás ještě čeká větší díl prací a vojenská letecká terminologie se dále bude vyvíjet s rozvojem nových zbraňových systémů. Očekáváme proto další úkoly připravení, s nadějí, že se nám je dobře v optimální jakosti a termínech podaří splnit, pokud nám zřizovatel bude chtít vytvořit potřebné podmínky a poskytne příspěvky na činnost v požadované výši včas a na celý rok.

Setkání, jako je tato konference, jsou pro nás velice poučná a inspirativní. Rádi podle svých možností s respektováním ochrany utajovaných skutečností dle předpisů ČR a NATO pomůžeme zájemcům z řad AČR konzultací, standardy, literaturou nebo jinak.

Případné požadavky, připomínky a náměty prosíme zasílat na kontaktní adresu:

– VTÚL a PVO Praha, odbor standardizace a ŘJ (nebo oddělení DIS)
Mladoboleslavská ul. 197 06 Praha 9 - Kbely

– tel.: 02/20 207, 331, 20 207 291, 20 207 317 (standardizace, technická knihovna, vedoucí)
– tel./fax: 02/20 207 292 (DIS) E-mail: vtulapvo@vtul.cz

Literatura:

- **Anglicko-český letecký slovník.** Praha, VZLÚ, od roku 1984 vycházelo jako příloha Zpravodaje VZLÚ.
- **Anglicko-český terminologický slovník vzdušných sil AČR.** Názvy, definice a zkratky používané v NATO, Praha, VTÚLaPVO, 1999.
- **Stručný vojenský odborný slovník letectva.** Velitelství vzdušných sil AČR, Stará Boleslav 2000.
- **Management jakosti a zabezpečování jakosti - Slovník.** ISO 8402:1994.
- **Systémy managementu jakosti - Zásady a slovník.** ISO 9000:2000.
- **Systémy jakosti.** Model zabezpečování jakosti při návrhu, vývoji, výrobě, instalaci a servisu. ISO 9001:1994.
- **Systémy managementu jakosti - Požadavky.** ISO 9001:2000.
- **Systémy managementu jakosti - Směrnice pro zlepšování výkonnosti.** ISO 9004:2000
- **Předpis Adm-1-1** Spisová a archivní služba v AČR (který pozbyl platnosti 26. 3. 2001 s vydáním 9. RMO v částce 5/2001 Věstníku MO).
- **Zásady spisové služby a archivnictví v rezortu MO (RMO).**
- **Drager, P.:** The Evolution of Advanced Flight Training, (in Military Technology, Vol. XXIV, Issue 7.2000).
- **Drager, P.:** Vývojové trendy v oblasti pokračovacího letového výcviku. (Překlad Aron, J., Šabata, J.), Praha, VTÚL a PVO, 2000.
- **The Evolution of Advanced Flight Training** (in Military Technology, Vol. XXIV, Issue 7.2000). Autor: Paul Drager. Překlad: Ing. Jiří Aron, Jiří Šabata, VTÚL a PVO Praha.
- **Standardizační dohody NATO (STANAG).** Spojenecké publikace (AP). AAP-4 (2001).
- **Soubory spojeneckých publikací AQAP, ACMP, ARMP.**
- **Soubory norem oborových leteckých ONL, zvláštních ONZ a leteckých univerzálních LUN.**
- **Soubory leteckých předpisů evropských JAR a amerických FAR.**

Definice standardizace:

Standardizace v NATO je proces směřující k dosažení interoperability prostřednictvím vytváření a aplikací konceptů, doktrín, postupů a návrhů s cílem dosáhnout a udržet požadované úrovně vzájemné slučitelnosti, zaměnitelnosti nebo shodnosti v operační, materiální, technické, administrativní oblasti a oblasti procedur.

PhDr. Jan Eichler

Francouzská koncepce použití ozbrojených sil

Všechny členské státy NATO se zabývají vyhodnocováním mezinárodní situace a jejího dopadu na výstavbu, přípravu a případné nasazení svých ozbrojených sil. Jedním z nich je i Francie - její souhrnná odpověď na všechny změny je zakotvena v dokumentu nazvaném „Koncepce použití ozbrojených sil“, s jehož obsahem se můžeme seznámit v následujícím článku.

* * *

Jedná se o rozsáhlý koncepční materiál rozdělený do čtyř kapitol. První kapitola hodnotí politicko-vojenskou situaci ve světě deset let po skončení studené války. Druhá kapitola charakterizuje hlavní rysy všeobecné vojenské strategie Francie. Třetí kapitola se zabývá hlavními schopnostmi, kterými se musí vyznačovat francouzské ozbrojené síly. Závěrečná, čtvrtá kapitola pak představuje celkovou koncepci možného nasazení francouzských ozbrojených sil.

Charakteristika politicko-vojenského rámce použití ozbrojených sil

V úvodu této kapitoly se zdůrazňuje, že v současné Evropě neexistuje žádný zdroj velkého válečného konfliktu, mír však nadále zůstává křehkým. Důvodem je především existence několika zón nestability v Evropě i v jejím blízkém okolí, ve kterých stále přetrvává řada problémů, odvíjejících se od ekonomických, národnostních či náboženských příčin. Tato ohniska napětí se pak mohou stát i zdrojem krizí. Francouzská bezpečnostní a obranná politika se proto zaměřuje především na prosazování státních zájmů země ve třech úrovních. Nejvýše stojí národní zájmy - ochrana územní celistvosti, státní svrchovanosti a normálního života obyvatelstva. Strategické zájmy tvoří ochrana míru v Evropě a v přilehlých oblastech a zajišťování ekonomické činnosti země, včetně volné výměny zboží, služeb a lidí. A konečně mocenské zájmy vyplývají ze zodpovědnosti Francie v mezinárodních vztazích, jež je daná zejména statutem stálého člena Rady bezpečnosti OSN a jaderného státu. Společným jmenovatelem pro všechny tři roviny zájmů na počátku tohoto století je předcházení konfliktů a zvládání krizí.

Z výše uvedených skutečností se pak odvíjejí také čtyři hlavní úkoly ozbrojených sil. Na prvním místě stojí neustálá ochrana životních zájmů země proti jakékoliv formě agrese. Následuje aktivní příspěvek k bezpečnosti a obraně evropského a středomořského prostoru a v dlouhodobější perspektivě pak i dosažení roviny společné evropské obrany. Třetím posláním je aktivní podpora všech akcí ve prospěch míru a mezinárodního práva. V neposlední řadě pak jde o zajišťování úkolů ochrany veřejného pořádku.

Hlavní rysy vojenské strategie

Vojenská strategie Francouzské republiky je vymezována na základě čtyř hlavních strategických funkcí, kterými jsou odstrašování, prevence, projekce síly a ochrana.

Odstrašování si zachovává svůj význam i deset let po skončení studené války. Zůstává nejvyšší zárukou nezávislosti a bezpečnosti země, nadále má výlučně obranný charakter a jeho smyslem je chránit národní zájmy země proti každé agresí, ať už by měla jakoukoli podobu či zdroj. Jeho smyslem zůstává jasné poselství, že úderem na Francii by kterýkoli agresor riskoval takové ztráty a újmy na své straně, které by mnohonásobně převýšily možné zisky agrese. Jediným, kdo o případném použití jaderných zbraní může rozhodnout, je prezident republiky.

Důrazem na politickou kontrolu jaderných zbraní na všech stupních se Francie vždy lišila od USA, kde rozhodování o nasazení jaderných zbraní na taktické a operační úrovni bylo vyhrazeno velitelům armádních sborů.

Francie se důsledně drží zásady minimální dostatečnosti svého jaderného arzenálu, a proto v uplynulém desetiletí výrazně snížila počet svých jaderných zbraní a zcela zrušila divizi ze země odpalovaných řízených střel. Premiér Jospin ve svém vystoupení před generalitou francouzské armády na konci roku 1999 zdůraznil, že jaderné zbraně jsou základním prvkem obrany země a zárukou toho, že její zájmy nebudou ohroženy nepřátelským státem. Jsou také jejím příspěvkem k bezpečnosti celé Evropy, přičemž Francie nadále odmítá nahlížet na ně jako na bojové prostředky - přikládá jim výlučně odstrašovací poslání [1].

Prevence se stala novou prioritou francouzské vojenské strategie právě v důsledku skončení studené války a z něho plynoucích zásadních změn, zejména pak nestability evropského bezpečnostního prostředí. Jejím hlavním smyslem je zabránit vzniku konfliktních situací v Evropě a především pak předcházet tomu, aby se kdykoli v budoucnosti objevila nová velká hrozba pro Evropu a pro její obyvatelstvo.

Je koordinována na vládní úrovni, a to tak, aby bylo možné kdekoli v Evropě zachytit příznaky krizového vývoje, který by mohl ohrozit stabilitu bezpečnostního prostředí a zpochybnit zájmy země nebo jejích spojenců. Jejím důležitým nástrojem je zpravodajský systém, který umožňuje předjímání (anticipaci), přípravu a řízení akcí v případě krizí nebo konfliktů. Rozhodující úkoly však plní síly schopné okamžité reakce, postupná aktivace předsunutých a jednotek schopných rychlého vyslání do kterékoli krizové oblasti v Evropě a preventivní rozmisťování jednotek pozemního vojska, vojenského letectva a vojenského námořnictva.

Výrazné změny odráží také **projekce** jako třetí prioritá francouzské vojenské strategie. Již dávno nejde o projekci směrem na východ, ke které bývaly předurčeny zejména 2. armádní sbor [2] a vojsko rychlého nasazení (FAR) [3]. Ty dnes ostatně již ani neexistují a hlavní pozornost se zaměřuje především na menší jednotky typu samostatný prapor nebo pluk, které jsou schopné rychlého přesunu na velkou vzdálenost a více či méně dlouhého pobytu na novém místě určení. Nové je také posílání těchto jednotek - není jím dlouhodobý boj proti tankovým či motostřeleckým divizím, ale především oddělování znesvářených stran, pomoc trpícímu obyvatelstvu a pomoc při návratu života do normálu.

Projekce může mít dvě hlavní podoby: *projekce ozbrojených sil* a *projekce síly*. V prvním případě jde o rozmísťování jednotek v terénu a tyto jednotky jsou vybaveny i velitelskými a logistickými systémy. Naproti tomu projekce síly znamená vyslání speciálních a silně vyzbrojených jednotek. Obě podoby projekce se přitom mohou vzájemně doplňovat a kombinovat.

Rovněž **ochrana** jako čtvrtá priorita je reakcí na změny bezpečnostního prostředí v Evropě. Na rozdíl od minulosti již nejde o ochranu východních hranic země proti předpokládanému nebezpečí masivní invaze. Skoncovalo se se soustředěním velkých jednotek na východě a severovýchodě země nebo dokonce na území SRN a francouzská armáda se připravuje především na zásahy k zabránění nepořádku, destabilizaci, vydrírání a teroristickým akcím.

Jednotlivé základní funkce francouzské strategické koncepce se navzájem doplňují a zhodnocují. Tři z nich mají trvalý, permanentní charakter, pouze projekce - ať už jde o projekci ozbrojených sil nebo o projekci síly - má dočasný charakter, vztahuje se pouze ke konkrétním případům zasazení francouzských ozbrojených sil mimo státní území. I tato svou podobou proměnlivá funkce se však opírá o permanentní síly a jejich schopnosti. Odstrašování je základní funkcí, v dnešní geopolitické situaci však nemůže ani zdaleka pokrýt všechny hrozby. Proto narůstá význam prevence, jež je zaměřena na omezování nebo v případě nutnosti na silové řešení krizí a regionálních konfliktů. Francie je připravena ji naplňovat v rámci NATO, Evropské unie anebo zcela samostatně.

Francouzská vojenská strategie věnuje velkou pozornost také vymezení **oblastí globální vojenské strategie**. První oblast představuje stanovení prostředků a jejich příprava. Zahrnuje nejen podobu ozbrojených sil, ale také systematickou podporu technologické a průmyslové základny obrany, bez které by nebylo možné hovořit o samostatnosti a nezávislosti. Naplňování cílů vojenské strategie je také cestou k udržování a posilování vlivu a prestiže Francie ve světě. Proto narůstá význam racionálního rozmístění a spolehlivé vycvičenosti konvenčních složek francouzských ozbrojených sil a systému řízení a velení, který dává náčelníkovi generálního štábu možnost rozhodovat o nasazení sil v souladu s politickými rozhodnutími. Armádní generál Kelche v této souvislosti zdůrazňuje, že „systém politicko-vojenského řízení musí být co nejpřímější a nejúčinnější. Musí se opírat o celkovou strategii a umožňovat, abychom svoji odpověď přizpůsobovali a stupňovali podle civilních i vojenských aspektů krizové situace“ [4].

V případě nasazení v krizích nebo omezených konfliktech musí konvenční síly být schopny plnit následující hlavní cíle:

1. Předcházet, zadržovat a kontrolovat eskalaci násilí.
2. Prosadit, v případě nutnosti i silou, národní nebo mezinárodní vůli a přimět protivníka, aby se zřekl svých cílů.
3. Uskutečňovat civilně - vojenské akce, které přispívají k řešení krizí.
4. Po skončení konfliktu se podílet na konsolidaci míru.

Velmi důležitou součástí francouzské strategické koncepce je stanovení hlavních zásad pro nasazování ozbrojených sil. První z nich je strategické předjímání, jehož

hlavním smyslem je zachycovat, vyhodnocovat a v případě nutnosti i řešit každou situaci, jež by mohla představovat riziko nebo hrozbu. Druhou zásadou je sourodost cílů - jde o vzájemnou propojenost politických a vojenských cílů, o to, aby vojenské akce byly vedeny současně s akcemi diplomatickými, ekonomickými, humanitárními a mediálními. Další zásada klade velký důraz na trvalý charakter přípravy ozbrojených sil, což je předpokladem pro další zásadu, která požaduje schopnost cílené převahy, jež se musí projevovat ve stanoveném čase, prostoru a oblasti bojové činnosti. Za jeden z klíčových předpokladů úspěchu v nasazení ozbrojených sil se považuje zásada morálního vlivu na protivníka, jejíž vymezení se opírá především o politickou, právní, a morální legitimitu vojenských akcí v současném světě.

Hlavní schopnosti, které si francouzské ozbrojené síly musejí udržovat

Na prvním místě je to **interoperabilita** - je vymezena jako existence systémů, které umožňují vzájemně komunikovat a spolupracovat a také jako soulad na úrovni doktrín a postupů vztahujících se na přípravu a použití ozbrojených sil. Jde především o soulad francouzské doktríny s doktrínou NATO a zároveň s tím také o soulad všeobecné doktríny francouzských ozbrojených sil s doktrínami jednotlivých druhů ozbrojených sil.

Další klíčová schopnost, kterou je **zvládnutí informací**, byla stanovena právě s přihlédnutím k zásadním změnám evropského bezpečnostního prostředí po skončení studené války. Jejím základem, stejně jako v minulosti, zůstává síť zpravodajských a průzkumných prostředků a systémů.

Významným příspěvkem Francie pro evropskou obrannou a bezpečnostní identitu se v tomto směru stalo vytvoření Státního střediska pro zaměřování (*CNC - Centre national de ciblage*) v Creil nedaleko Paříže. V něm bude pracovat šedesát odborníků zaměřených na programování cílů na základě informací získaných z družic, z průzkumných letounů a z automatických průzkumných systémů. Tyto prostředky budou využívány rovněž k ověřování účinnosti úderů na vytýpané cíle a k vytváření přesných map zobrazujících způsobené škody.

Novým prvkem v přístupu k informacím je **důraz na mediální rozměr** práce s informacemi. Zde se současná koncepce zásadně odlišuje od minulosti, kdy šlo o psychologickou válku. V období studené války bylo cílem vyhledávat a shromažďovat především informace o slabinách a zranitelných místech morálního stavu nepřítele a potom na ně soustředěně a dlouhodobě působit.

Naproti tomu dnes jsou v popředí zájmu informace umožňující lépe pochopit situaci v místě nasazení. Cílem není psychologické zpracovávání nepřátelského obyvatelstva, ani zlomení jeho vůle k odporu. V popředí zájmu je především **jeho informovanost a hledání co nejlepšího kontaktu** s ním. Jako příklad lze zmínit válku v Perském zálivu, kdy všichni francouzští vojáci ze svých krků sundali přívěsky s kříži a dalšími symboly křesťanské víry, aby nedráždili náboženské cítění arabského obyvatelstva v Kuvajtu.

Od nové geopolitické situace se odvíjí také schopnost generovat sílu. Jde o **vytváření vševojskových sil přizpůsobených předpokládaným operacím**. Na základě modularity se vytvářejí jednotky schopné plnit mandát daný pro mnohonárodnostní operace ve

prospěch míru. Úspěch těchto operací totiž závisí nejen na legitimitě, kterou jim dává mezinárodní společenství, ale také na náležitém použití ozbrojených sil uskupených tak, aby mohly čelit dané hrozbě.

Francouzská koncepce přitom předpokládá, že již v etapě plánování je třeba vytvářet takové ozbrojené síly, které budou schopny vynutit si respekt protivníka a v případě potřeby vést i speciální operace včetně použití přesných zbraní odpalovaných na velkou vzdálenost. Koncepce nevylučuje ani hypotézu otevřeného konfliktu. Pro takový případ stanovuje úkol zničit protivníka nebo jej neutralizovat. Toho se má dosáhnout díky efektu překvapení a schopnosti působit v operační hloubce prostoru nasazení. Za všech okolností je prioritou ochrana nasazených ozbrojených sil, a to zejména proti zbraním hromadného ničení, včetně zbraní jaderných.

K důležitým schopnostem francouzských ozbrojených sil se řadí také nalezení **východiska z krize a konsolidace míru**. To samozřejmě klade vysoké nároky na kontrolu prostředí, ve kterém ozbrojené síly působí. Vojáci jim mohou dostat pouze za toho předpokladu, že před zahájením operací, v jejich průběhu i při jejich ukončování budou mít k dispozici jednak přehled o politických souvislostech svého nasazení, jednak jasné stanovení právního rámce své činnosti. To jsou dva základní předpoklady jejich úspěšnosti v civilně-vojenských akcích. Z toho vyplývá, že pro zásahy v krizových oblastech jsou často povolávání záložníci nebo civilisté s patřičnými odbornými poznatky a zkušenostmi.

Všeobecný plán nasazení ozbrojených sil

Jedná se o závěrečnou, syntetickou kapitolu, do které vyúsťují poznatky a závěry předcházejících kapitol. Jde především o cíle, kterých má být dosaženo, a o prostředky, jež mají být nasazeny. Oba tyto ukazatele se liší případ od případu, záleží na konkrétní podobě krize a na politickém a vojenském rámci vojenského zásahu. Francouzská koncepce se při hodnocení těchto skutečností vrací k Bílé knize obrany z roku 1994, která nastínila šest scénářů možného použití ozbrojených sil. S přihlédnutím ke změnám, k nimž od té doby došlo, pak tyto scénáře aktualizuje a zároveň je na základě zkušeností z druhé poloviny 90. let rozebírá do větších podrobností.

Scénář číslo 1. Znamená regionální konflikt, který by neohrozil životní zájmy Francie. Mohl by vypuknout na kterémkoli místě ve světě, zejména však v Evropě, ve středomořské oblasti, na Blízkém a Středním východě. **Druhým scénářem** by pak byl regionální konflikt, který by mohl ohrozit životní zájmy Francie. Podle francouzské koncepce by se tak mohlo stát v případě, kdy by se nepodařilo udržet kontrolu nad vývojem regionálního konfliktu, do něhož by byl zatažen jaderný stát.

Společným jmenovatelem obou scénářů by bylo jejich dějiště - evropský kontinent. Pokud nastanou, francouzské ozbrojené síly budou nasazeny se záměrem, aby plnily následující hlavní cíle:

- donutit agresora, aby se vzdal svých ambicí a aby dodržel mezinárodní rezoluce,
- obnovit suverenitu napadeného státu,
- oddělovat znesvářené strany s cílem ukončit konflikt nebo jej přinejmenším udržovat v přijatelných mezích,

- zabránit tomu, aby se lokalizovaný konflikt rozšířil na celou oblast,
- zajistit volnost přepravy strategicky důležitých komodit.

Dalším společným jmenovatelem obou scénářů jsou následující základní prvky:

- ▲ velitelské systémy umožňující řízení operací buď na strategické, nebo na operační úrovni, tzn. buď na úrovni velení koaličních ozbrojených sil, nebo na úrovni velení francouzských jednotek v rámci případné spojenecké koalice,
- ▲ systémy průzkumu a vyhodnocování situace na strategické úrovni, jakožto základní předpoklad pro nezávislost francouzských činitelů při strategickém průzkumu a vyhodnocování situace,
- ▲ systémy průzkumu a vyhodnocování situace na operační úrovni, které umožňují spolupracovat se spojenci při vyhodnocování situace,
- ▲ systémy umožňující selektivní úder do hloubky, jejichž prostřednictvím lze protivníkovi buď dát jasný politický signál, nebo omezit jeho vojenský potenciál do té míry, že by nebylo nutné přistoupit k rozsáhlejší projekci síly v prostoru krize nebo ozbrojeného konfliktu,
- ▲ pozemní složka o celkovém počtu 30 000 vojáků zařazených do dvou vševojsových jednotek v síle divize, z nichž alespoň jedna bude tanková,
- ▲ námořní složka sestávající z jedné letadlové lodi s doprovodnými plavily, jedné obojživelné jednotky, skupiny letounů pobřežní ostrahy a útočných jaderných ponorek,
- ▲ vzdušná formace, která umožňuje nasazení stovky bojových letounů a skupinu letadel pro vzdušnou přepravu vojsk,
- ▲ uskupení „speciálních sil“ nasazovaných podle potřeby,
- ▲ jednotky zajišťující ochranu proti hrozbě použití zbraní hromadného ničení,
- ▲ uskupení vševojsové podpory.

Třetí scénář je spojován s úderem na francouzská zámořská území nebo departementy. Týká se tedy oblastí daleko mimo Evropy, a je proto z hlediska ČR málo zajímavý a podnětný. Totéž platí o scénáři číslo 4, který je nazván naplňování smluv o obraně. Vztahuje se především na evakuaci francouzských státních občanů ze zámořských území či departementů zasažených boji.

Nejpodrobněji rozpracovaným a z hlediska Evropy také nejzajímavějším je pátý scénář nazvaný Akce ve prospěch míru a mezinárodního práva. Text koncepce zdůrazňuje, že většinou jde o zásahy nízké intenzity, které nicméně mohou vyústit v regionální konflikt. Nástroje pro tyto zásahy jsou:

- buďto sbor o síle 50 000 vojáků určený k plnění úkolů v rámci vojsk NATO, nebo 30 000 vojáků vyčleněných k nasazení na dobu jednoho roku,
- letadlová loď s doprovodnými plavidly a jaderné útočné ponorky,
- stovka bitevních letounů s letadly umožňujícími doplňování paliva za letu a spolu s nimi i letouny vzdušného průzkumu,
- vyčleněné jednotky četnictva.

Takto vymezené jednotky mohou být nasazeny jak v rámci vojsk NATO, tak i v případě regionálního konfliktu nízké, střední nebo vysoké intenzity. Předpokládá se, že v případě nasazení by francouzské ozbrojené síly čelily velmi rozmanitým hrozbám sahajícím od teroristických aktivit přes formy ozbrojených provokací

(zejména městské bojůvky) až po otevřené bojové akce. Přitom by plnily zejména následující hlavní úkoly:

- a) kontrola procesu urovnávání konfliktu,
- b) pomáhat k návratu k mírovému životu v zemi, která je ve válečném stavu a kde je vážně ohrožena bezpečnost jejích občanů,
- c) prosazovat a nastolovat mír, a to i tak, že bude silou vnucen přesně stanovenému agresorovi.

Ve všech směrech a podrobnostech tohoto scénáře francouzští političtí i vojenští činitelé kladou velký důraz na celoevropské přístupy. Usilují o to, aby se zvládáním krizí zabývala Evropská unie. Proto premiér Jospin hovoří o nezbytnosti „vytvořit samostatnou kapacitu Patnáctky pro zvládání krizí, což je otevřeným a průhledným procesem“ [5]. Prezident Jacques Chirac dokonce volá po celosvětové koordinaci, „aby se OSN vybavila globální strategií řešení konfliktů. Šlo by o strategii zahrnující operace k prosazení míru, embargo na obchod s národními zdroji, opatření proti válečným štváčům a proti státům, které odmítají dodržovat závazky mírových dohod“ [6].

Závěr

Francouzská strategická koncepce výstižně charakterizuje francouzské vojenskopolitické myšlení v postkonfrontačním období. Obsahuje řadu zásadních změn ve srovnání s dokumenty, které platily ještě před deseti lety. Vymezuje nové úkoly a nová poslání pro francouzské ozbrojené síly. Rozhodující význam přitom přikládá jejich mezinárodnímu rozměru, zejména pak spolupráci a koordinaci v rámci Evropské unie. Nejvyšší političtí i vojenští činitelé Francie se při všech příležitostech a na všech úrovních zasazují o co nejrychlejší vytvoření evropského sboru o síle šedesát tisíc vojáků. Prezident Chirac v obecné politicko-strategické rovině zdůrazňuje, že „evropská obrana by měla spočívat na koordinaci s Aliancí, ale pokud jde o její rozpracování a realizaci, pak musí být nezávislá na velení NATO“. Ještě konkrétněji pak vyznělo vyjádření generála Kelche pro Daily Telegraph, že „evropský sbor rychlé reakce musí mít svoji vlastní strukturu, nezávislou na NATO, která nebude NATO ani dublovat, ani nebude jeho rivalem, ale ani nebude nucena své zásahy nejprve konzultovat s Aliancí“ [8].

Nejpřímněji se v tomto směru vyjádřil viceadmirál Jean-Marie Viriot, předseda výboru vojenských zástupců a ředitel vojenského štábu Západoevropské unie. Ve svém pozoruhodném článku zdůraznil [9], že ve skutečnosti nejde o vztah Evropa - NATO, nýbrž o vztah Evropa - USA a že v jeho rámci je důležité vyhnout se vazalskému vztahu a dostat se do roviny vztahů rovného s rovným. Evropané se podle jeho názoru musí připravit na to, že zásahy v krizových oblastech budou probíhat buď pod vedením NATO, nebo naprosto autonomně. V druhém případě pak musí evropští politikové i vojáci být připraveni k tomu, „aby se odvážili plavat sami, bez záchranných kruhů“.

Uzavírá však tím, že evropskou obrannou a bezpečnostní identitu nelze budovat ani proti Spojeným státům, ani bez jejich aktivní podpory. A to je také nejvýstižnější

vysvětlení mezinárodního bezpečnostně-politického rámce francouzské koncepce nasazení ozbrojených sil.

* * *

Francouzská koncepce je zajímavá i pro státy, které ještě nejsou členy Evropské unie. Ministr obrany A. Richard [10] ji upřesňuje tak, že tyto země budou pravidelně zvány k jednáním na půdě vojenského štábu EU a výboru pro politické a strategické otázky, dále by se mohly zúčastňovat konzultací v krizových obdobích a nejvyšší rovinu jejich spolupráce by mohlo představovat jejich zapojení do vojenských operací a do jejich řízení. A to je další důvod, proč by nová francouzská koncepce neměla uniknout pozornosti Armády České republiky.

Poznámky a literatura:

1. **Lionel Jospin:** La politique de défense de la France. In.: Défense nationale 12/ 1999, s. 9.
2. Jeho velitelské stanoviště se nacházelo v západoněmeckém městě Baden-Baden. Sbor sestával z celkem tří silných divizí rozmístěných na území SRN.
3. Byl to mimořádně silný sbor tvořený dokonce pěti specializovanými divizemi: vzdušně výsadkovou, aeromobilní, lehkou obrněnou, alpskou divizí, divizí námořní pěchoty. První tři jmenované svazky se ve druhé polovině 80. let dokonce připravovaly na boj proti tehdejší IV. armádě ČSLA.
4. **Jean-Pierre Kelche:** Vers une force européenne de réaction rapide. Défense nationale 2/ 2001, s. 22.
5. **Lionel Jospin:** La politique de défense de la France. Défense nationale 11/ 2000, s. 9.
6. **Jacques Chirac:** Discours aux ambassadeurs. Défense nationale 10/ 2000, s. 18.
7. Le Monde 2. 12. 2000
8. Citováno podle článku Le corps européen a pas besoin de l OTAN, selon **Jean -Pierre Kelche**. In.: Le Monde, 29. 3. 2001, s. 4.
9. **Jean -Marie Viriot:** L autonomie, clé de voute d une véritable défense européenne. Défense nationale 2/ 2001, s. 35-44.
10. **Alain Richard:** L Europe de la Défense. In.: Défense nationale, 1/ 2001, s. 12.

Informační operace a IBCT

Plukovník v záloze Leonard G. Nowak pracuje jako smluvní analytik amerických pozemních sil, se zaměřením na informační operace, doktríny a systémy. V aktivní službě působil ve velitelských a štábních funkcích v USA, Německu, mj. jako G2 (náčelník zpravodajského oddělení) třetího sboru ve Fort Hood, Texas, a ředitel výzkumu boje při zpravodajském středisku a škole ve Fort Huachuca v Arizoně. Následující článek, který je převzat z amerického časopisu Military Review (September-October 2000), se zabývá jedním z mnoha problémů transformace současné americké armády, který je podle mínění autora poněkud opomíjen a zanedbáván, protože ne všichni dané problematice rozumí - informačními operacemi na úrovni brigády.

Koncepce nové a lehčí brigády pozemního vojska - dočasného bojového brigádního skupení (IBCT - *interim brigade combat team*) - má zlepšit strategickou mobilitu a urychlit reagování na potenciální problémová místa na operačním válčišti. Jedná se o poměrně zásadní změnu. Přitom při jakékoli změně struktury vojska je nutné uzavírat velké množství nejrůznějších kompromisů, např. mezi bojeschopností, logistickým zabezpečováním, schopností včasného zasazení, a to vede jen zřídka k ideálnímu řešení.

Při organizačním přechodu od těžkých sil k silám, jež bude možné snadno zasadit a logisticky zabezpečovat, dochází k vyrovnání poměru mezi ničivými účinky zbraní (*lethality*), bojeschopností jednotek a jejich zranitelností. Pokud má být dosažena taková schopnost reagování (*responsiveness*), která je nutná pro dosažení strategických cílů, bude třeba řešit velké množství navzájem se vylučujících kompromisů.

Přemístit se rychle do krizové oblasti, to je jen začátek. Hlavním posláním skupení IBCT je přežít na bojišti (*survival*) a úspěch. Aby svůj úkol splnily, musí jednotky IBCT za stejných podmínek zasazení operovat a bojovat podstatně lépe a rychleji než těžké jednotky nepřítele. Nelze zvítězit pouze větším počtem tun střel s ochuzeným uranem a vysoce výbušné munice, silnějším pancéřováním a velikostí logistiky. Proto se středně těžké síly musí znovu zaměřit na vedení vojenských operací - zvláště na vlastní boj. Proto musí být každý princip války znovu prověřen, bez jakýchkoli předsudků a bez formálního přístupu.

Velitelé dlouho učili tankové osádky, obsluhy děla i naváděných střel jak vyhledávat nepřátelská vozidla a za využití speciálních rádiových či radarových anténních soustav je okamžitě při spatření zaměřit a zničit. Předsunutí pozorovatelé byli školeni podobně. Vyřazením systému velení a řízení protivníka (C2 - *command and control*) je přerušen tok informací k nepřátelskému veliteli, sníží účinnost jeho palby a omezí jeho schopnost manévrovat. Vlastně ani těžké brigády nikdy neměly příliš velký zisk ze vzájemných přestřelek (*force-on-force slugfest*); daleko lepší ofenzivní i defenzivní výsledky má manévr (*flanking maneuvers*), taktické klamání a léčky.

Na taktické úrovni je podobná činnost vlastně tou nejjednodušší formou informačních operací (IO - *information operations*). Armáda může získat převahu na

bojišti jen naprostou integrací každého dostupného prvku bojové síly, včetně těch, které jsou dnešními těžkými silami pokládány za zbytečné.

Současné teorie informačních operací vyžadují, abychom se na vojenské operace dívali jako na určitý druh umění: zvítězíme tím, že uvedeme nepřítele do tak nepříznivého postavení, že je pro něj nevýhodné zůstat na bojišti. Pokud je taková operace správně provedena, lze dosáhnout téměř nekrvavého vítězství, a to ještě dříve, než vznikne rozsáhlý konflikt (*full-scale conflict*).

Informační operace tak mohou snížit pravděpodobnost propuknutí dlouhotrvajícího střetnutí (*close and prolonged engagement*), ve kterém ve skutečnosti prohrává i jeho vítěz.

Zvláště atraktivní jsou informační operace na úrovni brigády, protože jsou jednoduché a relativně nekomplikované, nekladou na velitele a štáb mnoho požadavků a je poměrně snadné jejich cíl splnit. Naším úkolem je najít ne zcela tradiční cesty jak ovlivnit nepřítele, zvláště jeho velitele, kteří rozhodují o vedení boje v určitém místě.

Na nižších taktických úrovních je to jednoduché: buď se zcela zastaví, nebo alespoň naruší tok informací protivníka; je třeba jej donutit, aby měl pochybnosti o svých schopnostech zvítězit, posléze zničit velitele i jeho štáb. Navíc plně integrované informační operace spolu s palbou a manévrem (nebo jen s hrozbou použití palby a manévru) zvyšují pravděpodobnost úspěchu vlastních sil.

Vstup do světa informačních operací začíná taktickým zpravodajstvím. Na neštěstí se taktické síly většinou soustřeďují pouze na sběr dat, čímž zužují zpravodajský pohled na nepřítele. Za úspěšné zpravodajské informace se v dnešní době pokládá popis určitých lokalit, kde jsou rozmístěny nepřátelské tanky a dělostřelectvo, a vylíčení toho, co nepřátelské síly (*maneuver forces*) právě dělají.

Jde o mechanický pohled na bojiště. Zpravodajští pracovníci na taktické úrovni se jen málo zajímají o to, jakým způsobem se velitel vojsk nepřítele rozhoduje, kde operuje na bojišti a kde je jeho systém C2 zranitelný ofenzivními informačními operacemi. Velitel IBCT, respektive jeho štáb, který trvá na mechanickém přístupu k vedení boje, ztrácí možnost bojovat s něčím dokonalejším (*smarter*) než je tradiční brigáda. A právě nový přístup k zpravodajské přípravě bojiště (*IPB - intelligence preparation of the battlefield*), spolu s rozkrytím systému velení a řízení C2 nepřítele, dokáže vytvořit jeho celkový obraz, který umožňuje veliteli IBCT, aby užil bojovou sílu daleko efektivněji.

Vycházejme z předpokladu, že skupení IBCT velí člověk, který je dobře obeznámen s informačními operacemi a má přiměřenou oporu v taktickém zpravodajství. Jaké nástroje může použít, aby na nepřítele zaútočil? Mezi prostředky ofenzivních informačních operací mohou patřit také:

- ◊ zbraně pro přímou palbu,
- ◊ podpůrné dělostřelectvo s přímou palbou,
- ◊ posílené dělostřelectvo či dělostřelectvo všeobecné palebné podpory,
- ◊ pozemní rušičky (mohou být přiděleny diviznímu zpravodajskému praporu), bitevní helikoptéry,
- ◊ taktická letecká podpora,
- ◊ jednotky psychologického působení.

Již při přípravě taktického plánu musí velitel IBCT zvažovat, jakým způsobem rozložit strukturu C2 nepřítele a její fungování. Protože nelze zničit všechny prvky nepřátelské C2, je třeba stanovit hlavní a vedlejší cíle informačních operací, určit čas, kdy mají být tyto úkoly provedeny, aby mohly být synchronizovány s manévrovým plánem (*maneuver plan*). Vzhledem k tomu, že ofenzivní účinky informačních operací nejsou trvalé, jsou plánovány až pro rozhodující okamžik operace. Koordinované a synchronizované informační operace, které jsou vedeny a plněny jako jakékoli jiné operace, umožňují veliteli maximalizovat použití bojové síly.

Právě tak jako pro ofenzivní informační operace, bude mít velitel i řadu nástrojů pro zabezpečení defenzivních IO. Souběžně s ofenzivním plánováním informačních operací, velitel IBCT stanoví vlastní kritické uzly (*friendly critical nodes*) a síť (*nets*), které musí zůstat v činnosti, aby bylo možné úkol úspěšně splnit. Tyto uzly a síť se stávají ústředním námětem brigádních defenzivních informačních operací; velitel hledá způsoby jak odvrátit pokusy nepřítele je zničit. Velitel také musí předvídat jaká bude vzájemná kooperace mezi ofenzivními a defenzivními informačními operacemi, pokud v průběhu operaci nastane moment, kdy bude třeba, aby se prostřednictvím C2 dosáhlo rozhodující výhody. Velitel může například značně snížit pravděpodobnost dělostřeleckého útoku proti svému taktickému operačnímu centru (*TOC - tactical operations center*) tím, že zaútočí na startovací síla nepřátelských bezpilotních průzkumných letounů (*UAV - unmanned aerial vehicle*) a na jejich vzdušná i pozemní řídicí stanoviště.

S ohledem na výše uvedené, mohou následující systémy a činnosti sloužit jako možné nástroje defenzivních informačních operací. Jde o:

- protivzdušné obranné systémy,
- kontrarozvědné skupiny (*counterintelligence teams*),
- krytí, maskování a skrytí, včetně dýmu,
- taktické klamání, lčky a klamné útoky (*feints*),
- záložní komunikační spojení, včetně záložních velitelských stanovišť,
- opatření proti vedení nepřátelského průzkumu (*counter-reconnaissance*) a vojenská policie.

Jaké prostředky bude mít velitel pro vedení defenzivních a ofenzivních informačních operací k dispozici bude pochopitelně záviset na konkrétní situaci, protože za určitých okolností nemusí být některé z výše vyjmenovaných nástrojů vhodné.

Čím je velení blíže k boji, tím má více práce. Zřejmě bude třeba, aby se velitel IBCT obrátil na divizní nebo společné úkolové síly (*joint task force*), aby mu s realizací rozsáhlých informačních operací pomohly. Bude muset využít i prostředky vyčleněné pro informační operace z ostatních druhů vojsk. Jednotky IBCT totiž nebudou mít k dispozici ani dostatek času, ani vhodné štáby na plánování a vedení informačních operací v širším měřítku. Jejich rozsah se bude měnit v závislosti na typu operace.

Rychlý manévr musí být zabezpečen rychlými informačními operacemi. Na druhé straně, pokud jde o mírové operace, ty budou asi vyžadovat poněkud rozváznější tempo a v daleko vyšší míře budou koordinovány s činnostmi diplomatických, obchodních nebo

soukromých organizací (při využití prostředků informačních operací na úrovni válčiště či státu).

Operační kontext zahrnuje síly protivníka, charakteristiku oblastí zájmů a všestranné a citlivé zpravodajské zabezpečení. Podobě jako manévr, palebná podpora a logistika, také zpravodajské funkce a systémy musí být stejně rychlé a schopné zasazení jako síly, které podporují. Zpravodajské informace, které vznikají na různých úrovních (*split-based intelligence*), mimo vlastní operační oblast, se dostávají přes velitele brigády, jeho štáb, satelity, až k jednotkám IBCT. Další možností jsou informace získané vzdušnými senzory, které jsou spojeny komunikačními kanály přímo s taktickým operačním centrem IBCT. Senzory satelitů a bezpilotních letounů, které startují mimo danou oblast, jsou komunikačními kanály (*downlinking*) spojeny s laptopy, a tak umožňují, aby jednotky IBCT získávaly taktické informace bez toho, aby zpravodajská zařízení a jejich značné technické zabezpečení muselo být vezeno do oblasti operací.

Předmětem tohoto článku ovšem není **jak** jednotky IBCT využívají v průběhu vojenských operací informační operace - ale spíše **zda** bude velitel IBCT schopen informační operace využít. Bohužel, v současné době všechno hraje v neprospěch inteligentního vedení války. Pokusům plně informační operace integrovat brání všeobecná neochota využívat informační operace na taktické úrovni. V učebních osnovách vojenských škol a školících středisek informační operace téměř chybí, bojových her s námětem informačních operací je ve výcvikovém programu bojového velení také velmi málo. Snad se tvůrcům koncepce IBCT podaří v následujících měsících tento handicap překonat.

* * *

IBCT nabízí armádě možnosti daleko převyšující potenciál tradičního víceúčelového taktického mobilního velení. IBCT dává armádě příležitost znovu promyslet mírové i bojové operace, protože vytváří nové koncepce a přizpůsobuje doktrínu požadavkům zítřka. Informační operace zcela určitě budou patřit mezi ty faktory, díky nimž se ze skupení IBCT stane skutečná bojová síla.

Modelování a simulace ve vojenství

Vojenství je již od svých raných počátků provázáno vytvářením a využíváním různých forem modelů a simulací jednotlivých stránek přípravy a vedení ozbrojeného zápasu. V zásadě je to vynuceno především charakterem samotného ozbrojeného zápasu, jeho složitostí a mimořádnou obtížností až nemožností s ním experimentovat v reálné podobě. Zvláště v poslední době, kdy bojové prostředky dosahují extrémní ničivé síly, jejich další vývoj a výroba jsou stále nákladnější a efektivní bojové využití stále složitější, význam modelování a simulace ve vojenství výrazně narůstá.

Modelování a simulace zahrnují širokou škálu různých typů modelů a simulací, virtuálních a laserových simulátorů, trenažérů, modifikovaných klasických válečných her a cvičení s různou mírou počítačové podpory a rozdílného určení. Při vytváření nejnovějších modelů se využívají moderní výpočetní a informační technologie, přičemž požadavky a potřeby rozvoje metod a prostředků modelování a simulace ve vojenství se nezdá stávat hlavním motivem rychlého rozvoje těchto technologií ve světě.

Mezi četnými publikacemi na toto téma zasluhuje zvláštní pozornost poměrně rozsáhlá monografie „Modelovanie a simulácia vo vojenstve“, vydaná Vydavatelskou a informační agenturou Ministerstva obrany Slovenské republiky (Bratislava 2000, 400 stran). Monografie byla zpracována autorským kolektivem složeným ze zkušených pracovníků MO SR, GŠ ASR, VA v Liptovském Mikuláši a VLA generála M. R. Štefánika v Košicích pod vedením doc. Ing. Mikuláše Rybára, CSc., plk. v. v. Její vydání sleduje vojensko-odborné, didaktické i organizační cíle. Protože je napsána v jazyce blízkém českému čtenáři, může být bezprostředně užitečná a přínosná pro široký okruh zájemců.

Hlavní pozornost je přitom věnována vlastnímu ozbrojenému zápasu, problematika zásobovacích operací a některé druhy zabezpečení jsou zmiňovány pouze okrajově. Přesto lze považovat zvolené téma za dostatečně podrobně rozpracované ve všech podstatných souvislostech historických, vědeckotechnických i aplikačních. Šíří svého záběru představuje rozsáhlé, systematicky zpracované dílo, které nebylo podle mých dosavadních znalostí v takovém komplexním pojetí dosud publikováno. Proto považuji za užitečné blíže seznámit též širší odbornou veřejnost s jeho obsahem a zaměřením.

Publikační aktivity věnované problematice modelování a simulace ve vojenství u nás i ve světě sledují především rozvoj a popularizaci jednotlivých metod nebo již aplikačně rozpracovaných modelů, simulačních postupů a zařízení. Poměrně málo pozornosti je věnováno nejen historickým souvislostem rozvoje těchto metod, ale především nutnosti jejich kombinace a nezávislé verifikaci získaných výsledků. Jednoznačně se ukazuje, že

rozvojem nových metod staré nezanikají, ale získávají nové možnosti uplatnění. Kromě toho každá, byť sebedokonalejší metoda, má-li poskytnout dostatečně věrohodné výsledky, musí být ověřena jinými nezávislými postupy, zvláště při simulaci tak složitého procesu, jakým je soudobý ozbrojený konflikt. K tomu je však nutné mít dostatečný přehled o všech základních metodách a postupech, což podle mého názoru může vydaná monografie poskytnout.

Recenzní poznámky k vydané monografii

Obsah monografie je vhodně rozčleněn do šesti základních kapitol a přílohové části. Již z podstaty popisovaných metod jsou jednotlivé kapitoly, podkapitoly a stať různé náročné na předběžné znalosti, zejména ze speciálních částí matematiky, jako je teorie pravděpodobnosti, matematická statistika, diferenciální počet a teorie her. Podstatná část obsahu je však podle mého názoru zpracována srozumitelně a přehledně pro dostatečně široký okruh zájemců. Patrně nejobtížnější přístupný pro matematicky méně připravené čtenáře je obsah i způsob výkladu speciální části 4.4.2 Duely pronásledování a úniku řešené metodami teorie her. Příznivou okolností je, že výklad jednotlivých kapitol je koncipován tak, aby mohly být studovány buď samostatně nebo v kontextu s jinými kapitolami.

První kapitola je věnována stručnému přehledu historie modelování a simulace ve vojenství s rozčleněním na první starověké začátky, středověk a renezanci, raný novověk a období průmyslové revoluce, období druhé poloviny 19. století, první poloviny 20. století a období po druhé světové válce. Samostatnou podkapitolu tvoří přehled vývoje modelování a simulace v Armádě SR, který navazoval na výsledky získané v předcházejícím období v rámci dřívější čs. armády. Kapitola je napsaná čtivým stylem a jistě zaujme řadu čtenářů různého profesního zaměření. Kromě množství faktografických údajů přináší i zajímavý pohled na historii vojenství z hlediska vývoje forem výcviku a přípravy na boj, vnímané jakožto jisté formy modelování a simulace.

V druhé kapitole jsou shrnuty základní teoretická a metodologická východiska modelování a simulace ve vojenství. Kromě základních pojmů a definic jsou zde vysvětleny základy teorie podobnosti a modelování, provedena klasifikace modelů, vysvětlen vztah procesů modelování a simulace, ujasněna problematika modelování prostředí bojové činnosti, vysvětleny základy teorie pravděpodobnosti a statistiky, možnosti využití metody *Monte Carlo*, a posouzeny též zvláštnosti působení a možnosti modelování a simulace tzv. měkkých faktorů ozbrojeného zápasu. Rozsah a vhodnost či nutnost zařazení všech těchto obecných poznatků do monografie by samozřejmě mohl být diskutován, v zásadě se však domnívám, že většině čtenářů může být k pochopení obsahu dalších kapitol užitečný.

Třetí kapitola je věnována velké skupině metod tzv. **živé simulace**. Postupně jsou zde probrány jak všeobecné otázky a problémy klasické živé simulace ozbrojeného zápasu, probíhající v podmínkách blízkých reálné situaci s četnými omezeními a s různou mírou zapojení jednotlivých prvků organizačních struktur (velitelů, štábů, cvičících vojsk s technikou), tak i jejich dnešní modifikace s využitím speciální simulační techniky.

V samostatných podkapitolách je systematicky pojednáno o jednotlivých etapách a zásadách přípravy a provedení klasické živé simulace (cvičení) bez počítačové podpory, s využitím laserové techniky, zvláštnosti a nové možnosti cvičení s počítačovou podporou, různé typy kombinovaných simulací i moderních typů válečných her. Oprávněně je největší část této kapitoly věnována především možnostem využití metod živé simulace s podporou laserové techniky, moderních navigačních a spojovacích zařízení a cvičení s počítačovou podporou.

Nejrozsáhlejší čtvrtá kapitola je věnována metodám **konstruktivní simulace** ozbrojeného zápasu, u nichž byl v poslední době zaznamenán značný pokrok. Podrobně je pojednáno o tzv. štábních modelech a kalkulacích, teorii střelby na jednotlivé, skupinové a plošné cíle, matematických modelech různých typů duelů (soubojů) včetně zvláštní skupině modelů řešených s využitím matematicky náročnějších postupů teorie her, diferenciálních a stochastických modelech boje, statistických modelech a simulacích ozbrojeného zápasu. Uvedeny jsou rovněž základní charakteristiky nejznámějších modelů tohoto typu vyvinutých a využívaných v zahraničí. Na závěr této kapitoly jsou vcelku reálně zhodnoceny výhody a nevýhody použití metod konstruktivní simulace. Velký rozsah této kapitoly (až 38 procent celkového rozsahu monografie) lze považovat vzhledem k rostoucímu významu metod založených na využití moderní výpočetní techniky a technologie a jejich četným výhodám zmiňovaným na str. 281 recenzované publikace za odůvodněné.

Pátá kapitola je věnována problematice **virtuální simulace**. Kromě všeobecné charakteristiky těchto postupů a jejich možných aplikací ve vojenství je zde uvedeno základní schéma trenažeru s virtuální realitou, popsány jsou jeho jednotlivé bloky a vysvětlena architektura různých typů trenažerů a simulátorů s virtuální realitou. V závěru této kapitoly jsou zhodnoceny výhody a nevýhody virtuální simulace a posouzeny tendence dalšího vývoje této problematiky.

V poslední šesté kapitole, která tematicky uzavírá problematiku modelování a simulace ve vojenství, jsou analyzovány možnosti jejího dalšího rozvoje využitím principů **umělé inteligence** a moderních informačních technologií. Uvedeny jsou základní oblasti a výsledky výzkumu umělé inteligence, možnosti jejich aplikace ve vojenství a popsány různé typy dosud vyvinutých palubních expertních systémů založených na těchto principech.

Závěrečné hodnocení a doporučení

Jako nové a původní považuji především celkové koncepční řešení a uspořádání díla se zřejmou snahou o vysvětlení možnosti a účelnosti vzájemné funkční podpory jednotlivých metod modelování a simulace. Přestože v jednotlivých částech autoři vycházejí z převážně již publikovaných poznatků, byl z nich vytvořen nový, z věcného i metodického hlediska užitečný a působivý celek. Zpracování bohaté, zejména zahraniční literatury (často širší odborné veřejnosti těžko dostupné), může přinést mnoho cenných poznatků všem, kteří se touto problematikou na různé úrovni předběžných znalostí a zkušeností zabývají.

Vydaná monografie kromě jiného potvrzuje, že moderní prostředky modelování a simulace mohou výrazně přispět ke zlepšení procesu rozhodování v ozbrojeném zápase, ke zlepšení a zefektivnění výcviku jednotlivců i organizačních celků ozbrojených sil. Kromě možnosti snižovat náklady na výcvik a zároveň přitom zvyšovat jeho intenzitu, představují - zvláště metody konstruktivního a virtuálního modelování a simulace - zásadní příspěvek též k zajištění bezpečnosti cvičících. Závažná je rovněž skutečnost, že v moderní válce může vzhledem k velkým ničivým účinkům zbraní docházet ke katastrofálním důsledkům velkého rozsahu, které je možné s využitím metod modelování a simulace včas předvídat, identifikovat a případně jim včas předejít.

Na aktuálnost podpory rozvoje metod modelování a simulace ve vojenství ukazují též četná moderně vybavená výcviková střediska a simulační centra ve vyspělých armádách světa. Kromě zmíněných úloh lze pomocí těchto prostředků analyzovat a hodnotit rovněž různé varianty jejich výzbroje a zabezpečení. Rozvoj metod a prostředků modelování a simulace proto představuje významný a dnes již nezbytný prvek rozvoje ozbrojených sil a zdokonalování způsobů jejich použití.

Ve zmíněných souvislostech je proto třeba považovat soubornou publikaci tohoto zaměření za velmi významnou, která může být nesporným přínosem nejen pro pracovníky na různých funkcích rezortu ministerstva obrany a studenty vojenských škol, ale i pro širší odbornou veřejnost.

Národní bezpečnost zemí, jako je ta naše, zaručuje lépe než spoléhání na vlastní síly účast v kolektivním bezpečnostním systému. Po staletích válek dospěla Evropa k vojenskému partnerství a vstupem do NATO jsme se ocitli v zóně stability. Tím jsme na sebe současně převzali i díl společné odpovědnosti. Nebylo by do budoucna dobré disponovat vojáky, kteří by v případě kolektivního ohrožení anebo nutnosti zásahu kdekoli na území Aliance byli pouze do počtu. Je v našem zájmu být partnerem spolehlivým a respektovaným. K profesionalizaci armády jsou tedy také prestižní důvody.

*Profesionální armáda má smysl
Ivan Hoffman, komentátor ČRo1 Radiožurnálu
Metro 11. V. 2001*

Několik poznámek k systémům řízení palby z tankových kanonů

Článek se zabývá informativní hodnotou údajů o základních vlastnostech systémů řízení palby z tankových kanonů, s nimiž se většinou setkáváme v časopisech, které si kladou za cíl seznamovat čtenáře se soudobou vojenskou technikou, nebo v prospektech firem, které se výrobou těchto systémů zabývají. Poukazuje na jejich značnou neurčitost, zpravidla danou tím, že k uváděným údajům nejsou dokládány podmínky jejich platnosti. To ve svých důsledcích ztěžuje či zcela znemožňuje hodnocení jednotlivých systémů, a tím i jejich vzájemné srovnávání.

* * *

Z některých publikovaných informací o systémech řízení palby z tankových kanonů může neznalý čtenář často nabýt dojem, že střelba z tankových kanonů, které jsou vybaveny systémem řízení palby, se stává jednoduchou záležitostí, a že výsledek střelby závisí jen na kvalitativní úrovni přístrojové techniky integrované do těchto systémů. Není dostatečně zdůrazňováno, že **každý systém řízení palby je třeba chápat jako jednotný systém technických prostředků a jejich obsluhy, kterým se vytváří podmínky pro překonání omezení vlastních člověku při zachování jeho prioritní úlohy v celém systému.** Nejedná se tedy o automatický, ale pouze automatizovaný prostředek pro zamiřování.

Základní pohled na systémy řízení palby z tankových kanonů

Prioritní úloha lidského faktoru plyne z celé řady skutečností. Člověka nelze zbavit odpovědnosti za výsledek bojové činnosti (střelby). Svými zkušenostmi a rozumovými schopnostmi je nenahraditelným prvkem systému, zejména v podmínkách neúplných, zkreslených nebo falešných informací. Sehrává úlohu integrujícího a řídicího prvku celého systému.

Na lidském faktoru plně spočívá výchozí krok procesu vedení střelby - vyhledávání cílů na bojišti a jejich vyhodnocování. Při rozpoznávání cílů a jejich případné identifikaci dokáže využívat jak předchozí zkušenosti, tak aktuální poznatky z jejich chování na bojišti:

1. Lidský faktor je nezastupitelný při výběru cíle, na který má být přednostně vedena střelba, a při volbě způsobu vedení této střelby.
2. Lidský faktor nelze vyloučit z výkonu některých činností v procesu vedení střelby. Plní samozřejmě jen ty úkoly, které nelze přenést na přístrojovou techniku, a na které

svými schopnostmi stačí (k takovým úkolům patří např. měření dálky cílů, navedení a udržování zamerovací značky zaměřovače na cíli).

3. Lidský faktor je také nezbytný k řešení situací, kdy některé z částí systému řízení palby vykazují závadu (poruchu).

V procesu vedení střelby z tankových kanonů však existují i činnosti, na které lidský faktor buď nestačí, nebo které může přístrojová technika řešit lépe (rychleji a přesněji). Takové činnosti se přenechávají k řešení přístrojovému vybavení tanků.

K takovým činnostem patří především veškeré výpočty nezbytné k řešení úlohy střetu střely s cílem za daných podmínek, zjišťování převážné většiny podkladů pro tyto výpočty a jejich zavádění do balistického počítače.

Je třeba zdůraznit, že automatizací procesu vedení střelby z tankových kanonů se v žádném případě nesleduje snižování nároků na jednotlivé členy osádek tanků. Je tomu spíše naopak. Plyne to nejen z poměrné složitosti systémů řízení palby, ale i z možností volby různých režimů činností těchto systémů, které jsou nutné k zabezpečení plného využití jejich vlastností se zřetelem na stanovený úkol a podmínky pro jeho plnění.

Osádce tanku jsou však vytvořeny podmínky pro zvýšení kvality všech jejích rozhodnutí. Vybavenost tankových kanonů systémy řízení palby umožňuje osádkám větší soustředění právě na ty úkony, v nichž jsou jejich jednotliví členové nezastupitelní. Uspadňuje plnění úkolů v podmínkách deficitu času.

Pravděpodobnost zásahu cíle první ranou

Publikované informace o dosahovaných pravděpodobnostech zásahu cílů první ranou jsou typickým příkladem informací, které jsou buď neurčitě (konstatuje se pouze, že daný systém řízení palby zabezpečuje vysokou pravděpodobnost zásahu cíle první ranou), nebo naopak zdánlivě konkrétní (tvrdí se např., že daným systémem řízení palby se docílí pravděpodobnost zásahu cíle první ranou větší jak 90 %), ve skutečnosti však nic neříkající, protože u uváděných hodnot chybí základní informace o podmínkách, za kterých jsou platné (druh cíle, natočení cíle vzhledem k jeho pozorovateli, typ střely, zda se jedná o střelbu z místa či za pohybu, na jakou vzdálenost atd.).

Pravděpodobnost zásahu cíle (s danými rozměry a v dané dálce) závisí na seskupení drah použitého druhu střely (na jejím technickém rozptylu) a na chybách ve stanovení záměrného úhlu a nadběhů (v odměru a v náměru).

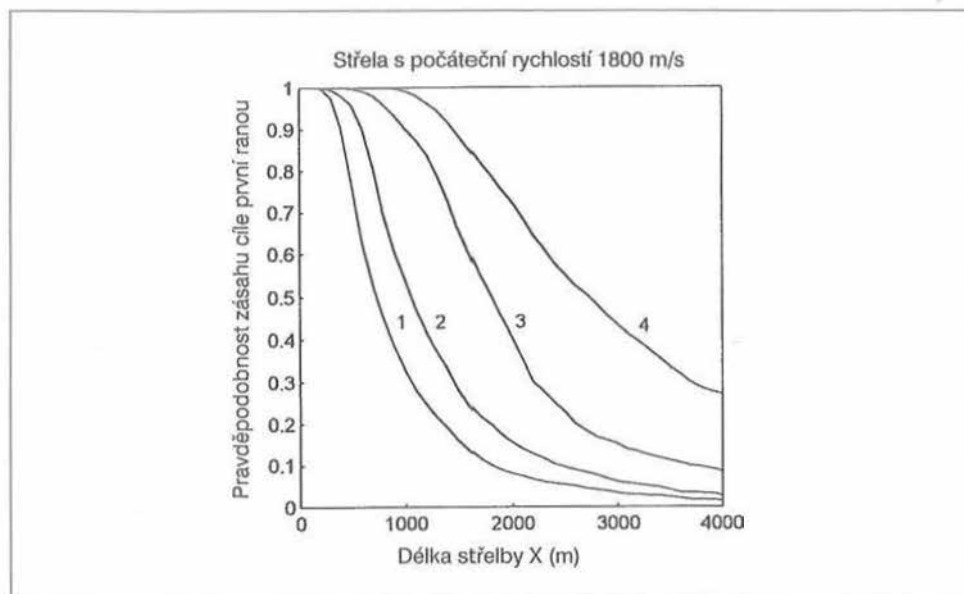
Technický rozptyl je charakterizován pravděpodobnými úchytkami výškovými a šířkovými. Jsou uvedeny v tabulkách střelby příslušného tankového kanonu, a to pro každou z použitelných střel.

Pravděpodobné chyby zamíření jsou projevem pravděpodobných chyb v určení prvků, které přímo či nepřímo ovlivňují hodnoty záměrného úhlu a nadběhů, a také pravděpodobných chyb, kterých se dopouští obsluha při vlastním zamerování (při navádění a udržování zamerovací značky zaměřovače na cíli).

Za ideální systém řízení palby lze považovat takový systém, v němž by příčinou toho, že nedojde ke střetnutí střely s cílem, byl pouze technický rozptyl (tedy systém, který by za všech okolností zabezpečoval nulové hodnoty pravděpodobných chyb zamíření).

Na technický rozptyl nemá vliv ani systém řízení palby, ani jeho obsluha. Je jednou ze základních vlastností charakterizujících příslušnou střelu při jejím použití v daném tankovém kanonu. Nemění se s podmínkami, za kterých může být střelba z tankového kanonu vedena.

Technický rozptyl proto dává horní hranici dosažitelných hodnot pravděpodobnosti zásahu cíle dané velikosti první ranou (viz ilustrativní křivka 4 na obr.). Tato hranice je nepřekročitelná. Je však různá pro různé druhy střel. Rostoucí dálka střelby vede k poměrně rychlému poklesu pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou (to je důsledek změn pravděpodobných výškových a šířkových úchylek při změnách délky střelby; jejich hodnoty s růstem délky střelby narůstají). S rostoucí velikostí cíle je tento pokles mírnější.

Obr.: Závislost pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou na délce střelby při užití systému řízení palby, spodní a horní hranice této závislosti

Při stejných podmínkách pro vedení střelby vede užití systému řízení palby vždy k vyšší hodnotě pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou než je tomu při střelbě bez systému řízení palby. Tzn., že hodnoty pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou, dosahované při střelbě bez systému řízení palby, lze považovat za jejich spodní hranici. Tato spodní hranice však není na rozdíl od horní hranice přesně definovatelná. Bude se měnit s podmínkami pro vedení střelby, navíc bude ovlivňována i schopnostmi obsluhy (křivka 1, viz obr.).

Žádný systém řízení palby však nemůže zabezpečit nulové hodnoty pravděpodobných chyb zamíření. Jednak proto, že ze všech vlivů, které způsobují náhodné změny tvaru dráhy střely, bere v úvahu jen ty, které jsou postižitelné. Přitom zjišťování hodnot těchto vlivů je zákonitě provázeno chybami. Dále proto, že v žádném případě nelze potlačit chyby, které jsou důsledkem nepřesné či dokonce chybné práce obsluhy.

Užitím libovolného systému řízení palby se proto k horní hranici dosažitelných hodnot pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou dané technickým rozptylem můžeme pouze více či méně přiblížit. Možná míra přiblížení závisí samozřejmě na podmínkách, za kterých ke střelbě z tankového kanonu dochází. Rozhodně bude větší při střelbě z místa na pevný (nepohyblivý) cíl (křivka 3 na obr.) než při střelbě za jízdy nerovným terénem na cíl, který se rovněž pohybuje (křivka 2 na obr.).

Křivky, ilustrující pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou při střelbě se systémem řízení palby (křivky 2 a 3) a při střelbě bez systému řízení palby (křivka 1), vykazují podobný pokles s rostoucí délkou střelby jako je tomu u křivky odpovídající technickému rozptylu (křivka 4). Je tomu tak proto, že i pravděpodobné chyby zamíření narůstají s růstem délky střelby.

Z obr. je zjevné, že požadovanou hodnotu pravděpodobnosti zásahu daného cíle první ranou budeme dosahovat s danou soustavou tankový kanon - střela na různých délkách, podle toho, za jakých podmínek bude střelba vedena.

Ukazuje se tedy, že údaj o dosažení zcela určité hodnoty pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou bude informativní pouze v případě, jestliže bude doložen konkretizací podmínek, ke kterým se vztahuje. Konkrétně tzn., že vedle údajů o soustavě tankový kanon - střela musíme znát i údaje o cíli, jeho velikost a délku, a také existující podmínky pro vedení střelby.

Některé příčiny chyb ve výpočtech prvků střelby

V předchozí části tohoto článku bylo zdůrazněno, že žádný systém řízení palby nemůže zabezpečit nulové hodnoty pravděpodobných chyb zamíření, a že užitím libovolného systému řízení palby se k horní hranici dosažitelných hodnot pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou, dané technickým rozptylem příslušné střely, můžeme pouze více či méně přiblížit. Současně v ní bylo poukázáno na hlavní příčiny této skutečnosti.

Při střelbě na pohybující se cíle se musí v rámci řešení úlohy střetu s cílem stanovit nadběhy (v odměru a v náměru). Jejich výpočet se opírá o nejjednodušší hypotézu o pohybu cíle. Tou je předpoklad, že cíl se pohybuje rovnoměrně přímočaře, přičemž v obecném případě může jít o pohyb po nakloněné rovině. Skutečný pohyb cíle však nemusí této hypotéze odpovídat (cíl může po dobu jeho sledování manévrovat, buď rychlostí nebo změnami směru pohybu).

Pro výpočet nadběhů musíme znát parametry pohybu cíle, a pokud dochází ke střelbě z jedoucího tanku, tak i parametry pohybu tohoto tanku. Parametry pohybu daného objektu se rozumí jeho rychlost a jeho směr vzhledem ke směru, v němž je pozorován (sledován), a při pohybu po nakloněné rovině i úhel stoupání či klesání objektu.

Kdyby platila zmíněná hypotéza o pohybu cíle (jednalo by se o nemanévrující cíl), potom k určení těchto parametrů by teoreticky stačilo dvojí vysoce přesné měření délky cíle s daným časovým odstupem. V případě manévrujícího cíle by počet nezbytných opakovaných měření narůstal v závislosti na druhu prováděného manévru. Požadavkům na přesnost měření dálek cílů vyhovují pouze laserové dálkoměry, tedy aktivní prostředky, jejichž použití je snadno detekovatelné. Navíc opakovaná měření dálky laserovými dálkoměry by vedla k nepřípustnému nárůstu doby potřebné

k vyřešení úlohy střetnutí střely s cílem (čekací doba mezi jednotlivými měřeními je běžně až několik sekund). Proto opakovaná měření dálky cíle laserovým dálkoměrem nepřicházejí v úvahu. To ve svých důsledcích znamená, že parametry pohybu cíle nelze s potřebnou přesností zjistit. Musí být použity náhradní metody jejich zjišťování, které jsou buď jen orientační, nebo do určité míry založené na nepřesných odhadech.

Parametry pohybu tanku, z něhož je vedena střelba, jsou sice měřitelné, avšak nikdy nemůžeme počítat s tím, že měřené hodnoty jsou absolutně přesné. Každé měření je zatížené určitou chybou.

Další chyby, které vstupují do výpočtu prvků střelby (jak záměrného úhlu, tak nadběhů), souvisejí s tím, že hodnoty některých nezanedbatelných vlivů na dráhu střely známe pouze v místě výstřelu a nic nevíme o tom, jakým okamžitým změnám podléhají podél této dráhy. Tak tomu je např. s účinkem přízemního větru, zejména v případech, kdy je střelba vedena na poměrně velké dálky střelami s menšími počátečními rychlostmi.

S projevy určitých chyb musíme počítat u těch veličin, jejichž hodnoty se zavádějí do balistických počítačů jednorázově, před zahájením bojové činnosti, a nejsou v jejím průběhu korigovány (např. to mohou být údaje o teplotě, tlaku a vlhkosti vzduchu).

Na celkové chybě výpočtu prvků střelby se mohou podílet i některé osobní chyby obsluhy, které mohou být např. důsledkem zrakových vad.

Nezanedbatelnou roli mohou hrát snížené schopnosti obsluhy zvládat stresové situace (činnost v podmínkách časového deficitu), vlivy prostředí v němž obsluha pracuje (hlučnost a vibrace), a také únava obsluhy.

Zkrácení doby potřebné k uskutečnění prvního výstřelu

Užitím systémů řízení palby z tankových kanonů se vedle zvýšení pravděpodobnosti zásahu cíle první ranou sleduje i zkrácení doby potřebné k uskutečnění prvního výstřelu.

Z informací o různých tankových systémech řízení palby plyne, že tato doba dnes představuje pouze několik sekund. Tyto údaje však neříkají nic o tom, do kterého místa procesu přípravy k uskutečnění prvního výstřelu byl položen časový počátek. Zda je tímto počátkem např. okamžik, v němž bylo přijato rozhodnutí o tom, na který cíl se střelba povede, nebo okamžik, kdy byla do balistického počítače zavedena délka tohoto cíle (tedy okamžik, od kterého začíná cyklické řešení úlohy střetu střely s cílem). Informativní hodnotu těchto údajů snižuje také to, že nic neříkají o tom, za jakých podmínek pro vedení střelby jsou tyto doby dosažitelné.

K informativní hodnotě údajů o době potřebné k uskutečnění prvního výstřelu by přispělo, kdyby byly doloženy pro jednotlivé způsoby vedení střelby časovými diagramy standardních činností obsluhy s různým stupněm vycvičenosti a s jednoznačným vymezením časového počátku.

Protože vždy dochází k souběžně prováděným úkonům (např. v průběhu nabíjení tankového kanonu určeným nábojem může být realizováno měření dálky cíle) mohou mít časové diagramy i několik větví se vzájemnými vazbami. Nezbytná návaznost jednotlivých činností obvykle vede k výskytu čekacích dob (čekací doby může vyvolat např. doba potřebná k nabití tankového kanonu, při nutnosti opakovaného měření dálky laserovým dálkoměrem doba, za kterou lze opakované měření uskutečnit, doba

aktivace noktovizního prostředku s chlazeným detektorem apod.), které jsou samozřejmě v rozporu s požadavkem na zkrácení doby potřebné k uskutečnění prvního výstřelu.

Časové diagramy mohou tak odhalit nejen kritická místa jednotlivých systémů řízení palby, ale i věrohodnost uváděných údajů o době potřebné k uskutečnění prvního výstřelu.

Maximální dosahy laserových dálkoměrů

Laserový dálkoměr je nezbytnou součástí každého systému řízení palby z tankového kanonu. Umožňuje požadovanou přesnost zjišťování dálek cílů. V rámci základních informací o jeho provozních údajích je vždy uváděn rozsah měřitelných vzdáleností. Důležitá je jeho horní hranice, tj. maximální dosah. Maximální dosah musí být vždy větší než je účinný dostřel tankového kanonu na předpokládané cíle (musí se počítat s vytvořením dostatečných časových podmínek pro přípravu k výstřelu na cíle, které se mohou dostat na úroveň účinného dostřelu).

U uváděných maximálních dosahů laserových dálkoměrů však nebývá upřesněno, za jakých podmínek lze při měření dálek cílů s těmito dosahy počítat (jaké musí být rozměry a vlastnosti povrchu cílů, jaký musí být stav zemské atmosféry a povětrnostní podmínky v lokalitě měření atd.).

Z poznatků, získaných z praktického používání laserových dálkoměrů, lze soudit, že uváděné dosahy odpovídají zpravidla ideálním podmínkám pro měření vzdáleností. Za jiných podmínek než ideálních (za špatných podmínek), jsou zaručené dosahy laserových dálkoměrů na předpokládané cíle podstatně nižší.

Ideální podmínky pro činnost laserových dálkoměrů nastávají, když přízemní vrstva zemské atmosféry je tzv. čistá a suchá (s malou koncentrací aerosolových částic a s nízkou vlhkostí, tj. nevyskytují se nepříznivé povětrnostní situace), povrchy cílů vykazují vysokou reflektanci (cíle představují světlé rovinné hladké plochy, které jsou navíc kolmé na směr šíření dopadajícího svazku laserových paprsků), a kdy plocha příčného řezu svazku laserových paprsků v uvažované dálce odpovídá pozorované celkové ploše cíle.

Špatné podmínky nastávají při značném znečištění a vysoké vlhkosti přízemní vrstvy zemské atmosféry (při vysoké koncentraci pevných a kapalných aerosolových částic), za nepříznivých povětrnostních situací (za mlhy, deště, sněžení) a v případech měření dálky cílů, jejichž povrchy vykazují malou reflektanci (jsou tmavé, mají drsné a nerovné plochy, ozařované plochy cílů nejsou kolmé na směr šíření dopadajícího laserového svazku).

Zkušenosti z provozu laserových dálkoměrů ukazují, že za špatných podmínek mohou jejich maximální dosahy klesnout až k hodnotám rovným jedné třetině udávaného maximálního dosahu za ideálních podmínek.

Měření dálky cílů může navíc ztěžovat jejich špatná pozorovatelnost (malý kontrast jejich jasu oproti jasu jejich pozadí). Přitom musíme rozlišovat denní dobu, kdy k měření dochází. Jiné podmínky pozorovatelnosti cílů máme ve dne, jiné v noci. V denních podmínkách ztěžuje používání laserových dálkoměrů také osvětlení cílů přímým slunečním světlem (může docházet k mihotání cílů). Používání laserových

dálkoměrů ovlivňují nepříznivě i turbulence přízemních vzduchových vrstev (jeví se nám jako tzv. „tetelení“ vzduchu).

Dosahy optických prostředků

U optických prostředků určených k pozorování a zamerování předpokládaných druhů cílů nás musí zajímat, při jakých maximálních vzdálenostech budou tyto cíle zjistitelné, rozpoznatelné a případně i identifikovatelné. Jde o to, aby tyto dálky byly v souladu s možnými dálkami účinného dostřelu tankových kanonů, a také s požadavkem na vyřešení úlohy střetnutí střely s cílem v dostatečném časovém předstihu.

Zjištěním cíle se rozumí situace, kdy lze na základě určitých projevů (např. jasového nebo teplotního kontrastu v pozorovaném místě, pohybů apod.) konstatovat, že v daném místě „něco je“. Rozpoznáním se rozumí určení třídy (druhu) cíle. Upřesňuje se předchozí poznatek např. konstatováním, že „zjištěný cíl je tank“. Identifikací se rozumí určení typu zjištěného druhu cíle, např. poznáním že „je to tank T 72“.

Dálky, při kterých lze dané cíle zjistit, rozpoznat a identifikovat, jsou závislé na tom, jaké detaily povrchu cílů můžeme použitými optickými prostředky rozlišit (tj. na jejich rozlišovací schopnosti). Je proto zřejmé, že rozpoznání cíle bude možné v menší dálce než je dálka jeho zjištění, a že identifikace cíle bude zase možná v menší dálce, než je dálka jeho rozpoznání.

Optické přístroje s vyšší rozlišovací schopností zaručují zjišťování, rozpoznávání a identifikaci cílů na větších dálkách.

Dálky zjišťování, rozpoznávání a identifikace cílů denními přístroji jsou také ovlivňovány úrovní přímého slunečního záření a záření oblohy v průběhu jednotlivých ročních období a jediného dne (od svítání až po soumrak) a reflektancemi povrchů cílů a jejich pozadí.

Dálky zjišťování, rozpoznávání a identifikace cílů noktovizními přístroji jsou ovlivňovány principy, které jednotlivé druhy těchto přístrojů využívají ke své funkci.

Noktovizní prostředky, které pracují v blízkém infračerveném spektrálním oboru optického záření, využívají ke své činnosti ozáření pozorované scény noční oblohou (hvězdami, planetami sluneční soustavy a Měsícem) a rozdíly v odrazech záření noční oblohy cílem a jeho pozadím. Úroveň záření noční oblohy je značně proměnná (mění se s oblačností, závisí na fázi Měsíce).

Noktovizní prostředky, které pracují ve vzdáleném infračerveném spektrálním oboru optického záření, využívají ke své činnosti rozdíly ve vlastním záření pozorovaných objektů (cílů a jejich pozadí). Připomeňme si, že zdrojem vlastního záření je každý objekt s povrchovou teplotou vyšší než 0 °K. Rozdíly vlastního záření jsou tedy dány rozdíly v povrchových teplotách pozorovaných objektů.

U noktovizních přístrojů jsou možnosti zjišťování, rozpoznávání a identifikace cílů navíc ztíženy způsobem zobrazení pozorované scény (zobrazení např. postrádá různobarevnost). Plné využití možností těchto přístrojů vyžaduje proto speciální výcvik jejich obsluh.

Ve firemních prospektech o optických prostředcích systémů řízení palby z tankových kanonů jsou uváděny konkrétní hodnoty dálek zjištění, rozpoznání a identifikace cíle typu tanku, které jsou těmito prostředky dosažitelné, avšak opět bez vyčerpávajícího upřesnění podmínek, za kterých jsou platné. Pouze při možnosti přepínání velikosti zorného pole (zvětšení) optické soustavy přístroje se uvádí, jakému nastavení těchto hodnot uváděné dálky odpovídají. Zcela jsou opomíjeny pozorovací podmínky. Nic se zpravidla neříká o tom, zda se jedná o zaručené dálky, dosažitelné za jakýchkoliv okolností, či o dálky odpovídající jen ideálním pozorovacím podmínkám, které samozřejmě za méně příznivých pozorovacích podmínek (při znečištění přízemní vrstvy zemské atmosféry, nepříznivých povětrnostních podmínkách, a též při nižších kontrastech mezi cílem a jeho pozadím) mohou být podstatně nižší. Z uváděných hodnot lze soudit, že se většinou jedná o dálky, které jsou dosažitelné jen za ideálních pozorovacích podmínek.

* * *

Z předchozích poznámek je zřejmé, že údaje o možnostech konkrétních systémů řízení palby z tankových kanonů, s nimiž se můžeme setkat v různých prospektech a člancích, musí být vždy brány s patřičnou rezervou. Pokud nejsou upřesněny podmínky jejich platnosti, postrádají věrohodnost.

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, Word 6 až Word 8, případně formát RTF) a v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu: hasekr@army.cz.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy a rodného čísla, čísla účtu, na nějž je možné zasílat honorář, a způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, E-mail).

Slovenské národní povstání, jeho vojenský význam a průběh

Slovenské národní povstání 1944 - 1945 se u nás často interpretuje jako záležitost čistě slovenská, patřící do dějin sousedního státu. Je však základní dějinnou událostí obou našich národů. Jedním z jeho základních cílů byla totiž obnova Československé republiky. Povstalecká vojska nesla název 1. československá armáda na Slovensku a měla statut spojenecké armády protihitlerovské koalice. Vzhledem k jeho vojenskému průběhu a významu, rozhodla se redakce zařadit tematiku SNP do tohoto čísla. Článek se zabývá vojenskými aspekty, nikoliv politickým pozadím, i když se nemůže vyhnout určitým zásadním událostem. Pokládá za důležité přispět k uchování společných tradic českého a slovenského národa v rámci oboustranného úsilí o jejich další sblížení.

Od vypuknutí Slovenského národního povstání uplyne v tomto roce již 57 let. Je to dost dlouhá doba na to, aby jej bylo možné hodnotit s potřebnou objektivitou a nadhledem. Před posouzením odborně vojenské stránky této události je však účelné uvést alespoň několik podstatných závažných skutečností doby, v níž povstání probíhalo.

Když se v Hitlerově pracovně 13. března zrodil fašistický slovenský stát, nebylo to Slovensko v dnešní podobě. Vídeňskou arbitráží z 2. listopadu 1938 ztratilo přibližně jednu čtvrtinu svého území ve prospěch Maďarska a území jižně od čáry Bratislava, Nitra, Levice, Lučenec, Rimavská Sobota, Turňa nad Bodvou, Košice bylo okupováno. Okleštěné Slovensko mělo tehdy 2 700 000 obyvatel.

Dále nutno uvést, že na Slovensku nebyly kompaktní německé vojenské jednotky a svazky. Přes jeho území projížděla německá vojska jen v srpnu 1939 v rámci přípravy útoku na Polsko z jihu. Nepřítomnost německých vojsk trvala v podstatě až do 29. srpna 1944.

V této souvislosti se vnučuje otázka, jak si Německo zajišťovalo svůj vliv na Slovensku. Odpověď není složitá. Dělo se tak především cestou zavázání si k naprosté poslušnosti vedoucích státních činitelů, dále stálým dozorem německých diplomatů v čele s velvyslancem Ludinem, který se choval jako Hitlerův místodržící a především pak činností zpravodajských služeb a tajné policie, tj. sicherheitsdienstu a gestapa, které měly právo vyžádat si a převzít politické vězně, o které měly zájem. Vybudovaná zpravodajská síť, jejíž nitky se sbíhaly v rezidentuře na německém velvyslanectví, měla své agenty nejen ve státních orgánech, ale i v důležitých závodech, v dopravě, energetice, policii a samozřejmě i na velitelstvích a útvech armády. Nelze zapomenout ani na úlohu asi 130 000 příslušníků německé menšiny, usazené hlavně v Bratislavě, Pezinku, na Horní Nitře, v okolí Kremnice, Kežmarku, na Spiši a v Gelnici, která byla velkým rezervoárem zpravodajské činnosti a měla své

polovojenské organizace. Tato menšina sehrála svoji negativní úlohu i v samotném průběhu povstání.

Slovenské národní povstání vypuklo dříve, než bylo plánováno. Počítalo s tím, že se připojí k ofenzivě Sovětské armády, otevře karpatské průsmyky, umožní její přístup do Karpatské kotliny a posune linii fronty daleko na západ. Tím by prakticky mohlo dojít i ke zkrácení agonie třetí říše. Vzhledem k okolnostem se však situace vyvinula jinak. V této souvislosti je zajímavé, že generál Golian, jedna z nejvýznamnějších osobností v přípravě povstání, předpokládal původně za optimální dobu vypuknutí SNP začátek ledna 1945, což se časově shodovalo s novou ofenzivní vlnou Sovětské armády.

Situace na Slovensku se však vyvíjela příliš bouřlivě a původní plán nemohl být splněn. Partyzánské jednotky, jejichž počet i síla se v létě 1944 prudce zvyšovala, vyvíjely stále intenzivnější činnost. Došlo k likvidaci filiálky Sicherheitsdienstu ve Vrútkách, k přepadům komunikační sítě, k zabavování muničních transportů. Obyvatelstvo celých vesnic pomáhalo vynášet ukořistěné zbraně a munici do hor, především do základů Jegorovy brigády na Prašivej v Nízkých Tatrách. Slovenští četníci byli bezmocní a většinou s odbojem sympatizovali. Vojenské jednotky vyslané proti partyzánům buď odmítaly poslušnost, nebo se k partyzánům připojovaly.

Slovensko se kromě toho dostávalo vývojem situace do operačního prostoru 1., a později 4. ukrajinského frontu, a partyzánské jednotky plnily i zpravodajské úkoly hloubkového průzkumu.

Bratislavská vláda prakticky ztratila kontrolu nad větší částí svého území. V oblasti civilní správy dochází v této době i k aktivační přípravě dosud ilegálních okresů a místních národních výborů nahrazujících komisaře fašistické vlády. Dosud ilegálně působící Slovenská národní rada byla připravena na to, aby se stala zákonodárným i výkonným orgánem.

Mezitím došlo ke zhroucení Rumunska jako německého spojence a jeho přechodu na stranu protihitlerovské koalice ve druhé světové válce. Od 23. srpna 1944 měla sovětská vojska prakticky otevřený přístup do Uherské nížiny a blížila se k Debrecínu.

Německá vojenská mise v Bukurešti, vedená generálporučíkem Otto, musela narychlo opustit Rumunsko a přes Slovensko se vracela do Berlína. V Turčianskom Martine musela v důsledku zablokování trati vystoupit, byla martinskou posádkou internována, a při kladení odporu zlikvidována.

V takové situaci již vedoucí činitelé bratislavské vlády nebyli schopni najít žádnou alternativu, než povolát německá vojska k potlačení odporu. V této souvislosti nutno uvést, že vedoucí činitelé Německa již dříve uvažovali o použití vojsk k obsazení slovenského území. Tyto úvahy ovlivňoval vývoj situace na východní frontě. Nové události však tento jejich úmysl urychlily.

28. srpna 1944 navštívil německý vyslanec Ludin prezidenta Tisa a o této návštěvě se vyjádřil těmito slovy: „V pondělí jsem měl telefonní rozhovor s říšským ministrem zahraničních věcí, který mě pověřil vyžádáním souhlasu Slováků na obsazení německým vojskem. V dopoledních hodinách jsem byl u Tisa, kterého jsem o to důrazně požádal. Tiso dal svůj souhlas, ale bylo vidět, že k tomu dospěl na

základě poznatku, že povstání pomocí vlastních sil nemůže zničit.“ Tak přišli na Slovensko dělat pořádek vojáci, kteří v celé Evropě rozsévají zkázu a smrt.

V této situaci se už nedalo dělat nic jiného, než otevřeně vyhlásit povstání podle připraveného scénáře. Již v plánu povstání se uvádí, že v případě naléhavosti bude signálem pro jeho vypuknutí začátek vpádu německých vojsk. Je přitom až neuvěřitelné, že Němci, navzdory zpravodajskému zajištění Slovenska, předem nevěděli o přípravě a vojenském plánu povstání nic podstatného a považovali události na Slovensku z počátku pouze za souhrn lokálních akcí. Svědčí to o dobré konspiraci Slovenské národní rady, jakož její vojenské složky.

Zjednodušeně řečeno, povstání mělo po vojenské stránce probíhat ve dvou rovinách. Především zde byla hlavní úloha východoslovenského armádního sboru o dvou divizích s posilovými prostředky a většinou slovenského vojenského letectva (celkově více než 25 000 mužů s těžkou výzbrojí), který měl v rozhodující chvíli otevřít cestu Sovětské armádě přes Karpaty a spolu s ní zahájit osvobozování Slovenska. Dále zde byla úloha jednotlivých posádek, vedených zasvěcenými důstojníky, které měly vyřadit mocenské orgány fašistické vlády, zajistit působení národních výborů a propuštění politických vězňů, klást ozbrojený odpor německým vojákům v souladu s připraveným plánem.

Tato teritoriální armáda měla v daném případě těžiště v tzv. strategickém trojúhelníku Banská Bystrica, Zvolen, Brezno nad Hronom.

Jakmile vstoupila německá vojska na půdu Slovenska, začala aktivní bojová činnost jednotlivých posádek.

Tím se dostáváme k hlavnímu průběhu SNP, v němž možno definovat čtyři hlavní etapy. První *od 28. 8 až do 8. 9. 1944* byla etapa zahájení bojové činnosti, s variacemi úspěšných i neúspěšných akcí. Druhá *asi od 8. 9. do 17. 10.* se vyznačovala konsolidací odporu a velení a neúspěchem německé taktiky rychlého potlačení povstání. Třetí, někdy nazývaná obdobím generální ofenzivy německých vojsk, trvala *od 17. do 28. 10.* Čtvrtá, závěrečná etapa osvobozovacího zápasu, probíhala od ukončení organizovaného teritoriálního odporu do postupného osvobození Slovenska, tj. *do dubna 1945.*

Bojová činnost na začátku povstání neprobíhala rovnoměrně. Svoji úlohu splnily žilinská, martinská, ružomerská, banskobystrická, zvolenská, breznánská i trnavská posádka. Bohužel selhala bratislavská posádka, která měla vyříditi řídicí orgány fašistického státu. V poslední chvíli byl však v čele ilegálního vedení vyměněn klíčový důstojník a nový - major Murgaš - už nebyl s to zorganizovat připravená opatření. Posádka byla odzbrojena hned první den a do povstání se dostaly jen jednotlivé skupiny. Zklamala i piešťanská posádka, která tím umožnila využití letiště v Piešťanech pro německé vzdušné operace proti povstání, a v důsledku nerozhodnosti velitele i posádka trenčínská. Naproti tomu trnavská posádka v počtu asi 2500 mužů odešla do povstání spontánně a stala se hlavní silou při obraně hornonitranského prostoru. Největší zásluhu si zde získal kpt. Weinhold, který později padl v bojích u Partizánského.

Zvláštní epizodou byla činnost nitranské posádky. Její velitel, pplk. Šmigovský, se otevřeně postavil proti povstání, zabránil přechodu posádky na stranu povstalecké armády, a setrval v podřízenosti fašistické vlády. Zde je nutno uvést, že některé

menšinové politické síly na Slovensku si po roce 1992 prakticky prosadily zřízení pamětní desky tomuto důstojníkovi.

Následkem uvedených událostí bylo, že pro povstání byla ztracena větší část západního Slovenska a středního Pováží. I tak však Slovenská národní rada a vojenské velení ovládalo území 30 okresů o rozloze 20 000 km² s přibližně 1,7 milionu obyvatel.

Boje v povstání už probíhaly dva tři dny, když došlo k rozhodnému neúspěchu dvou východoslovenských divizí. V průběhu 48 hodin se podařilo narychlo přisunutým německým vojskům tyto divize odzbrojit, část vojska zajmout a jednotky rozprášit. Jednotlivým skupinám se po strastiplné stokilometrové cestě podařilo probít na střední Slovensko, kde byly znovu zařazovány do bojových jednotek.

Letectvo, dislokované na východním Slovensku, přeletělo pod velením mjr. Trnky v počtu 38 letounů na území ovládané Sovětskou armádou. Jeho příslušníci se stali jádrem 1. smíšené letecké divize v SSSR, jejímž prvním velitelem se stal plk. Budín.

Svoji úlohu dvě východoslovenské divize nesplnily. Příčinou neúspěchu byla jednak nepřítomnost a nerozhodnost velitelů - gen. Malára a plk. Talského, jednak skutečnost, že německá zpravodajská služba včas avizovala hrozící nebezpečí a umožnila tak překvapující zásah německých vojsk.

K neúspěchu těchto divizí přispěl i dezorientační rozhlasový projev gen. Malára, uvedený slovy: „Stát! Čelem vzad!“, který mu však osobně nepomohl. Gen. Malár odletěl do Prešova, kde ho německé orgány navzdory dobrým službám, které pro ně vykonal, hned na letišti zatkly, uvěznily v Německu a později popravily.

Na osvobozeném území však odpor pokračoval a narůstal. Slovenská národní rada se ujala svých funkcí řídicího orgánu státní správy, velitelství pozemního vojska v Banské Bystrici se stalo velitelstvím 1. čs. armády na Slovensku. V jeho čele byl z počátku gen. Ján Golian, později na zásah londýnské exilové vlády gen. Rudolf Viest. Generál Golian potom podepisoval rozkazy jako náčelník štábu. Slovenská národní rada po dohodě s velitelstvím armády vyhlásila dvakrát mobilizaci, první 5. a druhou 26. 9. Obě mobilizace probíhaly uspořádaně a za spontánního souhlasu obyvatelstva.

Po těchto událostech nezbyvalo nic jiného, než pokračovat v bojové činnosti prakticky kruhovou formou obrany. Německá vojska pronikala do povstaleckého území ze severozápadu, ve směru Žilina, Vrútky (divize „Tatra“), ze severovýchodu přes Kežmarok na Poprad (SS brigáda „Dirlewanger“), z východu (části SS divize „Horst Wessel“), z jihozápadu přes Trnavu na Topolčany (tankomechanizovaná brigáda „Schill“), a do středního Pováží (taktické skupiny plukovníků von Ohlena a von Juncka). Celkově šlo o první fázi povstání, o hodnotu přibližně 30 000 mužů s bojovými zkušenostmi a technickým vybavením vysoce převyšujícím úroveň výzbroje povstalecké armády.

Velitelem tohoto útočného uskupení se stal náčelník Hlavního úřadu SS (SS Hauptamt) Obregruppensführer Berger, který svůj úkol považoval za policejní akci a prohlašoval, že ji splní za tři dny.

Situace se však vyvíjela jinak. Povstalecká armáda kladla velmi účinný odpor. Jen boje na Strečnianské soutěsce a dále k Vrútkám trvaly celý týden, podobně jako boje na horní Nitře, jakož i v Liptově a u Telgártu na přístupech do horního Podhroní. Protože nebylo možné dodržet klasickou vojenskou organizaci prapor - pluk - divize,

rozhodlo se velení 1. čs. armády na Slovensku vytvořit na jednotlivých uvedených směrech šest taktických skupin přímo podřízených armádě, avšak se značnou samostatností okamžitého rozhodování velitelů. Nebylo to vždy lehké, ani stoprocentně úspěšné. Velmi dobře se držela 1. taktická skupina v Turci, jakož i 3. na Horní Nitře a na přechodu do Podhroní. Liptov byl však ztracen příliš rychle, nikoliv bez viny plk. Bodického, který musel být odvolán a nahrazen pplk. Černekem. Nejlépe si z velitelů taktických skupin vedl kpt. Stanek na horním Podhroní, který nejenže zkonsolidoval svoji obranu, posílil ji dobrovolníky i partyzánskými jednotkami, ale rozhodnou útočnou činností vrhl německé jednotky o desítky kilometrů zpět a udržel obranu až do 25. října.

Celkové počty armády a partyzánů po první mobilizaci 5. 9. 1944 dosahovaly podle záznamů plk. Pekníka, náčelníka organizačního oddělení štábu povstalecké armády, 54 000 vojáků a 26 000 partyzánů, které materiálně zabezpečovala armáda.

Po druhé mobilizaci 26. 9. 1944 se stav v podstatě nezměnil, protože došlo k poměrně značným ztrátám. Povstalecká armáda však neměla dost dělostřelectva, protitankových zbraní, a téměř žádné letectvo. Rovněž tak technicky a bojovou stmeleností jednotek byla ve značné nevýhodě. Její výhodou byl naproti tomu členitý terén a bojová odhodlanost.

Partyzánské jednotky byly zasazované do bojů střídavě na jednotlivých úsecích. Je nutno říci, že to nebyla jejich vlastní úloha. Tou byla především diverzní, přepadová a zpravodajská činnost. Tyto jednotky neměly těžké zbraně a výcvik jejich příslušníků byl improvizovaný a krátkodobý. I tak však plnily své úkoly s maximální obětavostí a se značnými ztrátami.

Kromě toho zde byly prvky nevyjasněných kompetencí a dvojitého podřízení. Armádní jednotky podléhaly velení 1. čs. armády na Slovensku, které bylo zásadně řízené čs. londýnskou exilovou vládou, ale řídilo se i rozhodnutími Slovenské národní rady. Partyzáni měli svůj hlavní štáb partyzánského hnutí na Slovensku, který po operační stránce řídil plk. Asmolov. Ten dostával rozkazy a podával hlášení Hlavnímu štábu partyzánského hnutí v Kyjevě, jakož i velitelství 1. a 4. ukrajinského frontu. I když zde působili styční důstojníci a v taktice obrany nebyly zásadní rozpory, nebylo možno se vyhnout některým nedorozuměním, která by se někdy negativně projevila na frontách.

Německá vojska měla za úkol především uvolnit komunikační tahy, potřebné pro zásobování blížící se fronty, zmocnit se administrativních center a obnovit v nich vlastní nebo pro ně pracující správu. Probíjela se především pro střední Slovensko typickými údolími při hromadném nasazení obrněných jednotek a hlavně minometů, které byly jejich hlavním prostředkem ničení živé síly. Při svém postupu mobilizovala příslušníky německé menšiny, vytvářela z nich jednotky tzv. „Heimatschutz“ a s jejich pomocí jako znalců terénu pronikala na křídla a do týlu povstaleckých jednotek s cílem vyvrátit obranu na jednotlivých úsecích.

Kromě toho využívala svého letectva hlavně z operačního letiště v Pišťanech, které bombardovalo povstalecký vysílač v Banské Bystrici a podporovalo bojovou činnost pozemních vojsk. Na straně povstalecké armády bylo v této době pouze několik letounů zastaralých typů Š-328 a Avia-534, které i když dělaly co

mohly, nemohly být německému letectvu rovnocenným protivníkem a byly rychle vyřazovány.

8. září byla zahájena karpatsko-dukelská operace. Pro bojující Slovensko to byla ohromná morální posila. Znovu ožila víra ve spojení se Sovětskou armádou a 1. čs. armádním sborem a posílila se vůle vydržet. Kromě toho začala přicházet pomoc cestou přísunu zbraní, hlavně protitankových ze SSSR leteckou cestou, přes letiště Tri duby. Téměř každou noc, pokud to počasí dovolilo, přistávaly desítky dopravních letounů. I nevýhoda v letectvu byla brzy zmírněna přísunem 1. stíhacího leteckého pluku (22 letounů Lavočkin-5), který z pomocného letiště Zolná u Zvolena účinně zasahoval proti agresorům. Jednou z jeho nejvýznamnějších akcí byl přepad letiště v Piešťanech, který výrazně oslabil leteckou činnost nepřítele. Naproti tomu činnost angloamerického letectva v prostoru Slovenska téměř ustala. Dopravní letoun, který přivezl určitý počet protitankových bazuk evakuoval z povstaleckého území letce, sestřelené v předcházejícím období na území Slovenska a odvezl i delegaci Slovenské národní rady (Novomeský, Ursíny, pplk. Vesel), která letěla přes Bari do Londýna, aby tam podrobně informovala čs. exilovou vládu o situaci na Slovensku.

Obrana na povstaleckém území se v této etapě SNP konsolidovala. Útočníci byli v Turci zasaveni u Čremošného, v Liptově se stabilizovala obrana v prostoru Ostrô-Sidorovo u Ružomberka, o prostoru Telgártu byla zmínka výše. Jako nejnebezpečnější se jevila situace na směru Handlová, Sv. Kríž (dnešní Žiar nad Hronom), kde hrozilo spojení s nepřátelskými jednotkami, pronikajícími podél řeky Hron od Žarnovice. V této oblasti bojovalo 12 praporů pěchoty a 12 baterií dělostřelectva povstalecké armády, všechny zbývající zastaralé tanky a část partyzánských jednotek. Na přelomu září a října, po ovládnutí Sv. Kříže, začal nepřítel ohrožovat přístupy ke Zvolenu. V této situaci došlo k přesunu 2. čs. paradesantní brigády ze SSSR na Slovensko, celkově přes 1800 vojáků a 248 tun materiálu a výzbroje, kterou velitelství 1. čs. armády posílilo dalšími 850 vojáky. Tato, nutno říci jediná plně vyzbrojená jednotka, zahájila ve dnech 6. - 9. října protiútok, zatlačila nepřítele a stabilizovala obranu prakticky až do 23. října.

V této době došlo na německé straně k výměně velitele protipovstaleckého uskupení. Namísto administrativního funkcionáře Obergruppenführera Bergera byl dosazen frontový velitel SS Obergruppenführer Herrmann Höfle. Jeho vojska byla zesílena tankovou divizí SS „Adolf Hitler“, horskou divizí a dalšími speciálními jednotkami. Proti povstání byla tedy nasazena hodnota 5 - 6 divizí. Jejich celkové počty nejsou přesně známy, odhad je 50-55 000. Tato vojska zahájila 16. října 1944 generální ofenzivu proti povstalecké armádě, která bojovala na stále menším území a měla již značné ztráty. Dosud klidný jižní úsek povstaleckého území se přeměnil na nástupový prostor ofenzivy. K tomu přispěl i převrat v Maďarsku, kde byl 15. 10. 1944 odstraněn admirál Horthy, tajně vyjednávající se spojenci, a nahrazen fašistou Szálasi (vůdce tzv. Šípových křížů).

Současně byl zahájen i postup Sovětské armády v maďarské nížině ve směru na Budapešť a byla částečně osvobozena Karpatská Ukrajina. Karpatsko-dukelská

operace byla však, bohužel, zavázaná do bojů v Dukelském průsmyku, kde bylo německé uskupení z původních tří divizí posíleno na šest. Až v listopadu dosáhl 1. čs. armádní sbor linie řeky Ondavy.

Německé velení potřebovalo energicky uvolnit týlový prostor svého uskupení. Proti SNP, proto zaútočilo ze všech stran především však na dosud klidných směrech Krupina, Zvolen; Lučenec, Zvolen; Tisovec, Brezno a Rimavská Sobota, Dobšiná. 25. října byla pro povstalecká vojska situace již neudržitelná, 27. nastává všeobecný ústup a 28. padla Banská Bystrica. 27. října vydal velitel 1. čs. armády na Slovensku svůj poslední rozkaz, kterým další bojovou činnost ponechal na rozhodnutí jednotlivých velitelů. Tento rozkaz se však v nepřehledné situaci k mnohým jednotkám vůbec nedostal.

Otevřeně řečeno, ukázala se zde nedostatečná předvídatost armádního velení. Již na začátku německé generální ofenzivy muselo být jasné, že klasickou frontovou obranou se povstání nemůže udržet. Byl poslední okamžik na to, aby se připravilo vše potřebné pro boj v horách, především po řídicí a materiální stránce. K tomu však nedošlo a nastal neorganizovaný ústup do hor, a to nejen armády a partyzánů, ale i části ohroženého civilního obyvatelstva. Přitom armádní sklady se svými zásobami padly většinou do rukou okupantů. V některých údolích se nahromadilo vojsko, technika i část obyvatelstva. Ve Starohorské dolině bylo až 40 000 lidí a zbývající německé letectvo zde mělo prakticky cvičnou střelnici, pokud mu v tom nezabránilo nepříznivé počasí.

Partyzánské jednotky byly nejméně dezorientovány, protože boj v nepřátelském týlu byl vlastně jejich hlavním úkolem. Některé z nich se probíjely dále na západ, na Moravu. Počty těchto jednotek však zdaleka nedosahovaly úrovně dosažené na začátku SNP. Armádní jednotky se individuálně připojovaly k partyzánům, část se samostatně probíjela na východ vstříc Sovětské armádě, část upadla do německého zajetí, a menší počet vojáků dezertoval do svých domovů, pokud byly blízko. Z poslední skupiny se však rekrutovala i značná část obětí německých represálií. Hřebeny Nízkých Tater a částečně Slovenského rudohoří byly posety zbraněmi, ustupujícími bojovníky, ale i mrtvými, kteří nevydrželi nelidskou kombinaci nebezpečí, zimy, hladu a celkového vyčerpání.

Tento osud neminul ani povstalecké velitel gen. Viesta a gen. Goliana. Na odpočinku v horské obci Bukovec je německé jednotky zajaly a předaly bezpečnostním orgánům, které je dopravily do Německa, a později popravily.

Tato etapa SNP od 28. října 1944 do postupného osvobození Slovenska v dubnu 1945 byla nejkrutější.

Německé velení postupně stáhlo frontové útvary, které byly zoufale potřebné na frontách, očekávajících novou sovětskou ofenzivu. Na povstaleckém území zanechalo jednotky zajišťující průchodnost komunikací, po nichž probíhalo zásobování, ale i postupný ústup německých a maďarských vojsk, které zachovávaly věrnost německé říši až do konce.

Kromě toho byla ve vybraných místech dislokována tzv. jagdkommanda, obvykle v síle roty s posilovými prostředky, jejichž úkolem byl ofenzivní protipartyzánský boj. Tyto jednotky bezohledně vraždily i bezbranné obyvatelstvo jen proto, že ho považovaly za potenciální pomocníky partyzánů a jeho likvidace pro ně byla prakticky

bezriziková. Kromě toho působily v administrativních centrech, ale i mimo ně, příslušná oddělení gestapa a sicherheitsdienstu.

Bohužel nutno konstatovat, že jim vydatně pomáhaly i znovu aktivované pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy, jakož i zvláštní protipartyzánské jednotky. Z nich nejznámější byla jednotka „Edelweiss“. S příslušníky této jednotky probíhal proces v šedesátých letech.

Vzájemná součinnost uvedených složek přinesla smrt více než 5000 slovenských občanů, nemluvě o těch, kteří byli odvezeni do koncentračních a zajateckých táborů. Jen z hromadného hrobu u Kremničky bylo exhumováno 586 obětí a stovky přišly o život upálením v pecích pohronske vápenky.

Do tohoto období patří i vyznamenávání německých vojáků a příslušníků policejních jednotek, které dr. Tiso odměnil za vraždění vlastních občanů. K zániku odsouzený fašistický režim, jehož představitelé museli jasně vidět své perspektivy, neváhal vytvořit ještě několik útvarů „domobrany“, pod vedením loutkového ministra obrany Haššíka, bývalého hauptmanna rakousko-uherské armády. Některé jednotky byly ke konci války zavlečeny až na Moravu.

Partyzánské oddíly v horách, které neměly za úkol probít se dále na západ, působily na středním Slovensku až do spojení se Sovětskou armádou a 1. čs. armádním sborem a vytvořily později jeho 4. brigádu.

V souvislosti se SNP nutno připomenout, že se stalo i inspirací pro odboj v tehdejší protektorátu Čechy a Morava. Na povstalecké území přecházely skupiny Čechů, jichž se povstání zúčastnilo celkem asi 2000. O silném vlivu SNP svědčí i skutečnost, že státní ministr K. H. Frank se ho velmi obával a činil drastická opatření pro případ hromadného odporu v českých zemích. Vypracoval i plán propagandy proti SNP a nechal vytisknout letáky, které byly použity na Slovensku.

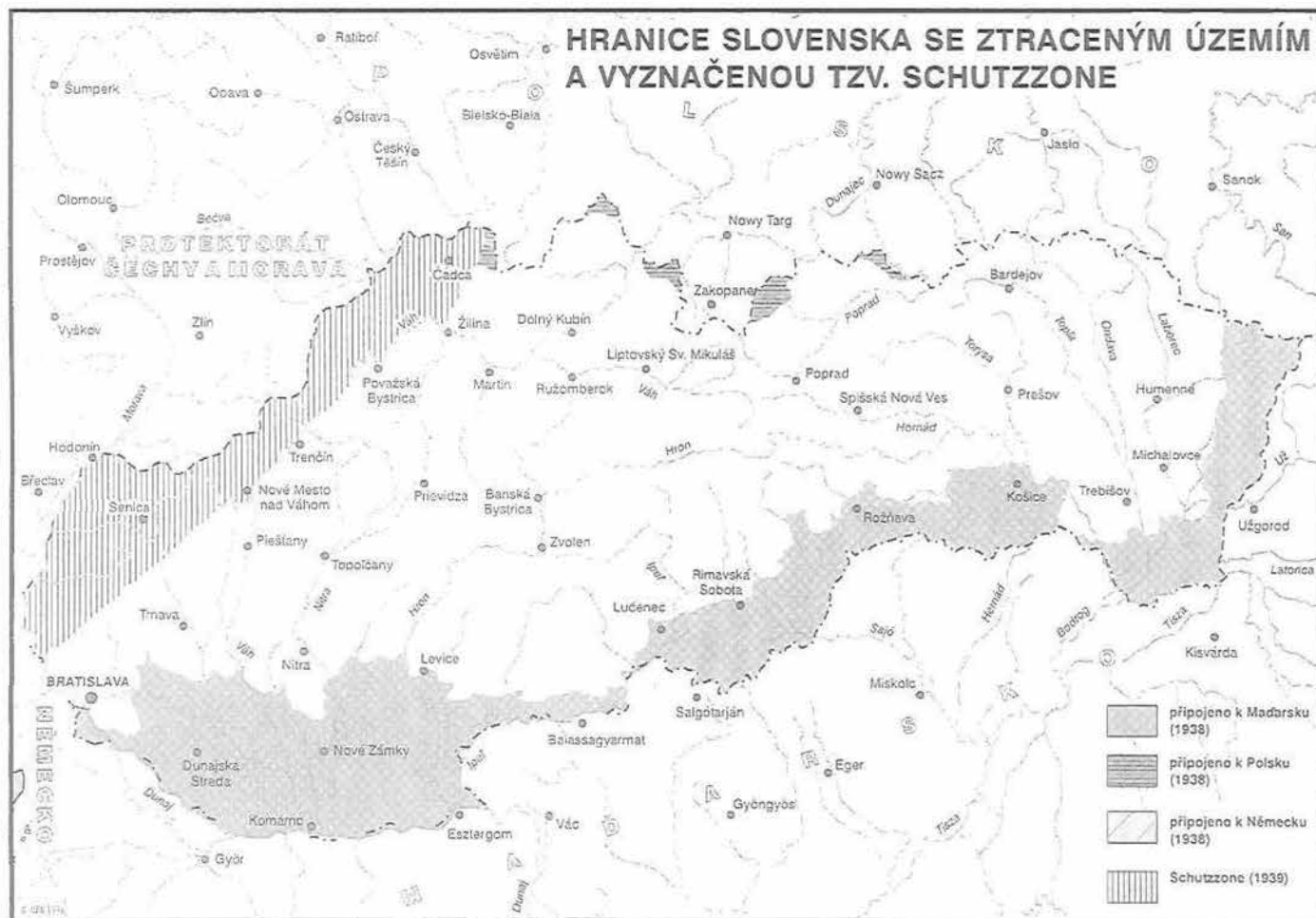
Celkové hodnocení SNP je trvalým úkolem historiků a na tomto místě lze uvést pouze několik hlavních bodů.

Především bylo SNP výrazem vůle slovenského národa vymanit se z fašistického jařma a stát se členem rodiny vítězných národů druhé světové války. Slovenský národ se vyslovil za Československou republiku a její obnovu, i když nikoli za přesnou kopii předmnichovské republiky. Odhlédneme-li od rozsáhlých partyzánských operací na území SSSR, bylo SNP po Jugoslávii největší odbojovou akcí porobených národů v Evropě a absolutně nejrozsáhlejší v boji národů Československa. I když se nepodařilo úplně uskutečnit jeho operačně-strategický plán, vázalo SNP po dobu dvou měsíců průměrně 4 až 5 německých divizí, blokovalo přísunové komunikace vedoucí na východní frontu, a přispělo tím k vítězství protihitlerovské koalice.

Je třeba jen litovat, že se v poslední době ozvaly i hlasy snižující jeho význam. Historické skutečnosti však již změnit nemohou. Příslušná databáze hovoří jasnou řečí. Je nyní na historících, aby po přirozeném odchodu jeho přímých účastníků zachovali historickou pravdu a reálně zhodnotili zásluhy jeho organizátorů a všech, kteří v této odbojové epopeji nasazovali své životy.

Ing. Milan Štembera

HRANICE SLOVENSKA SE ZTRACENÝM ÚZEMÍM A VYZNAČENOU TZV. SCHUTZZONE

Armádní generál Eduard KADLEC

* 16. 3. 1880 Ústí nad Labem

† 19. 8. 1961 Brno

Eduard Kadlec se narodil v české úřednické rodině v Ústí nad Labem. Spolu se svým mladším bratrem Janem se rozhodli pro vojenské povolání, a proto po ukončení německé reálky nastoupil na dělostřeleckou kadetní školu ve Vídni, kterou ukončil v polovině srpna 1900. Následovala služba u 6. baterie *Festung-Artillerie-Regiment Nr. Kaiser Franz Joseph* ve Vídni, po roce povýšení do první důstojnické hodnosti, na jaře 1903 ustanovení do funkce pobočníka III. praporu pluku i úspěšné absolvování ekvitačního kurzu u *Artillerie-Brigade Nr. 2*.

Slibnou kariéru ukončil na podzim 1904 spor s nadřízeným, přemístění z trestu do druhořadé posádky *Festung-Artillerie-Batalion Nr. 3* v Petervaradinu a jmenování správcem augmentačního skladu.

V červnu 1906 byl ustanoven pobočníkem velitele inspekčního velitelství, *Artillerie-Inspicierung-Kommando Nr. 4*

v Sarajevu, ale již koncem roku byl na vlastní žádost jmenován velitelem dělostřelecké pevnůstky a roty v Bogiševci. Když se ani poté nedočkal povýšení, rozhodl se poručík Kadlec koncem roku 1908 rakousko-uherskou armádu opustit a hledat své štěstí jinde.

Na jaře 1909 se Kadlec přihlásil ke službě v koloniální správě v Belgickém Kongu, kde působil nejprve ve funkci oblastního správce v Ponthierville, Kasongu a Kilu. Své řídicí schopnosti prokázal v několika výpravách proti domorodcům, kde byl vyznamenán za vynikající služby a na jaře 1913 povýšen na vrchního správce sektoru Mongala, poté Likame ve východním Kongu. Po pěti letech africké služby odjel na začátku léta 1914 na dovolenou do Čech.

Tady ho zastihla první světová válka. Za mobilizace nastoupil jako záložní důstojník k *Festung-Artillerie-Regiment Nr. 3* v Nagy Kanisza, odkud byl povolán do pevnosti Przemyśl, kde převzal velení jedné z pomocných pevností komplexu Fort XI;

počátkem října pak podpůrné baterie těžkých děl Ziegelofen, s níž se zúčastnil odražení ruského útoku na pevnost.

Počátkem listopadu byl nadporučík Kadlec jmenován velitelem pevnůstky Fort X, postupně však převzal velení nad celým komplexem Fort XI (několika desítkám těžkých děl), který podléhal přímo veliteli *Landsturm-Brigade Nr. 93*.

Situace průmyslové posádky se stávala neudržitelnou. V noci z 21. na 22. března 1915 nechal Kadlec vystřelit zbývající munici, zneškodnit děla a vyhodit kasematy a skladiště do povětří. Z bývalé rakousko-uherské pevnosti zůstaly ruiny. Druhý den ráno se do ruského zajetí vzdalo devět generálů, asi 2600 důstojníků a 117 000 rakousko-uherských vojáků.

Nadporučík v záloze Kadlec se dostal do zajateckého tábora v Darnici u Kyjeva, odkud byl s dalšími důstojníky odsunut do důstojnického zajateckého tábora v Kazalinsku, kde se stal předsedou tamější „revoluční organizace“.

Tehdy také navázal styk se Svazem československých spolků na Rusi, který jej v létě 1916 vyreklaoval ze zajateckého tábora pro práci Klubu spolupracovníků v Kyjevě. Zde sice získal poměrně významné místo (redigoval i některé časopisy a tiskoviny), ale když politicky podpořil poslance Josefa Düricha, jeho původní přihláška do československé vojenské jednotky byla odložena ad acta. Teprve po březnové revoluci v Rusku roku 1917 (jež mj. ukončila i samostatnou a kontraproduktivní odbojovou akci poslance Düricha). Kadlec tehdy skončil politickou činností a znovu požádal o vstup do československých vojenských jednotek.

Dnem 23. června 1917 mu byla udělena ruská vojenská hodnost *štabs-kapitan* a 1. července byl zařazen k 7. čs. střeleckému pluku a následně jmenován velitelem jeho III. praporu. Po zformování a výcviku jednotky byl Kadlec povýšen do hodnosti *kapitan*. Začátkem ledna 1918 byl odvelen do důstojnického kurzu velitelů praporů a rot v Pirjatíně, kde přednášel taktiku pěchoty. K 7. pluku se vrátil začátkem března 1918, tzn. v době, kdy se jednotka připravovala k odjezdu z Ukrajiny.

Jelikož ruský velitel pluku (plukovník Smuglov) projevoval pramalý zájem o další osud jednotky, rozhodli důstojníci pluku, že faktickým velitelem se stane kapitán Kadlec a současně oficiálně jmenován zástupcem velitele pluku. Dne 3. března pak převzal velení prvního vlaku pluku (2 střelecké roty, minometný oddíl, průzkumný jezdecký oddíl, plukovní hudba, 1 kulometná rota, celkem přes 500 vojáků), s níž vyjel z Berezani směrem na Kurzk. V závodu s časem nařídil velitel 2. čs. střelecké divize změnit směr transportu do Bachmače, kam směřoval i 6. čs. střelecký pluk.

V boji s německými jednotkami o stanicí Doč byl Kadlec odpoledne 10. března těžce raněn, přesto se Čechoslovákům podařilo zastavit německý postup a uzavřít příměří, takže vlaky 1. čs. střelecké divize mohly nerušeně projíždět bachmačským železničním uzlem.

Kapitán Kadlec i přes své zranění zůstal u 7. pluku ve funkci zástupce velitele. V dubnu 1918 se vlaky, po reorganizaci v Penze, pomalu a za obstrukcí místních sovětů posunovaly přes Volhu a Ural na Sibiř směrem na Vladivostok.

Kadlecovy jednotky jako první zareagovaly na přepadení československých vlaků na magistrále. Již odpoledne 25. května 1918 tisícovka mužů obsadila stanici i město Mariinsk mezi Novo-Nikolajevskem a Krasnojarskem. Dokázala se udržet v naprostém

obklíčení dvacet dní, kdy se k nim neprobily jednotky kapitána Gajdy a podplukovníka Ušakova.

V červnu 1918 byl kapitán Kadlec ustanoven náčelníkem štábu Východní skupiny československých vojsk (tzn. východně Omska), avšak počátkem července se této funkce vzdal a převzal velení 7. čs. střeleckého pluku „Tatranského“. Dnem 23. srpna 1918 byl Kadlec jmenován plukovníkem a pověřen velením nad všemi čs. vojsky nastupujícími od východu Vladivostoku.

Podařilo se mu ovládnout strategickou oblast bajkalských tunelů, dobýt Čitu. Čechoslováci tehdy ovládli magistrálu od Volhy až do Vladivostoku. Za tyto boje byl postupně oceněn několika ruskými, československými, francouzskými i rumunskými vyznamenáními.

Dnem 26. září byl plukovník Kadlec jmenován do čela právě vytvořeného velitelství Dálného východu ve Vladivostoku, které mělo zabezpečit československé jednotky na povolžské a uralské frontě. 10. října podal demisi, neboť byl povolán „*velitelem severouralské fronty na Dálném východě nalézajících se čs. vojsk na tuto frontu a pověřen eskortou 108 automobilů a hájení jich proti atamanovi Semenovi, který si na ně činil nárok*“.

Vzhledem k jeho vynikající znalosti francouzštiny a umění velet, rozhodlo velení československého armádního sboru ustanovit plukovníka Kadlece velitelem rumunských dobrovolnických jednotek, které převzal 25. listopadu 1918 v Irkutsku. Během několika měsíců se mu podařilo sestavit plně bojeschopné *Legiune de tragatori Transilvania-Bucovina*, takže už v červnu 1919 mohly převzít ochranu samostatného úseku sibiřské magistrály mezi Nižně-Udinskem a Tajšetem. V bitvách u Saragulu a Kujtunu porazily útočí rudoarmějce a donutily je k příměří.

Tak jako mnozí jiní legionáři, i plukovník Kadlec se v Rusku oženil - 15. prosince 1919 - uzavřel v Irkutsku sňatek s Věrou Fjodorovnou Solovjevovou, dcerou obchodníka z Turinska.

Manželé se 25. května 1920 nalodili ve Vladivostoku na loď *Trans-os-Montes* s prvním transportem rumunské legie; začátkem července v Port Saidu přestoupili na loď *Teutonic*, která je dopravila do rumunského přístavu Constanca. Kadlec s vojáky odjel do Bukurešti, aby předal velení rumunským důstojníkům. 19. července se ještě zúčastnil slavnostní přehlídky prvního transportu rumunské legie před králem, ale krátce poté již odjel do vlasti.

Několikrát mu byla prodloužena „repatriační dovolená“ - až do uprázdňení místa velitele divize. To se uvolnilo až koncem roku 1920, takže 1. 1. 1921 plukovník Kadlec převzal funkci velitele 10. pěší divize v Banské Bystrici od francouzského generála Pierre-Victora Fourniera, který se stal zemským vojenským velitelem v Bratislavě. Následovalo udělení hodnosti generála V. třídy, 28. října 1925 generála IV. třídy (v roce 1926 hodnost přejmenována na divizní generál).

V době od 27. října do 5. listopadu 1921 Kadlec řídil mobilizační opatření na maďarské hranici, následoval jednoměsíční *Cours d'information des généraux et colones* ve Versailles pro generály a plukovníky spojeneckých armád. V říjnu 1920 se jako člen poselství prezidenta ČSR zúčastnil korunovačních slavností v Rumunsku.

Svěřené divizi velel s „*autoritou a odborně*“. Nadřízení oceňovali jeho „*bezvadný charakter. Vysoce vyvinutý smysl pro povinnosti vojenského stavu, jak po stránce odborné,*

tak v morálním ohledu...". Přesto ve funkci velitele 10. pěší divize zůstal téměř jedenáct let - až koncem září 1931 převzal velení 7. divize v Olomouci.

V letech 1933-1935 byl generál Kadlec jmenován dekretem prezidenta republiky řádným členem tzv. armádního poradního sboru, který vznikl v roce 1932 jako poradní orgán ministra národní obrany. Funkce se vzdal, když v rotaci vyšších velitelů nebyl ustanoven zemským vojenským velitelem.

Tehdejší velení čs. armády pominulo jeho jinak nezpochybnitelný nárok: byl první v pořadí velitelů divizí, první v pořadí divizních generálů, a také dosáhl v této kategorii nejvyšší funkce v první světové válce, ovšem i tentokrát rozhodly o jeho osudu osobní vztahy mezi vojáky a politiky.

Generál Kadlec podle svého nadřízeného byl: *„Velmi svérázný. Samostatný a ve své činnosti důsledný. Povaha ušlechtilá a přímá. Jeho činnost ale nejde vždy směrem žádoucím. Má silně vyvinutý smysl pro povinnosti stavovské a pochopení pro kázeň vnější, ale jest nutno činiti na něj nátlak, aby rozeznával bojový výcvik a vedení boje. Po stránce taktické jeho názory nevždy jsou správné a občas činí překvapující vadné rozhodnutí. Jako instruktor po stránce taktické - dobrý není. Vůbec jako vychovatel vzbuzuje obavy: z jedné strany působí jako příklad ušlechtilý, z druhé strany ale svým osobním vystupováním upjatým a odpuzujícím přispívá k vytvoření ovzduší nezdravému. Jako podřízený - je velmi nepřijemný ... Ponechat v činné službě tak dlouho dokud nebude možno, s ohledem na zásluhy v minulosti, přeložit jej do zálohy ...“* (zdůraznění autor článku).

V rámci reorganizace čs. armády byl generál Kadlec k 1. říjnu 1935 ustanoven do funkce velitele IV. sboru v Olomouci; po smrti generála Václava Kopala 15. listopadu 1935 zemským vojenským velitelem v Brně. O tom, že se v této funkci osvědčil vypovídá hodnocení náčelníka hlavního štábu armádního generála L. Krejčího, který v září 1936 mj. uvedl:

„ ... V závěrečných cvičeních u Chrudimi velel jižní armádě velmi úspěšně, za velmi těžkých podmínek. Rozhodnutí svá prováděl bez kolísání a váhání, vžívaje se do skutečné situace manévrové.“

Avšak ani toto kladné hodnocení nijak nezmenšilo nátlak na jeho odchod z čs. armády, který mělo „ulehčit“ povýšení dnem 31. května 1937 (zcela mimo pořadí) do hodnosti armádního generála. Služebně nejmladší armádní generál byl „na vlastní žádost“ penzionován 1. srpna 1937. Od tohoto okamžiku zůstal mimo veškeré dění ...

12. května 1945 sice velmi zdvořile požádal ministra národní obrany generála L. Svobodu: *„V době kdy se sbírají síly národa k dílu znovu budování státního života mám za svoji povinnost hlásiti se k vaší dispozici ...“*, ale odpovědi se jeden z nejagilnějšího odpůrců bolševismu z první světové války nedočkal.

Žil v Brně, kde byl po únoru 1948 vystěhován ze své vily, na jaře 1950 degradován na vojína (hodnost mu byla vrácena až po listopadu 1989), aby zemřel v naprostém zapomnění ...

PhDr. Zdeněk Vališ

Postulated External Security Environment of the Czech Republic up the Year 2015 by Ing. Josef Janošec, CSc., Mgr. Libor Frank.

The Institute of Strategic Studies in Brno (Moravia) is now involved in a very challenging programme, called: the Perspectives of the Development of Security Situation, Military and Defence Systems till the Year 2015, with the Prospects up to 2025. Many documents have been put together that are used as a starting point of the strategic revision of the defence of the Czech Republic. Their contents is oriented towards the exploitation of concept phase and together with a vision of further development in basic way of Czech national defence represents an objective framework prognostic process, which is desirably demanded by Czech defence community. This article puts forward some of prognostic concepts that enable to visualise the future of defence and military within this part of Central Europe. The fact is that in the last few years, all countries prefer diplomatic and economical tools of defence to military ones, which are regarded as extreme. In spite of that, they are still used, e. g. in Kosovo, the Persian Gulf, Afghanistan, Chechnya, and so on. The system of international security relations goes hand in hand with the process of the so-called globalization. The United Nations ought to be structurally and functionally reformed. Five possible ideas on European future were worked out by the Department of Prospective Studies (the European Commission) in 1999. They are: Victorious Markets (security risks are eliminated by affluent society, but there are still "soft risks" - illegal immigration, terrorism, and ecology damages), Hundreds of Flowers (economical instability, international crimes in EU nations), Shared Responsibility (political, economical co-operation, correct relations with Russia), Creative Societies (home and foreign chaos, the EU is unable to cope inner problems, Russia is separated), Uneasy Neighbours (weak international institutions, economic disputes, Russia and the Ukraine collapse, the USA separates from European affairs). Those ideas make the position of the CR

more precise: its security depends on ties with European communities, supranational organizations (the UN, the OSCE, the EU), i. e. deeper integration into international economical and security structures. In this context, our first task is integration into NATO structures, so that we could become a valuable member of this influential international security organization.

Economy Theories and Practice of NATO Membership by Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.

When NATO was founded some fifty years ago, nobody could foresee whether this organization would survive and more surprisingly admit new members, from among its opponents. Today's NATO have to re-define its political and military tasks. At the same time, it must re-assess its economy programmes, as they also influence collective security. This covers problems of standardization, conversion, military budgets, and so on. Special effects on national economies are formed by arms production. Very often we come upon various myths about national production of arms systems, which are in fact only camouflaged political demands that ought to collect more votes for local political governments, because European defence industries employ thousands of labour force. Economy analysts may help by critical explaining those myths and providing methods of alternative acquisition policy. Within the NATO we have several variants for political options: absolute independence (which is extremely expensive, with regard to financial sources for research and development). Probably more suitable are purchases of licences, including co-production and industrial co-operation (which may preserve home capacities for industrial production in time of need). In many cases co-operative production might be unprofitable, e. g. the shared production of fighters F-16 which represented 34 per cent loss. Enclosed illustrative chart shows four types of budgets in relation with coalition arms production. As a NATO member, the Czech Republic refuses only national security policy and will solve security problems - including

arms production - only in the scope of European security framework. Here we have a challenge for our Czech industries, to compete in international market and acquire arms contracts and working opportunities for home population.

What Sort of Army We Are Going to Follow in the Future? *by Ing. Karel Pezl.* Nowadays our society thinks over the future of our army. Running changes in international surroundings and our membership in NATO alliance, the process of globalization, limited humane and financial sources, are unequivocal impulses for the revision of present day's forces and strategy. Firstly we must clear up perception of common deployment of our army within the Alliance framework, i. e., in the future, the CR will not fight alone. On the other hand, our security will be influenced by the situation in the Balkans, Russia, the Ukraine, Baltic states, and the Middle East, Mediterranean region. Such layout needs go professional, to develop all-volunteer army, capable of rapid deployment in contingencies. Secondly, it is a political order that we lack for long-term prospects of humane, financial and source requirements that will take into account above mentioned new security requirements. Thirdly we need deep analyses for new concept of armed forces. Fourth: the responsibilities of MoD, General Staff, and subordinate agencies are to be strictly specified, fifth: inner structure of armed forces should be more operative, abolished extra stages between the General Staff and Major Commands, sixth: what we shall do for objective forces of the Czech Republic. The predispositions are full professionalism, financial means covering all investments programmes and army's expenses. Those reflections of Gen. Pezl (ret.) are intended to be keynotes for further problems oriented discussion not only within the ACR, but also in civil public.

New Requests for the Management of Research and Development *by Ing. Ladislav Klíma, CSc.* Research and development (R&D) belong to most difficult spheres to be controlled. But in spite of that, or because of that they must be controlled. In our country they prepare new laws that should change

existing methods of R&D administration, as well as professional participation. The author cites a summary of most important legislative rules and directions referring to R&D generally, and as their applications for armed forces. Prepared legislative amendments will have a great influence for defence sector and therefore we shall have to re-define requirements of applied defence technologies. Institutional support of R&D will be distributed among military colleges and modernization projects in the field of informatization, technological, behavioural and medicine experiments. Special part of defence scientific research is its evaluation and assessment, which has back feed effects for further distribution of state subsidies, grants and state-aided projects. And here is played a particular role of the Czech Ministry of Finance and the Governmental Board for R&D that organize rating of current projects. There are two tables enclosed, depicting state support for R&D in the CR, and that for defence research respectively.

MILITARY ART

Forces under National Command *by Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc.* Among those forces under Czech national command, the most influential forces are those of territorial defence and forces and means of logistics. The General Staff of the Army of the Czech Republic plays central role in command and control of forces under national command. The General Staff will be in close contact with CJTF Command, or with regional Alliance Command "North". Some people say that we have too many operational commands. This is tied with the fact that in time of need all actions would be arranged with NATO, which is viable at the level of General Staff, but at the lower echelons this could be rather complicated. The author thinks that the Command of Czech Land Forces is a superfluous step between the General Staff and a Division Command, because it only transfers orders and does not make necessary decisions. With certain modification it could be quite abolished. The Command of Territorial Forces would have more troops at its disposal. Such problems were discussed in the Army Workshop in January 2001. Most

proposals recommended to make three commands out of present five operational commands. Newly formed commands would be Land Forces Command, Air Force Command and the Command of Central Support that would come into existence by merging of present Logistics Command and Army Medical Command. Five commands are for peace establishment of our armed forces too much. Their reduction would be effective. The proposal for optimal composition of the ACR in the 21st century will arise from deep analyses made during the strategy revision of the defence of the Czech Republic. The author concludes that we shall not take part in conflicts abroad in larger scale. He presupposes only on "ad hoc" battalion in European Forces XXI. He encloses four pictures of organizational schemes of the ACR.

Interim Brigade Combat Team - Vanguard of the 21st Century Forces (an article based on a translated paper by Col. M. Mehaffey, US Army, *Military Review* September-October 2000). The high frequency of joint contingency operations since the end of the Cold War - a frequency expected to continue and perhaps rise during the 21st century - has sharply increase the significance of strategic responsiveness. In response to this new operational environment, the US Army will implement the vision of rapidly deployable combined arms forces. They are the so-called Interim Brigade Combat Team (IBCT) has been designed as a full-spectrum, early-entry force. The brigade has utility, confirmed through extensive analysis, in all operation environments against all projected future threats, but it is optimized primarily for employment in smaller-scale contingencies in complex and urban terrain, confronting low-end and mid-range threats that may employ both conventional and asymmetric capabilities. When fielded the IBCTs will offer a new option for decisive contingency response. Equally important, the IBCTs will represent a clear near-term improvement in national and theatre conventional deterrence, providing the capability to place a credible and flexible combat force on the ground anywhere in the world within 96 hours. So, the development of the two initial brigades will start transformation without compromising

the Army's ability to accomplish its most fundamental mission: fighting and winning the nation's war.

Doctrine of Information Operations (*American Concept*). In the last few years there was a great increase in articles dealing with the so-called information operations. Mostly they are tied with computers, but concepts like Network-Centric Warfare are only limited part of such operations, because goals of information operations, objectives, structures and proceedings are far wider. The only sources to explain information operations are in official documents and manual of American Ministry of Defence. This is also the very source the Polish Magazine *Mysl Wojskowa* uses to explain terms like information warfare (for operations in time of war) and command&control warfare (used for fight against C2 systems of belligerent countries. Polish author, Dr. hab. Andrzej Stokalski offers for common use English term "C2 Warfare", as there is no equivalent in Polish language. Those operations have special position: they are planned and realized both in time of peace and during war. Doctrine sets offensive information operations and defensive ones. Their mutual relations, co-operations, have synergetic effects that enhance effectiveness both types of operations. Physical attack or destruction belongs also among information operations, because it is used to destroy information elements of opposing forces, e. g. strong points, signal centres etc.

OPINIONS, CONTROVERSY

Six Years of White Book of Defence of the CR and its Prospects by PhDr. Antonín Rašek. The first White Book on Defence appeared six years ago. Now we are preparing a new one and it is a good reason to think over the work that we have done, the changes happened. The starting point of the former White Book was a thesis of political and economical stability of the Czech Republic. Nobody could foresee today's situation labelled as economical depression. The situation in the early 2001 indicates that those are sources, which represent basic complication in defence department. Humane sources are scarce, especially among warrant officers. Priorities

of material sources are: automatized systems of command, control and communication, electronic warfare, special equipment for rapid deployment brigade, air force systems, weapons systems (namely anti-air, anti-tank), development of new system of logistics. The White Book should reflected all defence documents which have been approved after the dissolution of the former Czech Republic in 1992-93, including successfully implemented modifications. It should not substitute any other documents, or serve as a platform of subjective ideas (doesn't matter whether correct or incorrect) of its authors. The White Book on Defence should be worked up in two versions: one shorter and more explanative version for wide civilian public (a layout supported by President of the CR). The White Book ought to be prepared till the end of 2002. And those suggestions are also the conclusions of the working shop "Preparation of White Book on Defence" organized by the Institute of Strategic Studies in Brno, which was held on March 20, 2001, in the premises of Military Academy Brno.

The Vision of Economic and Materiel Support of Defence in the 21st Century by Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. More and more complexity of sophisticated arms systems brings along more demanding preparation of supporting personnel, more and more demanding maintenance. Life cycles are shorter and amortization costs a lot of money. Prices of upkeeping and repairs are going to become real limiting factors of defence. Unfortunately in our country, military repair shops are dissolved and civil organizations are not able to meet army's demands. And if the most of repair shops are closed, then we lost the last maintenance capacities. We shall not be able to cope with unexpected situations, or prepare sufficient numbers of maintenance personnel. As mobilized soldiers will not dissolve the security and war, but capacities prepared for war, the victory will fall upon that part of conflict that will have more developed productive base. In the economic system of defence, there must be prepared plans for logistic support, designated institutions or organs of armament, ammunition stocks. And here are budget cuts and saving quite unproductive. It is the high duty of government and state organs to

sustain armed forces and prepare maintenance materiel even in peace. Otherwise economy mobilization in crisis situation will not be sufficiently effective.

Who is Actually Military Professional? (Basic Categories of Army Professionalization)

by Dr. Jindřich Novotný, Ing. Pavol Sičák, CSc.

The core problem of further development of the ACR is its transition to all-volunteer forces. In fact, they are planed to come into existence till the year 2010. It is the question of passage from professionalized army to fully professional army. But firstly we must decide what sort of professionalization shall we follow? Then we have to make clear basic notions (categories): professionalization, professionalism, military professional. You cannot become a military professional by simply putting on military uniform and receiving your pay. It is a very complicated way, interrupted by professional attestation and acquiring lifelong experiences. Character building environment, self-cultivation, training, drill, and education. Last but not least, relations to other servicemen and with civil sector play an important role in overall perception of the forces. The authors invite readers to send him their opinions and controversies, as this article was intended as and opening to wide and scope discussion, from different points.

CONFERENCE

Introduction to Terminology Conference

Block. On April 11, 2001, in Military Academy in Brno was opened the Second Conference On Military Terminology. It was held under the auspices of Director of National Armament Office (MoD) and Rector of Military Academy in Brno. More than seventy delegates took part in this conference which was organizationally supported by the Institute for Management and Education. The editorial staff of *Vojenské rozhledy* revue picked up several most interesting papers and submits them to our readers.

Military Terminology and its Invariants

Lt. Col. Ing. Jaroslav Stojan. Invariants are entities or quantities unaffected by certain procedures. It is a mathematical term which

was borrowed by the author of this paper which may enable to express constant, unchangeable objects. Even in our army we have such invariants. They are: our membership in NATO, STANAG documents, NATO official languages (English and French), changeable terms, and the high necessity to get over this problem. There are roughly three groups of experts that have different opinions about the translation of NATO terminology. The first one prefers accept English terminology, without many corrections, overseeing French terminology as lower language group. The second one likes only Czech terminology, approved by the MoD. And the last group does not want to change anything. To complicate the matter ever more, official English language is changing, the term standardization is redrawn, the notion interoperability was separated from standardization and acquired new meaning. It is taken for granted that most important military terms have to be standardized at the highest level of standardization, at a commonality level. In defence department we have set up a Committee for Terminology (associate to the Administrative Standardization Section). Detailed instructions are published in ACR network (www.stand.acr). Under the recommendation of NATO authorities we bought programme tools TRADOS, which are used for translation of documents and dictionaries outputs. We use namely MULTITERM and Workbench (www.trados.com).

Essay on Translations or First Aid for the Translators of Standardization Documents

by Ing. Karel Kozák, Ph.D. The translation of standardized documents is very important activity. But many translated documents were refused and returned back. Why? Translators did not stick to specifications in the Methodology (a book published by the National Office for Armament, MoD). In military English there are a lot of terms which do not correspond to Czech ones. And here again we miss the Dictionary of Czech Military Terminology. Many old terms were abandoned, new terms have not been born. At the end of this paper the author recalls that in March 2001 MoD published a first amendment to the Methodology which sets

norms for translation. He shortly recollects the contents of this amendment and asks candidate translators to strictly follow prescribed instructions. Prices: for one standard page can't be paid more 320 Czech Crowns, for civilian employees and others who are not self-employed persons it is only 240 Crowns. The first three pages are testing and therefore they are not paid.

The Project of Czech Military Standardized Terminology by PhDr. Jiří Straka, CSc.

Up to now we have not unified terms in military sphere and practically every group of branch specialists forms their own terminology. It is therefore high time to start a project of standardized terminology, to spread it into forces and all military. We also think over its electronic version, in MULTITERM environment. And this is also the purpose of a defence project "Czech Military Normative Terminology" which was started last year by the Institute of Language Preparation (Military Academy, Brno). The project is planned for 5-year period. This period is divided into several phases. Firstly they plan to compile basic English-Czech dictionary, than Czech-English, several dictionaries according to military vocations, and in final phase it ought to be French-Czech and Czech-French dictionaries. Their work will end by editing Czech Explanatory Dictionary of Military Normative Terminology. NATO vocabulary (AAP-6) is rather diverted from traditional tactical-operational terminology of air forces and infantry, towards terms from the sphere of computers, data processing, telecommunications, and office works. They represent 30-40 of word power in AAP-6, Section 5. It indicates an importance of electronic C2 during war operations. To create military dictionary is not a big problem, the problem is to standardize terminology used by various branches of Czech armed forces. We must underline that practically no terms used in Section 5, AAP-6 are found in old dictionary of 1960, Škol 51-23. Therefore most of the terms will have to be created, which will take plenty of time, work and people.

Czech Military Standardized Terminology (French-Czech and Czech-French Glossary of Military Terms and Definitions) by PhDr. Jana

Tomáš. The article deals with a theme mentioned in its title. This project is based on the French-Czech co-operation and is realized by a Joint Editorial Working Group. The aim of this project is to produce the French-Czech and Czech-French Glossary of Military Terms and Definitions. All entries are selected from following areas of military terminology: political and strategic level and operational and tactical one. Each entry consists of a term and its definition, as used in the original language and translated into the other language. The database for the Glossary is kept in software MS ACCESS 2000. In fact, French side, via common committee for military terminology (CITA) initiated the work on this dictionary in 1999. Political and strategical part of project covers terms from the sphere of strategy planning, security policy, military law, budget forming. Operational and tactical level covers terms and definitions from the sphere of operational art, tactics, military technologies, arms systems, arms, military topography and cartography, medical service, pharmacology and military administration.

International Operations and Military Terminology by *Maj. Ing. Ludvík Bůžek, CSc.* In every international peace mission we come upon new military terms, new abbreviations. Also members of Operational Centre of the General Staff to the ACR are often confronted with notions which are not clear. The author cites several examples of missions in which Czech troops participated. Even though they are mostly military observers of UN missions and army officers (S2, S3, S4), who meet foreign abbreviations, we all need their updated summaries, amended as quickly as possible, because except for dozens of NATO terms, every mission creates its own terminology, which is unable to decipher by people outside mission troops. The latest Abbreviation Book we use now was published by MND SW BANJA LUKA in April last year (and we are going to submit it to a Section of Defence Standardization for revision and approval). One of many things new serviceman has to do first in foreign mission is to make himself acquainted with a list of foreign abbreviations and acronyms, otherwise he will be soon encountered with untranslatable codes the solution of which is not in sight.

Application of Military Air Terminology by *Ing. Jiří Martinek.* In our republic we have a broad English-Czech Air Dictionary (published in 1984), but military oriented dictionary, with NATO terminology, has not been officially published. The Military Technological Institute of Air Force and Air Defence in Prague prepared a small dictionary of air terms (slightly over 2300 entries), circulation 400 copies. There is a shortage, this small concise dictionary is not properly authorized by corresponding section of the Ministry of Defence. In spite of limited means the Institute studies new professional literature and air magazines from which it draws new terms for its prepared concise air dictionary. New phenomenon of our times is electronic high-speed communication and data transfer. The Ministry of Defence does not fully use computer networks to create www actual service, so that civilian firms could know required standards, for example for catalogue list. We are going to help all that are interested in, by consultations, or in other ways. Their e-mail address is: vtulapvo@vtul.cz.

INFORMATION PAGES

The French Concept of Forces Deployment by *PhDr. Jan Eichler.* All member states of the Alliance re-examine international situation and its effects on the development of armed forces. The summary of French ideas is explained in newly published document "Armed Forces Deployment". The theme is divided into four chapters. The first chapter makes short review of military situation in the last ten years, the second chapter characterizes main features of French military strategy, third chapter concentrates on capacities of French armed forces and finally, the last chapter pursues the main theme: the concept of prospective engagement of the forces. French concept goes back towards the White Book of Defence (published in 1994). It depicted six scenarios of possible deployment. New document brings those scenarios up to date and with the background of the late 90s they analyse related situations. The French concept puts decisive importance to international dimension of security, especially to co-ordination with the frame of the EU. It is always all-European position

that is underlined. French top-leaders push ahead forming the so-called Eurocorps (with the total of 60,000 men), which could be co-ordinated with the NATO alliance, but independent from it. European defence identity can't be build against the United States, but only with their close support.

Information Operations and the IBCT by Col Leonard G. Nowak, US Army (ret.). The US Army's new and lighter brigade, the interim brigade combat team (IBCT) is being designed to improve strategic mobility and quick response to potential trouble spots in any operational theatre. As with any force structure change, the tradeoffs among combat effectiveness, sustainability and deployability are manifold and complex. To fight smart, the medium light force needs to take fresh look at military operations. Today's emerging information operations concepts invite land forces to get a nearly bloodless victory. Information operations can reduce the probability of a close and prolonged engagement where even the winner loses. Brigade-level IO is especially appealing because it is simple and straightforward, placing few demands on the commander and staff. The challenge is to explore the less-traditional avenues available to influence the enemy, especially the enemy decision-maker. At the lower tactical levels, the task is very direct: either shut down or alter the enemy's information flow, cause him to doubt his ability to win, then destroy him and his staff. Fully integrating IO with fire and manoeuvre (or with the threat of fire and manoeuvre) significantly increases the probability of success on terms favouring the friendly force. Information operations are divided between offensive IO (direct fire, jammers, air support, psychological operations) and defensive IO (air defence, counterintelligence, camouflage, deception, counter-reconnaissance). The article appeared in American professional journal *Military Review*, September-October 2000.

Modelling and Simulations in Military Science by Prof. Ing. František Miklošík, Dr.Sc. Armed forces always used a sort of modelling and simulation, even in their prehistory. But at present, when prices of arms complexes are extremely high, their combat deployment is

ultimately complicated, combat simulation gains importance that never had in the past. It has developed into autonomous discipline. Last year, Publishing and Information Agency of MoD of the Slovak Republic published wide-ranging monograph *Modelling and Simulation in Military* (Bratislava 2000, 400 pages). The authors presents various models and paradigms used abroad, where many institutions and centres have been using modelling for many years. Modelling can reduce outlays for tactical exercises and methods of constructive and virtual modelling increase capabilities of command and control process. The so-called live simulation imitates methods of classical armed engagement, with involvement of commanders, staffs, troops and combat vehicles). Constructive simulation of armed engagement covers staff models and calculations, theory of marksmanship, mathematical models of air fights. Virtual simulations works with trainers in virtual reality. Principles of artificial intelligence make use of advance information technology. Beyond lower expenses for gaining practical experience, methods of modelling, especially constructive and virtual modelling, reduce endangerment of all soldiers who take part in military exercises.

Comments to Fire Control Systems - Tank Cannons by Prof. Ing. Pavel Fischer. Some published information on the control of fire systems from tank cannons introduce a notion that it is very easy task and that fire and effects depend only on the technology integrated into desk apparatus. It is far from true. The author argues that mentioned system is not automatic system, but only automated system of targeting. The skill of its operating personnel has a priority. Destroying or neutralizing target is in the responsibility of man. Even though this system has 40 percent of probability of precise hit, man has to discriminate targets and set priorities. System must know tactical data of a target. Laser rangefinder is a necessary element of every fire control. It is very effective under ideal conditions, but rough weather, lower visibility reduce its effectivity, especially turbulence of air layers cut down its trustworthiness. Identified lengths are also influenced by various factors, by direct

sunlight, or light reflections. Noctovisors (sniperscopes) use infrared waves, the picture is vague, colours are suppressed. Again it is personnel who must have sufficient skill to aim the target and correct entries. Instrument manuals state data that are valid only for ideal conditions, they do not take into account meteorological preconditions. So, we can draw conclusion that readings in various instruction manuals are to be taken with certain distrust to stated data.

HISTORY PAGES

Slovak National Uprising, its Military Implications and History by Ing. Milan Štembera. This Uprising (1944-45) is very often interpreted only as an event that belongs to the records of our neighbouring state, but it is an affair that belongs to the history of both states, because one of its basic goals was the restoration of the former Czechoslovakia. This article deals with its military implications, not political background. In the course of events we can find four main periods: beginning, consolidation, German offensive, and territorial defence in the mountains. Combat activities were irregular. Unfortunately, the garrison of Slovak capitol Bratislava - which had the main task of insurgency, i. e. neutralize Slovak government and leading authorities of the Slovak State - failed. In the last moment, they replaced key officer and new one - Maj. Murgaš - was not able to realize prepared measures. Bratislava garrison was disarmed. Two divisions in Eastern Slovakia were without command and surrendered to the Germans. Rebels units withdrew to the mountains and fronts were consolidated, as partisan (guerrilla) units were not disorganized and disoriented, because their task was in fact warfare in the rear zone, behind enemy lines. Lately, partisan units came into contacts with the Soviet army and

formed 4th Brigade of the 1st Czechoslovak Army Corps. Besides guerrilla wars in Yugoslavia and in the Soviet Union, Slovak National Uprising was the largest action of resistance movement in Europe. It bound four or five German divisions, blocked main routes to the Eastern front and thus contributed to the overall victory of anti-Hitlerite coalition. It is a pity that many voices now degrade its importance. But history can't be changed. Facts are eloquent.

PERSONAL DATA

General of the Army Eduard Kadlec by PhDr. Zdeněk Vališ. Although born into a clerical family, he began study Artillery School in Vienna. He started as a promising young officer, but his career was sharply disrupted after a quarrel with his superior. He left Austrian army and started new 5-year career in Colonial Administration in Belgian Kongo (Africa). In 1914 the World War I broke out. Mr. Kadlec was mobilized as a reserve officer. He was stationed in the Polish fortress Przemyśl, as a commander of heavy guns battery, and finally as the commander of the whole complex Fort XI (with dozens of heavy guns). As a prisoner of war he entered the Czechoslovak Military Units in Russia. He fought against Germans at Bachmač, his units were first that met the Bolsheviks at arterial railway, where they fought for twenty days, besieged. For his activities he was decorated by several Russian, Czechoslovak, French and Romanian medals. In new Czechoslovak army he held the post of division commander in Banská Bystrica. But owing to political interests, mutual jealousy among generals, he was forced to retire, although he was extraordinary promoted to the rank of General of the Army. Then he lived in seclusion; in 1945 his activation was refused, after Communist Coup d'état in 1948 he was reduced to the ranks. He died in complete oblivion 13 years later.

Představení autorů tohoto čísla

Mjr. Ing. Ludvík Bůžek, Nar. 1953, Vojenská střední odborná škola dělostřelectva Martin, Vysoká škola pozemního vojska Vyškov. Prošel základními velitelskými a štábními funkcemi. Po roce 1992 působil v zahraničních misích UNPROFOR a IFOR. Poté sloužil u 4. brigády rychlého nasazení a u ženijního praporu v Bechyni. V současné době pracuje na Generálním štábu Armády ČR, konkrétně operačním středisku GŠ operační sekce GŠ.

PhDr. Jan Eichler, CSc., nar. 1952. Po absolvování vojenské akademie pracoval v letech 1970-75 na ministerstvu národní obrany. V letech 1979-82 působil na československém velvyslanectví v Paříži, poté byl zaměstnán v Institutu pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V r. 1990 vydal knihu *Francouzská armáda od Gaulla k Mitterrandovi*.

Prof. Ing. Pavel Fischer, CSc., narozen v roce 1932, působí na Vojenské akademii v Brně nepřetržitě od roku 1960. Zabývá se aplikacemi teoretických poznatků z oblastí elektromagnetického záření ve vojenské přístrojové technice. Do roku 1980 se věnoval problematice prvků a systémů v mikrovlnném spektrálním pásmu. Od roku 1981 se zaměřil na oblast optického spektrálního pásma. Přednáší teoretické základy vlnové a kvantové optiky.

Mgr. Libor Frank, narozen 1975. V roce 1999 absolvoval Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie. Poté působil jako učitel na katedře společenských věd Vojenské akademie v Brně, odkud přešel v únoru 2000 na vznikající Ústav strategických studií, kde dnes působí jako odborný asistent. Zabývá se oblastí sociálních věd, především politologie a mezinárodních vztahů. V současné době zároveň působí na své alma mater jako externí asistující doktorand. Je autorem skript, odborných článků a výzkumných prací.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. V současné době ředitelem v nově zřízeném Ústavu strategických studií Vojenské Akademie v Brně. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako občanský pracovník MO v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. (plk. v záloze), nar. 1948, Vojenské železniční učiliště, VA Bratislava (obor politická ekonomie), vedoucí autorských kolektivů: vysokoškolská učebnice ekonomie (1992), Ekonomika obrany - obranné hospodářství (1996), Systém hospodarki obronnej (1996), Dějiny ekonomiky obrany (1997), Ekonomika obrany státu (1998), Ekonomika bezpieczeństwa państwa średniej wielkości (1999). Ve výzkumné práci se zabývá obranným hospodářstvím s důrazem na dějiny ekonomiky obrany a obranou průmyslovou základnu. Publikuje v domácích i zahraničních časopisech. Od roku 1980 působí na VA v Brně, pracuje jako vedoucí katedry sociálních věd Vojenské akademie v Brně (1994), přednáší na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc., nar. 1949, absolventem Vojenské akademie v Brně,

včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník Institutu vojenského umění (IVOU) Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Nyní pracuje jako vedoucí skupiny strategie operačního umění a dějin vojenského umění výše uvedené katedry. Je specialistou na otázky národního vojenského umění. Pravidelně publikuje ve Sborníku Vojenské akademie (řada A) a v našem časopise.

Ing. Jiří Martinek. Nar. 1952, Strojní fakulta VŠST Liberec v oboru strojírenská technologie. Má zkušenosti z práce v konstrukci jednoúčelových strojů, technologické projekci, vývojové technologii, hospodaření nádradím a MTZ, mimo jiného z projektového ústavu ČSVD, ze dvou velkých firem, (ZVÚ H. Králové a ČKD Dukla Praha), z Výzkumného ústavu strojírenské technologie a ekonomiky a jejich privatizovaných nástupců. Naposledy v ČKD Dukla před příchodem do VTÚL a PVO pracoval jako představitel vedení pro jakost, zajišťoval řízení jakosti, licence a část organizačního rozvoje. Ve Vojenském technickém ústavu letectva a PVO Praha 9-Kbely vede odbor standardizace a řízení jakosti. V odboru SŘJ je zařazeno Distribuční a informační středisko ČR - NATO/RTO. Je budován Subregistr RTO. Vykonává ve VTÚL a PVO rovněž funkci představitele vedení pro jakost.

Prof. Ing. František Miklošák, DrSc. (plk. v. v.). Nar. 1932, vědeckopedagogický pracovník na katedře vojenských informací o území VA v Brně. Vojensko-odbornou kariéru zahájil jako elév Vojenského zeměpisného ústavu v Praze v roce 1948. Absolvoval školu důstojníků pěchoty v záloze v Košicích a pak pracoval ve Vojenském kartografickém ústavu v Banské Bystrici. Po absolvování oboru geodézie a kartografie na VTA v Brně v roce 1958 působil na různých funkcích ve Vojenském topografickém ústavu v Dobrušce, na Topografickém oddělení GŠ v Praze a ve Výzkumném ústavu 401 v Praze. Od roku 1970 je učitelem na VA v Brně. Přednáší kartografii rovněž na Univerzitě v Pardubicích a Univerzitě Karlově v Praze.

RSDr. Jindřich Nový. Nar. 1957, VSOŠ Martin, velitel jednotky raketového vojska (1976). Po absolvování dálkového studia VPA v Bratislavě (1989) pracoval jako odborný asistent předmětové skupiny ekonomie na VVŠ PV Vyškov. V roce 1991 absolvoval další státní zkoušky z ekonomie a ekonomiky obrany státu na VVPŠ v Bratislavě. V letech 1992-93 úspěšně absolvoval postgraduální studium na European Business School s následnou praxí v SRN. V r. 1994 odešel po splnění závazku do zálohy. Jako o. z. se věnuje výzkumu v oblasti ekonomiky obrany státu. V současnosti studuje doktorský studijní program v oboru teorie ekonomiky obrany státu. Téma jeho disertační práce je zaměřeno do oblasti efektivnosti využívání zdrojů v podmínkách AČR. Je autorem několika vysokoškolských skript, spoluautorem výzkumných zpráv a publikuje v odborném tisku. Od roku 1997 je pověřen řízením katedry ekonomie a ekonomiky obrany státu na VVŠ PV Vyškov.

Ing. Karel Pezl, (arm. gen. v. v.), narozen 1927, absolvent Vojenské akademie v Hranicích (1946-48), Vojenské akademie v Praze - velitelsko-štábní směr (1953). Pracoval ve velitelských a štábních funkcích na stupni prapor, náčelník operačního oddělení mechanizované divize, armádního sboru, armády, okruhu, náčelník operační přípravy generálního štábu. Po okupaci dvacet let v civilních zaměstnáních. Od roku 1991 poslední náčelník GŠ ČSA, r. 1993 prvním NGŠ AČR. Roku 1994 se stal poradcem ministra obrany a od roku 1995 pracuje jako poradce v Kanceláři prezidenta republiky.

Ing. Pavol Sičák, CSc. Nar. 1947. V r. 1968 absolvoval VVU OJ ve Vyškově. Prošel velitelskými funkcemi na taktickém stupni ZVO. V r. 1976 ukončil vojenskou akademii. Velitel tankového pluku, zástupce velitele tankové divize. V r. 1984 přešel pracovat do vojenského školství. V roce 1989 ukončil aspiranturu v oblasti teorie použití tankových jednotek. Po odchodu do civilu v r. 1995 pracuje jako odborný asistent na VVŠ PV. V roce 1997 absolvoval třísemestrový kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu VŠE. Zabývá se problematikou krizového managementu. Autor

řady publikací v uvedené oblasti. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan, nar. 13. ledna 1950, absolvoval VA-Brno v roce 1973 v oboru raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. V letech 1973-1980 působil na různých funkcích výzbrojní služby u 1. armády, v letech 1980-1992 pracoval na technických funkcích u Ústřední muniční základy. Od října 1993 pracoval u sekce zahraničních vztahů MO na úseku zabezpečování spolupráce se státy NATO zejména v oblasti kooperace s průmyslovými firmami, v letech 1996 - 1997 působil v rámci majetkové sekce MO na úseku investičního rozpočtování. Nyní pracuje na sekci obranné politiky MO na úseku koordinace standardizace. Publikuje ve vojenských rozhledech a podílí se na překladech dokumentace NATO z anglického a francouzského jazyka.

PhDr. Jiří Straka, CSc. Nar. 1947, absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, obor angličtina-čeština (1970). Od roku 1971 je odborným asistentem na Vojenské akademii v Brně, v Ústavu jazykové přípravy VA (který byl za tu dobu několikrát přejmenován). V současné době je vedoucím oddělení anglického jazyka. Byl na třech studijních stážích v USA (1992, 1994 a 1996). Je autorem řady skript a učebnic pro potřebu výuky, spoluautorem dvoudílné učebnice Angličtina pro vojenské školy (1990). Podílí se na projektu Česká vojenská normativní terminologie.

Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., nar. 1946, vysokoškolský pedagog a vědecký pracovník. Problematice vztahů ekonomiky a bezpečnosti státu se věnuje od roku 1975. V současnosti patří mezi zakladatele a propagátory ekonomiky obrany státu v podmínkách ČR. Ve své práci se zabývá především analýzou současných vztahů ekonomiky a obrany státu a problematikou ekonomických aspektů koaličního zabezpečení obrany. Je autorem a spoluautorem učebnic a monografií, řady vysokoškolských skript, článků a odborných statí. Od roku 1994 působí jako vedoucí skupiny ekonomiky obrany státu na VVŠ PV ve Vyškově. Je předsedou oborové rady „Ekonomika obrany státu“.

PhDr. Jana Tomšů. Nar. 1957, Filozofická fakulta UJEP v Brně (1981). Téhož roku začala pracovat jako asistentka a později jako odborná asistentka na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, kde působí dodnes. Nejdříve vyučovala ruský jazyk a od roku 1993 francouzský jazyk. Absolvovala odborné stáže na Univerzitě v Montpellier, dále stáž v Celoarmádním vzdělávacím jazykovém centru v Rochefortu a stáž na Univerzitě Sophia Antipolis v Nice. Svou profesní kariéru věnovala především problematice vojenské terminologie a překladatelské práci s odbornými texty. V současné době úzce spolupracuje se Společným výborem pro vojenskou terminologii, který je představitelem Francie v rámci terminologického programu NATO.

Contents

Ing. Josef Janošec, CSc., <i>1-Janošek-3 Wind</i> Mgr. Libor Frank Postulated External Security Environment of the Czech Republic up the Year 2015	3
Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. <i>2-Šefčík-2 hu</i> Economy Theories and Practice of NATO Membership	17
Ing. Karel Pezl What Sort of Army We Are Going to Follow in the Future? <i>Real-life</i>	28
Ing. Ladislav Klíma, CSc. <i>4-Klíma-1/2 hu</i> New Requests for the Management of Research and Development	40

MILITARY ART

Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. Forces under National Command	51
Interim Brigade Combat Team - Vanguard of the 21st Century Forces	60
Doctrine of Information Operations <i>(American Concept)</i>	75

OPINIONS, CONTROVERSY

PhDr. Antonín Rašek Six Years of White Book of Defence of the CR and its Prospects	86
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. The Vision of Economic and Materiel Support of Defence in the 21st Century	94
Dr. Jindřich Nový, Ing. Pavol Sičák, CSc. Who is Actually Military Professional? <i>(Basic Categories of Army Professionalization)</i>	103

CONFERENCE

Introduction	110
Lt. Col. Ing. Jaroslav Stojan Military Terminology and its Invariants	111
Ing. Karel Kozák, Ph.D. Essay on Translations <i>(First Aid for the Translators of Standardization Documents)</i>	117

PhDr. Jiří Straka, CSc. The Project of Czech Military Standardized Terminology	121
--	-----

PhDr. Jana Tomšů Czech Military Standardized Terminology <i>(French-Czech and Czech-French Glossary of Military Terms and Definitions)</i>	125
---	-----

Maj. Ing. Ludvík Bůžek International Operations and Military Terminology	128
--	-----

Ing. Jiří Martinec Application of Military Air Terminology	130
--	-----

INFORMATION PAGES

PhDr. Jan Eichler The French Concept of Forces Deployment	136
---	-----

Information Operations and the IBCT	144
--	-----

Prof. Ing. František Miklošík, DrSc. Modelling and Simulations in Military Science	148
--	-----

Prof. Ing. Pavel Fischer, CSc. Comments to Fire Control Systems - Tank Cannons	152
--	-----

HISTORY PAGES

Slovak National Uprising, its Military Implications and History	160
--	-----

PERSONAL DATA

General of the Army Eduard Kadlec	169
--	-----

English Annotation	173
--------------------	-----

Who is Who in This Issue	181
--------------------------	-----

English Table of Contents	184
---------------------------	-----

O b s a h

Ing. Josef Janošec, CSc., Mgr. Libor Frank Předpokládané vnější bezpečnostní prostředí České republiky do roku 2015	3
--	---

Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. Ekonomická teorie a praxe členství v NATO	17
--	----

Ing. Karel Pezl O jako armádu nám v budoucnosti jde?	28
--	----

Ing. Ladislav Klíma, CSc. Nové požadavky na řízení výzkumu a vývoje	40
---	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Síly pod národním velením	51
---	----

Dočasné brigádní skupení - předvoj sil 21. století	60
--	----

Doktrína informačních operací (Americká koncepce)	75
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

PhDr. Antonín Rašek Šest let Bílé knihy o obraně ČR - její možná perspektiva	86
--	----

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Vize ekonomického a materiálního zabezpečení obrany a bezpečnosti v 21. století	94
---	----

Dr. Jindřich Nový, Ing. Pavol Sičák, CSc. Kdo je to vlastně vojenský profesionál? (K základním kategoriím profesionalizace armády)	103
--	-----

Z KONFERENCE

Úvod	110
------	-----

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan Vojenská terminologie a její invarianty	111
--	-----

Ing. Karel Kozák, Ph.D. Pojednání o překladech (Na pomoc překladatelům standardizační dokumentace)	117
---	-----

PhDr. Jiří Straka, CSc.

Projekt Česká vojenská normotvorná terminologie

121

PhDr. Jana Tomšů

Česká vojenská normotvorná terminologie

(Francouzsko-český a česko-francouzský sborník vojenských pojmů a definic)

125

Mjr. Ing. Ludvík Bůžek

Mezinárodní operace a vojenská terminologie

128

Ing. Jiří Martinec

Uplatňování vojenské letecké terminologie

130

INFORMACE

PhDr. Jan Eichler

Francouzská koncepce použití ozbrojených sil

136

Informační operace a IBCT

144

Prof. Ing. František Miklošík, DrSc.

Modelování a simulace ve vojenství

148

Prof. Ing. Pavel Fischer, CSc.

Několik poznámek k systémům řízení palby z tankových kanonů

152

Z HISTORIE

Slovenské národní povstání, jeho vojenský význam a průběh

160

PERSONÁLIE

Armádní generál Eduard Kadlec

169

Anglické anotace

173

Představení autorů tohoto čísla

181

Obsah v angličtině

184

text.doc

Upravení.doc

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**

Čtvrtletník. Vedle čísel 1 až 4 redakce vydává zvláštní číslo VR.

Vydavatel: Ministerstvo obrany ČR, Agentura vojenských informací a služeb (AVIS),
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

IČO: 60162694

<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

E-mail: hasekr@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy

Fax: (20) 21 59 17

Vojenské rozhledy, číslo 3/2001

Ročník: X. (XLII.)

Den vydání: 20. 6. 2001

Expedice: AVIS, Vlastina 23, Praha 6, tel.: (20) 409 798.

Rozšiřuje: AVIS, oddělení marketingu, vydavatelské a nakladatelské činnosti,
nám. Svobody 471, Praha 6, pí Endlová, tel. (20) 215 563.

Redakce: pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.

Grafická úprava: Dušan Bělohávek

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Josef Janošec, CSc.,
plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.,
plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

MK ČR E 6059

ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštepňý závod Praha, č.j. nov 65 35/99,
ze dne 19. 11. 1999.

VOJENSKÉ ROZHLÉDY

PH